

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION

Scientific journal

Issue 12

Founded in July, 2016

Issued twice a year

Poltava
2022

FOUNDER

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief – *Kravchenko Liubov Mykolaivna*, Dr. of Ped. Sciences, professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Deputy Editor-in-Chief *Muszkieto Radoslaw*, doctor habilitated, professor; Nicolaus Copernicus University in Toruń (Torun, Poland)

Members of the editorial board:

Tsirigotis Kostjantinos, doctor habilitated, professor; Jan Kokhanowski University in Kielce, (Kielce, Poland)

Zolotukhina Svitlana, Dr. of Ped Sciences, professor; Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda (Kharkiv)

Lukyanenko Oleksandr, Dr. of Sciences in History, associate professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Hrytsai Nataliia, Dr. Ped Sciences, professor; Rivne State University of Humanities (Rivne)

Vishnikina Liubov, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Onipko Valentyna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava State Agrarian University (Poltava)

Sushchenko Andriy, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Sulaeva Natalia, Dr. of Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ilchenko Olena, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Khomenko Pavlo, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Kornosenko Oksana, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Zoriy Yaroslav, Dr. Ped Sciences, associate professor; Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi)

Hnizdilova Olena, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Zdanevych Larysa, Dr. of Ped Sciences, professor, Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy (Khmelnyskyi)

Dvchkivska Ilona, Dr. Ped Sciences, professor; Rivne State University of Humanities (Rivne)

Palamar Svitlana, can-t. of Ped. Sciences, associate professor, Borys Grinchenko Pedagogical Institute of Kyiv University (Kyiv)

Yaprynets Tetyana, can-t. of Ped. Sciences, associate professor; Poltava State Agrarian University (Poltava)

Danyso Oksana, kan-t. ped. Sciences, teacher; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V. G. Korolenko Nat. Ped. University. – Poltava, 2022. – Iss. 12. – 144 p.

*It is published according to the decision of the academic council
of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (protocol No.6 of 29.12.2022)*

EDITORIAL OF THE JOURNAL

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
36003, Poltava city, st. Ostrogradsky, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com
The electronic version of the magazine is posted on the website <http://pnpnu.edu.ua/ua/ukrprofosvita.php>

Editor in Chief: Kravchenko L. M.

The journal is included in the list of scientific and specialized ~~cat~~ catalogs of Ukraine (category B), in which the results of dissertation works can be published (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 7, 2022 No. 320).

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Науковий журнал

Випуск 12

Засновано в липні 2016 року

Виходить двічі на рік

Полтава
2022

ЗАСНОВНИК

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(Міністерство освіти і науки України)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – *Кравченко Любов*, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Заступник головного редактора – *Мушкієта Радослав*, д-р хабілітований, професор; Університет Миколи Коперника в Торуні (м. Торунь, Польща)

Члени редакційної колегії:

Циріготіс Костянтинос, д-р хабілітований, професор; Університет імені Яна Кохановського в Кельцах (м. Кельце, Польща)

Золотухіна Світлана, д-р пед. наук, професор; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

Лук'яненко Олександр, д-р іст. наук, доцент; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Грицай Наталія, д-р пед. наук, професор; Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Вішнікіна Любов, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Онїко Валентина, д-р пед. наук, професор; Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава)

Сущенко Андрій, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Сулаєва Наталія, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ільченко Олена, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Хоменко Павло, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Корносенко Оксана, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Зорій Ярослав, д-р пед. наук, доцент; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Гнізділова Олена, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Зданевич Лариса, д-р пед. наук, професор; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (м. Хмельницький)

Дичківська Ілона, д-р пед. наук, професор; Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Паламар Світлана, канд. пед. наук, професор; Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)

Япринець Тетяна, канд. пед. наук, доцент; Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава)

Даниско Оксана, канд. пед. наук; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта:
науковий журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2022. –
Вип. 12. – 144 с.

Друкується за рішенням ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 6 від 29.12.2022 р.)

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com
Електронну версію журналу розміщено на сайті <http://pnpu.edu.ua/ua/ukrprofosvita.php>

Головний редактор: *Кравченко Л. М.*

Журнал входить до переліку наукових фахових видань України (категорія Б), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з наук про освіту (Наказ Міністерства освіти і науки України від 7 квітня 2022 р. № 320).

CONTENT

EDITOR IN CHIEF COLUMN

<i>Liubov Kravchenko, Lesia Krupina, Ruslan Shevchenko</i>	The formation and development issue of key personal competencies in the process of professional education.....	9
<i>Valentyna Bobrytska</i>	Current educational reforms in ukraine within the frame of pedagogical reflection.....	18

PROBLEMS, ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS OF THE NATIONAL AND FOREIGN PROFESSIONAL EDUCATION

<i>Oleksandr Lukyanenko, Renata Vynnychuk</i>	Traditional and innovative pedagogical technologies for the formation of values of masters in humanities in the process of professional training.....	24
<i>Mykola Bliznyuk, Nadiia Vakulenko</i>	Methodical aspects of the construction of the content module «Information technologies for teaching the production of embroidered products» for 5–9-graders.....	34
<i>Vita Dmytrenko, Vitalii Dmytrenko</i>	The discipline «socio-cultural design» in the system of professional training of a culturologist.....	46
<i>Valentyna Onipko, Serhii Bilash, Valentyna Bilash, Oleh Bilanov</i>	Deontological aspects of research activities of higher education students majoring in the field of health care.....	54
<i>Oksana Kornosenko, Oksana Danysko, Andriy Bukhun</i>	Modern pedagogical technologies of project activities as the basis of future military specialists' scientific and research competence.....	62
<i>Nataliia Sholoiko</i>	The personal and competence aspect of future masters' of pharmacy organizational and management culture formation in the process of professional training.....	69
<i>Pavlo Khomenko, Evhenii Denysenko</i>	Future officers' technological competence as an educational science issue.....	78
<i>Mykola Marenych, Valentyna Onipko</i>	Practical training features of future specialists in geodesy in modern conditions of university education.....	87
<i>Lesia Petrenko</i>	Ethno-pedagogical component in the structure of training future teachers of humanitarian subjects.....	96
<i>Serhii Khlibkevych</i>	Future specialist in physical education and sports training in using motion games in professional activities.....	104

<i>Ivan Bukhun</i>	Weapon repair workshops of the National academy of the National guard of Ukraine as an environment for cadets' technological competence formation.....	113
<i>Tatiana Yaprynets, Anton Kelemesh, Ruslan Petrash</i>	Future vocational education teachers' project competence formation in the process of professional training.....	121
<i>Serhii Novopysmennyi, Yuliia Sribna</i>	An integrated approach to health care as an aspect of humanizing the technological educational environment.....	128
<i>Olha Palekha</i>	Comparative analysis of future foreign language teachers' independent learning organization in Ukraine and Great Britain.....	136

ЗМІСТ

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

<i>Любов Кравченко, Леся Крупіна, Руслан Шевченко</i>	Проблема формування і розвитку ключових компетентностей особистості у процесі фахової освіти....	9
<i>Валентина Бобрицька</i>	Сучасні освітні реформи в Україні в контурах педагогічної рефлексії.....	18

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

<i>Олександр Лук'яненко, Рената Винничук</i>	Традиційні та інноваційні педагогічні технології формування цінностей магістрів гуманітарної галузі у процесі професійної підготовки.....	24
<i>Микола Близнюк, Надія Вакуленко</i>	Методичні аспекти побудови змістового модуля «Інформаційні технології навчання виготовленню вишитих виробів» для учнів 5-9 класів.....	34
<i>Віта Дмитренко, Віталій Дмитренко</i>	Дисципліна «соціокультурне проектування» у системі професійної підготовки культуролога.....	46
<i>Валентина Оніко, Сергій Білаш, Валентина Білаш, Олег Біланов</i>	Деонтологічні аспекти науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти в галузі охорони здоров'я.....	54
<i>Оксана Корносенко, Оксана Даниско, Андрій Бухун</i>	Сучасні педагогічні технології проектної діяльності як основа науково-дослідницької компетентності майбутніх військових фахівців.....	62
<i>Наталія Шолойко</i>	Особистісно-компетентнісний аспект формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у процесі фахової підготовки.....	69
<i>Павло Хоменко, Євген Денисенко</i>	Технологічна компетентність майбутніх офіцерів як проблема наук про освіту.....	78
<i>Микола Маренич, Валентина Оніко</i>	Особливості практичної підготовки майбутніх фахівців із геодезії в сучасних умовах університетської освіти.....	87
<i>Леся Петренко</i>	Етнопедагогічний складник у структурі підготовки майбутніх учителів гуманітарних предметів.....	96
<i>Сергій Хлібкевич</i>	Підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до застосування рухливих ігор у професійній діяльності.....	104

<i>Іван Бухун</i>	Майстерня з ремонту озброєння Національної академії НГУ як середовище формування технологічної компетентності курсантів.....	113
<i>Тетяна Япринець, Антон Келемеш, Руслан Петраш</i>	Формування проєктної компетентності майбутніх викладачів професійної освіти у процесі фахової підготовки.....	121
<i>Сергій Новописьменний, Юлія Срібна</i>	Інтеграційний підхід до здоров'язбереження як аспект гуманізації технологізованого освітнього простору.....	128
<i>Ольга Палеха</i>	Компаративний аналіз організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови в Україні та Великій Британії.....	136

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

УДК 377.015.31

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278987>

ORCID 0000-0003-0011-609X

ORCID 0000-0001-5647-0237

ORCID 0009-0003-2774-6638

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Любов Кравченко,

докторка педагогічних наук, професорка,
головна редакторка журналу «Ukrainian professional education = Українська професійна
освіта»;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Леся Крупіна,

кандидатка педагогічних наук, директорка;

Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка;

Руслан Шевченко,

аспірант;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У дослідженні актуалізовано потребу переходу вітчизняної теорії і практики професійної освіти на методологічне забезпечення компетентнісного підходу, яке уможливує цілісність різних ланок системи, її відповідність світовим і європейським стандартам, увиразнює соціальну потребу у висококваліфікованих фахівцях нового типу, котрі володіють гуманістичним і гуманітарним мисленням, здатністю до саморозвитку й самореалізації, сформованою професійною культурою та основами комунікацій в обраній галузі.

До ключових компетентностей фахівців, які розглядаються обов'язковим результатом кожного етапу професійної освіти в будь-якій галузі та спеціальності, віднесено: навчально-пізнавальну компетентність (ставлення та розв'язання пізнавальних задач; продуктивне й репродуктивне пізнання, нестандартність рішень; самостійність пізнавальної діяльності; отримання знань із різних джерел інформації; схильність до аналітичної роботи тощо); загальнокультурну компетентність (здатність орієнтуватися в сучасному соціокультурному просторі; аналіз та оцінка досягнень етнічної, європейської та світової науки й культури; володіння засобами й технологіями міжкультурної взаємодії; доцільне застосування мовленнєвих навичок та норм комунікації; самовиховання, зорієнтоване на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей; знання й реалізація моделей толерантної поведінки в умовах соціокультурного розмаїття); соціальну компетентність (знання механізмів функціонування соціальних інститутів та власного місця в них; проєктування стратегій свого життя з урахуванням інтересів соціальних груп, котрим слугує обрана професія; продуктивна співпраця з партнерами по роботі; володіння технологіями

конструктивного розв'язання конфліктів); підприємницьку компетентність (співвіднесення власних економічних інтересів із наявними інтересами й потребами інших людей; організація праці колективу в умовах ринкових відносин; проектування й оцінка планів підприємницької діяльності в галузі); ІКТ-компетентність (прийом, переробка, видача інформації; перетворення інформації електронними засобами; володіння масмедійними, мультимедійними технологіями; комп'ютерна грамотність); комунікативну компетентність (здатність установлювати й підтримувати контакти з іншими людьми; можливості змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнерів у фахових обставинах).

Проведено висновок щодо необхідності формування таких ключових компетентностей як універсальних для всіх галузей і спеціальностей та визначено перспективи наукових досліджень для кожного з видів обраних компетентностей зі з'ясуванням специфіки їх проявів у конкретних предметно-професійних сферах.

Ключові слова: професійна освіта, компетентнісний підхід, майбутній фахівець, ключові компетентності, загальнокультурна компетентність, соціальна компетентність, соціокультурне середовище.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток наук про освіту, який розпочався в соціокультурному просторі України в нових ринкових та політичних умовах, викликав необхідність переходу вітчизняної теорії і практики професійної підготовки на те методологічне забезпечення, яке уможливорює цілісність та узгодженість різних ланок системи фахової освіти, її відповідність кращим світовим і європейським стандартам. Такі можливості надає, серед багатьох інших актуальних наукових підходів, компетентнісний підхід, що увиразнює соціальну потребу у висококваліфікованих фахівцях нового типу, котрі володіють гуманістичним і гуманітарним мисленням, здатністю до саморозвитку й самореалізації, сформованою професійною культурою та основами комунікацій в обраній предметно-професійній галузі. Уведення до наукового апарату наук про освіту категорії «компетентність» сприяло побудові цілого спектру моделей професіоналів, спрямованих на ефективність, конкурентоздатність, самостійність у прийнятті рішень, відповідальних і відповідних професійним задачам, з досвідом виконання певних видів фахових робіт.

На сучасному етапі розвитку компетентнісного підходу, після того, як ЮНЕСКО було окреслено перелік ключових компетентностей, що мають розглядатися обов'язковим результатом кожного етапу освіти, постало завдання деталізування змісту та переліку таких компетентностей у кожній галузі та спеціальності для істотного оновлення засад професійної підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій. На основі визначення експертами програми DeSeCo теоретичних та концептуальних засад компетентностей і переліку ключових із них пріоритетним завданням фахової підготовки вчені вважають формування здатності фахівців успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання (Пометун, 2004) необхідним та таким, що стане основою поєднання теорії і практики в освітньому процесі закладів вищої освіти (далі – ЗВО).

У монографії «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи» відображені підходи до ключових компетентностей особистості, визначені українськими педагогами, до яких віднесено: вміння вчитись; соціальну компетентність; загальнокультурну компетентність; здоров'язберігальну компетентність; компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій (далі – ІКТ); громадянську компетентність; підприємницьку компетентність (Овчарук, 2004). У працях О. Овчарук, О. Пометун, Д. Равена, (Овчарук, 2003; Пометун, 2004; Равен, 2002) наведено ознаки таких компетентностей (поліфункціональність, надпредметність, міждисциплінарність, багатокомпонентність, спрямованість на формування критичного мислення та рефлексії). Українською дослідницею Н. Бондар висловлено думку, що ключові компетентності поєднують особистісне й соціальне в фаховій освіті, відображують комплексне

оволодіння сукупністю способів діяльності, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; виявляються в конкретній справі чи ситуації; набуваються молоді людиною не лише під час вивчення дисциплін, групи предметів, але й засобами неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо (Бондар, 2016). Це положення суголосне з позиціями зарубіжних та вітчизняних авторів, котрі акцентують, що ключові компетентності змінні, мають рухливу структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення кожної особистості в соціумі (*Key Competencies*, 2002; *Macmillan English Dictionary*, 2007; *Quality education and competencies*, 2004). До структури кожної ключової компетентності особистості вчені відносять типові компоненти: когнітивний (знання), діяльнісний (уміння, навички), мотиваційно-ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання) та рефлексивний (самоаналіз, самоусвідомлення).

Метою цієї статті є систематизація ключових компетентностей особистості майбутнього фахівця, необхідних для забезпечення ефективного визначення результатів кожного етапу професійної освіти в будь-якій галузі діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи ключові компетентності як особистісно-усвідомлену систему надпредметних і міждисциплінарних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців, які можуть використовуватися в різних професіях, під час розв'язання складних завдань у повсякденних, професійних і соціальних ситуаціях (Бондар, 2016), ми провели системний аналіз підходів до побудови ієрархії таких компетентностей та наукових підстав для пошуку теоретичних засад їх виділення. Такий аналіз свідчить, що окремі компетентності обов'язково входять до відомих класифікацій; найбільш поширеним є той факт, що *навчально-пізнавальну* компетентність тлумачать як володіння знаннями про дослідницьку діяльність і форми її організації, розуміння побудови логічного ланцюжка формулювання гіпотези, що містить систематизацію наукових фактів, провідну ідею і новий задум, знання вимог до наукової гіпотези, уміння працювати з різними видами гіпотез; це вмотивованість, здатність до інтелектуальної роботи, вміння ставити цілі та досягати їх, розв'язувати проблемні ситуації, здобувати знання з різних джерел (Бондар, 2016). *Загальнокультурна компетентність* є тим утворенням, засобами якого відбувається розвиток самосвідомості етносів, різних за величиною та інтенсивністю внутрішнього зв'язку, за мовою і культурою, за економічними й соціальними характеристиками, духовним складом; це та професійно значуща інтегративна якість особистості, що поєднує в собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та емоційний компоненти, які визначають здатність суб'єкта орієнтуватися у сучасному соціокультурному просторі, «забезпечувати доцільну взаємодію з учасниками сучасного виробництва» (Яковлева, 2010, с. 259), що дозволяє особистості аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення етнічної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в сучасному культурному просторі, застосовувати засоби й технології міжкультурної взаємодії, а користуватися рідною та іноземними мовами, доцільно застосовувати норми відповідної мовної культури, символіку, тексти в процесі комунікації, а також методи самовиховання, зорієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розробки й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри. Учені підкреслюють також значення вміння опановувати й реалізовувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття світу (Литвинова, <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em5/content/08lsgtso.htm>). Це забезпечує усвідомлення майбутнім фахівцем цінностей загальної культури, володіння рідною та іноземними мовами, здатність толерантно ставитися до представників інших культур.

Із зазначеного логічно випливає необхідність соціальної компетентності як інтегрованої характеристики особистості з сукупністю певних якостей, здібностей, соціальних знань та вмінь, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, які надають можливість індивідові активно взаємодіяти з соціумом, налагоджувати контакти з

різноманітними групами та індивідами, а також брати участь у соціально значущих проєктах та продуктивно виконувати різні соціальні ролі (Бондар, 2016).

Соціальна компетентність, на думку Н. Бібік, О. Локшиної, О. Овчарук, С. Перрі, О. Пометун, О. Савченко, Д. Хаймса та ін. передбачає здатності:

- аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільства, визначаючи в них власне місце, проєктувати стратегії власного життя з урахуванням інтересів і потреб різних соціальних груп, індивідуумів, відповідно до соціальних норм і правил, наявних в українському суспільстві;

- продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати необхідні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими;

- застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання;

- спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проєкти і стратегії індивідуальних та колективних дій;

- визначати мету комунікації, застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, вміння емоційно налаштовуватися на спілкування з іншим (Овчарук, 2004, с. 21).

Формування та розвиток соціальної компетентності особливо актуальним вважають у студентському віці, що пояснюється такими аргументами: по-перше, суб'єктивним відчуттям людиною необхідності такої компетентності та усвідомленням залежності успіху подальшої діяльності від неї; по-друге, контекстним характером навчання у ЗВО, що робить цей період сенситивним для розвитку особистості (Мудрик, 2007).

Соціально компетентний фахівець має не лише розуміти сутність та специфіку ситуації чи проблеми, а й уміння розв'язувати її практично та бути вмотивованим це робити; важливим є також уміння проаналізувати як свою діяльність, так і її наслідки. Кожен зі структурних компонентів компетентності може бути представленим як окрема інтегрована якість особистості; це також зумовлює оволодіння спільною (колективною, груповою) діяльністю, співробітництвом, прийомами міжособистісного спілкування, соціальної відповідальності за результати своєї діяльності. У такому випадку соціальна компетентність майбутнього фахівця стає набутою здатністю його особистості гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з професійним сегментом соціального середовища.

Підприємницька компетентність як специфічна для професійної освіти передбачає реалізацію здатностей:

- співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними матеріальними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, інтересами й потребами інших людей та суспільства;

- застосовувати технології моніторингу ресурсів і забезпечення стійкого розвитку;

- аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці загалом і галузі зокрема;

- складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та особисті бізнеспроєкти, розробляти прості моделі дій та прийняття економічно й екологічно обґрунтованих рішень у динамічно змінному світі;

- презентувати та поширювати інформацію про результати/продукти власної економічної діяльності та діяльності колективу (Овчарук, 2003, с. 16).

Підприємницьку компетентність майбутніх фахівців визначають як здатність та готовність організувати власну трудову підприємницьку діяльність, працю колективу в обраній галузі, вміння орієнтуватися в нормах та етиці трудових відносин, наполегливість при виконанні різних видів діяльності, економічну грамотність (Бондар, 2016).

Компетентність у галузі інформаційних технологій (ІКТ) передбачає здатність особистості майбутнього фахівця орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства (Овчарук, 2004, с. 23), що означає: прийом, переробку, видачу інформації; перетворення інформації (читання, конспектування), володіння масмедійними, мультимедійними технологіями, електронною інтернет-технологією, комп'ютерну грамотність.

Учні акцентують наявність двох визначень *інформаційної компетентності* особистості: з одного боку, інформаційна компетентність характеризує індивіда в роботі з інформацією, а з іншого – необхідною є комп'ютерна компетентність як уміння працювати з комп'ютером та інформаційними технологіями (Баловсяк, 2006, с. 9). Інформаційна компетентність є здатністю знаходити, оцінювати, використовувати й повідомляти інформацію у всіх її видах; вона забезпечує функції професійної діяльності:

– інформаційно-пошукову (здатність до ефективної роботи з інформацією у всіх формах її представлення);

– комп'ютерно-технологічну (уміння та навички роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням);

– процесуально-діяльнісну (здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп'ютерних технологій в роботі з інформацією для розв'язання різноманітних фахових задач).

Під *комунікативною компетентністю особистості* розуміють здатність майбутнього фахівця встановлювати й підтримувати контакти з іншими людьми; ця компетентність передбачає здібності змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнерів зі спілкування у фахових обставинах. Така компетентність виникає в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми, що набувається у процесі як безпосередньої, так і опосередкованої взаємодії (література, театр, кіно, джерела отримання інформації про характер комунікативних ситуацій, а також про особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх розв'язання).

Ученими виокремлено складники комунікативної компетентності: орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе та інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин та умов соціального середовища; адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, в ситуації; готовність і вміння будувати контакт з людьми; знання, вміння і навички конструктивного спілкування (Крутоус, 2015; Лановенко, 2014; Лозовецька, 2010).

Дослідження науковців переконують, що комунікативні вміння пов'язані з організацією взаємин, взаємодії в системі «людина – людина» і є властивістю особистості, заснованою на вольових якостях та характерологічних рисах, здібностях, набутою на основі раніше одержаних знань, навичок, цінностей, досвіду та виявляється в умінні реалізувати комунікативні завдання в нових умовах; це здатність використовувати внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікації, вміння орієнтуватися у різноманітних ситуаціях спілкування, вміння співпрацювати (Бондар, 2016).

Висновки. Таким чином, розуміння професійної підготовки як процесу особистісного розвитку та оволодіння досвідом майбутньої предметно-професійної діяльності в обраній галузі дозволяє оцінити компетентного фахівця як такого, що спрямований у майбутнє, зорієнтований на самоосвіту і самовдосконалення, володіє професійною компетентністю, котра передбачає наявність у нього низки ключових компетентностей як основи інтегрованої професійної компетентності.

Різні аспекти процесу набуття таких компетентностей досліджуються у філософії, педагогіці, психології, соціології, теорії й методиці професійної освіти, акмеології, андрагогії та інших гуманітарних науках і міждисциплінарних наукових напрямках; учні

акцентують рівень оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, з урахуванням особистісної варіативності, гнучкості, готовності майбутніх фахівців до постійного саморозвитку. Особистісний компонент професійної компетентності містить також елемент духовного саморозвитку, який є процесом здійснення суб'єктом свідомого управління власною діяльністю та поведінкою відповідно до загальнолюдських ціннісних орієнтацій, передбачає психічне самовдосконалення та самореалізацію. При цьому категорії «професіоналізм», «професійна компетентність» особистості тісно асоціюються з важливим соціально-психологічним феноменом – її конкурентоздатністю на ринку праці.

На основі викладеного можна зробити висновок про те, що професійна компетентність майбутнього фахівця – це властивість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру, спілкування та специфіку самореалізації в обраній галузі професійної діяльності; щодо переліку та змісту провідних компетентностей підтримуємо ті точки зору науковців, які переконані в існуванні універсальних для всіх галузей і спеціальностей ключових компетентностей. До таких компетентностей відносимо: навчально-пізнавальну компетентність (ставлення та розв'язання пізнавальних задач; продуктивне й репродуктивне пізнання, нестандартність рішень; самостійність пізнавальної діяльності; отримання знань із різних джерел інформації; схильність до аналітичної роботи тощо); загальнокультурну компетентність (здатність орієнтуватися в сучасному соціокультурному просторі; аналіз та оцінка досягнень етнічної, європейської та світової науки й культури; володіння засобами й технологіями міжкультурної взаємодії; доцільне застосування мовленнєвих навичок та норм комунікації; самовиховання, зорієнтоване на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей; знання й реалізація моделей толерантної поведінки в умовах соціокультурного розмаїття); соціальну компетентність (знання механізмів функціонування соціальних інститутів та власного місця в них; проектування стратегій свого життя з урахуванням інтересів соціальних груп, котрим слугує обрана професія; продуктивна співпраця з партнерами по роботі; володіння технологіями конструктивного розв'язання конфліктів); підприємницьку компетентність (співвіднесення власних економічних інтересів з наявними інтересами й потребами інших людей; організація праці колективу в умовах ринкових відносин; проектування й оцінка планів підприємницької діяльності в галузі); ІКТ-компетентність (прийом, переробка, видача інформації; перетворення інформації електронними засобами; володіння масмедійними, мультимедійними технологіями; комп'ютерна грамотність); комунікативну компетентність (здатність установлювати й підтримувати контакти з іншими людьми; можливості змінювати глибину і коло спілкування; розуміти й бути зрозумілим для партнерів у фахових обставинах).

Проведено узагальнення щодо необхідності формування таких ключових компетентностей як універсальних для всіх галузей і спеціальностей та перспективи наукових досліджень для кожного з видів обраних компетентностей зі з'ясуванням специфіки їх проявів у конкретних предметно-професійних сферах.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрущенко, В. (Ред.). (2003). *Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики*. Київ: К.І.С.
- Баловсяк, Н. В. (2006). *Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки*. (Автореф. дис. канд. наук). Київ.
- Бондар, Н. Д. (2016). *Формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін*. (Дис. канд. наук). Вінниця.
- Крутоус, Т. П. (2015). *Формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів економіки у процесі навчання природничо-наукових дисциплін*. (Автореф. дис. канд. наук). Вінниця.

- Лановенко, А. О. (2014). *Формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа*. (Дис. канд. наук). Вінниця.
- Литвинова, С. Г. (2008). Формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) вчителів-предметників. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 1(5). Взято з <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/143>.
- Лозовецька, В. Г. (Ред.). (2010). *Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму*. Київ.
- Овчарук, О. (2003). Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. В *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. Київ: К.І.С.
- Овчарук, О. В. (Ред.). (2004). *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: К.І.С.
- Пометун, О. І. (2004). Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. В О. В. Овчарук (Ред.), *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* (с. 66-72). Київ: К.І.С.
- Равен, Д. (2002.). *Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация* (пер. с англ.). Москва: Когито-Центр.
- Яковлева, М. Л. (2010). Експериментальне дослідження. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Педагогіка і психологія*, 30, 258-263.
- Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. Eurydice. The information network on education in Europe.* (2002). Retrieved from http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=503.
- Macmillan English Dictionary for advanced Learners: International Student Edition.* (2007). Macmillan Publishers Limited.
- Quality education and competencies for life. (2004). *Background Paper*, 3, 6-7.

REFERENCES

- Andrushchenko, V. (Ed.). (2003). *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: Rekomendatsii z osvitnoi polityky [Education reform strategy in Ukraine: Recommendations on educational policy]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Balovsiak, N. V. (2006). *Formuvannia informatsiinoi kompetentnosti maibutnoho ekonomista v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of information competence of the future economist in the process of professional training]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Bondar, N. D. (2016). *Formuvannia kliuchovykh kompetentnostei maibutnikh menedzheriv sfery turizmu v protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin [Formation of key competencies of future tourism managers in the process of studying humanitarian disciplines]*. (PhD diss.). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. Eurydice. The information network on education in Europe.* (2002). Retrieved from http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=503.
- Krutous, T. P. (2015). *Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv ekonomiky u protsesi navchannia pryrodnycho-naukovykh dystsyplin [Formation of professional competence of future bachelors of economics in the process of learning natural and scientific disciplines]*. (Extended abstract of PhD diss.). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Lanovenko, A. O. (2014). *Formuvannia kliuchovykh kompetentnostei maibutnikh uchyteliv humanitarnykh spetsialnostei zasobamy multimedia [Formation of key competencies of future teachers of humanitarian specialties by means of multimedia]*. (PhD diss.). Vinnytsia [in Ukrainian].

- Lozovetska, V. T. (Ed.). (2010). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsia sfery posluh i turyzmu [Formation of professional competence of a specialist in the field of services and tourism]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Lytvynova, S. H. (2008). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti (IKK) vchyteliv-predmetnykiv [Formation of information and communication competence (ICC) of subject teachers]. *Information Technologies and Learning Tools*, 1(5). Retrieved from <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/143> [in Ukrainian].
- Macmillan English Dictionary for advanced Learners: International Student Edition*. (2007). Macmillan Publishers Limited.
- Ovcharuk, O. (2003). Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity [Competencies as the key to updating the content of education]. In *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukrainy: rekomendatsii z osvitnoi polityky [Education reform strategy in Ukraine: recommendations for educational policy]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Ovcharuk, O. V. (Red.). (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraiynski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Pometun, O. I. (2004). *Dyskusiia ukraiynskikh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukraiynskii osviti [Discussion of Ukrainian teachers on the issue of introducing the competence approach in Ukrainian education]*. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraiynski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]* (pp. 66-72). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Quality education and competencies for life. (2004). *Background Paper*, 3, 6-7.
- Raven, D. (2002.). *Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyivlenie, razvitie i realizatsiia [Competence in modern society: identification, development and realization]* (trans. from English). Moskva: Kogito-Tcentr [in Russian].
- Yakovleva, M. L. (2010). Eksperymentalne doslidzhennia. Formuvannia zahal'nokulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnogo profilu [Experimental study. Formation of general cultural competence of future specialists in the economic profile]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho Derzhavnogo Pedahohichnogo Universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Pedahohika i psykholohiia [Scientific notes of the Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky. Pedagogy and psychology]*, 30, 258-263 [in Ukrainian].

THE FORMATION AND DEVELOPMENT ISSUE OF KEY PERSONAL COMPETENCIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL EDUCATION

Liubov Kravchenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Editor-in-Chief of the scientific journal «Ukrainian Professional Education»;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Lesia Krupina,

Candidate of Pedagogical Sciences, Head;
Kremenchuk A. S. Makarenko Humanitarian and Technological Academy;

Ruslan Shevchenko,

Postgraduate Student;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The research actualizes the need to transition the domestic theory and practice of professional education to the methodological support of the competence approach, which enables the integrity of various links of the system and its compliance with world and European

standards. It expresses the social need for highly qualified specialists of a new type. They should have humanistic and humanitarian thinking, the ability for self-development and self-realization formed by professional culture, and the basics of communication in the chosen field.

The specialists' key competences, which are considered a mandatory result of each stage of professional education in any field and specialty, include the following: educational and cognitive competence (attitude and solving cognitive problems; productive and reproductive cognition, non-standard solutions; independence of cognitive activity; gaining knowledge from various sources of information; inclination to analytical activity, etc.); general cultural competence (the ability to navigate in the modern socio-cultural space; analysis and assessment of the achievements of ethnic, European and world science and culture; mastery of the means and technologies of intercultural interaction; appropriate use of speech skills and communication norms; self-education focused on the system of individual, national and universal human values; knowledge and implementation of models of tolerant behavior in conditions of socio-cultural diversity); social competence (knowledge of the functioning mechanisms of social institutions and one's own place in them; designing one's life strategies taking into account the interests of social groups served by the chosen profession; productive cooperation with work partners; mastering technologies for constructive conflict resolution); entrepreneurial competence (correlation of one's own economic interests with the existing interests and needs of other people; organization of collective work in the conditions of market relations; design and evaluation of business plans in the industry); ICT competence (reception, processing, issuance of information; transformation of information by electronic means; mastery of mass media and multimedia technologies; computer literacy); communicative competence (ability to establish and maintain contacts with other people; opportunities to change the depth and circle of communication, to understand and be understandable to partners in professional circumstances).

A conclusion has been made regarding the need to form key competencies as universal for all industries and specialties. The prospects of scientific research have been determined for each type of selected competency with clarification of the specifics of their display in specific subject-professional areas.

Keywords: *professional education, competence approach, future specialist, key competences, general cultural competence, social competence, socio-cultural environment.*

Надійшла до редакції 20.12.2022 р.

УДК 37.014.3:159.955.4](477)

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278989>

ORCID 0000-0002-1742-0103

СУЧАСНІ ОСВІТНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ В КОНТУРАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Валентина Бобрицька,

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики;
Український державний університет імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

У статті обґрунтовано, що сучасні реформи в системі освіти України відбуваються з урахуванням новітніх суспільних викликів і пріоритетних завдань законодавчої і виконавчої гілок влади, зокрема щодо поліпшення ефективності освіти в умовах воєнного стану та змінної динаміки поширення пандемії коронавірусної хвороби в країні. Через призму поглядів майбутніх й практикуючих освітян виявлено перелік запитів і очікувань держави, громадянського суспільства до реформ у сфері освіти, зокрема закону України «Про освіту» (2017). На основі думок учасників фокус-груп щодо ключових позицій Концептуальних засад реформування середньої школи «Нова українська школа» було здійснено ранжування позицій респондентів з питань своєчасності освітніх нововведень, а також виявлено ті теми, що потребують додаткового роз'яснення: децентралізація в системі освіти, автономія закладів, графік упровадження реформи, нова структура школи тощо. З'ясовано провідні настрої освітян, їхні потреби й очікування щодо освітніх реформ в Україні, серед яких: повага до педагога, довіра з боку держави й суспільства; реальні академічні свободи (право на вибір форми організації навчання, освітніх технологій й методик навчання тощо), педагогічна творчість; цифровізація загальної середньої освіти; гідна оплата праці, належне й прозоре фінансування закладів освіти; де бюрократизація; реальна підтримка державою й суспільством сільської школи та сільського вчителя, рівний доступ до якісної шкільної й позашкільної освіти на селі; допомога держави в підготовці / перепідготовці кадрів до здійснення реформ та змін в освіті, особливо в умовах воєнного часу.

Ключові слова: Закон України «Про освіту»; Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа»; освіта України; освітні реформи; педагогічна рефлексія; здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Постановка проблеми. Сучасні реформи в системі освіти України відбуваються з урахуванням новітніх суспільних викликів і пріоритетних завдань законодавчої і виконавчої гілок влади, зокрема щодо поліпшення ефективності освіти в умовах воєнного стану та змінної динаміки щодо поширення пандемії коронавірусної хвороби в країні. Актуальним залишається й пошук законодавчих, управлінських та організаційно-педагогічних механізмів подолання проблем територіальних відмінностей у якості надання освітніх послуг, модернізації змісту освіти відповідно до безпекової ситуації в країні, підтримки процесу впровадження академічної доброчесності у закладах освіти в умовах тотального дистанційного навчання тощо. Віднайдення означених механізмів є підґрунтям для планування та впровадження ефективної освітньої політики України з орієнтацією на необхідність прогнозування та врахування загальноосвітніх тенденцій розвитку освіти з одного боку, а з іншого – збереження властивого країні науково-освітнього потенціалу як важливого важеля у розбудові системи національної освіти. Водночас важливим є встановлення зворотного зв'язку (низхідний й висхідний) з тим, щоб виявити провідні настрої освітян, їх потреби і очікування щодо освітніх реформ в Україні особливо в теперішніх складних умовах перебігу освітнього процесу у закладах

освіти. З огляду на це, нагальним є дослідження освітніх реформ в Україні в контурах педагогічної рефлексії.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що проблема реформування системи освіти в Україні досліджується вченими (Андрущенко, 2020; Кремень, & Ільїн, 2020), колективами науковців (Кремень, 2021; Андрущенко, 2015). Гарантії та відповідальність держави щодо здійснення освітніх реформ в країні визначено в нових редакціях Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про повну загальну середню освіту» (2020), а також Концепції «Нова українська школа» (2016), «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2022) тощо.

Основним методологічним орієнтиром у визначенні доцільності впровадження сучасних освітніх реформ в Україні є обґрунтована авторкою позиція щодо значущості консолідації зусиль державних структур, суспільства та педагогічної спільноти, громадських об'єднань і закладів освіти різного рівня у їх здійсненні (Бобрицька, 2015; Bobrytska, 2016; Bobrytska, Luzik, Reva, Spitsin, & Akmalidina, 2020), а також важливості критичного аналізу в оцінюванні ефективності реформаційних кроків учасниками освітнього процесу.

Мета статті – здійснити аналіз ефективності освітніх реформ в Україні на прикладі Закону України «Про освіту» (2017) та Концепції «Нова українська школа» (2016) шляхом проведення фокусованих групових інтерв'ю із здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що система освіти незалежної України знаходиться вже більш ніж три десятиліття у перманентному процесі реформування. Не всі запропоновані освітні зміни та інновації виправдали себе й знайшли підтримку в громадянському суспільстві, академічній та освітянській спільноті. Однією з причин цього є недотримання циклів упровадження освітніх реформ, невід'ємною складовою яких є належна низхідна й висхідна комунікація між тими, хто пропонує зміни в системі освіти, й тими, хто їх має втілювати на практиці (Бобрицька, 2016). На нашу думку, навіть у теперішній складній ситуації у країні, спричиненої воєнним станом й невизначеністю динаміки перебігу пандемії COVID-19, доцільною є комунікація між законодавчою й виконавчою владою, академічною та освітянською спільнотою. Тож, громадське обговорення, експертне оцінювання, фокус-групові дискусії мають стати невід'ємним етапом запровадження всіх реформ, змін, інновацій у системі освіти.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Освітня політика та лідерство» здобувачам, які навчаються на денній та заочній формі навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти, а також слухачам, що здобувають другу вищу освіту (практикуючим учителям) Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (з грудня 2022 року – Українського державного університету імені Михайла Драгоманова) було запропоновано обговорити Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» (Нова українська школа, 2016), запровадження якої розпочалося у всіх школах України з 2018-2019 н. р., та новели Закону України «Про освіту» (*Про освіту*, 2017). Із використанням сервісу Google Meet у форматі відео конференції зі здобувачами вищої освіти й учителями було проведено навчальні дискусії в рамках програми вивчення навчальної дисципліни «Освітня політика та лідерство» на тему: «Освітні реформи в Україні в оцінках учасників освітнього процесу».

Експериментальну роботу здійснювали в першому семестрі 2022-2023 н.р. впродовж жовтня-листопаду; було організовано три фокус-групи. До першої увійшли здобувачі вищої освіти денної форми навчання історико-філософського факультету (23 особи); до другої – здобувачі заочної форми навчання педагогічного факультету спеціальності «Початкова освіта» (79 осіб); третю фокус-групу було створено за участі здобувачів факультету іноземної філології, що отримують другу вищу освіту за різними спеціальностями (12 осіб).

Узагальнення думок учасників усіх трьох фокус-груп дало змогу через призму бачення майбутніх й практикуючих педагогів сформулювати перелік запитів і очікувань

держави, громадянського суспільства й освітян до реформ у сфері освіти. Спільною для всіх учасників дослідження була позиція, згідно якої сучасна освіта України має разом з національною безпекою стати загальнонаціональним пріоритетом, оскільки через освіту здійснюється освітня й соціогуманітарна робота з молодим поколінням, що розбудовуватиме країну як незалежну й суверенну, частину вільної й демократичної європейської спільноти. Окрім того, респонденти вважають, що саме освіта є тією інституцією, на яку покладено завдання формувати особистість, що має цінності й бажання змінювати світ на краще, потребу й здатність розвивати Україну як демократичну країну з потужною економікою, соціально справедливою, конкурентну на світовому рівні.

Зауважимо, що переважна кількість нижче наведених висловлювань учасників фокус-групової дискусії була з коментарем – «за умов мирного часу» тому, що кожен учасник дослідження усвідомлював складність теперішньої ситуації й найважливіші пріоритети щодо відстоювання державної незалежності. Тож, на думку респондентів освіта має:

– *по-перше*, забезпечити нові можливості для розвитку особистості і підвищення конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам з огляду на визначений вектор – інтеграцію до Європейського Союзу, адже статус кандидата до вступу до цього транснаціонального об'єднання Україна вже набула у червні 2022 року;

– *по-друге*, бути реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів для освітян, їхнього матеріального добробуту;

– *по-третьє*, забезпечити захист під час освітнього процесу від булінгу як вияву різних форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі та гідності тощо;

– *по-четверте*, стати інноваційним середовищем, у якому формується й розвивається компетентна й свідомо особистість, з відповідальною громадянською позицією й готовністю її захищати, здатна до критичного мислення і перетворювальної діяльності, суспільно активна й патріотична;

– *по-п'яте*, відповідати за змістом надання навчальної інформації сучасному рівневі розвитку світової науки, формувати вміння і навички вчитися впродовж життя й застосовувати ці знання на практиці;

– *по-шосте*, допомогти вибудувати індивідуальну освітню траєкторію для тих, хто навчається, що реалізується, зокрема, через персоніфікацію освітнього процесу, право вільного вибору видів, форм і темпу здобуття освіти, закладів освіти й запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін за вибором тощо;

– *по-сьоме*, забезпечити справедливе й об'єктивне оцінювання результатів навчання, «нульову» толерантність до виявів академічної недобросовісності.

На запитання: «Чи відповідає запитам і очікуванням суспільства й держави новий Закон України «Про освіту» (2017)?», упровадження якого триватиме з великою вірогідністю наступні два десятиліття, всі учасники фокусованих групових інтерв'ю відповіли ствердно, проте висловили побоювання, що механізми впровадження законодавчих норм може бути відтерміновано й вони можуть не спрацювати повною мірою через теперішні безпекові та соціально-економічні складнощі в країні.

У процесі дослідження учасникам, які увійшли до першої, другої та третьої фокус-груп, було запропоновано висловити власні думки щодо ключових позицій Концептуальних засад реформування середньої школи «Нова українська школа» і які складають формулу Нової української школи (Грищенко, 2016). Ранжування позицій респондентів щодо актуальності нововведень дало змогу визначити, що для першої фокус-групи найбільш нагальними є: 1) Новий зміст освіти; 2) Умотивований учитель; 3) Рівний доступ до якісної освіти; 4) Нова структура школи; 5) Державно-громадське партнерство. Ранжування думок учасників другої фокус-групи визначило такі нагальні для першочергового впровадження складники формули: 1) Умотивований учитель; 2) Новий зміст освіти; 3) Рівний доступ до якісної освіти; 4) Справедливий розподіл публічних коштів; 5) Нова структура школи. Для учасників третьої фокус-групи найактуальнішими

є: 1) Новий зміст освіти; 2) Рівний доступ до якісної освіти; 3) Умотивований учитель; 4) Партнерство між учнем, учителем і батьками; 5) Справедливий розподіл публічних коштів,

На запитання: «Які найбільш значущі компетентності для життя мають набувати сучасні школярі?» думки учасників групової дискусії розподілилися по-різному. Представимо першу четвірку компетентностей, яку кожна фокус-група визначила як найбільш значущу:

– *перша фокус-група*: 1) уміння висловлювати думку усно і письмово; 2) здатність до співпраці в команді; 3) творчість; 4) ініціативність;

– *друга фокус-група*: 1) здатність до співпраці в команді; 2) уміння читати й розуміти прочитане; 3) творчість; 4) критичне мислення;

– *третья фокус-група*: 1) критичне мислення; 2) здатність до співпраці в команді; 3) уміння конструктивно керувати емоціями; 4) уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення.

Позиціями, які викликали найбільше запитань та різночитань а, отже, потребу роз'яснень для учасників фокус-групових дискусій стали такі: 1) Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію; 2) Графік упровадження реформи; 3) Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.

Аналіз провідних настроїв майбутніх і практикуючих освітян, їхніх потреб виявив, що найбільш жаданими очікуваннями від упровадження освітніх реформ є такі:

- повага до педагога, довіра з боку держави й суспільства;
- реальні академічні свободи (право на вибір форми організації навчання, освітніх технологій й методик навчання тощо), педагогічна творчість;
- упровадження цифрових технологій в освіту, матеріально-технічне переоснащення школи відповідно до сучасних інформаційних ресурсів та сервісів;
- гідна оплата праці, належне й прозоре фінансування закладів освіти;
- «менше паперів» (дебюрократизація), зведення до мінімуму формального підходу до документації;
- реальна підтримка державою й суспільством сільської школи й сільського вчителя, рівний доступ до якісної шкільної та позашкільної освіти на селі;
- допомога держави у підготовці / перепідготовці кадрів до здійснення реформ та змін в освіті, особливо в умовах воєнного часу.

Загалом з'ясовано, що учасники дослідження позитивно налаштовані на освітні реформи, схвально відгукнулися на ініціативи Верховної Ради України як законодавчого органу щодо реформування національної системи освіти, належно оцінили законодавчі ініціативи та організаційні нововведення Міністерства освіти і науки України як центрального виконавчого органу на поточний 2022-2023 н.р.

Висновки. У процесі здійснення аналізу ефективності освітніх реформ в Україні шляхом проведення фокусованих групових інтерв'ю з учасниками освітнього процесу – здобувачами заочної й денної форм навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти сформульовано низку узагальнень. Так, виявлено думки респондентів щодо запитів і очікувань держави, громадянського суспільства й освітян до реформ у сфері освіти. Здобувачі вважають, що освіта має перетворитися на ефективний важіль розбудови країни у поствоєнний час; забезпечити нові можливості для розвитку і підвищення конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам та закладам освіти; бути реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів тощо.

На основі думок учасників фокус-груп щодо ключових позицій Концептуальних засад реформування середньої школи «Нова українська школа» було здійснено ранжування позицій респондентів з питань своєчасності нововведень, а також виявлено ті теми, що потребують додаткового роз'яснення, серед яких децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію; графік упровадження реформи; нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для

життя. З'ясовано провідні настрої освітян, їхні потреби і очікування щодо освітніх реформ в Україні, а саме: повага до педагога, довіра з боку держави й суспільства; реальні академічні свободи (право на вибір форми організації навчання, освітніх технологій й методик навчання тощо), педагогічна творчість; цифровізація загальної середньої освіти, матеріально-технічне переоснащення школи відповідно до сучасних інформаційних ресурсів й сервісів; гідна оплата праці, належне й прозоре фінансування закладів освіти; дебіюрократизація, зведення до мінімуму формального підходу до документації; реальна підтримка державою й суспільством сільської школи й сільського вчителя, рівний доступ до якісної шкільної й позашкільної освіти на селі; допомога держави у підготовці / перепідготовці кадрів до здійснення реформ та змін в освіті, особливо в умовах воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрущенко, В. П. (2020). *Феномен освіти* (Кн. 4.). Суми: Університетська книга.
- Андрущенко, В. П. (Ред.). (2015). *Освітня політика: філософія, теорія, практика*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Бобрицька, В. І. (2015). Система освіти як об'єкт моніторингу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Теорія і практика навчання і виховання*, 27, 19-34.
- Грищенко, М. (2016). *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи*. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. Київ: КОНВІ ПРИНТ. doi: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>.
- Кремень, В. Г., & Ільїн В. В. (2020). *Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього. Людина. Освіта. Соціум*. Київ: Грамота.
- Про освіту*: Закон України. № 2145-19. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Bobrytska, V., Luzik, E., Reva, T., Spitsin, Y., & Akmaldinova, V. (2020). Involving stakeholders in shaping educational legislation and policy in Ukraine. *European Journal of Educational Research*, 9(3), 1189-1200. Retrieved from <https://doi.org/10.12973/eu-er.9.3.1189>.
- Bobrytska, V. (2016). Axiological Azimuths of the Global Educational Policy. *Proceedings of the National Aviation University*, 68(3), 89-97. doi: 10.18372/2306-1472.68.10912.

REFERENCES

- Andrushchenko, V. P. (2020) *Fenomen osvity [The phenomenon of education]* (Vol. 4.). Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].
- Andrushchenko, V. P. (Ed.). (2015). *Osvitnia polityka: filosofii, teoriia, praktyka [Educational policy: philosophy, theory, practice]*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Bobrytska, V. I. (2015). Systema osvity yak ob'iekt monitorynhu [The education system as an object of monitoring]. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Theory and practice of education and upbringing*, 27, 19-34 [in Ukrainian].
- Bobrytska, V., Luzik, E., Reva, T., Spitsin, Y., & Akmaldinova, V. (2020). Involving stakeholders in shaping educational legislation and policy in Ukraine. *European Journal of Educational Research*, 9(3), 1189-1200. Retrieved from <https://doi.org/10.12973/eu-er.9.3.1189>.
- Bobrytska, V. (2016). Axiological Azimuths of the Global Educational Policy. *Proceedings of the National Aviation University*, 68(3), 89-97. doi: 10.18372/2306-1472.68.10912.
- Hryshchenko, M. (2016). *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]*.

Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

Kremen, V. H. (Ed.). (2021). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National report on the state and prospects of education development in Ukraine]*. Kyiv: KONVI PRINT. doi: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> [in Ukrainian].

Kremen, V. H., & Ilin V. V. (2020). *Liudyna u vyklykakh tsyvilizatsii: vid mynuloho – do maibutnoho. Liudyna. Osvita. Sotsium [Man in the challenges of civilization: from the past to the future. Man. Education. Society]*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].

Pro osvitu [About education]. № 2145-19. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

CURRENT EDUCATIONAL REFORMS IN UKRAINE WITHIN THE FRAME OF PEDAGOGICAL REFLECTION

Valentyna Bobrytska,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social Philosophy,
Philosophy of Education and Educational Policy;
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv

The article reveals that current reforms in the education system of Ukraine attempt to address the latest social challenges and fulfil the priority tasks assigned by the legislative and executive branches of government, in particular, regarding improving the effectiveness of education in the settings of martial law and the changing dynamics of the spread of the coronavirus disease pandemic in the country. The study specified a list of requests and expectations of the state and civil society for reforms in the field of education, in particular, the Law of Ukraine ‘On Education’ (2017) viewed through the prism of the views of both now and future practising educators. Based on the opinions of the focus group participants regarding the key positions of the Conceptual basis for reforming secondary school to comply with the concept of the ‘New Ukrainian School’, the study carried out the ranking of respondents’ positions regarding the timeliness of educational innovations. It also identified those topics that require additional clarification, including decentralisation, the autonomy of institutions, reform implementation schedule, introducing the new school structure, etc. The research clarified the leading attitudes of educators, their needs and expectations regarding educational reforms in Ukraine, including: respect for the teacher, trust from the state and society; real academic freedoms (the right to choose the form of educational organization, educational technologies and teaching methods, etc.), pedagogical creativity; digitization of general secondary education; decent wages, adequate and transparent financing of educational institutions; debureaucratisation; real support by the state and society for rural schools and rural teachers, equal access to high-quality school and extracurricular education in the countryside; state assistance in training/retraining of personnel to implement reforms and changes in education, especially in wartime conditions.

Keywords: Law of Ukraine ‘On Education’; Conceptual principles of reforming the secondary school to comply with the concept of the ‘New Ukrainian School’; education of Ukraine; educational reforms; pedagogical reflection; students of the second (master’s) level of higher education.

Надійшла до редакції 21.12.2022 р.

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.046-021.66:316.752

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278993>

ORCID 0000-0002-6228-6695

ORCID 0000-0002-1508-7984

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ МАГІСТРІВ ГУМАНІТАРНОЇ ГАЛУЗІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Олександр Лук'яненко,

доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Рената Винничук,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті з'ясовано перспективність для процесу підготовки магістрів гуманітарної галузі тих традиційних педагогічних технологій, що містять сукупність методів, форм, прийомів і засобів, спрямованих на формування цінностей загальної культури і професійної діяльності: модульних, тьюторських, проєктувальних, індивідуальних як найбільш уживаних у світовій та вітчизняній практиці підготовки фахівців магістерського рівня. Визначено, що у процесі вибору освітніх технологій як структурних компонентів системи підготовки магістрів гуманітарної галузі (спеціальностей 031 Релігієзнавство, 032 Історія та археологія, 034 Культурологія, 033 Філософія, 035 Філологія) на аксіологічних засадах формується інноваційне освітнє середовище, ґрунтоване на принципах: відкритого навчання; опертя на інформаційні технології; проєктування інтегрованого змісту освіти; застосування інноваційних педагогічних підходів до формування й розвитку загальнолюдських і професійних цінностей; зміни традиційної ролі університетського викладача із транслятора знань на освоєння ним місії наставника, консультанта, старшого колеги. Доведено необхідність креативного застосування сугестивно-педагогічної технології розвитку цінностей гуманітаріїв у єдності трьох напрямів: пряме навіювання (імперативне й мотивоване); використання каталізаторів ефективності (музика, рольова гра, театралізація); аналіз власного ціннісного досвіду. До перспектив дослідження віднесено обґрунтування в контексті обраної проблеми інноваційних аспектів технології, асинхронного навчання та пошук методичних основ реалізації сугестивно-педагогічних методик на засадах аксіологічного наукового підходу.

Ключові слова: педагогічні технології, професійна підготовка, магістри гуманітарної галузі, загальнолюдська культура, фахові цінності, сугестивно-педагогічна технологія професійної діяльності.

Formulation of the problem. The task of master's degree efficiency in the system of humanitarian higher education is currently intensifying the search of modern means of training competitive personnel by universities, which leads to the design of an axiologically oriented educational process, the leading feature of which is appropriate traditional and innovative educational technologies. Educational sciences have developed fundamental ways of substantiating and implementing technologies that are called pedagogical or educational, that is, those that ensure the formation of certain significant competencies and the systematic identification of aspects of the quality of professional training. With regard to the concept of «pedagogical technologies», it is known that a characteristic feature of modernization processes in the field of professional education is their implementation on the basis of a technological scientific approach, the essence of which is that personality formation is considered as a technological process thanks to a clearly defined sequence of steps aimed at achieving the planned goal, which allows you to obtain results with predetermined quantitative and qualitative parameters.

The analysis of the latest researches and publications makes it possible to state that in our country a significant number of works devoted to the implementation of the technological approach in education, the study of its genetic aspects, the substantiation of scientific positions regarding classification, the definition of the conceptual and terminological apparatus and the essence of educational technology as a field of pedagogical knowledge have been published (V. Bepalko, V. Bondar, V. Hrevtseva, L. Kravchenko, O. Pekhota, etc.). One of the most important tasks of designing educational technology as a field of scientific knowledge and a tool of professional activity is to clarify its criteria and structure. The structure of educational technology from the standpoint of a systemic vision of this phenomenon was developed by V. Bepalko (Беспалько, 1995) and H. Selevko (Селевко, 2006). Scientists (O. Pekhota, M. Rahozin, O. Sukhomlynska) emphasize that the following components must be taken into account in the structure of pedagogical technology: organizational forms, the specifics of the educational process, the readiness of teachers and appropriate teaching tools (Пехота, 2000; Сухомлинська, 1997).

Currently, there are a significant number of definitions of the concept of «pedagogical (educational) technology» based on various scientific positions; scientists systematize them as follows: 1) interpretation, where pedagogical technology is considered as a component of pedagogical science, which studies and develops the purpose, content and methods of teaching (N. Demyanenko, O. Savchenko, H. Selevko, N. Shchurkova); 2) the organizational concept, when pedagogical technology is interpreted as a method of organization, a model of the educational process that guarantees obtaining the planned result (V. Bondar, I. Volkov, V. Lozova, V. Monakhov, P. Samoilenko); 3) a toolkit of the pedagogical process, a system of instructions aimed at ensuring the effectiveness and efficiency of education (V. Bepalko, P. Husak, B. Lykhachev, S. Sysoyeva); as a basis for systematization, they recommend the definition given in the Pedagogical Dictionary edited by M. Yarmachenko, where educational technology is interpreted as a set of means and methods of reproduction of theoretically grounded learning and upbringing processes that allow the successful implementation of educational goals (Ярмаченко, 2001), therefore they believe that Pedagogical technology provides for a situation in which goals are set unambiguously, the possibility of objective step-by-step measurements and final assessment of the achieved results remains (Дем'яненко, 2013).

Theoretical aspects of the use of suggestive-pedagogical technologies of the method in the educational process are studied in the works of S. Honcharov, H. Kytayhorodska, H. Lozanov, S. Nikolayeva, S. Palchevsky, O. Pekhota and other scientists; the classification of suggestive-pedagogical suggestions was proposed in the studies of V. Zuhar, S. Nikolayenko, A. Syrotenko, V. Tatenko, I. Shvarts, and others; modern approaches to the use of the main types of suggestions are offered by J. Becchio, H. Goncharov, M. Gordeev, V. Yevtusheno, I. Melekhov, E. Rossi, M. Yapko, and others.

The aim of this article is to clarify the prospects of those traditional and innovative educational technologies for the process of training Masters in the Humanities that contain a set of methods, forms, techniques and means aimed at forming the values of general culture and professional activity – modular, tutoring, project-based, individual as the most widely used in the world and domestic practice of training specialists at the Master's level and suggestive-pedagogical, which have an innovative character.

Presenting main material. We consider the modular technology of designing the content and training organization to be the most common nowadays in the educational process of the master's degree in humanitarian specialties. The directions of introduction of the credit-module system in the process of professional training of Masters in the field of Humanities and the possibilities of operational control are determined by the scientists:

- the unity of educational and professional training goals with the integrative organization of content modules in accordance with current social, cultural, scientific achievements and educational reforms;

- the possibility of updating, supplementing and structuring educational material in the synthesis of ethno-cultural, philosophical and special knowledge;

- a combination of the subject and operational aspects of each module, the optimal amount of educational information and the determination of control methods within the modular units (Дем'яненко, 2013).

The universally recognized universals of modular training have become: purposeful selection, completeness of academic material and its grouping into target blocks, comprehensiveness and integrative structure; ensuring the relative independence of each module, its logical completeness; and methodical support of the process of assimilation of the material by students of higher education and feedback from the teacher (Алексюк, 2001; Сухомлинська, 1997). According to the scientists, the problem-oriented design of the content and methodical tools of each module will stimulate personal creative actions and corresponding value attitudes of the processes of knowledge and self-development of humanitarians in the profession.

In this context, we consider the methodological goals of developing knowledge modules to be the grouping of individual components of the content of each discipline in accordance with professional and educational tasks, the selection of appropriate types, forms and methods of pedagogical work for each module, their coordination in time and the formation of the resulting integrated professional education – competence on the basis of appropriate values. A requirement for the creation of a modular complex of training is the variability of the construction of modules, which reflects the specifics of the educational process in terms of changes in the amount of material, the length of time to learn each topic, an appropriate method of sequential systematization of tasks, the adaptability of pedagogical methods to the individual needs, pace and educational interests of each student, the mobility of updating educational information, material and methodological tools, avoiding outdated forms of education.

In our opinion, the modular technology of the organization of the professional training process for future Masters in the field of Humanities has a powerful axiological potential: in the sense of universal human values, it directs Master's students to self-improvement throughout life, responsibility, systematicity, consistency in achieving life goals; the professional value attitudes of specialists become competence, and the desire to build one's own life and professional trajectory, if necessary, to promptly respond to external challenges regarding the renewal or change of professional activity by educational means.

We consider tutoring to be the next traditional training technology, which is based on the academic support of the individual educational trajectory of the future specialist by a teacher as a competent carrier of knowledge and experience in the process of classroom or remote, paired, individual or group work. There are classical (universal) tutoring (implies direct pedagogical interaction of the tutor with master's students), remote online or offline tutoring

through the mediation of information technologies (Бочкарева, 2011). Classical tutoring is regular individual and group classes of a teacher-tutor with several graduate students attached to him for the entire period of study, when the tutor is considered as a coach, leader, mentor who accompanies the formation of the student's personality in the process of his professional training.

In the distance education of masters, the tutor implements educational, social, managerial, technical functions and acts in the roles of moderator, motivator, expert, and advisor (Бондар, 2005). Contact and audiovisual tutorials are the leading forms of remote tutoring. Tutoring technology as a unique system of educational support and mentoring is based on all possible types of tutor-teacher assistance in the form of face-to-face consultation or remote tutorial; we consider it to be particularly promising in correspondence or stationary-correspondence education of future masters, when, for example, a distance learning site allows the implementation of didactic innovations, creates conditions for practical training in the process of professional training of new professional skills, approbation of experience and a valuable attitude towards it.

At the Master's level, the technology of asynchronous learning is also considered effective, under which Master's students receive the right and the opportunity to independently determine their own individual trajectory of professional training. The non-linearity of education in this technology has significant advantages: flexibility, an individual approach to the master's degree, the possibility of obtaining two or more specialties at the same time, shortening the study period, etc. According to this technology, groups of disciplines are determined in the individual educational program of the student of higher education: mandatory for study at a fixed time; mandatory for study in terms chosen by the future specialist; elective courses. In most cases, the construction of an individual educational trajectory is carried out jointly by a master's student and a scientific supervisor (teacher, curator), who diagnoses the cognitive interests of the ward, creates conditions for his development in the process of carrying out master's scientific research, and provides end-to-end consulting for the entire educational-professional or educational-scientific program of the chosen specialty. In this way, the axiological orientations of both the teacher and the future specialist interact on the mutual attitude towards another person as a value, respect for the subjective experience of the individual, a sense of cooperation and co-creation, enrichment of the intellect; communications of mentoring, support, mutual assistance, coordinated and harmonious interaction are generated and developed (Дем'яненко, 2010).

The technology of research design can also be considered traditional – a set of consistently applied research, search, problem-solving educational procedures. This technology involves a combination of educational and cognitive techniques that allow the Master's student to independently solve this or that problem, with a mandatory presentation of the results. The algorithm of design technology includes: formation of a problem (task), which requires integrated knowledge, research and creative search for its solution; determination of the practical, theoretical, cognitive significance of the expected results; planning the independent activity of the student of higher education, involving colleagues in it (as needed): structuring the content part of the project (with an indication of phased results); elucidation of the effectiveness of research methods that determine the sequence of project actions (determination of the goal and tasks of the research; formulation of the hypothesis; selection, systematization, analysis of the obtained data; summarization, formulation of the results, their presentation; substantiation of prospective aspects of the research problem).

The choice of subjects for research projects of masters in the field of humanities depends on the educational situation (the need for the integration of knowledge, its practical application, the formation of research skills on axiological bases), on professional interests (creative, cognitive, applied). The criteria for the external assessment of the project include: the significance and relevance of the chosen problem, their relevance to the research topic; correctness and effectiveness of research methods used by the designer and processing of the

obtained results; implementation by the author of the project of his own individual capabilities in the process of its implementation; involvement of knowledge and technologies from other scientific fields; proof of presentation (defense), ability to argue conclusions; clarity and aesthetics of design of project results; ability to answer opponents' questions, brevity and reasoned answers (Дем'яненко, 2013).

In general, educational design technology allows solving the task of forming and developing intellectual skills, values of critical and creative thinking of each student, encourages interaction, philosophical reflection, consideration of another person's opinion, discussion of value priorities of the problem under consideration. This contributes to the emergence of an individual life and professional position of the future Master of the Humanities, based on professional values, and allows to build an effective intellectual process for the formation of his axiosphere.

At the same time, the interdisciplinary integration, democratization, and axiologisation of higher education currently contribute to increasing the demand for the use of innovative educational technologies in the process of developing the value systems of specialists. In particular, for more effective assimilation of significant volumes of educational information (for example, in a foreign language) or for subconscious consolidation of the content of basic values by Master's students, teachers use suggestive technologies and methods. The implementation of suggestive-pedagogical influence in the learning process is defined today as one of the promising technologies for the professional training of humanitarian specialists in Ukraine.

The suggestive method (method of suggestion), created in the second half of the 20th century at the Sofia Institute of Suggestology (Bulgaria) and named after its inventor, the psychotherapist Georgy Lozanov, who came to a conclusion about the possibilities of using the reserve capabilities of the human subconscious in the educational process, involves the direct influence of the teacher on the students of higher education (Лозанов, 1973). At this time, the subjects of education are in a state of «pseudo-passivity», and the suggestive action of the teacher should contribute to the avoidance of psycho-traumatic factors (stiffness, fear, isolation, fear of possible mistakes, incommunicability, difficulties in overcoming stereotypes of the native language and the language barrier of a foreign language languages, etc.). According to G. Lozanov, this influence creates favorable conditions for the organization of speech communication, helps to reveal the potential opportunities of the student of education, in terms of memorizing significant amounts of information (Лозанов, 1977; Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах, 1999, с. 301).

Suggestive pedagogy today is a psychotherapeutic direction in pedagogy that purposefully uses the means of suggestion for educational purposes and is divided into hypnopedia, relaxopedia, and suggestopedia. Accelerated learning methods are being developed within this direction, and the amount of material (information) significantly exceeds generally accepted norms (Пальчевський, 2005, с. 36).

Suggestive technology as learning based on emotional suggestion in the waking state, causing super-memory, contains the complex use of all verbal and non-verbal, external and internal means of suggestion. The implementation of such technology involves the creation of special psychological and pedagogical conditions for human learning (Гончаров, 2008, с. 78). According to G. Lozanov, this technology during the study of globalized educational topics has pre-session and post-session phases and the so-called concert session, which separates them. During the pre-session phase, a preliminary familiarization with new information is carried out; students of higher education prepare for immersion in a state of psycho-relaxation by means of involuntary reactions and arbitrary tuning; unconscious mental activity is activated, the general suggestive background increases; educational information acquires a suggestive and axiological character. The suggestive background of the lesson at this time and later exists in the memory program itself, the intonation presentation of the new educational material, the rhythm of the educational process, the artistry of the teacher, etc. (Лозанов, 1973).

The use of suggestive means in the practice of professional training can be aimed at the stages of the pedagogical process: the preparatory stage, the stage of assimilation of educational material, the stage of active reproduction of acquired knowledge. Since the basis of the suggestopedic method was the hypothesis of unconscious mental activity, which, in direct connection with the conscious activity of the individual, is the carrier not only of intensive tendencies, but also of secondary-automated activity that determines any training and any development of a person, then the unconscious mental activity is considered an important carrier of species and individual memory (Гончаров, 2008, с. 95).

In the implementation of the educational task of developing universal and professional values of future Masters in the Humanitarian field, it is of crucial importance that direct suggestions presuppose an understanding of the purpose of suggestive influence by students of higher education, clearly indicating the expected action or psychological reaction on their part. To a large extent, this belongs to the conscious experience of graduate students and usually provides specific solutions to problems, as well as detailed instructions on how to respond to the recommendations and questions of the instructor (Япко, 2002). This type of suggestion, in accordance with its psychological nature, can be considered in two aspects: 1) in the aspect of influencing emotions, attitudes, unconscious motives (in the form of the suggestor's instructions); 2) in the aspect of influence on the components of the students' behavior (in the form of suggestive commands and teacher's orders).

Direct suggestion can be motivated and imperative. Motivated suggestion contains elements of clarification and persuasion. Suggestive affecting emotions, attitudes, and motives of behavior are done in a calm tone in the form of soft, soothing phrases, which are usually repeated several times (sometimes motivated suggestion is called the "motherly" method of suggestion). Imperative suggestion (suggestive commands and orders) is made in a commanding, emotionally saturated tone that does not allow for doubts; direct suggestion is carried out in the form of short, understandable phrases for undergraduates with repetition of key words and expressions, which are reinforced and reinforced by non-verbal signals. Imperative suggestion is a stressful type of influence on a person (it is also called the «parental» method of suggestion) (Гончаров, 1995).

Ukrainian scientists highlight the main advantages of suggestive technology:

- activation of the content of the training takes place with the help of dramatization, games, songs, various exercises, while students perform different roles, widely use non-verbal means of communication;
- favorable conditions are created for students of higher education to master oral communication by eliminating psychological barriers that arise in learning situations;
- more attention is given to the connections of the educational process with the personal interests, motives and values of the Master's students;
- trusting relationships are established between the teacher and students, which contribute to successful cognitive interaction;
- information is learned in the atmosphere of the game, reincarnation, using language and movements, as well as dramatization of works of art, which helps to switch the attention of master's students from the form to the communication process itself.

Conclusions. In the process of choosing educational technologies as structural components of training system for Master's in the Humanities (specialties 031 Religious studies, 032 History and archeology, 034 Cultural studies, 033 Philosophy, 035 Philology) an innovative educational environment based on axiological principles is formed with orientation at: reliance on information resources; designing the integrated content of education; application of innovative pedagogical approaches to the formation and development of universal and professional values; changes in the traditional role of a university teacher from a translator of knowledge to mastering the roles of mentor, consultant, senior colleague. Therefore, traditional educational technologies have been identified as promising for the implementation of the axiological principles of the training of Masters in Humanities: modular

structuring of the content and practical aspects of training disciplines; pedagogical support and support in the form of tutoring; asynchronous learning; and research design.

We consider the technology of suggestive-pedagogical influence to be innovative, because the use of suggestive pedagogy involves suggesting to the student of higher education the necessary information at the subconscious level; the basis of such activity is the phenomenon of «super-memorization», the activation of reserves of which helps to achieve greater results in a fairly short period of time, to use the hidden potentials of the consciousness of Master's students, to use theatrical actions, music, game methods as peculiar catalysts of efficiency. At the same time, the qualification of the teacher teaching using this technology is very important, because the author's suggested pedagogical methods bring results only when the training is organized by an inspired and qualified teacher. In the process of professional training of Masters in the Humanities, it is possible to use direct and indirect types of instillation of universal and professional values; at the same time, direct suggestions are useful in that they have a direct connection with the problems of the graduate student, clearly define and constantly remind him of the goal towards which he is moving, directly and actively introduce him as a hint into the process of suggestive transformation of his own values, can serve as a model for solving future complications that will sometimes arise with a conscious approach to the problem of values. Indirect suggestions, on the other hand, make it possible to make fuller use of the unconscious reserves of the psyche, actualize resource memories, feelings and associations that can have axiological and educational significance, increase the time period between the teacher's suggestion and the corresponding reactions of the master's student, which reduces the need for the latter to activate their own protective barriers.

The prospects of the research include the justification in the context of the selected problem of innovative aspects of asynchronous learning technology and the search for methodical foundations for the implementation of suggestive-pedagogical methods based on the axiological scientific approach.

ЛІТЕРАТУРА

- Алексюк, А. М. (2001). Модульне навчання: проблема взаємодії викладачів та студентів. В С. О. Сисоєва (Ред.), *Педагогічні технології у неперервній освіті* (с. 75-78). Київ: ВІПОЛ.
- Беспалько, В. П. (1995). *Педагогика и прогрессивные технологии*. Москва: ИПО МО.
- Бондар, В. І. (2005). *Дидактика*. Київ: Либідь.
- Бочкарева, С. М. (2011). Особенности тьюторства в современной зарубежной высшей школе. *Высшее образование сегодня*, 3, 9-11.
- Гончаров, Г. А. (1995). *Суггестия: теория и практика*. Москва: КСП.
- Гончаров, С. М. (2008). *Суггестивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу*. Рівне: НУВГП.
- Дем'яненко, Н. М. (2008). Тьюторство – технологія супроводу особистісно-професійного розвитку студентів: ретровитоки, актуалізація. В Н. Дем'яненко (Ред.), *Історико-педагогічні студії* (Вип. 2, с. 106-116). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Дем'яненко, Н. М. (2010). Тенденція диверсифікації мети і профілів магістратури в розвитку світової вищої освіти. *Педагогічні науки*, 2, 44-52.
- Дем'яненко, Н. М. (2013). Теорія і практика контекстного навчання: освітній простір педагогічної магістратури. *Рідна школа*, 3, 12-16.
- Кайдановська, О. (2015). *Теоретико-методичні основи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах*. (Автореф. дис. канд. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- Китайгородская, Г. А. (2009). *Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика*. Москва.

- Кравченко, Л. М. (2006). *Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти*. Полтава: Техсервіс.
- Лозанов, Г. К. (1973). *Основы сугестологии*. София.
- Ніколаєва, С. Ю., Бігіч, О. Б., Бражник, Н. О., Гапонова, С. В., Гринюк, Г. А., Олійник, Т. І. ... Щербак, Л. П. (2002). *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах* (2-ге вид.). Київ: Ленвіт.
- Пальчевський, С. С. (2005). *Сугестопедагогіка: новітні освітні технології*. Київ: Кондор.
- Пехота, О. М. (2000). Особистісно-орієнтована освіта і технології. В І. Я. Зязюн (Ред.). *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* (с. 274-297). Київ: Віпол.
- Селевко, Г. К. (2006). *Энциклопедия образовательных технологий* (Т. 2). Москва: НИИ школьных технологий.
- Сухомлинська, О. В. (1997). Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. *Педагогіка і психологія*, 1, 105-111.
- Якиманская, И. С. (2000). *Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе*. Москва: Сентябрь.
- Япко, М. Д. (2002). *Введение в гипноз. Практическое руководство. Методическое пособие для слушателей курса «Психотерапия»*. Москва: Центр психологической культуры.
- Ярмаченко, М. Д. (Ред.). (2001). *Педагогічний словник*. Київ: Педагогічна думка.

REFERENCES

- Aleksiuk, A. M. (2001). Modulne navchannia: problema vzaiemodii vykladachiv ta studentiv [Modular training: the problem of interaction between teachers and students]. In S. O. Sysoieva (Ed.), *Pedahohichni tekhnolohii u neperervnii osviti [Pedagogical technologies in continuous education]* (pp. 75-78). Kyiv: VIPOL [in Ukrainian].
- Bespalko, V. P. (1995). *Pedagogika i progressivnye tekhnologii [Pedagogy and progressive technologies]*. Moskva: IPO MO [in Russian].
- Bochkareva, S. M. (2011). Osobennosti tiutorstva v sovremennoi zarubezhnoi vysshei shkole [Peculiarities of tutoring in a modern foreign higher school]. *Higher education today*, 3, 9-11 [in Russian].
- Bondar, V. I. (2005). *Dydaktyka [Didactics]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Dem'ianenko, N. M. (2008). Tiutorstvo – tekhnolohiia suprovodu osobystisno-profesiinoho rozvytku studentiv: retrovytoky, aktualizatsiia [Tutoring is a technology for supporting the personal and professional development of students: retro-history, actualization]. In N. Dem'ianenko (Ed.), *Istoryko-pedahohichni studii [Historical and pedagogical studies]* (Vol. 2, pp. 106-116). Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Dem'ianenko, N. M. (2010). Tendentsiia dyversyfikatsii mety i profiliv mahistratury v rozvytku svitovoi vyshchoi osvity [The trend of diversification of the purpose and profiles of master's degrees in the development of global higher education]. *Pedagogical Sciences*, 2, 44-52 [in Ukrainian].
- Dem'ianenko, N. M. (2013). Teoriia i praktyka kontekstnoho navchannia: osvitnii prostir pedahohichnoi mahistratury [Theory and practice of contextual learning: educational spaces for the pedagogical master's degree]. *Ridna shkola [Native school]*, 3, 12-16 [in Ukrainian].
- Goncharov, G. A. (1995). *Suggestiia: teoriia i praktika [Suggestion: theory and practice]*. Moskva: KSP [in Russian].
- Honcharov, S. M. (2008). *Suhestyvni tekhnolohii navchannia v kredytno-modulnii systemi orhanizatsii navchalnoho protsesu [Suggestive learning technologies in the credit-module system of organizing the educational process]*. Rivne: NUVHP [in Ukrainian].

- Iakimanskaia, I. S. (2000). *Tekhnologiia lichnostno-orientirovannogo obuchenii v sovremennoi shkole [The technology of person-oriented training in a modern school]*. Moskva: Sentiabr [in Russian].
- Iapko, M. D. (2002). *Vvedenie v gipnoz. Prakticheskoe rukovodstvo. Metodicheskoe posobie dlia slushatelei kursa «Psikhoterapiia» [Introduction to hypnosis. Practical guide. Methodical manual for students of the course «Psychotherapy»]*. Moskva: Tcentr psikhologicheskoi kultury [in Russian].
- Kaidanovska, O. (2015). *Teoretyko-metodychni osnovy obrazotvorchoi pidhotovky arkhitektoriv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological foundations of visual training of architects in higher educational institutions]*. (Extended abstract of PhD diss.). Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv [in Ukrainian].
- Kitaigorodskaia, G. A. (2009). *Intensivnoe obuchenie inostrannym iaykam. Teoriia i praktika [Intensive training of foreign eggs. Theory and practice]*. Moskva [in Russian].
- Kravchenko, L. M. (2006). *Neperervna pedahohichna pidhotovka menedzhera osvity [Continuous pedagogical training of the education manager]*. Poltava: Tekhservis [in Ukrainian].
- Lozanov, G. K. (1973). *Osnovy sugestologii [Basics of suggestology]*. Sofiia [in Russian].
- Nikolaieva, S. Yu., Bihich, O. B., Brazhnyk, N. O., Haponova, S. V., Hryniuk, H. A., Oliinyk, T. I. ... Shcherbak, L. P. (2002). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednykh navchalnykh zakladakh [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]* (2nd ed.). Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
- Palchevskiy, S. S. (2005). *Suhestopedahohika: novitni osvitni tekhnolohii [Suggestive pedagogy: the latest educational technologies]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
- Piekhota, O. M. (2000). Osobystisno-orientovana osvita i tekhnolohii [Personal-oriented education and technologies.]. In I. Ya. Ziaziun (Ed.). *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy [Continuous professional education: problems, searches, prospects]* (pp. 274-297). Kyiv: Vipol [in Ukrainian].
- Selevko, G. K. (2006). *Entsiklopediia obrazovatelnykh tekhnologii [Encyclopedia of educational technologies]* (Vol. 2). Moskva: NII shkolnykh tekhnologii [in Russian].
- Sukhomlynska, O. V. (1997). Tsinnosti u vykhovanni ditei ta molodi: stan rozroblennia problem [Values in the upbringing of children and youth: the state of development of the problem]. *Pedagogics and psycholog*, 1, 105-111 [in Ukrainian].
- Yarmachenko, M. D. (Ed.). (2001). *Pedahohichnyi slovnyk [Pedagogical dictionary]*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

**TRADITIONAL AND INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES
FOR THE FORMATION OF VALUES OF MASTERS IN HUMANITIES
IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING**

Oleksandr Lukyanenko,

Doctor of Sciences in History, Associate professor,
Head of the Department of Cultural Studies;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Renata Vynnychuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Cultural Studies;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The article clarifies the prospects for the process of training Masters in the field of Humanities of those traditional pedagogical technologies that contain a set of methods, forms, techniques and tools aimed at forming the values of general culture and professional activity:

modular, tutoring, project-based and individual as the most widely used in the world and the domestic practice of training specialists at the Master's level. It was determined that in the process of choosing educational technologies as structural components of the system of training Masters in the humanitarian field (specialties 031 Religious studies, 032 History and archeology, 034 Cultural studies, 033 Philosophy, 035 Philology) on axiological principles, an innovative educational environment is formed based on the principles of: open learning; reliance on information technologies; designing the integrated content of education; application of innovative pedagogical approaches to the formation and development of universal and professional values; changes in the traditional role of a university teacher from a translator of knowledge to mastering the mission of a mentor, consultant, and senior colleague. The necessity of creative application of suggestive-pedagogical technology for the development of humanitarian values in the unity of three directions is proven: direct suggestion (imperative and motivated); use of efficiency catalysts (music, role-playing, theatricalization); and analysis of own valuable experience. The prospects of the research include the justification in the context of the selected problem of innovative aspects of technology / asynchronous learning and the search for methodological foundations for the implementation of suggestive-pedagogical methods based on the axiological scientific approach.

Keywords: *pedagogical technologies, professional training, Masters in the field of Humanities, general human culture, professional values, suggestive pedagogical technology of professional activity.*

Надійшла до редакції 12.08.2022 р.

УДК 373.5.016:746.3]:37.091.39:004

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278994>

ORCID 0000-0002-8339-4118

ORCID 0000-0002-1563-9873

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ «ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ВИГОТОВЛЕННЮ ВИШИТИХ ВИРОБІВ» ДЛЯ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ

Микола Близнюк,

доктор педагогічних наук, професор кафедри виробничо-інформаційних технологій
та безпеки життєдіяльності;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Надія Вакуленко,

аспірантка;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті розглянуто методичні аспекти змістового модуля «Інформаційні технології навчання виготовленню вишитих виробів у трудовому навчанні», програму якого укладено відповідно до освітніх програм підготовки здобувачів освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Зазначено, що необхідність удосконалення методики використання інформаційної технології навчання учнів виготовленню виробів на уроках трудового навчання обумовлює потребу в подоланні низки суперечностей теоретико-практичного та організаційно-технологічного характеру між: динамічною інформатизацією сучасної освітньої галузі та недостатнім урахуванням технологічною галуззю освіти динамічного розвитку сучасної інформаційної технології; необхідністю забезпечення інформатизації технологічної освіти учнів на уроках трудового навчання та недостатньою розробленістю науково-методичних засад упровадження інформаційної технології як засобу розвитку творчих технологічних умінь учнів із виготовлення вишитих виробів; доцільністю використання тенденцій розвитку інформаційної технології у вітчизняному та зарубіжному освітньому просторі та недостатнім рівнем підготовленості вчителів трудового навчання до її застосування в трудовому навчанні учнів; зростаючими потребами суб'єктів технологічної освіти до реалізації інформатичних навчальних моделей особистого розвитку з урахуванням їхніх пізнавальних інтересів і потреб та існуючими традиційними методичними підходами в трудовому навчанні учнів виготовленню вишитих виробів.

Узагальнено інформацію щодо практичного значення дослідження, яка полягає в розробленні та впровадженні в трудове навчання учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти змістового модуля «Інформаційна технологія виготовлення вишитих виробів», організаційно-методичного забезпечення для вчителів трудового навчання та технологій. Представлено діагностичні елементи методики виявлення ефективності використання інформаційної технології трудового навчання учнів, адресовані вчителям трудового навчання та технологій для впровадження запропонованої моделі навчання учнів виготовленню вишитих виробів. Констатовано, що результати можуть бути використані під час професійно-педагогічної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання та технологій у закладах неперервної педагогічної освіти. Науково-теоретичні положення з розкриття шляхів упровадження

інформаційної технології виготовлення вишитих виробів рекомендовано використовувати для розробки навчально-методичного забезпечення модельних навчальних програм «Технології. 5-6 класи» у закладах загальної середньої освіти, в системі діагностики якості трудового навчання учнів та моніторингу їхніх навчальних досягнень.

Ключові слова: методика, інформаційна технологія, інформаційна культура, вишиті вироби, технологічна освіта, трудове навчання.

Formulation of the problem. At the current stage of education development, an active search is underway for the most important competencies that combine cognitive, creative, personal, and technological skills necessary for the successful functioning of a person in the information space. The development of these skills requires innovative approaches in the use of educational information technologies, which are increasingly gaining importance in the organization of the learning process of students in institutions of general secondary education. This makes the issue of the use of information technology for the education of students during school subjects, including in labor training lessons, relevant.

The guiding principles of the implementation of educational information technologies are defined by the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine «On the National Informatization Program» (2022), «On Education» (2017), «On Comprehensive General Secondary Education» (2020), etc. These regulatory and legal documents put forward a requirement for high-level formation of information activities of education seekers, combining traditional and innovative means of using information. First of all, this covers the educational activities of students, who must be prepared for the effective search and use of information technologies both in education and in everyday life. Such training requires the modernization of the traditional content of the subject, including labor, education of students, the introduction of the latest information technologies of education and the formation of students' readiness for their mastery. With the introduction of the key information and communication competence into the State Standard of Basic Secondary Education (2020), teachers of labor training should be prepared to use information technology to teach students to make designed products.

These provisions are especially significant for students of grades 5-9, who use information technology to master the design and manufacture of products, and show their personal creativity against the background of a teenage desire to learn about the environment. Having wide possibilities for solving this multifaceted task, the modern technological branch of education needs a theoretical justification of innovative models of the method of using information technology for teaching students to make various, including embroidered, products in labor training classes.

The advantages of using information technology in subject school education are well-known, providing students with dialogic knowledge of objects and processes of reality, facilitating control over learning and development of students, increasing cognitive activity and developing students' creative abilities, teaching them to independently determine the scope, duration and pace of educational activities.

All this puts forward new requirements for the training of subject teachers for the use of information technology for teaching students. At the same time, the analysis of the practice of work training teachers indicates that a significant part of them are insufficiently prepared for the use of information technologies in their professional and pedagogical activities, requiring significant improvement on the basis of personal educational goals and a holistic psychological and pedagogical concept, and the task of using information technology to teach students to make embroidered products in labor training classes has not been the subject of special research until now.

Analysis of recent publications and research. The use of information technology in education is studied by domestic and foreign scientists in the directions of improving education in the course of the formation of the information society (N. Bibik, A. Gurzhii, I. Zyazyun,

V. Kremen, V. Lapinsky, V. Madzigon, etc.), revealing the essence of technologies training (A. Nisimchuk, O. Savchenko, V. Sydorenko, I. Smolyuk, A. Tsina, etc.), the use of information technology in the educational process (V. Bykov, R. Gurevich, Yu. Doroshenko, M. Zhaldak, N. Kobernyk, M. Korets, V. Sydorenko, V. Steshenko, D. Thorzhevsky, V. Tytarenko, A. Tereshchuk, etc.).

The purpose of the article. Pedagogical substantiation of the effectiveness of the method of using information technology in teaching students to make embroidered products in labor training classes.

Presenting main material. One of the leading trends in the development of modern education, as well as society as a whole, is its informatization, which is based on the introduction of new information and communication technologies, improvement of scientific and methodological support of the educational process (БЛИЗНЮК, 2017; Сороко, 2021). Informatization of education is one of the most important means of implementing a new educational paradigm developed on the basis of the concept of informatization of professional education of a specialist.

Its main provisions include:

1. Continuity and continuity of information training.
2. Systematic approach to education.
3. Formation of the information pooltours
4. Mastering new technologies.

The solution to the set tasks begins with the professional training of teachers.

It is very important for the future teacher to have not only fundamental knowledge in the chosen educational field, but also to be competent in the field of modern information and communication technologies, able to interpret and adapt them for the addressee; capable in the conditions of the development of science and changing practice, to re-evaluate the accumulated experience, analyze their capabilities, being able to acquire new knowledge, using modern educational technologies (Баловсяк, 2006; Балакірова, Павленко, 2012). Therefore, the formation of the information competence of the future teacher becomes one of the main tasks of the institution of higher education. A teacher in a high-tech environment is not only a source of information – he contributes to students' understanding of the learning process itself: assimilation of knowledge gives way to the ability to use information, obtain it with the help of a computer. change the structure and methods of his work outside of class (self-improvement, accumulation and systematization of information, preparation for lessons, etc.) and directly in class. Moreover, changes in the conditions and forms of work force us to rethink the role of the computer itself and the organizational forms of education to a very large extent. For this reason, the development of scientific and methodological support for the use of information technologies in the educational process becomes relevant.

The possibilities of information technologies can be widely used within the problem-based method of learning, when solving problems of a problematic nature (Ray, Suman, 2016). The main goal here is to maximize the activation of students' cognitive activity. The learning process involves solving various classes of tasks based on the acquired knowledge, as well as extracting and analyzing a number of additional knowledge necessary to solve the problem (Волкова, 2018). At the same time, an important place is given to the acquisition of skills in the collection, organization, analysis, and transfer of information, as well as the use of software products in solving tasks of a certain topic.

The research method of education involves studying the methods of objects and situations in the process of influencing them. A responsive environment is necessary for success (Rozgon, 2019). In this regard, modeling is an indispensable tool, that is, a simulated representation of a real object, situation or environment in dynamics (Трач, 2017). Computer models have a number of serious advantages over models of other types due to their flexibility and versatility (Arbogast, 2019). The use of a computer makes it possible to transfer time-consuming operations to devices

working with greater productivity, helps in many ways to facilitate calculations, to simulate actions that are expensive, dangerous or simply impossible in the real world.

The improvement of the method of using information technology for teaching students to make products in the lessons of labor training determines the need to overcome a number of contradictions of a theoretical-practical and organizational-technological nature between:

- dynamic informatization of the modern educational sector and insufficient consideration by the technological branch of education of the dynamic development of modern information technology;

- the need to ensure the informatization of students' technological education in labor training classes and the insufficient development of the scientific and methodological foundations of the introduction of information technology as a means of developing students' creative technological skills in the production of embroidered products;

- the expediency of using trends in the development of information technology in the domestic and foreign educational space and the insufficient level of preparation of teachers of labor education for its application in the labor education of students;

- the growing needs of subjects of technological education for the implementation of computer educational models of personal development, taking into account their cognitive interests and needs, and the existing traditional methodical approaches in the labor training of students in the production of embroidered products.

The study program of the content module «Information technologies of training in the production of embroidered products in labor training» is concluded in accordance with the educational programs of training for the holders of the educational degree «bachelor» in the specialty 014.10 Secondary education (Labor training and technologies).

The subject of the study of the content module is the organizational and pedagogical principles of the method of using information technologies for teaching students to make embroidered products in labor training classes.

Interdisciplinary connections: pedagogy, psychology, the basics of pedagogical skill, theory and methodology of technological education.

The purpose of the content module: to teach future teachers how to use information technologies to teach students how to make embroidered products in labor training classes.

The task of the content module: to reveal the pedagogical content and structure of information technologies of education; master the basic concepts in the context of the modern development of technological education and available domestic and foreign experience the use of information technologies in pedagogical practice; to master the method of using information technologies for training students in the production of embroidered products in labor training classes; to study the organizational and methodical support, to master the peculiarities of the application of information technologies in the labor training of students in the production of embroidered products and the peculiarities of their application in institutions of general secondary education.

The information volume of the academic discipline includes 4 content submodules and 6 topics:

Content submodule 1. Implementation of the idea in the production of embroidered products according to the algorithm of design and technological activity.

Topic 1. Search, collection and analysis of information and its arrangement

Technologies of archival storage of information. Ability to transfer, access and refer users to a centralized data bank. The website «Labor training» (<http://trudove.org.ua>).

Electronic information search technologies. Means of automated information and search systems for searching and collecting data on information resources of the global computer network. Existing social search engines. Adaptation of search activity to the subject of design and production of embroidered products and the author's origin of information.

Mixed learning technology as a means of integrative use of the Internet in labor training for the production of embroidered products using online resources. Use of Web resources and Web

pages and online forums. Stages of the implementation of the technology of mixed learning of the production of embroidered products: an initial face-to-face session or training in educational workshops of ZZSO on the formation of basic knowledge, detailing the content of individual topics on the production of embroidered products; independent study of the techniques of making embroidered products and communication of the participants of the educational process in online mode by means of information technologies of education.

Topic 2. The use of digital devices and graphic editors in the process of designing embroidered products

Technology of computer visualization of information of educational material on the production of embroidered products in the virtual and real world. Motivation of students, and presentation of educational material by teachers in a convenient visualized form. Methods of visualization of initial information on the production of embroidered products: graphs, diagrams, reference abstracts and logic-content models.

The technology of educational experimentation to bring students to the understanding of modern methods of design and production of embroidered products. Components of phenomena studied by students: frontal experiments, creative tasks, implementation of knowledge in project-technological activities, virtual experiments and observations, experimental tasks and extracurricular activities.

Virtual modeling technology for studying a simulated or real situation to determine its general and specific qualities. Modeling of embroidered products. Organization of cognitive activity of students from research on models of real existing compositions of embroidered products and creation of models by students themselves. Pedagogical software tools for performing laboratory studies, which are carried out by means of virtual simulation.

The technology of virtual design of embroidered products as a means of detailing and concretizing the design and technological activity of students. Virtual computer design for visualizing the design of an embroidered product on a computer, smartphone or tablet monitor without first manufacturing it.

Technology with the use of graphic packages with the use of universal office application programs and information technology tools during the work of students on the design and production of embroidered products in labor training classes. Graphics packages in the educational field: AutoCAD and Adobe Photoshop. Raster and vector graphic editors. Creation, processing and storage of models of embroidered products and their graphic images using a computer graphics system.

Topic 3. Application of digital devices and graphic editors in the process of presentation of projects of embroidered products

Multimedia technologies for creating a collection of texts, graphic images and other data with audio and video accompaniment, animations and other types of visual effects. The use of multimedia pedagogical software tools that provide individualization, motivation, activation and a comfortable learning environment for students to make embroidered products. Electronic training manuals, demonstration materials, laboratory and practical works, tests.

Technologies for automated monitoring of students' educational achievements in embroidery as an integral component of modern pedagogical software tools. The use of hypertext technologies to improve the quality of students' assimilation of educational material on the production of embroidered products by means of controlling educational and methodological materials. Diagnostics of educational achievements of students in embroidery by means of dynamic hypertext.

Technologies for preparing presentations on the formation of the qualities of independent researchers of embroidery in the participants of the educational process. Applied programs and means of preparation of computer presentations. Complexes of standard software from a touch board and a multimedia projector. Using the presentation of embroidery projects in the form of slides, video recordings of lessons, and electronic beginner's guides.

Three-dimensional graphics technologies for operating screen models in a virtual three-dimensional space. Three-dimensional graphics programs: Kompas-3D, automated design system Auto-CAD, PRO 100, etc. Obtaining 3-D images of embroidered products by creating a three-dimensional mathematical model, constructing corresponding projections and displaying the obtained images on a display or printer.

Content submodule 2. Creative application of traditional and modern technologies of decorative and applied art

Topic 1. Search, analysis, generalization, processing, dissemination and application of information about types of decorative and applied arts in digital environments using digital devices

Augmented reality technologies for supplementing reality with virtual components by integrating real objects and embroidery processes into a virtual environment in real time using 3D technologies. A recognition system for identifying embroidery objects and processes in physical space and in real time, decomposing them into geometric lines, shapes, and bodies. The use of augmented reality in the form of 3D animations to obtain additional initial information and visual illustrations of the initial material for the manufacture of embroidered products.

Virtual reality technologies for the implementation of artificial computer visualization of the initial material on the manufacture of embroidered products, which are subject to study in the virtual world to transform the real world. Online means of information technologies in the form of electronic initial editions for the use of virtual models in real-time training and independent work of students. Creating the illusion of a user's continuous stay among the objects and processes of the virtual world using virtual reality.

Web 2.0 technology as a type of electronic training in embroidery for the formation of knowledge by means of joint and informal educational activities, the transfer of acquired experience by students and its preservation in the network environment of open resources: in blogs, social networks, collective encyclopedias, video and audio hosting. Designing an interactive information environment for educational interaction and information exchange of all participants in the learning process. Creation and distribution of own educational content on the Internet.

Technologies of virtual museums and exhibitions on the use of Internet resources in labor training. Sets of electronic artifacts and information resources (graphic images, text documents, audio and video recordings, interviews) in the form of file services. Virtual museums and exhibitions in the form of Websites for presenting expositions of museum-exhibition real and virtual materials from embroidery.

Content submodule 3. Effective use of equipment and materials without harming the environment

Topic 1. Analysis, operation of information on the selection of materials and production of embroidered products using digital devices

Immersive technologies as means of integration of virtual and physical environments, interaction with mixed reality, which combines augmented (AR) and virtual (VR). Creation of a comfortable educational space for the use of virtual (VR) laboratories for conducting experiments by participants in the educational process in a virtual environment with augmented reality. Creation of realistic three-dimensional impressions of the development of embroidered products, visualization of their drawings and schemes, creation of conditions for carrying out virtual trips and excursions to museums and exhibitions of embroidered products.

Technologies for managing educational equipment by means of tactile performance of management actions using information technologies (interactive whiteboards, sewing and embroidery machines, etc.). Motor-motor actions of the hands during arbitrary management of informational means of learning and work.

Technologies for performing training exercises using electronic textbooks, study guides, pedagogical software, network and multimedia courses. Using virtual simulators to create the illusion of real-time immersion in the direct manipulation of objects and processes in a simulated

educational space. Interactive interaction with objects and processes to be studied. The danger in using virtual simulators is to replace the real life of students with a virtual one.

Content submodule 4. Taking care of one's own life, satisfying one's own needs and the needs of other people

Topic 1. Search, selection and operation of information on operation and care of embroidered products using digital devices

Technologies of interactive dialogue using interactive dialog hypertexts Organization of individual, pair and group types of project-technological activities for operation and maintenance of embroidered products. Development of critical thinking based on the analysis of information received from the teacher and found by the students themselves. Stimulation of students' mental activity while providing advice for students' independent work.

Mobile learning technologies using mobile phones, laptops, players, etc. Mobile learning using presentations, video recordings of lessons, electronic teaching aids, access to electronic libraries, etc. Individual planning by students of the process of learning the rules of operation and care of embroidered products according to their own educational trajectories based on the use of visual, motor and auditory memory.

Web quests of labor training lessons in the form of a role-playing game using information resources of the Internet, own knowledge and experience in communication with other participants during the performance of tasks on the development of rules for the operation and care of embroidered products. The combination of game and project learning technologies by means of Web technologies. Types of tasks of Web quests: transfer of collected and processed information by students; compilation of information collected from various sources; problematic tasks, the solution of which requires the synthesis of information from various sources by eliminating false solutions.

Means of diagnosing the success of studies:

– *theoretical*: oral answer, participation in educational dialogue, answer to a problematic question posed by the teacher, performance of tasks in the structure of lectures, assigned for independent study, familiarization with state documents, etc., annotated answer to self-training questions, a synopsis of primary sources for one of the topics of the content module, an abstract of the scientific literature read on the topic of the module, a bibliographic index of scientific articles on the disclosure of current problems in the use of information technologies in teaching the manufacture of embroidered products, a synopsis on the topic of the module, which is not included in the content of the curriculum, writing control module works;

– *practical*: performance of practical research exercises and tasks, participation in modeling the pedagogical situation, solving problem situations, performance of written works, terminological dictation, performance of test tasks;

– *creative*: participation in the work of a scientific creative group, individual research experimental work, participation in Olympiads, writing and defending an essay, preparing a scientific publication, speaking at a conference, making visual material (schemes, diagrams, tables) for practical and laboratory classes.

According to normative documents, the future teacher of technology must be ready for the wide use of information technologies in the framework of project activities aimed at the creation (artistic construction/projection/design) of artistic products, including decorative and utilitarian purposes (Терещук, 2016; Титаренко, 2020). We are offered to consider a system of educational artistic design (design) based on the use of computer graphics (Vakulenko, Blyzniuk, Debre, 2022). This approach will allow students to successfully cope with educational tasks and project works related to artistic processing of materials and prepared for work with schoolchildren.

The fundamental basis of the proposed system of artistic design is the traditional methodology of artistic design. In particular, it is known that work on any project is carried out in stages. The main traditional stages of artistic design are: exploratory (pre-design research), artistic and design search (preliminary sketching), development of a sketch project, drawing up

design and construction documentation, production of a prototype or model in natural materials. Each of these stages, along with the traditional form of presenting information, can be performed on a computer.

At the search stage, information on the experience of designing and using the product being developed is collected and systematized. The results can be presented in the form of illustrated tables that can be prepared in computer layout programs (InDesign, QuarkXPress, Adobe PageMaker), as they are more convenient for systematizing voluminous graphic material than text editors.

As part of the pre-design research, prototypes (already created samples) of the product are also studied, which are critically evaluated from the point of view of modern consumer and production requirements and all the features of their artistic and design solution: the technological requirements are clarified (the main design parameters of the product that ensure its strength are studied, reliability, durability, an analysis of the schemes of various structures is carried out, rational materials are selected and a decision is made regarding the types of artistic processing of the material, the economic prerequisites of creation are considered, ecological aspects are studied (the environmental friendliness of the manufacturing process is analyzed, the ecological interaction of the artistic product with the environment, people), ideas are formed about the aesthetic and artistic requirements of possible consumers and the possibilities of their improvement.

Features of the Microsoft program PowerPoint has already been widely described by other teacher-researchers, so we found it necessary to pay attention to the possibilities of using Adobe Premiere and Macromedia Flash. At this stage, the development of sketches is already non-research and analytical in nature, but constructive and exploratory. Layouts allow you to check the compositional solutions of artistic and decorative products in the conditions of a real interior, the correctness of the light frame of the product and the organicity of its plasticity, volumetric and spatial qualities of the composition. A greater number of graphic techniques and manual layout techniques have been replaced by the capabilities of special computer programs. A number of specific sketch proposals regarding the design, layout, and decoration of the future product are produced, the best of which will be selected for detailed final development at the next stage; a work strategy is formed: selection of software tools and methods.

When preparing project materials, we recommend carefully analyzing and selecting software tools that are minimally necessary for quick and high-quality execution of a template sketch in advance.

When preparing search sketches, you cannot do without the artistic capabilities of such powerful bitmap editors as Adobe Photoshop and Corel Painter. These editors need to create «from scratch» artistic sketches of a certain direction, need creative improvisation in execution. For example, clothing modeling (development of silhouette, composition, color, etc.), sketches for batik (technique using reserve liquid, urea salt; free painting technique on moistened fabric; painting technique using hot paraffin), engraving on wood (xylography), metals (chemical and electrochemical etching of complex plot compositions (architecture, urban and rural landscapes, animalistic images, multi-figure compositions, portrait, etc.), linocut (engraving on linoleum), contour carving on wood, etc. Raster editors are also necessary for preliminary processing presentation material, retouching images, creating collages, preparing textures for three-dimensional modeling, etc.

In the framework of educational design at technological faculties, it is also permissible not to perform mock-ups in the material in order to save educational time. During the design search, we presented embroidered products with three-dimensional virtual models that can be successfully executed in KOMPAS, 3D Studio Max (3ds max) or Maya, which are very effective and flexible for the purposes of search modeling, which have huge possibilities for creating drawings and three-dimensional models of any level of complexity and photorealistic visualization.

KOMPAS is a domestic system of automated design, the product KOMPAS-GRAPHIC is the only system of automated design that has a certificate of an information and software tool for educational purposes, which allows you to recommend using this program in the context of artistic design. In addition, the experience of using the KOMPAS system gives students valuable knowledge and skills that are necessary for work in modern production in a digital design environment, which must be communicated to the younger generation in accordance with the current level of development of science and technology.

We recommend using Poser to create anthropomorphic models, and Bryce3D to create realistic landscapes (when preparing exterior projects related to an open landscape). Poser's anthropomorphic models can be useful when analyzing the ergonomics, proportions and dimensions of a product.

Elements of ergonomic analysis and practical operation of the product can be presented using the capabilities of 3D (three-dimensional) animation in 3ds max and Maya. In some cases, for modeling three-dimensional forms, you can use the capabilities of two-dimensional graphics programs, for example, the graphic editor CorelDRAW or Adobe Illustrator, aimed at developing a sketch project.

In the special literature, the final creative proposal of the designer is called a sketch project, which fully defines all the characteristics of the future art product. Before the advent of the era of widespread use of computers in design, according to classical requirements, the graphic part of the project, as a rule, consisted of a «main» tablet indicating the topic of development, various schemes, orthogonal views of the product, sections, a perspective image, a model of the product or interior, exterior composition or building, landscape design, etc., explanatory note.

We recommend developing the drawings necessary for the execution of artistic products in KOMPAS (KOMPAS-GRAFIK LT and KOMPAS-3D LT), AutoCAD, or CorelDRAW, Adobe Illustrator, or in any other programs that at least provide the ability to accurately set dimensions. When preparing a sketch project, we suggest replacing the perspective image with a computer analogue - three-dimensional images created in Maya or 3ds Max, or other three-dimensional modeling programs, etc. The next stage, which can also be the final stage in educational design, is skarrangement of design and construction documentation. At this stage, drawing and design documentation and working drawings necessary for the creation of the product are produced. When developing products of applied art, overall drawings, sections and templates are mainly performed. Detailed drawings are usually not used. It should be noted that drawing up design and construction documentation is not mandatory when developing educational projects, since educational and experimental works, as a rule, are aimed at creating a single author's product and are not intended for replication in mass production conditions.

Conclusions. The practical significance of the research lies in the development and implementation of the content module «Information technology for the production of embroidered products» for students of grades 5-9 and organizational and methodological support for teachers of labor training and technology in the labor training of students of general secondary education institutions. The presented diagnostic elements of the methodology for identifying the effectiveness of the use of information technology in the labor training of students are addressed to teachers of labor training and technologies for the implementation of the proposed model of training students in the production of embroidered products. The results can be used during the professional-pedagogical training of students of the specialty 014.10 Secondary education (Labor training and technologies), professional development of teachers of labor training and technologies in institutions of continuous pedagogical education. It is advisable to use scientific-theoretical provisions on the disclosure of ways of implementing information technology for the production of embroidered products for the development of educational and methodological support for model training programs «Technology. 5-6 grades» for institutions of general secondary education, in the system of diagnosing the quality of students' work training and monitoring their educational achievements.

ЛІТЕРАТУРА

- Балакірова, С. Ю., & Павленко, В. В. (2012). Інформаційна компетентність управлінця в контексті «культури реальної віртуальності». *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 1, 7-10.
- Баловсяк, Н. Х. (2006). Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*, 4(11), 3-6.
- Близнюк, М. М., & Корець, М. С. (Ред.). (2017). *Методична система навчання етнодизайну на основі інформаційних технологій (інтеграційні процеси, інноваційна складова, педагогічна практика)*. Київ: Акварель.
- Волкова, Н. П. (2018). *Інтерактивні технології навчання у вищій школі*. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля.
- Розгон, О. В. (2019). Віртуальна версія музею як засіб упровадження цифрових технологій. *Право та інноваційне суспільство*, 2(13), 20-26.
- Сороко, Н. В. (2021). Використання імерсивних технологій у закладі загальної освіти (зарубіжний досвід). В М. О. Медведєва (Ред.), *Сучасні інформаційні технології в освіті і науці: Матеріали III всеукр. наук. інтернет-конф.* (с. 71-73). Умань: Візаві.
- Терещук, С. І. (2016). Технологія мобільного навчання: проблеми та шляхи вирішення. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 138, 178-180.
- Титаренко, В. П. (2020). *Методика вивчення декоративно-прикладної творчості*. Полтава: Астроя.
- Трач, Ю. (2017). VR-технології як метод і засіб навчання. *Освітологічний дискурс*, 3/4(18/19), 309-322.
- Arbogast, M. (2019). Immersive Technologies in Preservice Teacher Education: The Impact of Augmented Reality in Project-Based Teaching and Learning Experiences. *Electronic Thesis or Dissertation*. Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/>.
- Vakulenko, N., Blyzniuk, M., & Debre, O. (2022). Technological education in the modern information society. In A. Ostenda, & T. Nestorenko (Eds), *Digitalization and information society. Selected issues* (pp. 152-160). Katowice: Publishing House of University of Technology.
- Ray, A. B., & Suman, D. (2016). Smartphone Based Virtual Reality Systems in Classroom Teaching – A Study on the Effects of Learning Outcome. In *IEEE Eighth International Conference on Technology for Education (T4E)*. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/7814797>.

REFERENCES

- Arbogast, M. (2019). Immersive Technologies in Preservice Teacher Education: The Impact of Augmented Reality in Project-Based Teaching and Learning Experiences. *Electronic Thesis or Dissertation*. Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/>.
- Balakirova, S. Yu., & Pavlenko, V. V. (2012). Informatsiina kompetentnist upravlintsia v konteksti «kultury realnoi virtualnosti» [Information competence of the manager in the context of «culture of real virtuality»]. *Visnyk of National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»*. *Philosophy. Psychology. Pedagogics*, 1, 7-10 [in Ukrainian].
- Balovsiak, N. Kh. (2006). Struktura ta zmist informatsiinoi kompetentnosti maibutnoho spetsialista [The structure and content of the information competence of the future specialist]. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Computer-oriented learning systems*, 4(11), 3-6 [in Ukrainian].
- Blyzniuk, M. M., & Korets, M. S. (Ed). (2017). *Metodychna systema navchannia etnodyzainu na osnovi informatsiinykh tekhnolohii (intehratsiini protsesy, innovatsiina skladova, pedahohichna praktyka)* [Methodical system of teaching ethnodesign based on information

- technology (integration processes, innovative component, pedagogical practice)*]. Kyiv: Akvarel [in Ukrainian].
- Ray, A. B., & Suman, D. (2016). Smartphone Based Virtual Reality Systems in Classroom Teaching – A Study on the Effects of Learning Outcome. In *IEEE Eighth International Conference on Technology for Education (T4E)*. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/7814797>.
- Rozghon, O. V. (2019). Virtualna versiiia muzeiu yak zasib uprovdzhennia tsyfrovyykh tekhnolohii [The virtual version of the museum as a means of introducing digital technologies]. *Law and Innovation Society*, 2(13), 20-26 [in Ukrainian].
- Soroko, N. V. (2021). Vykorystannia imersyvnykh tekhnolohii u zakladi zahalnoi osvity (zarubizhnyi dosvid) [Use of immersive technologies in a general education institution (foreign experience)]. In M. O. Medvedieva (Ed.), *Suchasni informatsiini tekhnolohii v osviti i nauksi [Modern information technologies in education and science]*: Proceedings of the Scientific Conference (pp. 71-73). Uman: Vizavi [in Ukrainian].
- Tereshchuk, S. I. (2016). Tekhnolohiia mobilnoho navchannia: problemy ta shliakhy vyrishennia [Mobile learning technology: problems and solutions]. *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*, 138, 178-180 [in Ukrainian].
- Trach, Yu. (2017). VR-tekhnolohii yak metod i zasib navchannia [VR technologies as a method and means of learning]. *Educological discourse*, 3/4(18/19), 309-322 [in Ukrainian].
- Tytarenko, V. P. (2020). *Metodyka vyvchennia dekoratyvno-prykladnoi tvorchosti [Methods of studying decorative and applied creativity]*. Poltava: Astraia [in Ukrainian].
- Vakulenko, N., Blyzniuk, M., & Debre, O. (2022). Technological education in the modern information society. In A. Ostenda, & T. Nestorenko (Eds), *Digitalization and information society. Selected issues* (pp. 152-160). Katowice: Publishing House of University of Technology.
- Volkova, N. P. (2018). *Interaktyvni tekhnolohii navchannia u vyshchii shkoli [Interactive learning technologies in higher education]*. Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia [in Ukrainian].

METHODICAL ASPECTS OF THE CONSTRUCTION OF THE CONTENT MODULE «INFORMATION TECHNOLOGIES FOR TEACHING THE PRODUCTION OF EMBROIDERED PRODUCTS» FOR 5-9-GRADERS

Mykola Bliznyuk,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Production and Information Technologies and Life Safety;

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Nadiia Vakulenko,

Postgraduate Student;

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The methodical aspects of the content module «Information technologies for teaching the production of embroidered products in labor training» were considered. Its study program is drawn up in accordance with the educational programs of training for holders of the «bachelor» degree majoring in specialty 014.10 Secondary education (Labor training and technologies).

It is noted that the need to improve the method of using information technology for teaching students to make products during labor training lessons determines the need to overcome a number of contradictions of a theoretical-practical and organizational-technological nature. They are the following contradictions between: dynamic informatization of the modern educational field and the technological field of education that does not take into account the dynamic development of modern information technology; the need to ensure the informatization

of students' technological education in labor training classes and the insufficient development of the scientific and methodological foundations of the introduction of information technology as a means of developing students' creative technological skills in the production of embroidered products; the expediency of using trends in the development of information technology in the domestic and foreign educational space and the insufficient level of preparation of labor training teachers for its application in the labor training of students; the growing needs of the subjects of technological education for the implementation of computer educational models of personal development, taking into account their cognitive interests and needs, and the existing traditional methodical approaches in the labor training of students in the production of embroidered products.

The information is summarized that the practical value of the research consists in the development and implementation of the content module «Information technology for the production of embroidered products» for 5-9-graders and organizational and methodological support for teachers of labor training and technology in the labor training of students of general secondary education institutions. The presented diagnostic elements of the methodology for identifying the effectiveness of the use of information technology in the labor training of students are addressed to teachers of labor training and technologies for the implementation of the proposed model of training students in the production of embroidered products. It is noted that the results can be used during the professional and pedagogical training of students majoring in specialty 014.10 Secondary education (Labor training and technologies), professional development of teachers of labor training and technologies in institutions of continuous pedagogical education. It is advisable to use scientific-theoretical provisions on the disclosure of ways of implementing information technology for the production of embroidered products for the development of educational and methodological support for model training programs «Technology. 5-6 grades» for institutions of general secondary education, in the system of diagnosing the quality of students' work training and monitoring their educational achievements.

Keywords: *methodology, information technology, information culture, labor training, embroidered products, technological education.*

Надійшла до редакції 14.08.2022 р.

УДК 378.04:008]:37.091.313:316.61

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278996>

ORCID 0000-0002-9005-2263

ORCID 0000-0002-3055-9812

ДИСЦИПЛІНА «СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ПРОЄКТУВАННЯ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУЛЬТУРОЛОГА

Віта Дмитренко,

кандидатка історичних наук, доцента, доцентка кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Віталій Дмитренко,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті проаналізовано місце та роль дисципліни «Соціокультурне проєктування» у системі професійної підготовки культуролога. Встановлено, що такий чи подібний за назвою курс присутній в освітніх програмах більшості закладів вищої освіти, які готують культурологів; автори переконані, що фахівці з різних навчальних закладів розглядають його як важливу складову професійного формування бакалавра-культуролога. З'ясовано, що сучасний ринок праці потребує проєктно-орієнтованого фахівця, саме тому розробники стандарту вищої освіти за спеціальністю 034 Культурологія перебачили в його структурі ті компетентності, що є основою професійної культури майбутніх культурологів.

Аналіз освітнього контенту низки ЗВО дозволив авторам виокремити завдання, характерні для предмету «Соціокультурне проєктування». До таких віднесено: з'ясування теоретичних і методологічних засад соціокультурного проєктування; аналіз соціокультурної обстановки як передумови проєктного процесу; вивчення різних типів проєктування та оволодіння його практичними (технологічними) навичками. Дослідження змістового наповнення дисципліни показало, що теми, представлені в програмах, поділено на теоретичний та практичний блоки/модулі; зазвичай погодинна перевага надається практичному модулю або ж їх співвідношення рівне. Такий підхід відповідає цілям навчання, заявленим у стандарті вищої освіти, і свідчить, що викладання дисципліни зорієнтоване, передовсім, на формування прикладних умінь. З'ясовано, що набір тем відповідає сучасному стану наукової розробленості проблематики соціокультурного проєктування та методичним підходам до її викладання. Констатовано принципову схожість тематики у програмах різних ЗВО.

Проведено висновок стосовно того, що успішність професійної діяльності культуролога значною мірою залежить від рівня опанування ним технологіями компетентного аналізу конкретної соціокультурної ситуації та навичками розробки й реалізації проєктів і програм, що здатні суттєво покращити існуючу ситуацію в галузі.

Встановлено, що окрім здатності генерувати проєкти, дисципліна «Соціокультурне проєктування» розвиває й інші компетентності, необхідні культурологу; зокрема, під час її вивчення у здобувачів вищої освіти формуються навички презентації продуктів власної професійної діяльності, аналітичні вміння, здатність добирати належну аргументацію, використовуючи актуальні та релевантні джерела тощо.

Ключові слова: вища освіта, професійна підготовка, бакалавр культурології, проєкт, соціокультурне проєктування.

Постановка проблеми. Сьогодні жоден із викладачів вищої школи не заперечує думки про те, що однією з важливих складових підготовки професіонала будь-якої галузі є вдалий добір навчальних дисциплін, при вивченні яких формуються необхідні для фахової діяльності професійні вміння та навички; важливою є така позиція при підготовці

майбутнього культуролога. Враховуючи той факт, що ця професія різнопланова, перелік фахових компетентностей такого спеціаліста різноманітний. Тривалий час їх самостійно визначали випускові кафедри, добираючи для цього необхідний комплекс дисциплін. Утім, у 2020 році було прийнято стандарт вищої освіти зі спеціальності 034 Культурологія, що закріпив перелік та зміст компетентностей випускника, тому питання про вибір дисциплін, які забезпечать їх продукування, стало ще актуальнішим.

У згаданому вище стандарті пункт 8 спеціальних (фахових, предметних) компетентностей передбачає: «Здатність створювати аналітичні звіти, розробляти рекомендації та генерувати проекти (культурно-мистецькі, художні та дозвілєві) щодо об'єктів професійної діяльності, використовуючи актуальну нормативну основу» (*Про затвердження стандарту*, 2020, с. 7). Таким чином, уміння створювати, розробляти й утілювати в життя проекти стає важливою складовою професіоналізму фахівця-культуролога. Зрозуміло, що формування тієї чи іншої компетентності відбувається комплексно, під час вивчення низки дисциплін, але є освітні компоненти, для яких утворення конкретного вміння та навички пріоритетне. Коли йдеться про створення й реалізацію проектів, то такою дисципліною зазвичай стає «Соціокультурне проектування». Перегляд сайтів ЗВО, у яких здійснюють підготовку бакалавра-культуролога, засвідчив, що така чи подібна за змістом дисципліна входить до більшості освітніх програм підготовки фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій. Попри велику увагу науковців до власне соціокультурного проектування, в тому числі й з боку культурологів, констатуємо фактичну відсутність публікацій із означеної теми. Серед останніх досліджень, дотичних до неї, виокремимо декілька груп публікацій: до першої віднесемо праці, в яких фокус уваги зосереджено на проблемах генезису української культурології від початку 90-х років ХХ століття до сьогодення. Поміж науковців, які розробляють цю тематику, відзначимо праці Олександра Кравченка (Кравченко, 2019), Лариси Довгої (Довга, 2000), Оксани Маланчук-Рибак (Маланчук-Рибак, 2016), Ольги Кирилової (Кирилова, 2011), Костянтина Кислюка (Кислюк, 2010); в них обговорено питання співвідношення культурології з гуманітарними, соціологічними та мистецтвознавчими дисциплінами; піднято проблеми, пов'язані з сучасним станом і перспективами цієї науки; окреслено предметне поле та специфіку культурологічного дослідження; більшість авторів слушно виокремлюють правову колізію: при наявності культурології в переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів освіти, професія «культуролог» відсутня у Класифікаторі професій ДК 003:2010.

До другої групи належать дослідження, в яких проаналізовано різноманітні аспекти практичної професійної підготовки фахівця-культуролога; серед них виокремимо праці: Ольги Чернявської (Чернявська, 2020), Інни Гурової (Гурова, 2017), Світлани Грипич, Ольги Граб (Грипич, Граб, 2009), Алли Литвиненко (Литвиненко, 2022), Любові Кравченко (Кравченко, & Карапузова, 2009; Кравченко, & Степаненко, 2014).

До третьої групи зараховано підручникові матеріали, присвячені соціокультурному проектуванню; відзначимо підручники Ірини Петрової «Проектування в соціально-культурній сфері» (Петрова, 2007), Наталії Драгомирецької «Управління соціальними та культурними проектами» (Драгомирецька, 2007) та «Соціокультурне проектування в мистецтві: теорія та практика» авторства Ніни Івановської, Валерія Шульгіна та Олександра Яковлева (Івановська, Шульгіна, & Яковлев, 2018). Наявність таких видань є свідченням затребуваності підручників із соціокультурного проектування в освітньому процесі підготовки фахівців-культурологів, мистецтвознавців, управлінців закладами культури тощо.

Водночас, оскільки базою дослідження стали освітньо-професійні програми спеціальності 034 Культурологія, силабуси освітніх компонентів, робочі програми й описи дисципліни, розміщені у відкритому доступі на офіційних сайтах ЗВО, з'ясовано певну невизначеність місця та ролі навчальної дисципліни «Соціокультурне проектування» в системі підготовки фахівця-культуролога, що й стало метою цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Культурологія як дисципліна на пострадянському просторі вперше була представлена на навчально-методичній нараді Міністерства освіти СРСР у 1989 році; в Україні як окрему спеціальність її введено до навчального процесу в Харківському, Київському та Рівненському інститутах культури у 1992-1993 роках (Кравченко, 2019, с. 34, 47). До 2015 року культурологію вважали однією зі спеціальностей галузі знань «Культура та мистецтво» поряд із музеєзнавством, діловодством, бібліотечною справою тощо (Кравченко, 2019, с. 47); нині її віднесено до гуманітарних наук разом із історією та археологією, релігієзнавством, філософією, філологією.

Поширення цієї спеціальності у ЗВО України відбувалося поступово та на різних платформах, внаслідок чого вона набула декількох контекстів: мистецького, педагогічного та гуманітарного; кожна спеціалізація була пов'язана як з академічним обговоренням предметної та методологічної сфери культурології, так і з кадровим потенціалом кафедр, на яких мали готувати фахівців-культурологів. У кожному випадку «вузівська» культурологія формувалася в конкретному предметному контексті, що й зумовлювало її специфіку. Констатуємо, що наразі сформовано два основні вектори професійної спеціалізації здобувачів вищої культурологічної освіти, які визначимо як теоретичний та практичний: перший орієнтують на підготовку науковців, аналітиків, експертів, викладачів, а другий – на формування працівників дозвілєвої або ж соціокультурної сфери у її вузькому розумінні.

Утім, зазначені вище спеціалізації умовні й, попри певні відмінності в підготовці фахівців, мають чимало спільних аспектів, до яких відносимо, зокрема, й формування навичок соціокультурного проектування, необхідних у фаховій діяльності як «теоретикам», так і «практикам», адже основою будь-якої роботи в соціально-культурній сфері є здатність задумати, підготувати й реалізувати культурний проект. Інноваційність і креативність сучасного спеціаліста виявляються, передовсім, через проектну діяльність (Калита, & Заряжко, 2019, с. 139); проект вважають реакцією на запит суспільства та показником спроможності культуролога до творення нового продукту.

Сфера працевлаштування бакалаврів культурології різноманітна – це організаційна, аналітична, дослідницька діяльність у закладах освіти, культури, мистецтва, культурних та креативних індустріях: будинках культури, музеях, бібліотеках, туристичних агенціях (агентствах, фірмах), дитячих дошкільних та позашкільних закладах, професійно-технічних навчальних закладах, а також робота в громадських організаціях, ЗМІ тощо.

Реформа децентралізації, що активно триває в Україні, створює принципово нові можливості для місцевих громад: зростає дохідна база бюджетів, розширюються повноваження органів самоврядування. Усе це вимагає нових підходів до діяльності у сфері культури в першу чергу теперішні зміни актуалізують кадрові питання. В об'єднану територіальну громаду необхідні фахівці, здатні ефективно розпоряджатися коштами, вміти створювати якісне культурне дозвілля для її мешканців, залучати інвестиції через участь у різноманітних грантових програмах. Нині роботодавці прагнуть мати необхідних їм спеціалістів, які б володіли новітніми знаннями в тих чи інших сферах та брали активну участь у проектах, уміли їх складати та просувати. Успішність проекту в соціально-культурній галузі значною мірою залежить від опанування культурологами вміннями й технологіями компетентного аналізу конкретної ситуації, розробки та реалізації проектів і програм, що оптимізують наявну ситуацію (Яковлев, 2016, с. 206-207).

Отже, сучасний ринок праці потребує проектно-орієнтованого фахівця, в тому числі й у галузі культури. Саме тому розробники стандарту вищої освіти зі спеціальності 034 Культурологія перебрали, в його структурі компетентності, що їх необхідно сформулювати у процесі професійної підготовки в ЗВО.

Як зазначали вище, «Соціокультурне проектування» чи подібна за назвою дисципліна, присутня в навчальних планах більшості ЗВО, які готують фахівців-культурологів; вважаємо таку ситуацію свідченням того, що спеціалісти з різних навчальних закладів розглядають цей курс як важливу складову професійної підготовки.

Реалізуючи поставлену в дослідженні мету, ми проаналізували освітній контент трьох ЗВО, які здійснюють підготовку бакалаврів-культурологів: Полтавського

національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава), Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне), Волинського (донедавна Східноєвропейського) національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк). Вибір цих навчальних закладів зумовлений низкою чинників. По-перше, станом на 2018 рік 33 ЗВО України здійснювали підготовку бакалаврів зі спеціальності 034 Культурологія (Кравченко, 2019, с. 49). Обрані для аналізу навчальні заклади становлять 9,1% від цієї кількості. Тож із позиції соціологічної вибірки такий відсоток можна вважати репрезентативним для моделювання цілісної картини, проведення узагальнень і формулювання висновків. По-друге, вищеозначені ЗВО складно назвати флагманами вітчизняної культурологічної освіти, на відміну від Київського національного університету культури і мистецтв чи Харківської державної академії культури, їхню діяльність зорієнтовано, передовсім, на задоволення регіональних потреб (Кравченко, & Карапузова, 2009), що вписується в сучасні процеси децентралізації та локалізації; це дозволяє говорити про схожість завдань, методів та цілей підготовки фахівців-культурологів. По-третє, на нашу думку, ці заклади функціонують в рівноцінному соціокультурному середовищі: міста, де вони розташовані, хоча й мають багату історико-культурну спадщину, все ж не є культурно-мистецькими «Мекками» на кшталт Києва, Львова, Одеси чи Харкова, проте всі три області володіють колосальним потенціалом для соціокультурного розвитку, зреалізувати який зможуть випускники-культурологи цих ЗВО.

Аналіз освітнього контенту обраних для дослідження ЗВО дозволив визначити завдання «Соціокультурного проектування»: з'ясування методологічних (теоретичних) засад соціокультурного проектування; аналіз соціокультурної ситуації як необхідної передумови проектного процесу; вивчення різних типів проектування та оволодіння його практичними/технологічними навичками (*Силабус «Соціокультурне проектування», 2020; Силабус освітнього компонента, 2022; Силабус «Соціокультурне проектування», 2020*).

Дослідження змістового наповнення дисципліни показало, що теми, представлені в програмах, зазвичай поділено на теоретичний та практичний блоки/модулі; погодинну перевагу має практичний модуль, або ж їх співвідношення рівне. Такий підхід відповідає цілям навчання, заявленим у стандарті вищої освіти: «підготовка фахівців з культурології, які володіють сучасними теоретичними знаннями та, практичними навичками, необхідними для розв'язання складних соціокультурних задач і практичних проблем» (*Про затвердження стандарту, 2020*).

Теоретичний блок підготовки включає тематику, пов'язану з визначенням поняття «проект» і «проектування»; висвітлює питання проектної культури і проектного мислення; зосереджує увагу на видах проектів і структурі проектної діяльності. Важливою складовою цього модуля є розгляд принципів і методів соціокультурного проектування та вивчення засобів прогнозування, застосовуваних у соціально-культурній сфері.

Практичний блок зосереджений, передовсім, на конкретних фазах створення та реалізації соціокультурних проектів. Як правило, розробники виділяють: діагностичний, прогностичний, власне творчий, промоційний та постреалізаційний етапи. У програмі Рівненського ДГУ увагу приділено також управлінню проектною командою та фінансуванню соціально-культурних проектів (*Силабус «Соціокультурне проектування», 2020*); у програмі Волинського університету виокремлено тему, що розкриває специфіку проектної діяльності в умовах міського соціально-культурного простору (*Силабус «Соціокультурне проектування», 2020*).

Такий зміст освітнього компоненту відповідає сучасному стану наукової розробленості проблематики соціокультурного проектування та методичним підходам до її викладання. Констатуємо принципову схожість тематики у програмах різних ЗВО. Її основою є класична модель, сформульована англійським теоретиком проектування Джоном Крістофером Джонсом, котра передбачає розподіл проектного процесу на три етапи: дивергенція (вивчення проектної ситуації для виявлення інноваційних можливостей вирішення проблемних моментів), трансформація (створення концепцій проекту та

формулювання принципів його реалізації) та конвергенція (вибір оптимального варіанту зі створених концептів) (Джонс Дж. К., 1986, с.88-95). Тож представлені у темах фази проектування є здебільшого її модифікаціями.

Окрім здатності генерувати проекти, «Соціокультурне проектування» розвиває й інші компетентності, необхідні культурологові, зокрема, дисципліна формує у здобувачів вищої освіти навички презентації власної професійної діяльності, аналітичні вміння, здатність надати відповідну аргументацію, використовуючи актуальні та релевантні джерела на що зорієнтована зокрема, програма відповідної дисципліни в Полтавському національному педагогічному університету імені В.Г.Короленка.

Висновки. Таким чином, сучасний успішний культуролог зобов'язаний володіти проектними навичками, формувати які покликана дисципліна «Соціокультурне проектування». Оскільки така дисципліна є в освітніх програмах більшості ЗВО, які готують культурологів, вважаємо, що науковці з різних навчальних закладів розглядають її як важливу складову професійної підготовки бакалавра-культуролога. Детальний аналіз змістового та практичного аспектів дисципліни покладемо в перспективи дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- Грипич, С. Н., & Граб, О. В. (2009). Інформаційно-освітня діяльність наукової бібліотеки РДГУ у процесі підготовки фахівців культурологічної сфери. *Актуальні питання культурології*, 8(1), 49-53.
- Гурова, І. (2017). Проблеми професійного становлення культуролога. *Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України*, 13, 145-151.
- Джонс, Дж. К. (1986). *Методи проєктування*. Москва: Мир.
- Довга, Л. (2000). «Культура всеосяжна» – культура не осягнута. *Український гуманітарний огляд*, 3, 131-161.
- Драгомирецька, Н. М. (2007). *Управління соціальними та культурними проєктами: навчальний посібник для слухачів спеціальності «державне управління» спеціалізацій «управління в сфері культури» та «соціальна і гуманітарна політика»*. Одеса: Інформ.
- Івановська, Н. В., Шульгіна, В. Д., & Яковлев, О. В. (2018). *Соціокультурне проектування в мистецтві: теорія та практика*. Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв.
- Калита, Т. В., & Заряжко, Т. В. (2019). Застосування проєктної діяльності у сфері культури. *Культура України*, 64, 138-149.
- Кирилова, О. (2011). Українська культурологія у східно-західних контекстах. *Критика*, 7/8(165/166), 29-35.
- Кислюк, К. В. (2010). Культурологічна освіта в Україні: сучасний стан, проблеми і перспективи. В В. Г. Виткалов (Ред.), *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* (Вип. 16(2), с. 174-180). Рівне: РДГУ.
- Кравченко, Л. М., & Степаненко, М. І. (2014). Культурологічна освіта в Полтавському педагогічному: теоретичні засади і досвід. *Імідж сучасного педагога*, 10, 3/7.
- Кравченко, Л., & Карапузова, Н. (2009). Культурологічна освіта на зламі епох: теоретичні й практичні аспекти (про створення Полтавської регіональної культурологічної школи). *Імідж сучасного педагога*, 5, 3/6.
- Кравченко, О. В. (2019). Контраверсійність академічної траєкторії культурології в Україні. В Ю. С. Сабадаш (Ред.), *Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів* (с. 30-64). Київ: Видавництво Ліра-К.
- Литвиненко, А. (2022). Інформаційні технології у професійній діяльності культуролога. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 51, 580-585.
- Маланчук-Рибак, О. (2016). Культурологія і мистецтвознавство: наукові статуси та взаємовпливи. *Вісник ЛНАМ. Культурологія*, 29, 58-70.
- Петрова, І. В. (2007). *Проектування в соціально-культурній сфері*. Київ: Вид-во КНУКІМ.

- Про затвердження стандарту вищої освіти України за спеціальністю 034 «Культурологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. № 801. (2020). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/034-Kulturolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf>.
- Силабус «Соціокультурне проектування». (2020). Рівненський державний гуманітарний університет. Художньо-педагогічний факультет. Кафедра культурології та музеєзнавства. Взято з https://www.rshu.edu.ua/images/vibir_disc/vibir_disc_2019_2020_bak_kktm_10.pdf.
- Силабус «Соціокультурне проектування». (2020). Східноукраїнський національний університет імені Лесі Українки. Факультет культури і мистецтв. Кафедра культурології. Взято з <https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-03-2020.pdf>.
- Силабус освітнього компонента «Основи соціокультурного проектування». (2022). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Факультет технологій та дизайну. Кафедра культурології. Взято з <http://pnpu.edu.ua/fakultet-tehnologij-ta-dizajnu>.
- Чернявська, О. В. (2020). Підготовка фахівців з культурно-просвітницької роботи в середніх спеціальних навчальних закладах України (50-ті – кінець 80-тих років ХХ ст.). *Імідж сучасного педагога*, 1(190), 61-64.
- Яковлев, О. В. (2016). Зміст соціокультурного проектування в інформаційну добу: досвід Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. *Культура України*, 52, 201-211.

REFERENCES

- Cherniavska, O. V. (2020). Pidhotovka fakhivtsiv z kulturno-prosvitnytskoi roboty v serednikh spetsialnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (50-ti – kinets 80-tykh rokiv XX st.) [Training of specialists in cultural and educational work in secondary special educational institutions of Ukraine (50s – late 80s of the 20th century)]. *Image of the Modern Pedagogue*, 1(190), 61-64 [in Ukrainian].
- Dovha, L. (2000). «Kultura vseosiazhna» – kultura ne osiahnuta [«Culture is comprehensive» – culture is not comprehended]. *Ukrainskyi humanitarnyi ohliad [Ukrainian humanitarian review]*, 3, 131-161 [in Ukrainian].
- Drahomyretska, N. M. (2007). *Upravlinnia sotsialnyimi ta kulturnymi proektami: navchalnyi posibnyk dlia slukhachiv spetsialnosti «derzhavne upravlinnia» spetsializatsii «upravlinnia v sferi kultury» ta «sotsialna i humanitarna polityka» [Management of social and cultural projects: a study guide for students of the «public administration» specialty, «management in the sphere of culture» and «social and humanitarian policy» specializations]*. Odesa: Inform [in Ukrainian].
- Dzhons, Dzh. K. (1986). *Metody proektirovaniia [Design methods]*. Moskva: Mir [in Russian].
- Hrypych, S. N., & Hrab, O. V. (2009). Informatsiino-osvitnia diialnist naukovoï biblioteky RDHU u protsesi pidhotovky fakhivtsiv kulturnolohichnoi sfery [Informational and educational activities of the scientific library of RDSU in the process of training specialists in the field of cultural studies]. *Aktualni pytannia kulturnolohii [Current issues of cultural studies]*, 8(1), 49-53 [in Ukrainian].
- Hurova, I. (2017). Problemy profesiinoho stanovlennia kulturnoloha [Problems of the professional formation of a culturologist]. *Scientific herald of the Institute of Vocational Education and training of the NAES of Ukraine*, 13, 145-151 [in Ukrainian].
- Ivanovska, N. V., Shulhina, V. D., & Yakovlev, O. V. (2018). *Sotsiokulturne proektuvannia v mystetstvi: teoriia ta praktyka [Sociocultural design in art: theory and practice]*. Kyiv: Natsionalna akademiia kerivnykh kadrov kultury i mystetstv [in Ukrainian].
- Kalyta, T. V., & Zariazhko, T. V. (2019). Zastosuvannia proektnoi diialnosti u sferi kultury [Application of project activities in the field of culture]. *Culture of Ukraine*, 64, 138-149 [in Ukrainian].

- Kravchenko, L. M., & Stepanenko, M. I. (2014). Kulturolohichna osvita v Poltavskomu pedahohichnomu: teoretychni zasady i dosvid [Cultural education in Poltava pedagogical school: theoretical principles and experience]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 10, 3/7 [in Ukrainian].
- Kravchenko, L., & Karapuzova, N. (2009). Kulturolohichna osvita na zlami epokh: teoretychni y praktychni aspekty (pro stvorennia Poltavskoi rehionalnoi kulturolohichnoi shkoly) [Cultural education at the turn of the century: theoretical and practical aspects (about the creation of the Poltava regional cultural school)]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 5, 3/6 [in Ukrainian].
- Kravchenko, O. V. (2019). Kontraversiiniist akademichnoi traiektorii kulturolohii v Ukraini [Contraversiveness of the academic trajectory of cultural studies in Ukraine]. In Yu. S. Sabadash (Ed.), *Suchasna kulturolohiia: aktualizatsiia teoretyko-praktychnykh vymiriv [Modern cultural studies: actualization of theoretical and practical dimensions]* (pp. 30-64). Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Kyrylova, O. (2011). Ukrainska kulturolohiia u skhidno-zakhidnykh kontekstakh [Ukrainian cultural studies in Eastern-Western contexts]. *Krytyka*, 7/8(165/166), 29-35 [in Ukrainian].
- Kysliuk, K. V. (2010). Kulturolohichna osvita v Ukraini: suchasnyi stan, problemy i perspektyvy [Cultural education in Ukraine: current state, problems and prospects]. In V. H. Vytalov (Ed.), *Ukrainian Culture: the Past, Modern, Ways of Development* (Vol. 16(2), pp. 174-180). Rivne: RDHU [in Ukrainian].
- Lytvynenko, A. (2022). Informatsiini tekhnologii u profesiinii diialnosti kulturoloha [Information technologies in the professional activity of a culturologist]. *Topical issues of the humanities: an intercollegiate collection of researchers working with young people with Drohobych workers at Ivan Franko University*, 51, 580-585 [in Ukrainian].
- Malanchuk-Rybak, O. (2016). Kulturolohiia i mystetstvoznavstvo: naukovi statusy ta vzaiemovplyvy [Cultural studies and art studies: scientific statuses and mutual influences]. *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts. Culturology*, 29, 58-70 [in Ukrainian].
- Petrova, I. V. (2007). *Designing in the social and cultural sphere [Designing in the social and cultural sphere]*. Kyiv: KNUKIM publishing house [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity Ukrainy za spetsialnistiu 034 «Kulturolohiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity [On the approval of the standard of higher education of Ukraine in specialty 034 «Cultural Studies» for the first (bachelor's) level of higher education]. № 801. (2020). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/034-Kulturolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> [in Ukrainian].
- Sylabus «Sotsiokulturne proektuvannia» [Syllabus «Socio-cultural design»]. (2020). *Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet. Khudozhno-pedahohichnyi fakultet. Kafedra kulturolohii ta muzeieznavstva [Rivne State Humanities University. Art and Pedagogical Faculty. Department of Cultural Studies and Museum Studies]*. Retrieved from https://www.rshu.edu.ua/images/vibir_disc/vibir_disc_2019_2020_bak_kktm_10.pdf [in Ukrainian].
- Sylabus «Sotsiokulturne proektuvannia» [Syllabus «Socio-cultural design»]. (2020). *Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. Fakultet kultury i mystetstv. Kafedra kulturolohii [Eastern Ukrainian National University named after Lesya Ukrainka. Faculty of Culture and Arts. Department of cultural studies]*. Retrieved from <https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-03-2020.pdf> [in Ukrainian].
- Sylabus osvitnoho komponenta «Osnovy sotsiokulturnoho proiektuvannia» [Syllabus of the educational component «Fundamentals of socio-cultural design»]. (2022). *Poltavskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka. Fakultet tekhnologii ta dizainu. Kafedra kulturolohii [Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko. Faculty of Technology and Design. Department of cultural studies]*. Retrieved from <http://pnpu.edu.ua/fakultet-tehnologij-ta-dizajnu> [in Ukrainian].

Yakovlev, O. V. (2016). Zmist sotsiokulturnoho proektuvannia v informatsiinu dobu: dosvid Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv [The content of socio-cultural planning in the information age: the experience of the National Academy of Culture and Arts Managers]. *Culture of Ukraine*, 52, 201-211 [in Ukrainian].

THE DISCIPLINE «SOCIO-CULTURAL DESIGN» IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF A CULTUROLOGIST

Vita Dmytrenko,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Cultural Studies Department;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Vitalii Dmytrenko,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Cultural Studies Department;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

The article analyzes the place and role of the discipline «Socio-cultural design» in the system of professional training in cultural studies. It has been established that this course or a similar one by name is present in the educational programs of the majority of higher educational institutions that train cultural specialists. We believe that specialists from various educational institutions regard it as an essential component of the professional education of a bachelor of cultural studies. It has been found that the modern labor market needs a project-oriented professional which is why the developers of the standard of higher education in the specialty 034 Cultural studies have foreseen in its structure the competencies that form such a specialist.

The analysis of the educational content of some higher educational institutions has made it possible to single out the tasks characteristic of the subject «Socio-cultural design». These include elucidation of the theoretical and methodological foundations of socio-cultural design; analysis of the socio-cultural environment as a prerequisite for the project process; studying different types of design and mastering practical (technological) design skills. The study of the discipline content has showed that the topics presented in the programs are divided into theoretical and practical blocks/modules. Usually, the hourly preference is given to the practical module or their ratio is equal. This approach corresponds to the goals of education stated in the standard of higher education and shows that its teaching is oriented, first of all, to the formation of applied skills. It has been established that the selection of topics corresponds to the current state of scientific development of the issues of socio-cultural design and methodical approaches to its teaching. We note the fundamental similarity of the subjects in the programs of different higher education institutions.

We believe that the success of a culturologist's professional activity largely depends on the level of his mastery of the technologies of competent analysis of a specific socio-cultural situation and the skills of developing and implementing projects and programs capable of significantly improving the existing situation.

It has been established that, in addition to the ability to generate projects, «Socio-cultural design» develops other competencies necessary for a cultural researcher. In particular, during its study, students of higher education develop skills in presenting the products of their professional activities, analytical skills, the ability to select appropriate arguments using current and relevant sources, etc.

Keywords: higher education, culturologist, project, professional training, socio-cultural design.

Надійшла до редакції 23.08.2022 р.

УДК 378.04:614]:37.091.33-027.22:001

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278997>

ORCID 0000-0002-2260-971X

ORCID 0000-0002-8351-6090

ORCID 0000-0002-7178-3394

ORCID 0000-0001-9245-7638

ДЕОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Валентина Онішко,

докторка педагогічних наук, професорка кафедри будівництва та професійної освіти;
Полтавський державний аграрний університет;

Сергій Білаш,

доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри анатомії з клінічною анатомією
та оперативною хірургією;
Полтавський державний медичний університет;

Валентина Білаш,

кандидатка біологічних наук, доцентка кафедри анатомії людини;
Полтавський державний медичний університет;

Олег Біланов,

викладач кафедри філософії та суспільних наук;
Полтавський державний медичний університет

У статті з урахуванням деонтологічних аспектів освітнього процесу здобувачів вищої освіти в галузі охорони здоров'я розглянуто особливості організації та зразки науково-дослідницької діяльності здобувачів Полтавського державного медичного університету; обґрунтовано доцільність використання позааудиторних форм наукової роботи на прикладі функціонування студентського наукового товариства як необхідного складника процесу формування професійної компетентності майбутніх лікарів до саморозвитку й самореалізації. Систематизовано основні засади медичної деонтології, яка враховує три види норм: моральні як об'єкт вивчення професійної етики; деонтологічні, що передаються усно й проявляються в спілкуванні, стосунках; юридичні, які дозволяють сформуванню професійну компетентність здобувачів вищої медичної освіти на підставі логічного права медиків на професійну гідність і честь та містять нормативні принципи поведінки лікаря.

Визначено незаперечні принципи науково-дослідницької діяльності майбутніх фахівців у галузі охорони здоров'я: деонтологічна орієнтація пізнання, об'єктивність наукової позиції, що забезпечує загальнолюдську значущість висновків науки; відповідальність молодих науковців, які займаються розробками математичних моделей захворювань і визначають спільно з лікарем методи лікування; врахування загального й індивідуального в творчості наукового колективу; неможливість протиставляти техніку й технічний прогрес лікарському мисленню, досвідові, особистісним якостям.

Проведено висновки стосовно того, що найважливішою деонтологічною якістю майбутнього лікаря-дослідника є сукупність належних моральних норм, обумовлених професійною діяльністю, дбайливе ставлення до хворого та високий професіоналізм, прагнення постійно підвищувати власну професійну кваліфікацію та наукову грамотність; що медична деонтологія в процесі науково-дослідницької діяльності майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я виражається в науково-етичному потенціалі, в потребі самовдосконалення в умовах подальшої професійної діяльності. У перспективах дослідження – перегляд деонтологічних аспектів науково-дослідницької діяльності

здобувачів вищої освіти в галузі охорони здоров'я з метою комплексного підходу до інтеграції науково-практичної медицини та професійної деонтології.

Ключові слова: професійна підготовка, галузь охорони здоров'я, здобувачі вищої освіти, деонтологічна культура, науково-дослідницька діяльність, позааудиторні форми науково-дослідницької діяльності.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку, інтеграція українського суспільства до світового та європейського простору зумовлюють переорієнтацію підходів до медичного обслуговування населення, активізують пошук шляхів підвищення якості підготовки здобувачів вищої освіти в галузі охорони здоров'я. Саме тому реалізація Державної національної програми «Освіта. Україна XXI століття», Національної стратегії побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2025 рр. зумовлює нове розуміння до професійного рівня майбутніх фахівців, які володіють високим фаховим, науковим і методичним світоглядом, готові до майбутньої професійної діяльності, що має за мету належне надання медичної допомоги населенню, а отже, збереження здоров'я нації. Відтак науково-дослідницьку роботу здобувачів відповідної вищої освіти розглядаємо як вагомий компонент підготовки висококваліфікованих фахівців.

Необхідність дослідження та вирішення окресленої проблеми, її актуальність і своєчасність зумовлені зростанням вимог українського суспільства й держави до фахівців медичної галузі, здатних якісно виконувати професійні функції, зорієнтованістю медичної освіти та професійної підготовки на сучасну методологію та методику науково-дослідницької діяльності, оволодіння технологіями і вміннями творчого підходу до розв'язання наукових проблем, нагальною потребою медичної спільноти у висококваліфікованих фахівцях зі сформованою деонтологічною культурою.

Аналіз публікацій і досліджень. Провідні ідеї дослідження ґрунтуються на фундаментальних працях вітчизняних та зарубіжних учених за такими напрямками: основи організації науково-дослідницької роботи майбутніх фахівців різних професійних галузей (Н. Гавриш, П. Горкуненко, В. Мюррей, В. Раєвський, І. Лернер та ін.); проблема активізації дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти (Є. Венгер, М. Данилов, О. Дубасенюк, Є. Куклін, Т. Клімов, О. Микитюк та ін.); особливості організації наукової роботи здобувачів медичного профілю (Л. Гнатишина, Г. Фальфушинська, Л. Іванець, І. Погоріла); теоретичні положення та наукове обґрунтування необхідності формування деонтологічної культури у майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я (В. Артемов, О. Боталова, М. Васильєва, Д. Деккерт, І. Камінська, В. Караваєв, Г. Караханова, А. Кудеріна, С. Селімова, І. Філатова, С. Хлестова); концептуальні засади процесу формування професійно-етичної та етико-деонтологічної культури студентів медичних закладів (Ю. Колісник-Гуменюк, М. Кропачова, І. Мельничук, К. Олівера, Л. Переймибіда, Д. Савільоні, А. Санкріз та ін.).

Метою статті є аналіз фактичних матеріалів та з'ясування на основі наукових позицій учених сутності деонтологічних аспектів науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти в галузі охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Особливої уваги у системі модернізації вищої медичної освіти нині надають розвиткові основоположної ланки в підготовці високопрофесійних лікарів – науково-дослідницькій роботі. Питанням змісту та форм науково-дослідницької роботи здобувачів у закладах вищої освіти присвячено значну кількість науково-методичних праць вітчизняних і зарубіжних учених (Гнатишина, Фальфушинська, & Іванець, 2017; Мороз, Гумінський, & Фоміна, 2015; Погоріла & Романенко, 2011). Наприклад, у практиці сучасної зарубіжної вищої школи активно застосовують такі варіативні форми організації науково-дослідницької роботи (далі – НДР) здобувачів, як: наукові пропедевтичні курси і просемінари (Німеччина); дослідні проекти (Німеччина, США, Японія); проблемно-орієнтовані курси (Англія, Німеччина, Франція); проектні технології в малих дослідних групах (США, Японія) (Гнатишина,

Фальфушинська, & Іванець, 2017). У системі української медичної освіти НДР здійснюють за трьома основними напрямками: науково-дослідницька робота в освітньому процесі (впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес); науково-дослідницька робота здобувачів у позааудиторний час; науково-організаційні заходи: конференції, конкурси, олімпіади тощо. Проаналізуємо деякі факти з організації НДР в окремих вітчизняних медичних університетах та з'ясуємо необхідність реалізації деонтологічних аспектів науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої медичної освіти.

Науково-дослідницька робота в Полтавському державному медичному університеті (далі – ПДМУ) є частиною освітнього процесу з метою раннього розвитку здібностей здобувачів до наукових досліджень у галузі медичної науки і практики; НДР здійснюється за такими напрямками: впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес; НДР здобувачів у позааудиторний час; науково-організаційні заходи (конференції, конкурси, олімпіади тощо). Здобувачі ПДМУ беруть участь у наукових форумах, конференціях, спеціалізованих виставках, що проводяться в різних містах нашої країни та за її межами. Наприклад, здобувач О. Ткаченко (науковий керівник Білаш В. П.) взяла участь у ХІХ міжнародній науковій конференції студентів, молодих науковців та фахівців «Актуальні питання сучасної медицини» (м. Харків); Т. Совенко (науковий керівник Корчан Н. О.) та А. Плешанова (науковий керівник Підлужна С. А.) – в науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасні проблеми вивчення медико-екологічних аспектів здоров'я людини» (м. Полтава); В. Акапський (науковий керівник Підлужна С. А.) – в Міжнародній науково-практичній конференції «Біологічні, медичні та науково-практичні аспекти здоров'я людини» (м. Полтава).

Здобувачі постійно висвітлюють результати своїх досліджень у фахових наукових виданнях, наприклад; О. Ткаченко (науковий керівник Білаш В. П.) розглянула питання Use of health-preserving features of learning in the context of optimization and improvement of edagogical management in higher medical education (здоров'язберігальні потенціали навчання в контексті оптимізації та вдосконалення менеджменту вищої медичної освіти) у фаховому журналі «Вісник проблем біології і медицини».

Молоді науковці активно співпрацюють із фахівцями-практиками та провідними лікарями, які з задоволенням передають свій науковий та практичний досвід. Для проведення студентської наукової діяльності в позааудиторний час, оволодіння науковими матеріалами та реалізації творчого потенціалу здобувачів вищої освіти функціонує студентське наукове товариство (СНТ), яке організовує проведення фрагментів експериментальних та клінічних досліджень; проведення наукових конференцій, олімпіад здобувачів, тощо; підготовку матеріалів доповідей та участь у наукових конференціях; проведення організаційно-інформаційних заходів; підтримку власної сторінки на веб-сайті тощо. Так, традиційно супроводжується Студентським науковим товариством ПДМУ Школа молодого науковця; з 2021-2022 навчального року захід набув усеукраїнського масштабу та об'єднав зацікавлених здобувачів, інтернів, аспірантів та асистентів з декількох вишів: Полтавського державного медичного університету, Івано-Франківського державного медичного університету, Харківського державного медичного університету, де були проведені лекції, вебінари від молодих науковців та вже досвідчених фахівців. Наприклад, спікером лекції «Статистична обробка даних в біології та медицині» стала вчена відділу сигнальних механізмів клітини Інституту біохімії ім. О. Паладіна І. Горак, а спікером лекції «Статистичні методи у науковій роботі» – завідувачка кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з біостатистикою, доктор медичних наук І. Голованова. Під час першої інтерактивної сесії Школи молодого науковця проректор із наукової роботи ПДМУ, проф. І. Кайдашев обговорив зі здобувачами питання організації наукового дослідження, формування ідеї та її реалізацію, поняття про науковий процес та його реалії у медицині.

Надзвичайно цінний досвід НДР молоді науковці, отримали на лекції в рамках Школи молодого науковця, яку провела В. Данільченко, неодноразовий переможець та

учасник конференцій всеукраїнського й міжнародного рівнів, інтерн 1-го року з фаху «Неонатологія». На цій лекції здобувачів було ознайомлено із питаннями підготовки та виступу на міжнародних конференціях. Таким чином, СНТ ПДМУ – це науковий осередок для консолідації творчого й наукового потенціалу здобувачів, створення сприятливих умов для формування фахівців шляхом інтенсифікації науково-дослідницької діяльності, участі їх у розробці актуальних питань науки, в дослідженнях, проведених у ЗВО; оволодіння сучасним науковим методом пізнання; придбання практичних навичок постановки завдань і самостійного їхнього вирішення; удосконалення знань із обраної спеціальності; забезпечення можливості для кожного здобувача реалізувати своє право на творчий розвиток особистості відповідно до власних здатностей і потреб, формування цивільної свідомості, підвищення професійної, першочергово – деонтологічної культури.

Водночас систематизовані дані свідчать, що проблема наукової творчості в медицині, особливо – її етико-деонтологічні аспекти, поки що висвітлені в літературі відносно мало, що пов'язане з реальними складнощами. В умовах науково-технічного прогресу, коли наукова діяльність здобувачів вищої освіти набула масового характеру, істотно змінилася як сама її сутність, так і, етика та деонтологія наукової творчості. Сучасна наука все більше впливає на всі сторони суспільних відносин, перетворюючись на могутню соціальну силу, об'єктом її вивчення є культурні відносини і сама людина з її природно-біологічними та соціально-культурними характеристиками. Наука не лише взаємодіє зі всіма сферами людського буття, а також істотно залежить від соціального й людського чинників (Васильєва, 2004).

Кожна професія передбачає певні моральні вимоги до фахівців, породжує специфічні професійні моральні закони; для такої спеціальності як медицина, крім загальноприйнятих моральних норм, існують спеціальні вимоги, детерміновані обраним видом людської діяльності (Колісник-Гуменюк, 2013). Першорядна роль обов'язку в професії лікаря обумовлена цінністю здоров'я і життя людей, тому вимоги лікарської моралі завжди були категорично-імперативного характеру.

Дослідження специфіки формування деонтологічної культури майбутніх фахівців (І. Бойчук, О. Голік, Д. Деккерт, Г. Караханова, І. Камінська, К. Коста, Л. Кліфтон Д. Латиф, Л. Переймибіда, Т. Регуена та ін.) засвідчило, що науковці зосереджені на етичній нормативно-правовій базі, корпоративній етиці, розвиткові комунікативних якостей особистості; окремі вітчизняні дослідники надають увагу вихованню професійно-значущих якостей: милосердя, емпатії, відповідальності, сумлінності, правдивості, неупередженості (Шафранська, 2018). Результати теоретичного аналізу підтвердили, що деонтологічну культуру дослідники розглядають як: сукупність соціально-психологічних, духовно-інтелектуальних, ціннісно-емоційних та професійно-етичних цінностей та якостей особистості, які визначають етичну та культурну значущість її життєдіяльності (Хлестова, 2011); особистісний феномен, що синтезує у собі сукупність стійких орієнтацій на базові професійні цінності, їх усвідомлення та належне виконання на рівні обов'язку та відповідальності (Шеплякова, 2020); складову цілісної структури особистості, що характеризує ціннісну поведінку та взаємини при виконанні широкого спектру функцій професійної діяльності (Камінська, 2015); першочергово це стосується НДР майбутніх лікарів.

Медична деонтологія – суміжна дисципліна між етикою і медициною, сфера медичної етики, що має свою специфіку; вчення про моральний обов'язок, етичні обов'язки й етичні норми поведінки медичного персоналу, що забезпечують оптимальну якість та результативність його роботи з відновлення і збереження здоров'я людей (Бильченко, 2005; Шафранська, 2016). Ключовим поняттям медичної деонтології є професійний обов'язок лікаря перед суспільством і пацієнтами. Медична деонтологія припускає право медиків на професійну гідність і честь, включає нормативні принципи поведінки лікаря (Грандо, 1988). У структурі медичної етики деонтологія займає особливе місце. Це найперша і найбільш традиційна галузь професійної етики; вона носить найбільш прикладний характер, тим самим безпосередньо вторгається в область регуляції

людських відносин і утілюється в деонтологічних Кодексах (Євтушенко, 2017). У вузькому сенсі медична деонтологія – це сукупність конкретних норм і принципів медичної моралі стосовно певної спеціальності (*Деонтологія в медицині*, 2021). Аналіз професійної деонтології спирається на три види норм: моральні як об'єкт вивчення професійної етики; деонтологічні, що передаються усно й проявляються в спілкуванні, стосунках; юридичні, вироблені в кожній країні.

Саме тому найважливішим принципом здобувача вищої медичної освіти як майбутнього вченого є об'єктивність наукової позиції, оскільки в цьому принципі фокусується загальна деонтологічна орієнтація пізнання; також характерні для НДР із проблем медичної науки диференціація знань, накопичення значного експериментального й теоретичного матеріалу, вдосконалення методів досліджень та впливу на них етичних норм доказовості. Учасники НДР мають усвідомлювати – медична наука ґрунтується тільки на доказах, логічних аргументах, на перевірці фактів і їх аналізі. Відмітимо, що готовність здобувачів до критичного перегляду здобутого знання, тієї або іншої теорії, до сприймання найнесподіваніших явищ, які можуть відкритися, є ціннісною межею справжньої науки і додає їй якості креативності. Етична норма доказовості спонукає молодих учених бути вимогливим до себе, самокритичним, враховувати думки інших науковців, викладачів, здобувачів. Якщо думка наукового опонента доведена, здобувач зобов'язаний обов'язково її врахувати; якщо ж точка зору опонента вважається помилковою, то цю помилковість теж треба довести із наукових позицій, не покликаючись на наукові авторитети. Саме з цих позицій молоді науковці мають глибоко вивчати праці класиків медицини та фундаментальні роботи наших сучасників, що дозволить пізнати всю глибину їхнього наукового доробку, збагатитися тими ідеями, які відкривають широкі перспективи та не повторювати давно відомі істини.

Наступний аспект деонтології пов'язаний з відповідальністю майбутніх науковців, які займаються розробками математичних моделей захворювань і визначають спільно з лікарем методи лікування, адже заняття такою серйозною справою, як застосування математичних методів у медицині, пов'язане не тільки з погрішностями, які не беруть до уваги, а й з індивідуальністю кожного організму та неможливістю виключити повністю зовнішні дії, що ставить під сумнів точність таких моделей.

Моральні відносини всередині студентського наукового товариства, кожного наукового гуртка є досить складною проблемою й не в останню чергу з деонтологічних позицій. Моральний чинник став одним із провідних у розв'язанні проблеми ефективності наукової діяльності; адже, чим вищі можливості медицини, тим більше вимог пред'являється їй до майбутніх медиків. У епоху технічного прогресу медицина збагачується новими методами дослідження, але техніка не повинна бути бар'єром між лікарем і хворим; за таких умов деонтологічні аспекти взаємин під час виконання лікарської й науково-дослідницької роботи набувають актуальності. З позиції деонтологічної культури особливого значення набувають особистісні професійні й етичні якості наукового керівника гуртка; це зумовлене тим, що кожен науковий гурток має загальну наукову мету та різні шляхи вирішення цієї проблеми кожним членом наукового гуртка; виникає проблема загального й індивідуального в НДР. Тут переплітаються складні відносини: особисті симпатії і антипатії, розподіл наукової праці і необхідність її кооперації, а також відносини між викладачами і здобувачами. Практичний досвід переконує, що від того, наскільки і як ладнають між собою наукові покоління багато в чому залежить остаточний результат наукової творчості. Важливе значення має досвід, лікарське мислення, професійна компетентність.

Висновки. Узагальнюючи окреслене найважливішою деонтологічною якістю майбутнього лікаря-дослідника визначено сукупність належних моральних норм, обумовлених професійною діяльністю, високий професіоналізм, прагнення постійно підвищувати власну професійну кваліфікацію та наукову грамотність. Науково-дослідницька діяльність майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я на засадах медичної деонтології виражається в науково-етичному потенціалі, в потребі самовдосконалення й

самовираження в умовах подальшої професійної діяльності, стає основою оволодіння фахом. У діяльності майбутнього фахівця медико-етичні принципи мають втілитись у сукупність конкретних поведінкових норм, сумлінне виконання яких буде для нього і професійним обов'язком, і справою його професійної честі та гідності. З'ясовано, що в перспективі дослідження радикальному перегляду підлягають деонтологічні аспекти науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти в галузі охорони здоров'я з метою комплексного підходу до інтеграції науково-практичної медицини та професійної деонтології.

ЛІТЕРАТУРА

- Ащеулова, Т. В., & Амбросова, Т. М., & Герасимчук, Н. М. (2021). *Деонтологія в медицині* (Ч. 1). Харків: ХНМУ.
- Бильченко, О. С. (2005). *Врачебная этика и медицинская деонтология*. Харьков.
- Васильева, М. П. (2004). *Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога*. (Автореф. дис. д-ра наук). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків.
- Гнатишина, Л. Л., Фальфушинська, Г. І., & Іванець, Л. М. (2017). Особливості організації наукової роботи студентів-першокурсників медичного профілю на прикладі роботи студентського наукового гуртка. *Медична освіта*, 2, 107-110.
- Грандо, А. А. (1988). *Врачебная этика и медицинская деонтология*. Киев: Высшая школа.
- Євтушенко, Ю. О. (2017). *Формування деонтологічної культури майбутніх лікарів у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ*. (Дис. канд. наук). Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Старобільськ.
- Камінська, І. П. (2015). Аналіз медичної етики та деонтологічної культури в психологічній науці. *Гуманітарний вісник*, 35(III.15), 88-97.
- Колісник-Гуменюк, Ю. І. (2013). *Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах*. Львів: Край.
- Мороз, В. М., Гумінський, Ю. Й., & Фоміна, Л. В. (Ред.). (2015). *Проблеми та перспективи вищої медичної школи у розробці та реалізації Національної стратегії побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2025 рр.* (2015), Тези доповідей навчально-методичної конференції. Вінниця. Взято з <http://www.vnmu.edu.ua/downloads/news/tezy.pdf>.
- Погоріла, І. О., & Романенко, О. В. (2011). Роль науково-дослідницької роботи студентів у фаховому становленні спеціалістів. *Вісник післядипломної освіти*, 3, 119-123.
- Хлестова, С. С. (2011). *Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи*. (Дис. канд. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- Шафранська, Т. Ю. (2016). Основні дефініції деонтологічної культури майбутніх фармацевтів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 1(84), 129-134.
- Шафранська, Т. Ю. (2018). *Формування деонтологічної культури майбутніх фармацевтів у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін*. (Дис. канд. наук). Запорізький національний університет, Запоріжжя.
- Шеплякова, І. О. (2020). Формування ціннісного компоненту деонтологічної культури майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки в закладі вищої освіти. В М. П. Васильева (Ред.), *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 26-28). Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

REFERENCES

- Ashcheulova, T. V., & Ambrosova, T. M., & Herasymchuk, N. M. (2021). *Deontolohiia v medytsyni [Deontology in medicine]* (Vol. 1). Kharkiv: KhNMU [in Ukrainian].

- Bilchenko, O. S. (2005). *Vrachebnaia etika i meditsinskaia deontologiia [Medical ethics and medical deontology]*. Kharkov [in Russian].
- Grando, A. A. (1988). *Vrachebnaia etika i meditsinskaia deontologiia [Medical ethics and medical deontology]*. Kiev: Vysshaia shkola [in Russian].
- Hnatyshyna, L. L., Falfushynska, H. I., & Ivanets, L. M. (2017). Osoblyvosti orhanizatsii naukovoï roboty studentiv-pershokursnykiv medychnoho profilu na prykladi roboty studentskoho naukovoho hurtka [Peculiarities of the organization of scientific work of first-year medical students on the example of the work of a student scientific circle]. *Medical education*, 2, 107-110 [in Ukrainian].
- Kaminska, I. P. (2015). Analiz medychnoi etyky ta deontolohichnoi kultury v psykholohichnii nauksi [Analysis of medical ethics and deontological culture in psychological science]. *Humanitarium*, 35(III.15), 88-97 [in Ukrainian].
- Khliestova, S. S. (2011). *Formuvannia deontolohichnoi kultury studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv u protsesi sotsialno-vykhovnoi roboty [Formation of deontological culture of students of higher educational institutions in the process of social and educational work]*. (PhD diss.). Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv [in Ukrainian].
- Kolisnyk-Humeniuk, Yu. I. (2013). *Formuvannia profesiino-etychnoi kultury maibutnykh fakhivtsiv u protsesi humanitarnoi pidhotovky v medychnykh koledzha [Formation of professional and ethical culture of future specialists in the process of humanitarian training in medical colleges]*. Lviv: Krai [in Ukrainian].
- Moroz, V. M., Humynskyi, Yu. Y., & Fomina, L. V. (Eds.). (2015). *Problemy ta perspektyvy vyshchoi medychnoi shkoly u rozrobtsi ta realizatsii Natsionalnoi stratehii pobudovy novoi systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini na period 2015–2025 rr. [Problems and prospects of the higher medical school in the development and implementation of the National Strategy for the construction of a new health care system in Ukraine for the period 2015–2025.]* (2015), Proceedings of the International Scientific Conference. Vinnytsia. Retrieved from <http://www.vnmu.edu.ua/downloads/news/tezy.pdf> [in Ukrainian].
- Pohorila, I. O., & Romanenko, O. V. (2011). Rol naukovo-doslidnytskoi roboty studentiv u fakhovomu stanovleni spetsialistiv [The role of students' research work in the professional formation of specialists]. *Bulletin of Postgraduate Education*, 3, 119-123 [in Ukrainian].
- Shafranska, T. Yu. (2016). Osnovni defynitsii deontolohichnoi kultury maibutnykh farmatsevtiv [Basic definitions of deontological culture of future pharmacists]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, 1(84), 129-134 [in Ukrainian].
- Shafranska, T. Yu. (2018). *Formuvannia deontolohichnoi kultury maibutnykh farmatsevtiv u protsesi vyvchennia profesiino-orientovanykh dystsyplin [Formation of deontological culture of future pharmacists in the process of studying professionally oriented disciplines]*. (PhD diss.). Zaporizhskyy natsionalnyi universytet, Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Shepliakova, I. O. (2020). Formuvannia tsinnisnoho komponentu deontolohichnoi kultury maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv u protsesi profesiinoï pidhotovky v zakladi vyshchoi osvity [Formation of the value component of the deontological culture of future social workers in the process of professional training in a higher education institution.]. In M. P. Vasyliieva (Ed.), *Suchasni realii ta perspektyvy sotsialnoho vykhovannia osobystosti v riznykh sotsialnykh instytutstsiakh [Modern realities and prospects of social education of personality in various social institutions]*: Proceedings of the International Scientific Conference (pp. 26-28). Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian].
- Vasyliieva, M. P. (2004). *Teoretychni osnovy deontolohichnoi pidhotovky pedahoha [Theoretical foundations of deontological teacher training]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kharkivskyy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody, Kharkiv [in Ukrainian].
- Yevtushenko, Yu. O. (2017). *Formuvannia deontolohichnoi kultury maibutnykh likariv u navchalno-vykhovnomu protsesi medychnoho VNZ [Formation of deontological culture of future doctors in the educational process of a medical university]*. (PhD diss.). Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Starobilsk [in Ukrainian].

DEONTOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS MAJORING IN THE FIELD OF HEALTH CARE

Valentyna Onipko,

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Construction and Professional Education;
Poltava State Agrarian University;

Serhii Bilash,

Doctor of Biological Sciences, Professor,
Head of the Department of Anatomy with Clinical Anatomy and Operative Surgery;
Poltava State Medical University;

Valentyna Bilash,

Candidate of Biological Sciences, Associate Professor of the Department of Human Anatomy;
Poltava State Medical University;

Oleh Bilanov,

Lecturer of the Department of Philosophy and Social Sciences;
Poltava State Medical University

In the article, taking into account the deontological aspects of the educational process of students of higher education in the field of health care, the peculiarities of the organization and samples of research activities of students of the Poltava State Medical University are considered; the expediency of using non-auditory forms of scientific work is justified on the example of the functioning of the student scientific society as a necessary component of the process of forming future doctors' professional competence for self-development and self-realization. The main principles of medical deontology are systematized, which takes into account three types of norms: moral as the object of studying professional ethics; deontological, transmitted orally and manifested in communication and relationships; legal ones, which allow to form the professional competence of the students based on the logical right of doctors to professional dignity and honor and contain normative principles of the doctor's behavior.

The indisputable principles of scientific research activity of future specialists in the field of health care are defined as the deontological orientation of knowledge, the objectivity of scientific position, which ensures universal significance of science conclusions; the responsibility of young scientists who develop mathematical models of diseases and determine treatment methods together with the doctor; taking into account the general and the individual in the creativity of the scientific team; the impossibility of opposing technology and technical progress to medical thinking, experience, and personal qualities.

Conclusions have been made regarding the fact that the most crucial deontological quality of a future doctor-researcher is a set of appropriate moral norms determined by professional activity, a caring attitude towards the patient and high professionalism, the desire to constantly improve one's own professional qualifications and scientific literacy; that medical deontology in the process of scientific research activity of future healthcare professionals is expressed in the scientific and ethical potential, in the need for self-improvement in the conditions of further professional activity. In the perspectives of the research, there is a review of the deontological aspects of the scientific and research activity of higher education students in the field of health care with the aim of a comprehensive approach to the integration of scientific and practical medicine, and professional deontology.

Keywords: professional training, health care industry, higher education students, deontological culture, research activity, extracurricular forms of research activity.

Надійшла до редакції 02.09.2022 р.

УДК 378.091.313:355.237

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278999>

ORCID 0000-0002-9376-176X

ORCID 0000-0003-4040-562X

ORCID 0000-0002-9665-1427

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Оксана Корносенко,

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Оксана Даниско,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Андрій Бухун,

кандидат педагогічних наук, заступник начальника оперативного факультету; Національна академія Національної Гвардії України (м. Київ)

Статтю присвячено аналізу наукових основ побудови і застосування педагогічних технологій проєктної діяльності у процесі підготовки майбутніх військових фахівців – офіцерів тактичного й оперативно-тактичного рівнів. Виокремлено на основі наукових позицій провідних українських учених та матеріалів із досвіду роботи закладів вищої освіти сучасні педагогічні технології проєктної діяльності військових фахівців (офіцерів тактичного й оперативно-тактичного рівнів) як основу формування їхньої науково-дослідницької компетентності. З'ясовано, що проєктна діяльність розвиває значущі для військового фахівця якості особистості – креативне мислення, самостійність, наполегливість, відповідальність, гуманність, що є особливо актуальними в складних обставинах воєнних дій на території країни; педагогічна технологія проєктної діяльності створює для здобувачів вищої військової освіти перспективу вибору власної позиції та ролі в системі відносин у проєктній групі, дозволяє зробити вибір індивідуальних засобів науково-дослідницької роботи над кожним проєктом – від окремого рішення до складних і масштабних військових моделей та програм.

З'ясовано значення реалізації принципу єдності теорії і практики фахової підготовки у процесі організації проєктної діяльності майбутніх офіцерів; проведено висновки щодо того, що ефективність спланованої, обґрунтованої, усвідомленої та алгоритмізованої проєктної діяльності майбутніх військових фахівців можливо підвищити з використанням засобів педагогічних технологій: соціальної взаємодії (інтерація, взаємопідтримка, допомога під час роботи над проєктом завданням); дослідницьких (вибір ефективної методології дослідження, генерування ідей); організаційно-управлінських (планування, проєктування та розподіл обов'язків, управлінське рішення, організація спільної діяльності); комунікативних (обговорення публічних виступів, формулювання власної точки зору, підготовка висновків, відстоювання власної думки, використання сучасних видів наочності, представлення і захист результатів власних досліджень); рефлексивних (самооцінка і взаємооцінка результатів і рішень, самоаналіз продуктів тощо).

Ключові слова: військові фахівці, майбутні офіцери, військово-професійна підготовка, педагогічні технології, науково-дослідницька компетентність, проєктна діяльність, технології військової проєктної діяльності.

Постановка проблеми. Глобалізаційні й технологічні виклики сьогодення визначають нові перспективи системи професійної підготовки майбутніх фахівців військової галузі. Важливим напрямом розвитку сучасної військової вищої освіти є формування креативних, відповідальних фахівців, здатних творчо мислити, продукувати самостійні рішення в нестандартних професійних бойових і соціальних ситуаціях, готових до здійснення професійних обов'язків на високому якісному рівні, що відповідає світовим стандартам військової справи. Утім аналіз практики професійної підготовки майбутніх фахівців дозволяє констатувати певну невідповідність наукового обґрунтування змісту і технологій підвищення ефективності підготовки сучасним вимогам до професійної компетентності фахівців – офіцерів тактичного й оперативно-тактичного рівнів. Ця проблема набула особливої актуальності у зв'язку з усвідомленням важливої ролі науково-дослідницької компетентності, набутої в процесі професійної освіти та відсутністю практично зорієнтованих педагогічних технологій і методичних розробок.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз низки літературних джерел (І. Гонтаренко, Н. Довмантович, І. Єрмаков, С. Ізбаш, В. Ковальчук, О. Косович, Л. Лук'янова, Н. Назаренко, Є. Полат, С. Ящук та ін.) дозволив з'ясувати, що сучасну систему вищої освіти в Україні загалом достатньо спрямовано на проєктно-технологічний вектор науково-дослідницької діяльності, що дозволяє підготувати фахівців, спроможних вирішувати складні задачі інноваційного характеру, розв'язувати проблеми принципово новим способом. Водночас вивчення досвіду діяльності сучасних закладів вищої освіти, які готують військових фахівців – майбутніх офіцерів, виявив зростання інтенсивності пошуку оптимальних шляхів удосконалення та модернізації професійної підготовки (праці В. Ягупова, О. Торічного, В. Васищева, О. Денисенка та ін.), але в той же час констатовано, що наявні педагогічні технології дослідницької діяльності не враховують потреби ефективного та науково обґрунтованого формування проєктної компетентності, її реалізації у процесі майбутньої професійної діяльності.

Мета дослідження – на основі аналізу літературних джерел і матеріалів із досвіду роботи виявити сучасні педагогічні технології проєктної діяльності військових фахівців як основу формування їхньої науково-дослідницької компетентності в теорії та практиці вищої військової школи.

Виклад основного матеріалу. Проєктна діяльність – це, насамперед, сукупність дій, спрямованих на мотиваційне досягнення поставленої мети та розвиток суб'єктів освітнього процесу (Ізбаш, 2006). У той же час ученими визначено, що проєктна діяльність є тим інтегративним видом науково-дослідницької діяльності, який синтезує навчальні, пізнавальні, перетворювальні та творчо-креативні елементи і за своєю сутністю – технологічним (Гонтаренко, 2016). На думку більшості дослідників, проєктна діяльність найбільш повно відображає напрями і тенденції впровадження особистісного (гуманістичного) підходу в освіті, оскільки сприяє розвиткові в здобувачів вищої освіти креативного мислення, самостійності, наполегливості, формує вміння конструювати власні знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, підтримує унікальність та самобутність особистості, забезпечує спрямованість на кінцевий результат, що загалом формує основу для побудови індивідуальної освітньої траєкторії. Особливо важливим є те, що педагогічна технологія проєктної діяльності створює для здобувачів вищої військової освіти перспективу вибору власної позиції та ролі в системі «колектив (група, підрозділ) – учасник проєкту (автор ідей, виконавець, керівник, організатор)», а також дозволяє зробити вибір на користь індивідуальної науково-дослідницької роботи над проєктом (Лук'янова, 2009).

Розглядаючи проєктну діяльність як одну з форм інноваційних педагогічних технологій навчання, О. Косович вважає, що вона може здійснюватися через: дискусії, творчі доробки майбутніх фахівців (складання історичних задач, загадок, нестандартних запитань, віршів, інтерв'ю тощо); логічні вправи, асоціативне конструювання; пошуково-дослідницькі проєкти (аналіз наукових джерел, додаткової інформації, ілюстративного матеріалу, написання дослідницьких робіт); ілюстративне проектування (схеми, моделі, малюнки тощо) (Косович, 2011).

Н. Довмантовичем наведено ознаки проєктної діяльності (неповторність та унікальність; координоване виконання взаємозалежних дій; спрямованість на досягнення конкретних цілей; обмеженість у часі); учений зазначає, що проєктній діяльності властива певна спеціалізована оригінальність, тобто конкретизація відповідно фаху, набуття здобувачами здатностей виконувати окремі завдання та професійні обов'язки, які мають особливості, в межах обраної спеціальності (Довмантович, 2017), що можливо тлумачити, як аргументи технологічності.

Аналіз літературних джерел і дисертаційних робіт дозволив виявити основні напрями тлумачення терміну «проєкт» як:

– змістовно обґрунтовану і документально оформлену ініціативу, спрямовану на досягнення освітніх або професійних цілей у межах певного часу (Гонтаренко, 2016);

– сукупність заходів, певну акцію, що має спільну програму, передбачає цілеспрямовану діяльність, організаційну форму тощо (видавничий проєкт, телевізійний проєкт) (Яшук, 2004);

– завершений цикл продуктивної роботи (індивідуальної, колективної, групової тощо), форма побудови спільної цілеспрямованої діяльності людей (Косович, 2011).

Зорієнтовуючись на ідеї технологічного підходу, вчені розглядають проєктну діяльність передовсім як конструктивну й продуктивну практику особистості, спрямовану на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і тривалості проєкту, адже проєктна діяльність є унікальним способом людської активності, пов'язаним із передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою особистістю результатів реалізації власних планів (Єрмаков, 2008). Водночас вважають, що проєктна технологія стимулює і посилює позитивну мотивацію до професії, оскільки вона: особистісно зорієнтована; інтегрує низку дидактичних технологій і методів навчання у процесі діяльності, таких як сумісне навчання, мозковий штурм, евристичне та проблемне навчання, дискусія тощо; спрямована на самомотивування, зростання інтересу та залучення до дослідницької діяльності під час її виконання. Така підготовка реалізує освітні цілі в когнітивній, афективній та психомоторній сферах, дозволяє враховувати власний досвід та досвід інших, приносить задоволення здобувачам, котрі бачать продукт власної праці (Назаренко, 2015).

Власний досвід викладацької діяльності авторів статті дозволив встановити, що проєктна діяльність здобувачів вищої освіти за різними спеціальностями має здебільшого прикладний характер і спрямована на вирішення проблем (завдань), сформульованих викладачем у межах конкретної навчальної дисципліни. Водночас у процесі впровадження педагогічної технології проєктної діяльності увагу майбутніх фахівців має бути спрямовано на розвиток здатності до розробки й реалізації проєктів у майбутній військовій діяльності як складника науково-дослідницької компетентності. На нашу думку, проєктний компонент компетентності майбутніх військових фахівців – офіцерів тактичного й оперативно-тактичного рівнів формують освітні компоненти. «Педагогіка вищої школи», «Управління військовими підрозділами», виробничі та навчальні практики.

Аналіз навчально-методичних матеріалів дисциплін, розроблених для підготовки військових фахівців дозволив встановити, що більшість завдань самостійної та індивідуальної науково-дослідницької роботи мають проєктно-технологічний характер; типовими є такі: розробити опитувальник із дотичної інформації до теми, яка вивчається; створити комплекси технічних завдань до ремонтних дій; підготувати дидактичні картки з описом методики технологічної дії; скласти есе, написати тези, реферат, проєкт курсової, кваліфікаційної роботи тощо. Найбільш масштабним видом проєктного завдання у підготовці офіцерів тактичного рівня є курсова робота, яка є комплексним дослідженням управління конкретним проєктом з використанням сучасної методології; у підготовці офіцерів оперативно-тактичного рівня – магістерське кваліфікаційне дослідження.

Загалом педагогічна технологія проєктної діяльності сприяє формуванню у здобувачів умінь використовувати різноманітні джерела інформації для розв'язання конкретної

проблеми, застосовувати теоретичні знання на практиці, ефективно і злагоджено працювати в групі, представляти й аргументувати власні пропозиції щодо виконання завдань, використовувати знання із суміжних предметів; важливою перевагою такої технології, поряд з іншими методами досліджень, є можливість розвитку творчих здібностей особистості, що часто у військовій сфері є досить складним. Під час роботи здобувачів над проектом викладач має можливість допомагати майбутнім офіцерам у пошуку джерел, необхідних їм для роботи, координувати процес виконання завдань, заохочувати й надихати, підтримувати з ними зворотній зв'язок.

Низку здатностей суб'єктів освітнього процесу підготовки – викладачів та здобувачів вищої військової освіти, в організації навчального проекту можемо адаптувати з обґрунтованих Є. Полат, котра зазначає, що викладач має виявляти вміння обирати для проектів практично значущі та цікаві теми; володіти технологічним арсеналом пошукових, дослідницьких методів, вмінням координувати самостійну проектно-пошукову діяльність здобувачів; планувати навчальну роботу з дисципліни, застосовувати різні форми організації діяльності на занятті (групову, фронтальну, індивідуальну) (Полат, 2011). Здобувачі, як учасники проекту, мають виявити знання й уміння застосовувати на практиці основні загальнологічні та практичні методи дослідження, методи математичної статистики (аналіз, синтез, узагальнення дедукція, індукція, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент тощо); важливим є володіння комп'ютерною грамотністю для введення й обробки текстової та графічної інформації, вміння працювати з аудіовізуальною та мультимедійною технікою, а також здатність інтегрувати теоретичні знання з дисциплін різних циклів для вирішення поставлених дослідницько-професійних завдань (Гонтаренко, 2016).

Отже, проектування потребує глибокого синтезу педагогічних, інформаційних, психологічних, філософських, історичних, соціологічних знань; проектна діяльність передбачає широке перенесення засвоєваних знань у нові умови, має професійно-прикладний військовий характер. Здійснення ефективної проектної діяльності забезпечується сформованістю проектного компонента науково-дослідницької компетентності фахівця, котрий у контексті сучасної освітньої парадигми розглядаємо як складну особистісну властивість; при цьому особливої уваги заслуговує розгляд і визначення змістових аспектів проектної діяльності, що забезпечує досягнення позитивних результатів у процесі створення якісно нового рівня військової підготовки, визначення її педагогічних умов, які гарантуватимуть розвиток, обґрунтування можливостей оцінки з допомогою набору адекватних вимірвальних засобів. Учені наполягають на необхідності такого підходу, тому що проектування є різновидом проблемно-розвивальної освіти, воно визначає нове, сучасне, інноваційне обличчя кожного закладу вищої освіти (Ковальчук, 2015).

Розглядаючи проектну діяльність у контексті науково-дослідницької компетентності як складну інтегративну активність особистості, яка включає емоційно-творчий та організаційно-управлінський аспекти, зазначимо, що в її формуванні значуща роль належить практичній підготовці і практико-зорієнтованим педагогічним технологіям; у підготовці майбутніх військових фахівців практична підготовка здійснюється шляхом навчання на практичних заняттях із дисциплін професійно-практичного циклу, на яких викладачі розвивають уміння і навички практичного застосування знань шляхом виконання відповідно поставлених військово-професійних завдань. Формування знань про проектну діяльність, оволодіння здобувачами вищої військової освіти методами цієї діяльності та відпрацювання отриманих навичок відбувається переважно в ході навчальних і виробничих практик та військового стажування на посадах у підрозділах.

Спираючись на сучасні дослідження, підкреслимо вагому роль виробничих і навчальних практик у системі підготовки майбутніх офіцерів тактичного й оперативно-тактичного рівнів. Аналіз освітньо-професійних програм показав, що практики є важливим етапом педагогічної технології підготовки здобувачів вищої військової освіти з професійною орієнтацією на теорію і практику освітнього процесу, надають можливість отримати нові й

поглибити існуючі теоретичні знання, практичні вміння, розвинути організаторські навички діяльності, необхідні для майбутньої роботи за фахом; причому практики мають різні цілі, але переважна більшість їхніх завдань мають проєктний зміст.

Однією із пріоритетних педагогічних технологій розвитку освіти є інформатизація та впровадження комп'ютерних засобів, що значно підвищує ефективність підготовки військових фахівців, потенціал їхньої самореалізації в складній та небезпечній професійній діяльності. Комп'ютерні технології є ефективним допоміжним засобом навчання, їх упровадження потребує оновлення підходів до вибору форм і методів розвитку науково-дослідницької діяльності здобувачів. Застосування комп'ютерних технологій підвищує активність здобувачів, спрямовує вектори освітнього процесу в бік самостійних форм, потребує систематичного оновлення змісту навчання. Головним завданням для майбутнього фахівця в сучасному інформаційному середовищі є постійне використання комп'ютерних технологій як засобу майбутньої дослідницької діяльності для розв'язання задач у військовій галузі. Комп'ютерні педагогічні технології істотно розширюють можливості професії військового, є вагомим підставою для вдосконалення загальної компетентності та її складників.

Висновки. Отже, під поняттям «проєкт» розуміємо сплановану, обґрунтовану, усвідомлену та алгоритмізовану діяльність, зорієнтовану на формування у здобувачів вищої військової освіти як системи теоретичних знань, так і практичних умінь засобами педагогічних технологій: соціальної взаємодії (інтерація, взаємопідтримка, допомога під час роботи над проєктним завданням); дослідницьких (вибір ефективної методології дослідження, генерування ідей); організаційно-управлінських (планування, проєктування та розподіл обов'язків, управлінське рішення, організація спільної діяльності); комунікативних (обговорення публічних виступів, формулювання власної точки зору, підготовка висновків, відстоювання власної думки, використання сучасних видів наочності, представлення і захист результатів власних досліджень); рефлексивних (самооцінка і взаємооцінка результатів і рішень, самоаналіз продуктів тощо). Проєктна діяльність забезпечує реалізацію особистісного підходу в освіті, сприяє розвитку в здобувачів вищої військової освіти нестандартного креативного мислення, пізнавальної активності, самостійності у прийнятті рішень, цілеспрямованості, відповідальності, наполегливості, формує науково-дослідницькі вміння розширювати, поглиблювати й корегувати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, забезпечує спрямованість на кінцевий результат, що дозволяє будувати індивідуальну траєкторію особистісного і професійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

- Гонтаренко, І. С. (2016). *Формування проєктної компетентності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами інтернет-ресурсів*. (Дис. канд. наук). Харків.
- Довмантович, Н. Г. (2017). Проєктна діяльність як засіб формування самоосвітньої компетентності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота*, 1, 92-95.
- Єрмаков, І. Г. (2008). Проєктна діяльність. В В. Г. Кремень (Ред.), *Енциклопедія освіти* (с. 717-718). Київ: Юрінком Інтер.
- Ізбаш, С. С. (2006). Місце творчих проєктів в структурі безперервної педагогічної практики студентів. В *Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 56-58). Мелітополь: МДПУ.
- Ковальчук, В. І. (2015). Результати дослідження щодо розвитку проєктної компетентності учнів загальноосвітнього навчального закладу засобами інтерактивного навчання. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(25.49), 29-34.
- Косович, О. (2011). Проєктна діяльність як одна з форм інноваційних методичних технологій навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота*, 22, 76-78.

- Лук'янова, Л. Б. (2009). Технологія організації проектної діяльності. *Імідж сучасного педагога*, 10, 16-21.
- Назаренко, Н. С. (2015). Роль проектної діяльності у формуванні професійної компетентності майбутніх перекладачів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*, 2, 165-174.
- Полат, Е. С. (2011). *Метод проектов*. Взято из <https://docs.google.com/document/d/13xOCJ50yaEkIzYq2kuRf3nbzVDewud6fclMzFqyrq4/edit?pli=1>.
- Ящук, С. М. (2004). *Організація проектно-технологічної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання*. (Автореф. дис. канд. наук). Київ.

REFERENCES

- Dovmantovych, N. H. (2017). Proiektna diialnist yak zasib formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti [Project activity as a means of forming self-educational competence]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Pedagogy. Social Work*, 1, 92-95 [in Ukrainian].
- Hontarenko, I. S. (2016). *Formuvannia proiektnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnykh dystsyplin zasobamy internet-resursiv [Formation of project competence of future teachers of humanitarian disciplines by means of Internet resources]*. (PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
- Izbash, S. S. (2006). Mistse tvorchykh proiektiv v strukturі bezpererвної pedahohichnoi praktyky studentiv [The place of creative projects in the structure of continuous pedagogical practice of students]. In *Aktualni problemy pidhotovky pedahohichnykh kadriv do tvorchoi profesiinoi diialnosti [Actual problems of training teaching staff for creative professional activity]*: Proceedings of the Scientific Conference (pp. 56-58). Melitopol: MDPU [in Ukrainian].
- Kosovych, O. (2011). Proiektna diialnist yak odna z form innovatsiinykh metodychnykh tekhnolohii navchannia [Project activity as one of the forms of innovative methodical learning technologies]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Pedagogy. Social Work*, 22, 76-78 [in Ukrainian].
- Kovalchuk, V. I. (2015). Rezultaty doslidzhennia shchodo rozvytku proiektnoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu zasobamy interaktyvnoho navchannia [The results of the study on the development of project competence of students of a comprehensive educational institution by means of interactive learning]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(25.49), 29-34 [in Ukrainian].
- Luk'ianova, L. B. (2009). Tekhnolohiia orhanizatsii proiektnoi diialnosti [Technology of project activity organization]. *Image of the Modern Pedagogue*, 10, 16-21 [in Ukrainian].
- Nazarenko, N. S. (2015). Rol proiektnoi diialnosti u formuvanni profesiinoi kompetentnosti maibutnikh perekladachiv [The role of project activities in the formation of professional competence of future translators]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Pedagogical sciences*, 2, 165-174 [in Ukrainian].
- Polat, E. S. (2011). *Metod projektov [Project method]*. Retrieved from <https://docs.google.com/document/d/13xOCJ50yaEkIzYq2kuRf3nbzVDewud6fclMzFqyrq4/edit?pli=1> [in Russian].
- Yashchuk, S. M. (2004). *Orhanizatsiia proiektno-tekhnolohichnoi diialnosti uchniv osnovnoi shkoly na urokakh trudovoho navchannia [Organization of project-technological activities of elementary school students in labor training lessons]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Yermakov, I. H. (2008). Proiektna diialnist [Project activity]. In V. H. Kremen (Ed.), *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]* (pp. 717-718). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

**MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF PROJECT ACTIVITIES
AS THE BASIS OF FUTURE MILITARY SPECIALISTS' SCIENTIFIC
AND RESEARCH COMPETENCE**

Oksana Kornosenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Oksana Danysko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Andriy Bukhun,

Candidate of Pedagogical Sciences, Deputy Head of the Operational Faculty; National Academy of the National Guard of Ukraine, Kyiv

The article is devoted to the scientific basis analysis of the construction and application of pedagogical technologies of project activity in the course of training future military specialists-officers of the tactical and operational-tactical levels. Based on the scientific positions of leading Ukrainian scientists and work experience of higher educational institutions, modern pedagogical technologies of military specialists' (officers of the tactical and operational-tactical levels) project activities have been singled out as the basis for the formation of their scientific and research competence. It has been found that project activity develops personal qualities that are significant for a military specialist. They are the following: creative thinking, independence, perseverance, responsibility, and humanity, which are especially relevant in the difficult circumstances of military operations on the territory of the country; pedagogical technology of project activity creates for students of higher military education the prospect of choosing their position and role in the system of relations in the project group, allows choosing individual means of research on each project – from a solution to complex and large-scale military models and programs.

The importance of implementing the principle of the unity of professional training theory and practice in the process of organizing future officers' project activities is clarified; conclusions have been made that the effectiveness of future military specialists' planned, substantiated, conscious and algorithmized project activities can be increased using the means of pedagogical technologies: social interaction (interaction, mutual support, assistance during work on a project task); research (choice of effective research methodology, idea generation); organizational and management (planning, design and distribution of responsibilities, management decision, organization of joint activities); communicative (discussion of public speeches, formulation of one's own point of view, preparation of conclusions, defense of one's opinion, use of modern types of visualization, presentation and defense of the results of one's own research); reflective (self-evaluation and mutual evaluation of results and decisions, self-analysis of products, etc.).

Keywords: *military specialists, future officers, military professional training, pedagogical technologies, research competence, design activity, technologies of military design activity.*

Надійшла до редакції 09.09.2022 р.

УДК 378.04:615.15:005.95

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279000>

ORCID 0000-0002-5083-7218

ОСОБИСТІСНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Наталія Шолойко,

кандидатка фармацевтичних наук, доцентка,
доцентка кафедри організації та економіки фармації;
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця (м. Київ)

У статті охарактеризовано особистісно-компетентісний аспект формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів у єдності провідних положень особистісного та компетентісного наукових підходів. Провідними ідеями формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації визначено: особистісні (реалізація гуманістичного методологічного аспекту формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів; акцент на психологічних, фізичних, вікових, гендерних, соціальних особливостях майбутніх фармацевтів, їхніх індивідуальних схильностях, талантах, здібностях, можливостях як здобувачів вищої освіти фармацевтичних факультетів; становлення самосвідомості майбутніх фахівців; урахування суб'єктивного досвіду кожної особистості, включаючи індивідуальний досвід ціннісного ставлення до себе та оточення; вміння та навички дотримання норм гуманної поведінки; самостійність моральних переконань майбутніх фармацевтів та їх особистісний гармонійний розвиток; залучення до активного самовдосконалення, відчуття самоцінності, самовизначення, самореалізації, що дає змогу зорієнтувати становлення майбутнього магістра фармації на розвиток особистісних і професійних досягнень, якостей організаційно-управлінської культури впродовж усього життя); компетентісні (забезпечення професійної компетентності фармацевтів як управлінців (професійні знання, вміння, навички, фахові здібності та досвід); пошук ефективних шляхів підвищення рівня компетентностей завдяки їх формуванню та розвитку, накопиченню нових професійних знань та їх використанню; гарантування успішного досягнення якості значущих управлінських та організаційних ознак професійної культури майбутніх фахівців).

Перспективи подальших досліджень окресленої проблеми визначено в адаптуванні ідей, положень і технологічних механізмів особистісно-компетентісного аспекту формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів у процесі фахової підготовки у вітчизняних закладах вищої освіти, які готують майбутніх магістрів для галузі фармації.

Ключові слова: методологія, науковий підхід, особистісний підхід, компетентісний підхід, майбутні магістри фармації, організаційно-управлінська культура.

Постановка проблеми. В умовах російсько-української війни фармацевтична галузь України є одним із рушіїв вітчизняної економіки; не зважаючи на те, що в Україні зруйновано значну кількість аптек і фармацевтичних підприємств, лікарські засоби (ЛЗ) виробляються та здійснюється їх обіг (*На сході України...*, 2022). Основні цілі ВООЗ передбачають зміцнення системи охорони здоров'я України для задоволення нагальних потреб у цій сфері мільйонів внутрішньо переміщених осіб; оперативну відбудову пошкодженої інфраструктури та відновлення закладів спеціалізованої допомоги в регіонах, що підконтрольні урядові; прагнення гарантувати доступ до медичних препаратів шляхом реімбурсації або іншими ефективними методами (*ВООЗ та її партнери...*, 2022). Реалізація цих завдань у складних умовах функціонування фармацевтичних підприємств неможлива без усвідомлення високих життєвих і трудових цінностей, професіоналізму в діяльності

персоналу аптечних та інших фармацевтичних підприємств, тому важливого значення набуває організаційно-управлінська культура фахівців фармації, які мають володіти знаннями з менеджменту та організації управління фармацевтичними кадрами, сучасними засобами підвищення ефективності роботи аптечних підприємств, інформаційними технологіями та вміти вчасно приймати кваліфіковані рішення.

Це впливає на вибір методологічних підходів до підготовки фармацевтичних кадрів, які мають оптимально перебудувати процес діяльності фармацевтичних підприємств згідно актуальних вимог суспільства, запропонувати механізм глибокого та змістовного аналізу, дослідження основ відповідної стратегії підготовки майбутніх фармацевтів. Значної уваги необхідно надати врахуванню особистісно-компетентнісних ознак організаційно-управлінської культури майбутнього магістра фармації, яка має засновуватися на низці ідей, що дозволять окреслити індивідуальні цілі та цінності професійної підготовки, забезпечить набуття низки досконалих якостей і відповідних складників компетентності, необхідних у різних життєвих ситуаціях; формування здатностей до самоосвіти, саморозвитку, співробітництва; розвиток ефективної самооцінки, креативного мислення, прихильності до організаційної та глобальної культури.

Аналіз досліджень і публікацій. Специфіку управлінської діяльності в фармацевтичних закладах охарактеризовано в наукових працях З. Мнушко, Л. Дорохової, А. Немченко, О. Посилкіної, В. Толочка, І. Міщенко, Т. Артюх та ін.; питання фахової підготовки фармацевтичних кадрів на основі організаційно-інформаційних, фармакоеконімічних та маркетингових досліджень розглядають Б. Громовик, О. Заліська, Т. Калинюк, А. Немченко, Б. Парновський, О. Пімінов, М. Сятиня, В. Толочко, В. Трохимчук, Л. Яковлева та ін. Значної уваги вчених з проблем загального менеджменту і маркетингу надано питанням ефективності управлінських рішень (І. Гевко, Ю. Говоруха, Г. Кочетова, Л. Кравченко, Б. Літовченко, Ю. Петруня, Дж. Сарторі та ін.). Проте, вагомі соціокультурні зміни вимагають оновлення аналізу результатів досліджень у контексті визначення змісту та науково-технологічного інструментарію основних методологічних підходів до формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації.

Метою статті обрано наукове обґрунтування особистісно-компетентнісного аспекту формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Під системним формуванням культури особистості І. Шеплякова розглядає «цілісний процес (від лат. *«processus»* – просування), складовими якого є, по-перше, накопичення фахівцем знань про наявні в суспільстві уявлення про належне, по-друге, їх теоретичне осмислення, усвідомлення та емоційно-ціннісне «забарвлення», по-третє, вироблення на цій основі імперативів діяльності в структурі особистості майбутнього фахівця, що забезпечать його готовність до якісної реалізації нормативних вимог у професійній діяльності» (Шеплякова, 2013, с. 155). Таким чином, попередньо означені в наших дослідженнях наукові підходи потребують інтеграції своїх методологічних засад на основі *особистісного підходу*.

Особистісно значуще формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів має втілюватися в послідовній багаторівневій та багатокомпонентно взаємопов'язаній причинно-наслідковій системі, яка поєднує:

- надсистему формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів у процесі професійної підготовки – вивчення змісту спеціальних фахових дисциплін (організації та економіки фармації, охорони праці в галузі та ін.) та реалізацію завдань комплексу навчальних і виробничих практик;
- підсистему – формування організаційно-управлінської культури під час вивчення фармакології, фармацевтичної хімії, фармакогнозії, технології ліків тощо;
- об'єкт визначення – професійну підготовку майбутніх магістрів фармації;
- предмет визначення – систему формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів; знаходження в системі освіти – професійна освіта;
- суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини учасників освітнього процесу формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів;

– функції та елементи формування – технічні та електронні носії, матеріали соціокультурного характеру, етичні кодекси фармацевтів (міжнародні, зарубіжні, вітчизняні, регіональні, місцеві), норми та правила професійної поведінки, матеріали наочного формування моральних переконань та почуттів, електронні ресурси науково-методичного супроводу тощо;

– властивості освітньої діяльності – врахування готовності здобувача вищої освіти до заняття, інтелектуальної спроможності, рівня вмотивованості, стану усвідомлення культурозначення, індивідуальних особливостей фізичного, психологічного, соціального стану, врахування вікових, національних, етнічних специфічних характеристик особистості;

– зовнішні показники процесу підготовки – мікросередовище закладу вищої освіти.

Особистісний підхід забезпечує гуманістичний методологічний аспект формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів; його розуміють як індивідуальне бачення викладачем кожного вихованця, що допомагає в усвідомленні ним себе особистістю, у виявленні можливостей, які стимулюють самоствердження, самореалізацію (Крупський, & Михалевич, 2010, с. 66); такий підхід «у справі формування і розвитку людини, її трудової та громадської діяльності потребує розгляду вибору професії стосовно особистості загалом як інтегральної системи, що інтегрує ціннісні орієнтації, настанови, мотиви, нахили, здібності, характер, темперамент» (Погоріла, & Романенко, 2006, с. 10).

Особистісний підхід до формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації дає змогу акцентувати увагу на:

– психологічних, фізичних, вікових, гендерних, соціальних особливостях майбутніх фармацевтів;

– індивідуальних схильностях, талантах, здібностях, можливостях здобувачів вищої освіти фармацевтичних факультетів;

– становленні самосвідомості майбутніх фахівців;

– суб'єктивному досвіді кожної особистості, включаючи індивідуальний досвід ціннісного ставлення до себе та оточення;

– базових сформованих культурологічних знаннях майбутніх магістрів фармації;

– вміннях та навичках дотримання норм поведінки;

– самостійних моральних переконаннях майбутніх фармацевтів та їх особистісному гармонійному розвитку;

– залученні до активного самовдосконалення, самовизначення, самореалізації (Шафранська, 2018).

Особистісний підхід передбачає співпрацю та співтворчість того, хто навчається, і того, хто навчає; оскільки головною особою процесу фахової підготовки є здобувач вищої освіти, та завдання викладача – простежити динаміку його розвитку, визначити особисті переваги в роботі з навчальним матеріалом, тобто, пізнати здобувача як особистість, розкрити та розвинути його індивідуальні здібності. Сучасні українські вчені С. Золотухіна, В. Лозова, В. Гриньова відзначають, що в науках про освіту важливим є звернення до внутрішнього світу індивіда, тому у вивченні питання формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації необхідно звертати увагу на розвиток особистісно-орієнтованих професійних потенціалів майбутніх фармацевтів, що зумовлює отримання базових знань, формування вмінь і навичок відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня та професійних якостей особистості, які сприятимуть досягненню якісно нового стану підготовки фармацевтів. З'ясування результатів роботи на основі особистісного підходу в навчанні полягає не тільки в кількості та якості оцінок, отриманих здобувачами вищої освіти, а передусім у характеристиці їхніх інтелектуальних умінь, соціокультурних навичок, творчих здібностей. Отже, особистісний підхід дає змогу зорієнтувати становлення майбутнього магістра фармації на розвиток особистісних і професійних досягнень, якостей організаційно-управлінської культури впродовж усього життя (Котвіцька, 2014; Стучинська, & Новікова, 2016).

Найбільш сучасним в умовах євроінтеграції систем підготовки фахівців методологічним підходом до формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів вважаємо *компетентнісний підхід*. За дослідженнями українських науковців Н. Бібік (Бібік, 2004, с. 46), І. Беха (Бех, 2009, с. 27), І. Єрмакова (Єрмаков, 2006, с. 49) та ін., компетентність тлумачиться як інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції; таку характеристику побудовано на комбінації «взаємно-відповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії» (Овчарук, 2004, с. 92). Як зазначає С. Сапожников, зміст компетентнісного підходу поєднує «здатності майбутнього фахівця, які забезпечують результативність професійних дій, фундаментальних і спеціальних знань, навчальні вміння та навички, засоби мислення й відповідальність за рішення, дії особистості» (Сапожников, 2014, с. 119).

Компетентнісний підхід до формування професійної культури магістрів фармації виводить на перший план професійну компетентність фармацевтів як управлінців (професійні знання, вміння, навички, фахові здібності та досвід), зумовлює пошук ефективних шляхів підвищення рівня компетентностей завдяки їх формуванню та розвитку, накопиченню нових професійних знань та їх використанню; гарантує успішне досягнення якості провідних ознак професійної культури майбутніх фахівців. До прибічників цього підходу відносимо А. Губу (2007), Н. Єпіхіна (2019), Л. Паруніну (2011), Н. Стучинську (2016) та ін. Зазначимо: вчені доречною вважають опору на систему ключових компетентностей, яка поширилась та активно використовується у Великобританії. Ключові компетентності – це важливі специфічні компетентності, до яких відносять:

- самовдосконалення – бажання, готовність та здатність до підвищення власної кваліфікації, придбання нових теоретичних, наукових знань для вдосконалення управлінської праці;

- операції з числами – здатність до інтерпретації отриманих даних, складання звітів, моделювання на основі чисел;

- комунікації – одна з найважливіших властивостей керівників, яка проявляється у вербальній діяльності, культурі мовлення, здатності сприймати мову, робити презентації, вести наради, переговори тощо;

- інформаційні технології – володіння комп'ютерною, оргтехнікою, новими інформаційними програмами, відповідним забезпеченням;

- роботу з людьми – здатність застосовувати знання з психології, вміння організувати та заохочувати людей до ефективної роботи, сприяння зниженню показників плинності кадрів.

Оскільки сучасний етап розвитку поліфункціональності фармацевтичного фахівця ґрунтується на концепції «фармацевт десяти зірок», що виділяє такі основні його професійні ролі: фахівець, який надає допомогу, уповноважений ухвалювати рішення, контактна особа, менеджер, довічний учень, викладач-лідер, дослідник, підприємець та ініціатор позитивних змін (Громовик, & Кремін, 2020), то сучасний фахівець мусить мати не тільки спеціальну підготовку, але й опанувати великий обсяг знань у галузі відповідних наукових досліджень (аналізувати регуляторну базу управління фармацевтичним бізнесом, знати методичні підходи до ідентифікації та оцінювання ризиків соціально відповідальної діяльності, фармацевтичну практику та стан і напрями соціальної активності суб'єктів фармацевтичного підприємництва, соціальні нормативи в аптечних закладах і методику розрахунку соціального паспорту аптеки, інституційні засади саморегулювання фармацевтичної галузі тощо (Ткаченко, & Громовик, 2017; Посилкіна, & Братішко, 2018; Братішко, & Посилкіна, 2020).

У руслі цієї наукової позиції особливе значення має раціональна адекватна мотиваційна діяльність, оскільки діяльність будь-якого працівника й управлінського персоналу в тому числі завжди є вмотивованою (Артемов, & Литвиненко, 2014, с. 66), для підвищення її ефективності необхідні відповідні мотиваційні заходи. В аспекті формування

та розвитку професійної культури, її носіїв мотивацію управлінської діяльності можна розділити на зовнішню та внутрішню: зовнішня характеризується розробленими та впровадженими заходами, які мотивують управлінський персонал підвищувати рівень власної професійної культури; внутрішня мотивація, на яку важко впливати, залежить від власних якостей здобувачів, їхніх амбіцій, прагнення до вдосконалення, зацікавленості в роботі, її ефективності, кінцевому результаті. Однак створення таких умов, коли розвиток професійної культури є одним із пріоритетних напрямів розвитку підприємства, роз'яснення важливості подібних зусиль впливають на вмотивованість управлінського персоналу щодо розвитку та підвищення рівня їхньої професійної культури.

Описані вище аспекти, інтегруючись, створюють умови для формування та розвитку професійної культури майбутніх фармацевтів та передбачають триєдине завдання, яке складається з мотивації, розвитку організаційної компетентності та оцінки; включають методи й засоби, а форми проявляються в певних заходах, які мають містити системний циклічний характер, а не бути разовими або випадковими акціями. Так, мотиваційна діяльність щодо формування та розвитку професійної культури своєю метою має розробку та реалізацію мотивів і стимулів постійного підвищення власної професійної культури шляхом економічних, соціальних, адміністративних та інших засобів (бонусні програми, преміювання тощо), можливих по досягненню відповідного рівня організаційно-управлінської культури. Соціальні та психологічні заходи спрямовані на підвищення значущості професійної культури та підняття її рівня засобами популяризації певного напрямку розвитку шляхом проведення офіційних та неофіційних нарад за даною тематикою тощо.

Розвиток організаційного компонента компетентності відповідає за підвищення рівня ключових компетентностей стосовно якості організаційно-управлінської культури; метою цього розвитку є накопичення й використання професійних знань, навичок та вмінь, що сприяє зростанню якості та обсягу знань на рівні керівної ланки, задає вектор розвитку особистості взагалі та її культури зокрема. До засобів організаційного розвитку належать методи інтервенції (втручання), які розрізняються за масштабом та силою впливу, а також за цілями та об'єктами впливу (Галкіна, 2003); для розвитку організаційної компетентності магістрів фармації як майбутнього управлінського персоналу застосовують методи інтервенції, спрямовані на визначення навичок, необхідних для виконання управлінської діяльності та розподілу необхідних ресурсів; доцільними вважають методи, спрямовані на підвищення ефективності взаємодії груп управлінського персоналу та підлеглих (Фоміцька, & Єганов, 2012). Метою таких дій є робота з досягнення спільних цілей, отримання єдиного результату, що значною мірою підвищує ефективність діяльності майбутніх менеджерів фармації як керівників. Заходи із розвитку організаційної компетентності, в тому числі й інтервенції, реалізуються за допомогою проведення тренінгів, навчальних відряджень, консультування та спрямовані на засвоєння необхідних професійних знань, вмінь і навичок, включаючи також технічні, які допомагають виконувати професійні обов'язки, та психологічні, необхідні в управлінській діяльності не менше від професійних. При проведенні таких заходів необхідно дотримуватися послідовності: інтервенції, спрямовані на індивідів; інтервенції, спрямовані на групи; інтервенції, спрямовані на міжгрупові відносини; інтервенції, спрямовані на підвищення ефективності підприємства фармації загалом.

Інструментом формування та розвитку організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації, який виконує аналітичну, інформаційну, контролювальну та координаційну функції, у рамках компетентнісного підходу є оцінка, що має проводитися систематично, циклічно (з певною періодичністю). Оцінювати стан професійної культури, виявляти зміни та динаміку, слабкі місця з подальшими рекомендаціями та розробкою необхідних заходів доцільно за допомогою методів експертних оцінок, адже саме ці методи максимально сприяють оцінці чинників або явищ, які не мають числового вираження. Інтелект експерта та його знання є своєрідним метричним інструментом, за допомогою якого здійснюється вимірювання (Рзаєва, 2009, с. 8). Перевагою методів

експертної оцінки є те, що експерти в міру свого досвіду, інтуїції, інформації та знань прагнуть надати об'єктивну думку (Орлов, 1982, с. 5). Думки експертів засновані на досвіді, в тому числі й професійному. Також поширеними методами оцінки культури є методи багатовимірного статистичного аналізу, зокрема, метод факторного аналізу, який дозволить виділити головні компоненти (фактори, чинники), що формують організаційно-управлінську культуру, розвиток яких допоможе підвищити її рівень. Методи багатовимірного аналізу даних (анкетне опитування, побудова рейтингів, використання шкалування тощо) дозволяють враховувати одразу значну кількість ознак та виявити неявні, але ті, що об'єктивно існують закономірності й тенденції розвитку досліджуваних явищ (Кизим, Забродський, Зінченко, & Копчак, 2013).

Висновки. Отже, провідними методологічними аспектами формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації визначено: особистісний (реалізує гуманістичний методологічний аспект формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів; акцентує на психологічних, фізичних, вікових, гендерних, соціальних особливостях майбутніх фармацевтів; індивідуальних схильностях, талантах, здібностях, можливостях здобувачів вищої освіти фармацевтичних факультетів; становленні самосвідомості майбутніх фахівців; суб'єктивному досвіді кожної особистості, включаючи індивідуальний досвід ціннісного ставлення до себе та оточення; базових сформованих культурологічних знаннях майбутніх магістрів фармації; вміннях та навичках дотримання норм поведінки; самостійних моральних переконаннях майбутніх фармацевтів та їх особистісному гармонійному розвитку; залученні до активного самовдосконалення, самоцінності, самовизначення, самореалізації та дає змогу зорієнтувати становлення майбутнього магістра фармації на розвиток особистісних і професійних досягнень, якостей організаційно-управлінської культури впродовж усього життя) та компетентнісний (забезпечує професійну компетентність фармацевтів як управлінців (професійні знання, вміння, навички, фахові здібності та досвід), зумовлює пошук ефективних шляхів підвищення рівня компетентностей завдяки їх формуванню та розвитку, накопиченню нових професійних знань та їх використанню; гарантує успішне досягнення якості провідних ознак професійної культури майбутніх фахівців).

Перспективи подальших досліджень окресленої проблеми визначено в адаптуванні ідей, положень і технологічних механізмів особистісно-компетентнісного аспекту формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів у процесі фахової підготовки у вітчизняних закладах вищої професійної освіти, які готують майбутніх магістрів для галузі фармації.

ЛІТЕРАТУРА

- Артемов, В. Ю., & Литвиненко, Н. І. (2014). Визначення сутності і змісту деонтологічної складової компетентнісного навчання. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 45, 109-114.
- Бех, І. Д. (2009). Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія. Вісник академії педагогічних наук України*, 2, 27-33.
- Бібік, Н. М. (2004). Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. В О. В. Овчарук (Ред.), *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* (с. 45-50). Київ: К.І.С.
- Братішко, Ю. С., & Посилкіна, О. В. (2020). Методичні підходи до ідентифікації і оцінки ризиків соціально відповідальної діяльності фармацевтичних компаній. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*, 3, 28-34.
- Галкіна, Т. П. (2003). *Соціологія управління: от группы к команде*. Москва: Финансы и статистика.
- Громовик, Б. П., & Кремінь Ю. І. (2020). Особливості реалізації професійних ролей фармацевтичних фахівців в українських реаліях. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*, 1(61), 42-49.

- Єрмаков, І. (2006). Компетентісний потенціал освіти: проектні засади. *Рідна школа*, 12, 49-51.
- Кизим, М. О., Забродський, В. А., Зінченко, В. А., & Копчак, Ю. С. (2013). *Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства*. Харків: ІНЖЕК.
- Котвіцька, А. А. (2014). Етика аптечної діяльності. *Аптечний саміт України*. Київ. Взято з <http://www.apteka.ua/wp/wp-content/uploads/2014/12/kotvicka.pdf>.
- Крупський, Я. В., & Михалевич, В. М. (2010). *Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій*. Вінниця: ВНТУ.
- Овчарук, О. В. (2004). Компетентісний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн. В О. В. Овчарук (Ред.), *Бібліотека з освітньої політики* (с.5-15). Київ: К.І.С.
- Овчарук, О. В. (Ред.). (2004). *Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: К.І.С.
- Орлов, А. (1982). *Експертные оценки в задачах управления*. Москва: Ин-т проблем управления.
- Погоріла, І. О., & Романенко, О. В. (2006). Морально-психологічні аспекти виховання студентів-медиків. *Основи здоров'я та фізична культура*, 4, 10-11.
- Посилкіна, О. В., & Братішко, Ю. С. (2018). Аналіз регуляторної бази управління соціальною відповідальністю фармацевтичних підприємств. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*, 1, 28-34.
- Рзаєва, С. Л. (2009). *Експертні оцінки в менеджменті освіти*. Київ: КНТЕУ.
- Сапожников, С. В. (2014). Науково-практичні підходи до організації навчального процесу в педагогічних університетах і коледжах країн чорноморського регіону. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія*, 2(8), 115-122.
- Стучинська, Н. В., & Новікова, І. М. (2016). Проектування сучасного освітнього середовища на засадах особистісно орієнтованого та компетентісного підходів. *Наукові записки. Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*, 10 (2), 142-148. Пен
- Ткаченко, Н. О., & Громовик, Б. П. (2017). Концептуальний аналіз соціальної відповідальності особистості та її інтегрування у фармацевтичну практику. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики*, 10 (3), 342-348.
- Фоміцька, Н. В., & Єганов, В. В. (2012). *Теорія систем для менеджерів*. Харків: Магістр.
- Шафранська, Т. Ю. (2018). *Формування деонтологічної культури майбутніх фармацевтів в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін*. (Дис. канд. наук). Запоріжжя.
- Шеплякова, І. О. (2013). Деонтологічна культура соціального педагога: до визначення поняття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 33, 427-432. Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pfto_2013_33_72.pdf.

REFERENCES

- Artemov, V. Yu., & Lytvynenko, N. I. (2014). Vyznachennia sutnosti i zmistu deontolohichnoi skladovoi kompetentnisnoho navchannia [Determination of the essence and content of the deontological component of competence training]. *Collection of scientific works of the Military Institute of Kyiv National Taras Shevchenko University*, 45, 109-114 [in Ukrainian].
- Bekh, I. D. (2009). Teoretyko-prykładnyi sens kompetentnisnoho pidkhodu v pedahohitsi [Theoretical and applied meaning of the competence approach in pedagogy]. *Pedagogics and psychology. Newsletter of the NAES of Ukraine*, 2, 27-33 [in Ukrainian].
- Bibik, N. M. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid: refleksyvnyi analiz zastosuvannia [Competency approach: reflective analysis of application]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]* (pp. 45-50). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Bratishko, Yu. S., & Posylkina, O. V. (2020). Metodychni pidkhody do identyfikatsii i otsinky ryzykiv sotsialno vidpovidalnoi diialnosti farmatsevychnykh kompanii [Methodical

- approaches to identification and risk assessment of socially responsible activities of pharmaceutical companies]. *Management, economics and quality assurance in pharmacy*, 3, 28-34 [in Ukrainian].
- Fomitska, N. V., & Yehanov, V. V. (2012). *Teoriia system dlia menedzheriv [Theory of systems for managers]*. Kharkiv: Mahistr [in Ukrainian].
- Galkina, T. P. (2003). *Sotciologiiia upravleniia: ot gruppy k komande [Sociology of management: from groups to teams]*. Moskva: Finansy i statistika [in Russian].
- Hromovyk, B. P., & Kremin Yu. I. (2020). Osoblyvosti realizatsii profesiinykh rolii farmatsevtychnykh fakhivtsiv v ukrainskykh realiiakh [Peculiarities of implementation of professional roles of pharmaceutical specialists in Ukrainian realities]. *Management, economics and quality assurance in pharmacy*, 1(61), 42-49 [in Ukrainian].
- Kotvitska, A. A. (2014). Etyka aptechnoi diialnosti [Ethics of pharmacy activity]. *Aptechnyi samit Ukrainy [Pharmacy Summit of Ukraine]*. Kyiv. Retrieved from <http://www.apteka.ua/wp/wp-content/uploads/2014/12/kotvicka.pdf> [in Ukrainian].
- Krupskiy, Ya. V., & Mykhalevych, V. M. (2010). *Tlumachnyi slovnyk z informatsiino-pedahohichnykh tekhnolohii [Explanatory dictionary of information and pedagogical technologies]*. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].
- Kyzym, M. O., Zabrodskiy, V. A., Zinchenko, V. A., & Kopchak, Yu. S. (2013). Otsinka i diahnozyka finansovoi stiiikosti pidpriemstva [Assessment and diagnostics of the financial stability of the enterprise]. Kharkiv: INZhEK [in Ukrainian].
- Orlov, A. (1982). *Ekspertnye otcenki v zadachakh upravleniia [Expert assessments in management tasks]*. Moskva: In-t problem upravleniia [in Russian].
- Ovcharuk, O. V. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia zmistu serednoi osvity: dosvid zarubizhnykh krain [A competent approach to the formation of the content of secondary education: the experience of foreign countries]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Biblioteka z osvithoi polityky [Library on educational policy]* (pp.5-15). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Ovcharuk, O. V. (Ed.). (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Pohorila, I. O., & Romanenko, O. V. (2006). Moralno-psykholohichni aspekty vykhovannia studentiv-medykiv [Moral and psychological aspects of education of medical students]. *Osnovy zdorov'ia ta fizychna kultura [Basics of health and physical culture]*, 4, 10-11 [in Ukrainian].
- Posylkina, O. V., & Bratishko, Yu. S. (2018). Analiz rehuliatornoj bazy upravlinnia sotsialnoiu vidpovidalnistiu farmatsevtychnykh pidpriemstv [Analysis of the regulatory framework for managing the social responsibility of pharmaceutical enterprises]. *Management, economics and quality assurance in pharmacy*, 1, 28-34 [in Ukrainian].
- Rzaieva, S. L. (2009). *Ekspertni otsinky v menedzhmenti osvity [Expert evaluations in education management]*. Kyiv: KNTEU [in Ukrainian].
- Sapozhnykov, S. V. (2014). Naukovo-praktychni pidkhody do orhanizatsii navchalnoho protsesu v pedahohichnykh universytetakh i koledzhakh krain chornomorskoho rehionu [Scientific and practical approaches to the organization of the educational process in pedagogical universities and colleges of the countries of the Black Sea region]. *Bulletin of Alfred Nobel University. Pedagogy and Psychology*, 2(8), 115-122 [in Ukrainian].
- Shafranska, T. Yu. (2018). *Formuvannia deontolohichnoi kultury maibutnikh farmatsevtiv v protsesi vyvchennia profesiino-orientovanykh dystsyplin [Formation of deontological culture of future pharmacists in the process of studying professionally oriented disciplines]*. (PhD diss.). Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Shepliakova, I. O. (2013). Deontolohichna kultura sotsialnoho pedahoha: do vyznachennia poniattia [Deontological culture of a social pedagogue: to the definition of the concept]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and general academic schools*, 33, 427-432. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pfto_2013_33_72.pdf [in Ukrainian].
- Stuchynska, N. V., & Novikova, I. M. (2016). Proiektuvannia suchasnoho osvitnoho seredovyscha na zasadakh osobystisno oriientovanoho ta kompetentnisnoho pidkhodiv [Designing a modern

educational environment based on person-oriented and competency-based approaches]. *Naukovi zapysky. Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity [Proceedings. Problems of the methodology of physical, mathematical and technological education]*, 10 (2), 142-148. [in Ukrainian].

Tkachenko, N. O., & Hromovyk, B. P. Kontseptualnyi analiz sotsialnoi vidpovidalnosti osobystosti ta yii intehruvannia u farmatsevychnu praktyku [Conceptual analysis of social responsibility of the individual and its integration into pharmaceutical practice]. *Current issues in pharmacy and medicine: science and practice*, 10 (3), 342-348 [in Ukrainian].

Yermakov, I. (2006). Kompetentisnyi potentsial osvity: proektni zasady [Competent potential of education: project principles]. *Ridna shkola [Native school]*, 12, 49-51 [in Ukrainian].

THE PERSONAL AND COMPETENCE ASPECT OF FUTURE MASTERS' OF PHARMACY ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT CULTURE FORMATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Nataliia Sholoiko,

Candidate of Pharmaceutical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pharmacy Organization and Economics;
O. O. Bohomolets National Medical University, Kyiv

The article describes the personal and competence aspect of future pharmacists' organizational and management culture formation in the unity of the leading provisions of the personal and competence-based scientific approaches. The key ideas of future masters' of pharmacy organizational and management culture formation are defined as the following: personal (implementation of the humanistic methodological aspect of future pharmacists' organizational and management culture formation; emphasis on future pharmacists' psychological, physical, age, gender, social characteristics, their individual inclinations, talents, abilities, opportunities as higher education students of pharmaceutical faculties; future specialists' self-awareness formation; taking into account the subjective experience of each individual, including the individual value attitude towards oneself and the environment; ability and skills to comply with norms of humane behavior; independence of future pharmacists' moral beliefs and their harmonious personal development; involvement in active self-improvement, a sense of self-worth, self-determination, self-realization, which makes it possible to orient the formation of a future master of pharmacy to the development of personal and professional achievements, qualities of organizational and management culture throughout life); competence (ensuring pharmacists' professional competence as managers (professional knowledge, skills, abilities, professional abilities and experience); finding effective ways to increase the level of competences due to their formation and development, the accumulation of new professional knowledge and their use; guaranteeing the successful achievement of the quality of significant managerial and organizational signs of future specialists' professional culture).

Prospects for further research of the outlined issue are determined in the adaptation of ideas, provisions, and technological mechanisms of the personal-competence aspect of future pharmacists' organizational and management culture formation in the process of professional training in domestic institutions of higher education that train future masters for the field of pharmacy.

Keywords: *methodology, scientific approach, personal approach, competence approach, future masters of pharmacy, organizational and management culture.*

Надійшла до редакції 12.09.2022 р.

УДК 37.015.31:6:355.237

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279001>

ORCID 0000-0003-3065-9095

ORCID 0000-0003-3776-0823

ТЕХНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК ПРОБЛЕМА НАУК ПРО ОСВІТУ

Павло Хоменко,

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету фізичного виховання та спорту,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Євген Денисенко,

кандидат педагогічних наук, начальник відділу заочного та дистанційного навчання,
Національна академія Національної гвардії України

У статті визначено роль та місце технологічної компетентності в загальній структурі військово-професійної компетентності майбутніх офіцерів. Визначено вимоги до процесу підготовки військового фахівця, який володіє технологічною компетентністю. Встановлено, що проблема формування технологічної компетентності майбутнього офіцера буде ефективно вирішена, якщо у навчальному процесі буде реалізовано такі види військово-професійної діяльності: науково-дослідницька, організаційно-управлінська, педагогічна, проектно-конструкторська та інноваційна. Для кожного виду діяльності майбутнього офіцера визначено перелік технологічних умінь. Доведено, що типові вимоги до технологічної компетентності майбутніх офіцерів зумовлено трьома взаємопов'язаними компонентами: ціннісно-мотиваційним (покликаний розвивати у майбутніх офіцерів ціннісні орієнтації – складний соціально-психологічний феномен, що зумовлює спрямованість та активність особистості, її вчинки та поведінку, ставлення до військово-професійної діяльності), когнітивно-діяльнісним (узагальненими, динамічними, функціональними, загальнотехнічними знаннями, вміннями та навичками; системою теоретичних знань та вмінь, що знаходяться в основі ключових (базових, універсальних) компетентностей; володінням контентом змісту компетентності, що входить до структури ключових компетентностей) та рефлексивно-оцінним (передбачає рефлексивні вміння, що визначають рівень розвиненості самооцінки, самоконтролю та саморегуляції, відповідальності за результати власної діяльності, потенціал самореалізації у військово-професійній сфері).

Проведено висновки стосовно місця і ролі технологічної компетентності в структурі військово-професійної компетентності майбутніх офіцерів та розглянуто цю компетентність, як інтегративну якість військового фахівця, яка структурується взаємозв'язком педагогічних, управлінських, проектних, соціальних навичок та є детермінантою ефективної військово-професійної діяльності.

Ключові слова: *майбутній офіцер, військово-професійна компетентність, технологічна компетентність, технологічні уміння.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку системи військової освіти в Україні зумовлений зміною військово-політичної обстановки, орієнтацією на якісне оновлення параметрів професійної підготовки військових фахівців, її перехід на кращі світові стандарти. Саме тому високої актуальності набуває розробка та впровадження новітніх методик і способів освіти, спрямованих на технологізацію підготовки високопрофесійних військових кадрів. Водночас низка вчених у галузі військової освіти справедливо зазначають, що сучасну військово-професійну підготовку в Україні все ще недостатньо зорієнтовано на формування фахівця, готового в умовах воєнних дій до прийняття

нестандартних рішень у складній бойовій обстановці, гнучкого компетентного, озброєного методиками та засобами вирішення професійних завдань, що динамічно змінюються та потребують розвитку тих аспектів компетентності, що є стандартизованими, проєктованими, технологізованими.

Аналіз публікацій і досліджень. Фундаментальні положення і практичні рекомендації з питань розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів, та окремих її складників привертала увагу багатьох дослідників: загальні основи фахової підготовки майбутніх офіцерів вивчали О. Борознюк, Л. Олійник, І. Романюк, О. Щербій; питання формування у майбутніх офіцерів професійної компетентності представлені в публікаціях В. Васищева, А. Бухуна, В. Оніпко, П. Онищука; теоретичні та методичні основи підготовки майбутніх офіцерів до виконання службових обов'язків розглянуто в дослідженнях О. Багаса, О. Торічного, О. Михайлишина, І. Платонова та ін. У роботі Е. Сарафанюка досліджено умови підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання (Сарафанюк, 2005); педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів розкриті в дисертації О. Євсюкова (Євсюков, 2006); теоретичні та практичні аспекти формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів розроблені в роботах О. Полонського (Полонський, 2019); потенціал інтерактивних технологій у формуванні фахової компетентності майбутніх офіцерів представлено в працях О. Торічного (Торічний, 2016). Низку різнопланових досліджень потенціалів формування військово-професійної компетентності майбутніх офіцерів запропоновано науковою школою Л.Кравченко: громадянський аспект – А. Бухун (2017); управлінсько-адміністративний – Є. Денисенко (2018); загальнопедагогічний – В. Васищев (2021). Водночас з'ясовано, що теоретичні аспекти проблеми розвитку технологічної компетентності майбутніх офіцерів потребують свого поглиблення в руслі підходів до професійної підготовки військових фахівців у теорії і практиці вітчизняних наук про освіту, оновлення яких зумовлено аналізом результатів воєнних дій на території нашої країни.

Мета статті – теоретичний аналіз поняття «технологічна компетентність», вивчення її функцій, складників та специфіки формування у майбутніх офіцерів у процесі військово-професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Специфіка професійної компетентності офіцера зумовлена особливостями військової служби, соціальним замовленням суспільства та закріпленням цілей військової служби в законах, військових статутах і наказах, боєздатністю військових підрозділів та частин, що знаходяться в підпорядкуванні, власною фізичною та психологічною готовністю до виконання військових завдань, моральним станом особового складу, відповідністю індивідуальних якостей і дій військовослужбовця поставленим цілям, завданням та функціям. Таким чином, військово-професійна компетентність – це інтегративна якість майбутніх офіцерів, яка є сукупністю професійно значущих характеристик, здатністю й готовністю вирішувати професійні проблеми та завдання, що виникають у службово-бойовій діяльності з використанням знань, навичок, умінь, зумовлена системою ключових компетентностей.

Системний аналіз літературних джерел свідчить, що технологічну компетентність розглядають як складник професійної компетентності, що виражається в готовності та можливості ефективно вирішувати професійні проблеми з використанням різних технологій (Євсюков, 2006; Коберник, 2008).

Процес підготовки військового фахівця, який володіє технологічною компетентністю, на думку вчених має відповідати таким вимогам:

- організація навчального процесу, його мета, зміст та форми мають забезпечувати можливість творчої діяльності майбутнього офіцера;
- орієнтація військово-професійна підготовка має бути зорієнтованою на системний і цілеспрямований розвиток фахівця, який володіє знаннями, необхідними для обслуговування технологічних процесів у військовій сфері;

- системний розвиток когнітивних, комунікативних, креативних, організаційних, інформаційно-аналітичних і контролюючих навичок майбутнього офіцера;
- опора у професійній підготовці на цілісну теоретичну концепцію формування технологічної компетентності військового фахівця;
- реалізація на технологічній основі міжпредметних зв'язків у практиці підготовки майбутніх офіцерів;
- комплексний вплив на інтелектуальну, мотиваційну, емоційну та діяльнісну сфери здобувачів вищої військової освіти;
- максимальне забезпечення самостійності, ініціативності та творчого характеру дій здобувача в процесі як початкового оволодіння військовою професією, так і в ході підвищення його військової майстерності;
- розвиток у військовослужбовців військово-професійної спрямованості та прагнення до професійного самовдосконалення;
- максимальне уникнення дій за шаблоном та алгоритмом, механічного заучування та активне стимулювання ініціативи та творчості (Туташинський, 2014).

Із зазначеного бачимо, що набуття технологічної компетентності майбутнього офіцера може бути результатом лише якісної професійної підготовки, здатної сформувати вміння професійно застосовувати функціональні знання під час виконання усіх видів військово-професійної діяльності (Сазоненко, 2000).

Процес професійної підготовки майбутніх офіцерів має бути зорієнтованим на реалізацію потреб суспільства у компетентних, високоосвічених фахівцях, здатних проектувати та технологічно реалізовувати форми взаємодії, організацію відносин між суб'єктами діяльності у військовій сфері. Дослідження показало, що потреба в технологічній складовій професійної підготовки майбутніх офіцерів є невід'ємною умовою розвитку військово-професійно освіти. У зв'язку з цим процес такої підготовки має включати методи наукового пошуку, проблемності, застосування творчих форм навчально-професійної, навчально-пізнавальної діяльності, розробку професійно-творчих проєктів (Мачача, 2019).

Якщо військово-професійну компетентність ми розглядаємо як якість особистості майбутнього офіцера, що забезпечує володіння ним професійною діяльністю на високому рівні, здатність фахівця проектувати свій подальший професійний розвиток, та технологічна компетентність забезпечує якісне виконання професійних функцій, управління процесом військово-професійної підготовки, створення професійно-творчого простору, проектування та реалізацію навчально-професійної діяльності, етапність професійно-пізнавальної діяльності, отримання гарантованого результату підготовки майбутніх фахівців. Технологічна компетентність знаходить своє відображення та прояв через визначення етапів і алгоритмів діяльності; організацію управління процесами у військовій сфері; прагнення дотримуватися закономірностей та принципів організації військово-професійної підготовки; готовність проектувати та здійснювати діагностично поставлені цілі; структурований зміст навчання, методи та дидактичні засоби для вирішення завдань професійної підготовки (Сарафанюк, 2005).

Вважаємо, що формування технологічної компетентності буде більш ефективним, якщо підготовка майбутніх офіцерів здійснюватиметься на основі взаємозв'язку навчального та науково-дослідницького процесів. У цьому контексті науково-дослідницька складова розвитку технологічної компетентності актуалізує мотиваційно-цільову спрямованість здобувачів, розширює зміст навчального матеріалу з дисциплін військово-професійного циклу, актуалізує наукові знання та визначає вектори їхнього практичного застосування. Дослідження освітньо-проєктувальних, організаційно-технологічних, соціокультурних, навчально-професійних процесів військової освіти збагачує знанневий (уявлення про сутність військово-професійної компетентності, її технологічну складову) та діяльнісний (оволодіння способами організації навчально-пізнавальної та навчально-професійної діяльності майбутніх офіцерів) аспекти

формування технологічної компетентності. Таким чином, формування технологічної компетентності майбутніх офіцерів через взаємозв'язок навчальних та науково-дослідницьких процесів розглядаємо одним із інноваційних підходів у військово-професійній підготовці.

За результатами емпіричного дослідження нами запропоновано чинники, які пояснюють перспективи формування технологічної компетентності майбутнього офіцера:

- оптимізація процесу військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів;
- моделювання військово-професійної діяльності під час виконання бойових завдань;
- створення умов для саморозвитку фахівців військової галузі – розвиток самовизначальних позицій та установок;
- збільшення питомої ваги практичних занять, пов'язаних із вирішенням бойових завдань;
- підвищення рівня методичної підготовленості викладачів, які проводять заняття;
- удосконалення системи управління процесом професійної підготовки майбутніх офіцерів;
- створення ефективної системи контролю за розвитком військово-професійної підготовленості;
- розвиток мотивації до військово-професійної діяльності;
- розвиток творчих здібностей, пошукового характеру професійної діяльності, здатності до оперативної реакції на екстремальну обстановку;
- здатність до саморозвитку та професійного самоствердження фахівця.

Проблемно-пошуковий аналіз джерел дослідження, проведений під час вивчення публікацій і дисертаційних робіт засвідчив, що зміст технологічної компетентності майбутніх офіцерів вчені визначають переважно трьома взаємопов'язаними компонентами: ціннісно-мотиваційним, когнітивно-діяльнісним та рефлексивно-оцінним.

Ціннісно-мотиваційний компонент покликаний розвивати у майбутніх офіцерів ціннісні орієнтації – складний соціально-психологічний феномен, що зумовлює спрямованість та активність особистості, її вчинки та поведінку, ставлення до військово-професійної діяльності. Ціннісні орієнтації встановлюють ступінь виразності мотивів. У психологічній науці мотиви визначаються як внутрішнє спонукання особистості діяльності, що з задоволенням певних потреб. Технологічна компетентність успішно розвивається й актуалізується лише при особистісному прийнятті та усвідомленні поставлених навчальних цілей, що, в свою чергу, стимулює розвиток відповідальності, ініціативи, готовності до творчості. Технологічна компетентність буде ефективно сформованою у процесі військової підготовки лише тоді, коли остання буде прийнята майбутніми офіцерами як особистісна цінність; при цьому зміст та методика військово-професійної підготовки мають відповідати змістові та формам майбутньої діяльності офіцерів і сприяти засвоєнню ними універсальних способів вирішення військово-професійних завдань.

Аналіз концепцій і варіантів обґрунтування сутності технологічної компетентності, вивчення науково-дослідницької діяльності Національної академії Національної гвардії України, інших військових ЗВО дозволили акцентувати в структурі ціннісно-мотиваційного компонента досліджуваної компетентності майбутніх офіцерів такі особистісні якості: здатність до самоосвіти; саморозвиток творчих здібностей, необхідних у майбутній військово-професійній діяльності; готовність до служіння Україні.

З позиції актуалізації когнітивно-діялісного компоненту технологічної компетентності, ефективність військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів забезпечується: узагальненими, динамічними, функціональними, загальнотехнічними знаннями, вміннями та навичками; системою теоретичних знань та вмінь, що знаходяться в основі ключових (базових, універсальних) компетентностей; володінням контентом змісту компетентності, що входить до структури ключових компетентностей (когнітивним

аспектом компетентності). Зміст когнітивно-діяльнісного компоненту технологічної компетентності може бути представлений технологічними знаннями, на основі яких формуються відповідні навички та вміння; такі знання залежать від способів перетворювальної діяльності, які містять інформацію про засоби, предмети і результати цієї діяльності.

Аналіз навчальних програм з дисциплін військової підготовки, а також продуктів спільної діяльності здобувачів та викладачів Національної академії Національної гвардії України дозволяє зробити висновок, що зміст, форми та методи організації військово-професійної підготовки мають достатній потенціал для оволодіння майбутніми офіцерами технологічними знаннями в галузях управління озброєнням та підрозділами, навчання та виховання військовослужбовців, експлуатації техніки та озброєння, створення науково-технічної продукції, в тому числі й на основі сучасних інформаційних технологій.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне як найважливіший критерій сформованості у майбутніх офіцерів зазначених видів професійної діяльності розглядати універсальні технологічні вміння фахівців, отримані в процесі вивчення дисциплін професійного циклу; переконані, що сукупність технологічних умінь у поєднанні із узагальненими технологічними знаннями становитиме зміст когнітивно-діяльнісного компонента технологічної компетентності майбутніх офіцерів. Охарактеризуємо провідні, на наш погляд, види діяльності майбутніх фахівців у руслі вимог до їхньої технологічної компетентності.

Науково-дослідницьку діяльність майбутнього офіцера визначаємо як специфічний вид професійної діяльності, в процесі виконання якої за допомогою різноманітних методів виявляються нові характеристики та показники досліджуваного об'єкту. Цей вид діяльності зорієнтовано на такі технологічні вміння:

- робота зі спеціальною нормативною військовою літературою (накази, положення, інструкції тощо);
- робота з інформаційними джерелами, критичний аналіз та оцінка отриманих даних;
- прагнення до постійного самовдосконалення, набуття нових знань шляхом використання сучасних інноваційних технологій.

Організаційно-управлінську діяльність розглядаємо як специфічний вид діяльності, що передбачає вміння майбутнього офіцера оперативно, в гранично стислі терміни сформулювати й довести до виконання рішення, оптимальні з точки зору досягнення поставленої мети. Цей вид діяльності характеризується такими технологічними вміннями:

- компонування, аналіз і оцінка інформації, необхідної для прийняття рішення;
- оцінка ситуації, самостійність прийняття рішення;
- планування власної діяльності і діяльності підлеглих;
- здійснення добору виконавців і раціональний розподіл обов'язків між ними;
- організація роботи підлеглих з виконання поставлених завдань;
- контроль і корекція процесу виконання поставлених завдань, надання своєчасної консультації і допомоги;
- управління підрозділами у мирний і воєнний час.

Педагогічну діяльність майбутніх офіцерів розглядаємо як поєднання навчання, виховання, особистісного розвитку, спрямоване на регулювання процесу засвоєння особистістю військовослужбовців знань, умінь, навичок, досвіду військово-професійної діяльності. Педагогічна діяльність передбачає наявність у офіцера глибоких знань у сфері військової педагогіки та психології, широкої ерудиції, комунікабельності. В педагогічній діяльності майбутнього офіцера виділяємо такі технологічні вміння:

- підготовка і проведення на належному методичному рівні навчальних занять із підлеглими з військово-професійних дисциплін;
- системна підтримка належної поведінки та дисципліни у військових підрозділах.

Проектно-конструкторську діяльність майбутніх офіцерів тлумачимо як сукупність дій із проектування та реалізації науково-технічних розрахунків, креслень, конструкцій технічних систем та механізмів. Цей вид діяльності також містить уміння військового фахівця грамотно експлуатувати озброєння і військову техніку, підтримувати її в справному стані. Військово-технічні вміння передбачають наявність у офіцера міцних інженерних знань, підкріплених позитивним практичним досвідом. Цей вид діяльності зорієнтовано на такі технологічні вміння:

- володіння алгоритмами побудови дій;
- спроможність організувати й виконати роботи з підготовки військової техніки, озброєння, приладів бойового застосування з дотриманням техніки безпеки;
- розробка бойових документів;
- оформлення і ведення військово-технічної документації.

Інноваційну діяльність майбутніх офіцерів спрямовано на технічне засвоєння результатів наукових досліджень і практичних розробок, що підвищують ефективність способів і засобів здійснення практичних процесів, у тому числі – освоєння нової продукції та технологій. Інноваційна діяльність передбачає володіння комплексом таких технологічних умінь:

- здатність орієнтуватися в постійно змінних умовах і ситуаціях, здійснювати пошук, систематизацію й аналіз інформації для впровадження інноваційних проєктів;
- визначення шляхів і способів розробки інноваційних проєктів;
- самостійна і командна розробка проєктів із використанням сучасних технологій (в тому числі інформаційних);
- визначення ефективності створеного продукту та напрямів його впровадження.

Отже, типовий зміст когнітивно-діяльнісного компонента технологічної компетентності становлять такі узагальнені технологічні знання та вміння: системний та творчий підхід до вирішення професійних проблем; прогнозування та оцінювання результатів прийнятого рішення; використання технології із дотриманням вимог безпеки; організація та провадження діяльності на основі технологій з охорони навколишнього середовища; самостійне конструювання нових технологій та застосування їх у військово-професійній діяльності.

Не викликає сьогодні заперечень думка про те, що сучасному офіцерові для здійснення продуктивної військово-професійної діяльності необхідно здійснювати селекцію технологій для оцінки їх ефективності, визначати ступінь ризиків при їх упровадженні, адаптувати їх, створювати та впроваджувати у професійну діяльність інноваційні технології. Такі види роботи майбутній офіцер може здійснювати на основі різних форм критичного та рефлексивного мислення, тому важливим є *рефлексивно-оцінний компонент* технологічної компетентності, зорієнтований на формування у здобувачів здатності до аналізу власної діяльності та оцінки досягнутих результатів. Завдяки сформованості у майбутнього офіцера рефлексивно-оцінного компонента технологічної компетентності функції контролю та оцінки, що здійснюються переважно викладачами, переходять у самоконтроль та самооцінку кожного здобувача вищої військової освіти.

Рефлексивно-оцінний компонент технологічної компетентності майбутнього офіцера передбачає рефлексивні вміння, що визначають рівень розвиненості самооцінки, самоконтролю та саморегуляції, відповідальності за результати власної діяльності, потенціал самореалізації у військово-професійній сфері. У нашому дослідженні під рефлексивними вміннями розуміємо універсальні вміння, що володіють властивістю перенесення на різні галузі знання та види діяльності та забезпечують на основі самоконтролю, саморегуляції й самооцінки досягнення поставленої мети у змінних (складних та невизначених) умовах діяльності.

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичних досліджень і власного досвіду роботи, відзначаємо, що нині серед провідних позицій військово-професійної

компетентності майбутніх офіцерів важливу роль більшість учених відводять технологічній компетентності і розглядають її не лише як уміння працювати, а й насамперед як здатність до прийняття певних рішень, створення власного продукту, несення відповідальності за ці продукти і рішення, готовність і потребу в творчості. Технологічну компетентність майбутнього офіцера розглянуто нами як інтегративну якість військового фахівця, яка структурується взаємозв'язком педагогічних, управлінських, проєктних, соціальних навичок та є детермінантою ефективної військово-професійної діяльності. Таким чином, технологічна компетентність майбутнього офіцера – це сукупність знань (виробничі, проєктно-технологічні, конструкторські, науково-дослідницькі та прогностичні), умінь, навичок, пов'язаних із основними видами військово-професійної діяльності (навчальної, виховної, технологічної, методичної, дослідницької), досвіду такої діяльності та військово-технологічної культури.

ЛІТЕРАТУРА

- Бухун, А. Г. (2017). *Розвиток громадянської компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у процесі професійної підготовки*. (Автореф. дис. канд. наук). Полтава.
- Васищев, В. С. (2014). *Розвиток загальнопедагогічної культури майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки у військовому вищому навчальному закладі*. (Автореф. дис. канд. наук). Полтава.
- Денисенко, Є. В. (2018). *Формування адміністративно-управлінської компетентності майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки*. (Автореф. дис. наук). Запоріжжя.
- Євсюков, О. Ф. (2006). *Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу*. (Дис. канд. наук). Харків.
- Коберник, О. М. (2008). Компетентнісний підхід в технологічній освіті. *Проблеми трудової і професійної підготовки*, 12, 9-16.
- Кравченко, Л. М., Хоменко, П. В., & Полонський, О. В. (2019). Дослідницький потенціал системи військових практик та стажувань у професійній підготовці офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України. *Українська професійна освіта*, 6, 29-30.
- Мачача, Т. С. (2019). Методологічні засади формування культурологічного змісту варіативного складника профільної технологічної освіти. *Проблеми сучасного підручника. Педагогічна думка*, 23, 171-183.
- Полонський, О. В. (2019). Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення дисциплін професійного циклу як педагогічна проблема. *Педагогічні науки*, 73, 78-82.
- Сазоненко, Г. С. (Ред.). (2000). *Перспективні освітні технології*. Київ: Гопак.
- Сарафанюк, Е. І. (2005). *Педагогічні умови підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання*. (Автореф. дис. канд. наук). Одеса.
- Торічний, О. (2017). Громадянськість у контексті професійної компетентності майбутніх офіцерів. *Українська професійна освіта*, 2, 84-100.
- Торічний, О. В. (2016). Потенціал інтерактивних технологій у формуванні фахової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*, 2. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_2_9.
- Туташинський, В. І. (2014). Понятійно-термінологічний апарат проєктно-технологічної та інноваційної діяльності. В *Збірник матеріалів ІХ Міжрегіонального семінару* (с. 41-47). Київ.

REFERENCES

- Bukhun, A. H. (2017). *Rozvytok hromadianskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy u protsesi profesiinoi pidhotovky* [Development of civic competence of future officers of the National Guard of Ukraine in the process of professional training]. (Extended abstract of PhD diss.). Poltava [in Ukrainian].
- Denysenko, Ye. V. (2018). *Formuvannia administratyvno-upravlinskoï kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi profesiinoi pidhotovky* [Formation of administrative and managerial competence of future officers in the process of professional training]. (Extended abstract of PhD diss.). Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Kobernyk, O. M. (2008). Kompetentnisnyi pidkhdid v tekhnolohichnii osviti [Kompetentnisnyi pidkhdid v tekhnolohichnii osviti]. *Problemy trudovoi i profesiinoi pidhotovky* [Problems of labor and professional training], 12, 9-16 [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. M., Khomenko, P. V., & Polonskyi, O. V. (2019). Doslidnytskyi potentsial systemy viiskovykh praktyk ta stazhuvan u profesiinii pidhotovtsi ofitseriv taktychnoho rivnia Natsionalnoi hvardii Ukrainy [The research potential of the system of military practices and internships in the professional training of officers of the tactical level of the National Guard of Ukraine]. *Ukrainian professional education*, 6, 29-30 [in Ukrainian].
- Machacha, T. S. (2019). Metodolohichni zasady formuvannia kulturolohichnoho zmistu variatyvnoho skladnyka profilnoi tekhnolohichnoi osvity. Problemy suchasnoho pidruchnyka [Methodological principles of the formation of the cultural content of the variable component of specialized technological education. Problems of the modern textbook]. *Pedahohichna dumka* [Pedagogical thought], 23, 171-183 [in Ukrainian].
- Polonskyi, O. V. (2019). Formuvannia naukovo-doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi vyvchennia dystsyplin profesiinoho tsykladu yak pedahohichna problema [The formation of scientific and research competence of future officers in the process of studying the disciplines of the professional cycle as a pedagogical problem]. *Pedagogical Sciences*, 73, 78-82 [in Ukrainian].
- Sarafaniuk, E. I. (2005). *Pedahohichni umovy pidvyshchennia yakosti zahalnoviiskovoi pidhotovky kursantiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv z vykorystanniam virtualnoho modeliuvannia* [Pedagogical conditions for improving the quality of military training of cadets of higher military educational institutions using virtual simulation]. (Extended abstract of PhD diss.). Odesa [in Ukrainian].
- Sazonenko, H. S. (Ed.). (2000). *Perspektyvni osvichni tekhnolohii* [Promising educational technologies]. Kyiv: Hopak [in Ukrainian].
- Torichnyi, O. (2017). Hromadianskist u konteksti profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv [Citizenship in the context of professional competence of future officers]. *Ukrainian professional education*, 2, 84-100 [in Ukrainian].
- Torichnyi, O. V. (2016). Potentsial interaktyvnykh tekhnolohii u formuvanni fakhovoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv [The potential of interactive technologies in the formation of professional competence of future border guards]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Pedagogy*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_2_9 [in Ukrainian].
- Tutashynskyi, V. I. (2014). Poniatiino-terminolohichni aparat proektno-tekhnolohichnoi ta innovatsiinoi diialnosti [Conceptual and terminological apparatus of project-technological and innovative activity]. In *Zbirnyk materialiv IX Mizhrehionalnoho seminaru* [Collection of materials of the 19th Interregional Seminar] (pp. 41-47). Kyiv [in Ukrainian].
- Vasyshev, V. S. (2014). *Rozvytok zahalno pedahohichnoi kultury maibutnikh ofitseriv u protsesi profesiinoi pidhotovky u viiskovomu vyshchomu navchalnomu zakladi* [Development of general pedagogical culture of future officers in the process of professional training in a military higher educational institution]. (Extended abstract of PhD diss.). Poltava [in Ukrainian].

Yevsiukov, O. F. (2006). *Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u navchalnomu protsesi vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu [Pedagogical conditions for the formation of professional competence of future officers in the educational process of a higher military educational institution]*. (PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].

FUTURE OFFICERS' TECHNOLOGICAL COMPETENCE AS AN EDUCATIONAL SCIENCE ISSUE

Pavlo Khomenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Physical Education and Sports;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Evhenii Denysenko,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Head of Correspondence and Distance Education Department;
National Academy of the National Guard of Ukraine

The article defines the technological competence role and place in the general structure of future officers' military-professional competence. The requirements for training a military specialist who has technological competence have been determined. It has been established that the issue of future officers' technological competence formation will be effectively solved if the following types of military-professional activities are implemented in the educational process: scientific and research, organizational and management, pedagogical, project and design, and innovation. A list of technological skills is defined for each type of future officer's activity. It is proved that the typical requirements for future officers' technological competence are determined by three interrelated components: value-motivational (intended to develop future officers' value orientations – a complex social and psychological phenomenon that determines the direction and activity of an individual, their actions and behavior, attitude to military-professional activity), cognitive-activity (generalized, dynamic, functional, general technical knowledge, abilities and skills; a system of theoretical knowledge and skills that are at the basis of key (basic, universal) competences; knowing the competence content, which is included in the structure of key competencies) and reflexive-evaluative (presupposes reflective skills that determine the level of development of self-assessment, self-control, and self-regulation, responsibility for the results of one's activities, the potential for self-realization in the military-professional sphere).

Conclusions have been drawn regarding the place and role of technological competence in the structure of future officers' military-professional competence. This competence has been considered a military specialist's integrative quality, which is structured by the interrelationship of pedagogical, managerial, project, and social skills and is a determinant of effective military-professional activity.

Keywords: *future officer, military-professional competence, technological competence, technological skills.*

Надійшла до редакції 27.09.2022 р.

УДК 378.6.04:528]:37.091.33-027.22

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279014>

ORCID 0000-0002-8903-3807

ORCID 0000-0002-2260-971X

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ГЕОДЕЗІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Микола Маренич,

доктор сільськогосподарських наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології;
Полтавський державний аграрний університет;

Валентина Онінко,

докторка педагогічних наук, професорка кафедри землеробства і агрохімії
ім. В. І. Сазанова;
Полтавський державний аграрний університет

У статті розкрито особливості практичної підготовки майбутніх фахівців із геодезії в сучасних умовах університетської освіти, актуалізовано проблему такої підготовки майбутніх фахівців, що поєднує в собі принципи як знанневої, так і практико зорієнтованої парадигми, сукупність яких дає можливість зберегти фундаментальність вищої освіти в опорі на накопичення досвіду практичної діяльності та сформуванню професійно мобільного фахівця. Охарактеризовано специфіку практичного компонента професійної підготовки здобувачів освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в умовах університетської освіти, яка свідчить, що процес підготовки майбутніх фахівців організовано в різних формах продуктивної та творчої пошукової діяльності. З'ясовано, що зміст практичної складової професійної підготовки забезпечує формування професійної мобільності, а також оволодіння здобувачами значущими професійними компетентностями, спрямовано на виконання ними комплексу завдань: набуття умінь і первинних практичних навичок роботи з аналоговими геодезичними приладами, посилення практичної та професійно-орієнтаційної спрямованості освітнього процесу, закріплення інтегрованих геодезичних знань, виконання комплексу польових геодезичних робіт, способів та правил використання карт у вирішенні наукових та практичних фахових задач (навчальна практика на I курсі); комплексне опанування геодезичними методами розв'язання різних прикладних завдань, вивчення геодезичного забезпечення виконання робіт у землеустрої та будівництві, отримання практико зорієнтованих знань будови, принципів роботи, юстування, навичок роботи з сучасними геодезичними приладами, оволодіння технікою геодезичних вимірювань і побудов, нової геодезичної техніки у виробничих умовах (навчальна практика з геодезії); набуття досвіду фахової діяльності, отримання досвіду проведення топографо-геодезичних робіт та практичних навичок виконання проєктно-вишукувальних робіт; збору, вивчення й оцінки економічних, статистичних, планово-картографічних та інших матеріалів; установлення на місцевості меж; геодезичної зйомки та коректування планів землекористувань і землеволодінь, виконання землепорядних та земельно-кадастрових робіт (виробнича практика); компетентнісного узгодження із замовленням на фахівця, формування інтегрованих знань, набутих у процесі вивчення дисциплін фахового спрямування, отримання навичок виконання самостійного дослідження, розвиток професійних компетентностей, пов'язаних із вирішенням прикладних проблем у галузях землепорядкування, геодезії, геоінформатики, підготовка до виконання кваліфікаційної роботи (переддипломна практика).

Доведено, що майбутні геодезисти завдяки переходові від однієї базової форми діяльності до іншої отримують більш розвинуті практичні навички застосування навчальної та наукової інформації, реалізації засобів здійснення квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності, оволодівають реальним професійним досвідом, отримуючи можливості природного та ефективного входження в професію.

Ключові слова: *університетська освіта, професійна підготовка, майбутні фахівці, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, здобувачі освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій, практика, види практик, контекстний підхід до практичної підготовки, дуальна освіта.*

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та інтеграції суспільства, зміни в соціально-економічній сфері породжують нові вимоги до землевпорядної освіти України, яка має бути зорієнтованою на професійну підготовку інтелектуально розвинених і компетентних фахівців-лідерів, здатних до інноваційної діяльності, професійного розвитку та самовдосконалення, творчого розв'язання завдань різного ступеня складності у галузі геодезії та картографії, формування висококваліфікованих професіоналів із сучасним світоглядом і мисленням, готових до професійної діяльності у сфері землеустрою, топографо-геодезичної та картографічної діяльності, державних кадастрів, геоінформаційних систем та планування територій в умовах швидкого розвитку галузі, ринкових земельних відносин, значної конкуренції на ринку праці та зростаючих вимог суспільства до ефективного управління земельними ресурсами (Євсюков, 2018).

Згідно цих вимог підготовка нерозривно пов'язана з розвитком особистісних якостей майбутнього фахівця, його практичними вміннями, необхідними для успішного провадження професійної діяльності, тому практико зорієнтована освіта стає особливо затребуваною, що визначає мету побудови освітнього процесу в сучасних умовах університету – формування фахівців вищої кваліфікації, що опанували комплекс теоретичних знань, а також мають реальний практичний досвід здійснення професійної діяльності, коли єдність теорії та практики стає основою значущих професійно-особистісних компетентностей та професійної культури загалом.

До підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня необхідно внести зміни на організаційно-змістовому та методичному рівнях, що дозволяють, з одного боку, зберегти фундаментальні, традиційні, науково обґрунтовані підходи до її організації, а з іншого – запропонувати сучасні підходи формування професійно мобільного фахівця, що забезпечить саме практичний компонент діяльності (Лозовий, & Тишковець, 2009). Майбутнім геодезістам необхідно вміти вільно орієнтуватися в професійному середовищі, яке змінюється, тому, щоб ефективно вирішувати питання повсякденної практики, важливо розвивати в себе здатність до реалізації завдань професійної діяльності в умовах свободи вибору цілей, змісту, способів та засобів її здійснення; оволодівати прийомами самопізнання, самоаналізу та самооцінки; навчитися активізувати процеси самовдосконалення, самотворення власної особистості, іншими словами – розвивати готовність бути мобільним і компетентним за різних професійних обставин.

Аналіз досліджень і публікацій. З'ясовано, що розв'язання означеної наукової проблеми ґрунтується на: розкритті значення освіти в системі людської діяльності (В. Беспалько, Н. Кузьміна, В. Рибалка, С. Рубінштейн, К. Ушинський та ін.); розгляді якості професійної підготовки у відповідності суспільним потребам та очікуванням споживачів послуг (В. Андрущенко, О. Боднар, С. Гончаренко, О. Гринькевич, В. Вікторов, Г. Єльнікова, О. Калініна, Л. Мартинець, Т. Лукіна, С. Одайник, В. Олійник, І. Прокопенко, Г. Терещук, Т. Фінікова, Є. Хрикова та ін.); розкритті аспектів формування професійної компетентності фахівців в Україні та інших державах (А. Алексюк, Ф. Андрушкевич, В. Артемов, М. Гавран, Л. Горбунова, Л. Гриневич, Н. Дем'яненко, І. Зайченко, В. Кремень, С. Курбатов, Т. Левченко, В. Луговий, В. Майборода, В. Манько, Н. Ничкало, В. Рябченко, С. Сисоєва, Ю. Скиба, О. Слюсаренко, І. Степаненко,

О. Сухомлинська, А. Тимченко, О. Ярошенко та ін.); урахуванні освітніх потреб і потенціалу особистості майбутніх фахівців у плануванні траєкторії професійного розвитку (Т. Базавова, О. Васюк, В. Дуганець, В. Нагаєв, В. Орлов, О. Попова, Г. Романова, М. Харламов та ін.); розв'язанні завдань організації і проведення навчальних практик у процесі професійної підготовки (Л. Астахова, Г. Муж, М. Бойко, Н. Павлова, А. Кмець, О. Лукаш, С. Морозюк, І. Чорний, Л. Нікітченко, Н. Хлонь, В. Шулдик та ін.); дослідженні особливості організації і проведення виробничих практик (Н. Бутенко, М. Козій, І. Мороз, Г. Шулдик та ін.).

Практико зорієнтоване навчання Ю. Ветров та Н. Клушина асоціюють із організацією практик для здобувачів вищої освіти з метою уведення їх до професійного середовища та акцентують увагу на питаннях соціального партнерства державних органів, роботодавців і громадськості; П. Образцова та Т. Дмитренко обґрунтовують професійно зорієнтовані технології навчання, що сприяють формуванню у здобувачів вищої освіти соціально-значущих якостей особистості, а також знань, умінь і навичок, які забезпечують свідоме професійне самовизначення; А. Вербицький, Е. Плотнікова практико зорієнтоване навчання пов'язують із використанням концепції контекстного навчання. Проте сьогодні недостатньо дослідженим залишається практичний компонент професійної підготовки майбутніх фахівців освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що поєднує в собі принципи як знанневої, так і практико зорієнтованої парадигми, сукупність яких дає можливість зберегти фундаментальність вищої освіти в опорі на накопичення досвіду практичної діяльності та сформувати професійно мобільного й компетентного фахівця.

Мета статті – розкрити особливості практичного компонента професійної підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня у сучасних умовах університетської освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасність зумовлює істотні зміни до завдань практичного компонента підготовки майбутніх фахівців, які передбачають формування: особистісної активності, що забезпечує стійке прагнення до діяльності, освоєння її нових форм та видів; вміння гнучко адаптуватися до умов професійної діяльності, які швидко й постійно змінюються; креативності, творчого ставлення до організації власної діяльності, її цілеспрямованого, доцільного перетворення; здатності до неперервного саморозвитку, самоосвіти (Русіна, 2018). Навчальним планом підготовки здобувачів освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій ступеня вищої освіти «бакалавр» передбачено такі види практик: Комплексна навчальна практика Навчальна практика з геодезії, Виробнича практика, Переддипломна практика, які проводяться на кожному курсі бакалаврату (Шевчук, Поспелов, Ласло, Чувпило, & Мордасов, 2022) (табл. 1).

Таблиця 1

Практичний компонент професійної підготовки здобувачів освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

№ з/п	Назва практики	Семестр	Обсяг практики	
			кредитів ЄКТС	годин
НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА				
1.	Комплексна навчальна практика (1 курс)	2	7,5	225
2.	Навчальна практика з геодезії (2 курс)	4	3	90
ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА				
3.	Виробнича практика (3 курс)	6	6	180
ПЕРЕДДИПЛОМНА ПРАКТИКА				
4.	Переддипломна практика (4 курс)	8	6	180

Значущою для посилення практичної та професійно-орієнтаційної спрямованості освітнього процесу, закріплення інтегрованих геодезичних знань є комплексна навчальна практика на 1 курсі, де майбутні фахівці вивчають фундаментальні фахові дисципліни (землезнавство та теорія геосистем, топографія, картографія), опанування яких неможливе без практичного закріплення отриманих теоретичних відомостей; здобувачі набувають умінь і первинних практичних навичок роботи з аналоговими геодезичними приладами, виконання комплексу польових геодезичних робіт, способів та правил використання карт у вирішенні наукових та практичних фахових задач, що є особливістю цієї практики.

Навчальна практика з геодезії (2 курс) для майбутніх фахівців є основою успішного геодезичного забезпечення виконання робіт у землеустрої та будівництві в майбутній професійній діяльності; дозволяє отримати практико-зорієнтовані знання будови, принципів роботи, юстування, навичок роботи з сучасними геодезичними приладами; оволодіти технікою геодезичних вимірювань і побудов; ознайомитися з роботою нової геодезичної техніки у виробничих умовах. Особливістю цієї практики є комплексне опанування геодезичними методами розв'язання різних прикладних завдань.

У процесі підготовки здобувачів до реалізації завдань землепорядкування особливе місце має виробнича практика (3 курс), тому що саме вона дозволяє отримати досвід проведення топографо-геодезичних робіт, набути практичні навички виконання проектно-вишукувальних робіт; збору, вивчення й оцінки економічних, статистичних, планово-картографічних та інших матеріалів; установлення на місцевості меж; геодезичної зйомки та коректування планів землекористувань і землеволодінь тощо; навчитися виконанню землепорядних та земельно-кадастрових робіт з питань обліку кількості і якості земель, грошової оцінки земельних ділянок, їх державної реєстрації, паювання тощо. Особливістю означеної практики є набуття первинного досвіду фахової діяльності.

Змістом переддипломної практики майбутніх фахівців з геодезії (4 курс) передбачено насамперед формування інтегрованих знань, набутих у процесі вивчення дисциплін фахового спрямування, отримання навичок виконання самостійного дослідження, розвиток особистісних та професійних компетентностей, пов'язаних із вирішенням прикладних проблем у галузях землепорядкування, геодезії, геоінформатики, підготовка до виконання кваліфікаційної роботи. Це впливає на нестандартність мислення, вміння правильно оцінювати загальну задачу, здатність аналітичного підходу при обґрунтуванні прийнятого рішення, ефективність використання варіантного проектування, вміння стисло подати й аргументовано захистити свою точку зору, якість інформаційного забезпечення майбутньої кваліфікаційної роботи відповідно до обраної теми дослідження та компетентнісного узгодження із замовленням на фахівця, що є особливостями цієї практики. Основними завданнями переддипломної практики є: поглиблення і закріплення теоретичних знань, використання їх на практиці; розвиток потреби в самоосвіті; виховання професійних якостей особистості майбутнього фахівця; формування професійних умінь і навичок; вивчення досвіду роботи; уміння здійснювати професійну діяльність; участь у науково-дослідній роботі та формування творчого підходу до вирішення поставлених завдань.

Отже, підготовка майбутніх фахівців спеціальності 193 Геодезія та землеустрій реалізує дидактичні принципи: зв'язку теорії і практики; послідовного й системного розвитку професійних умінь і навичок; функціонального зв'язку з майбутньою професійною діяльністю; наочності практичного навчання; поступового посилення самостійності та відповідальності у професійній діяльності; розвивального характеру практичного навчання (Шевчук, Чувпило, & Ласло, 2022).

Відповідно до сучасних наукових позицій, професійну активність розуміємо як прояв сутнісних якостей та властивостей особистості у професії, тобто, в тих соціальних та професійних умовах, у яких відбувається її діяльність; адаптивність особистості майбутнього фахівця розглядаємо як здатність ефективно пристосовуватися до умов професійної діяльності, що динамічно змінюються. Наприклад, для формування здатності

гнучко адаптуватися до мінливих умов професійного середовища, у практичній підготовці майбутніх геодезистів існує таке завдання: залежно від професійного спрямування, наукових інтересів та особистих побажань здобувач вищої освіти має розробити висновки та обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення окремого напрямку роботи підприємства, основним видом діяльності якого є топографо-геодезичні роботи. У ході виконання цього завдання у здобувачів формуються такі здатності: обирати найбільш ефективне рішення на основі безлічі умов, приймати оптимальні рішення; вирішувати професійні проблеми; варіативно застосовувати свої знання, вміння, навички.

Під час проходження виробничих практик здобувачів вищої освіти зазвичай використовують традиційний підхід до її організації, який характеризується переважно груповими формами роботи й пояснювальними методами передачі інформації, розмежованим управлінням освітнім процесом, до якого майбутні фахівці переважно ставляться пасивно, тоді як мають позбутися невпевненості, навчитися реагувати на ситуації, що складаються відповідно до конкретних обставин, отримати особистісний досвід, адаптувати власні знання – і з навчальних дисциплін, і про оточуючий світ.

Зупинимося на двох, на наш погляд, найбільш сучасних наукових аспектах удосконалення практичної підготовки майбутніх фахівців та її особистісному зорієнтуванні. Модернізація виробничої практики має бути пов'язаною з широким використанням інноваційних технологій у поєднанні з ефективними традиційними формами та методами навчання; саме тому набуває значення застосування контекстного навчання, яке надає цілісності, системної організованості, практичності, сприяє особистому переходові діяльності в професійну з відповідною зміною цілей, потреб і мотивів, компетентних дій.

Засновники інноваційної технології контекстного навчання А. Вербицький та О. Єрмакова переконують, що в такому навчанні за допомогою всієї системи форм, методів і засобів, традиційних і нових, динамічно моделюється загальнокультурний, духовний, інтелектуальний, предметно-практичний та соціальний зміст життя людини (Онiпко, & Винничук. 2021). Контекст як система внутрішніх і зовнішніх умов життя та діяльності людини, впливає на сприйняття, розуміння й перетворення нею конкретної ситуації на засадах єдності теоретичного і практичного компонентів підготовки, є внутрішнім і зовнішнім (рис. 1).

Внутрішній контекст – це індивідуально-психологічні властивості, знання і досвід людини; зовнішній – предметні, соціокультурні, просторово-часові та інші характеристики ситуацій, у яких вона діє.

Рис. 1. Структура контексту освітньої діяльності

Це додає до освітнього процесу підготовки низку нових аспектів: просторово-часовий контекст «минуле – сучасне – майбутнє»; системність і міжпредметність знання; можливість динамічного розгортання змісту навчання, яке зазвичай проходить у статистиці; сценарний план діяльності фахівців відповідно до технології виробництва; усвідомлення посадових функцій та обов'язків; урахування посадових та особистісних інтересів майбутніх фахівців. Зміст контекстного підходу акцентує не тільки предметний аспект практичної складової професійної діяльності, який задають за допомогою системи навчальних завдань, моделей, ситуацій, але і її соціокультурний аспект, відтворюваний різними формами спільної діяльності та спілкування. Працюючи на виробництві, майбутні геодезисти залишаються в позиції здобувачів освіти і водночас реально створюють духовні й матеріальні цінності, дізнаються нове й використовують отримані знання. Наприклад, при проходженні переддипломної практики можуть бути використані такі принципи контекстного навчання: виробниче забезпечення особистісно-змістового включення в професійну діяльність; послідовне динамічне моделювання цілісного змісту, форм і умов соціально-практичної діяльності здобувача в суспільстві й на виробництві; проблемність змісту та умов виконання практичних завдань; адекватність методів виконання спеціалізованих завдань проблемам геодезії та землеустрою; поєднання традиційних і нових технологій; врахування культурних, національних, релігійних, регіональних, географічних контекстів кожного здобувача.

Так, при плануванні навчальної практики з геодезії було враховано досвід, проаналізовано методичні матеріали інших профільних ЗВО та зrealізовано зовнішній контекст, який передбачає поділ усіх баз на 3 групи та визначено зміст завдань із урахуванням специфіки підприємства, коли наприклад, здобувач може обрати підприємства, основним видом діяльності яких є топографо-геодезичні роботи або землевпорядні вишукування та проектування, або видом діяльності яких є землеустрій та кадастр територій, що доповнюється внутрішнім контекстом, який враховує особистісно зорієнтовану підготовку здобувача через можливість вибору профілю бази практики, тоді здобувач може обрати підприємство відповідно до потреб регіону (регіональний контекст) чи власного стану здоров'я (здоров'язберігальний контекст).

Саме тому вважаємо, що перспективним для індивідуалізації підготовки геодезистів є врахування культурних, нормативних, географічних, здоров'язберігальних контекстів, що є перспективою для подальшого вивчення та впровадження.

Основний недолік традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих фахівців (розрив між теорією і практикою, освітою й виробництвом) та підвищити якість підготовки кадрів з урахуванням запитів роботодавців можливо усунути за дуальності професійної освіти.

Це передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки фахівців певного профілю що, зазвичай, є не такою вже простою проблемою (Оніпко, & Винничук, 2021).

Дуальна форма здобуття професійної освіти – це технологія підготовки, за якою теоретичний матеріал здобувачі опановують у закладі з викладачем, а практичне навчання проходить на виробництві. Такий підхід суттєво відрізняється від «практичних відпрацювань», оскільки в його основі – не «закріплення теорії на практиці», а власне навчання в умовах виробництва, адже після закінчення закладу освіти здобувачі, які навчалися за дуальною формою, вміють працювати з технікою, розуміють усі технологічні процеси, мають досвід взаємодії з досвідченими фахівцями підприємств. Ученими доведено, що при дуальній освіті необхідно, щоб 70-80% занять проходили на виробництві, коли 3-4 дні на тиждень майбутній фахівець навчається на підприємстві, а 1-2 дні – у закладі освіти. Технологія дуальної освіти наближає всіх до розуміння, якої кваліфікації, яких знань потребує конкретний роботодавець від працівника; під ці потреби вдосконалюються освітні програми підготовки, а в підсумку шлях фахівця до майбутньої професії та терміни реальної підготовки скорочуються.

Висновки. Отже, схарактеризовані особливості практичного компонента професійної підготовки здобувачів освітньо-професійної програми Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в умовах університетської освіти налаштовують на те, що підготовка майбутніх фахівців проходить у різних формах пошукової діяльності як продуктивний творчий процес. Зміст практичної складової професійної підготовки забезпечує формування професійної мобільності, а також оволодіння здобувачами значущими професійними компетентностями, спрямовується на виконання здобувачами вищої освіти комплексу завдань: *набуття умінь і первинних практичних навичок роботи з аналоговими геодезичними приладами, посилення практичної та професійно-орієнтаційної спрямованості освітнього процесу, закріплення інтегрованих геодезичних знань, виконання комплексу польових геодезичних робіт, способів та правил використання карт у вирішенні наукових та практичних фахових задач (навчальна практика на 1 курсі); комплексне опанування геодезичними методами розв'язання різних прикладних завдань, вивчення геодезичного забезпечення виконання робіт у землеустрої та будівництві, отримання практико зорієнтованих знань будови, принципів роботи, юстування, навичок роботи з сучасними геодезичними приладами, оволодіння основами геодезичних вимірювань і побудов, нової геодезичної техніки у виробничих умовах (навчальна практика з геодезії); набуття досвіду фахової діяльності, отримання досвіду проведення топографо-геодезичних робіт, набуття практичних навичок виконання проєктно-вишукувальних робіт; збору, вивчення й оцінки економічних, статистичних, планово-картографічних та інших матеріалів; установлення на місцевості меж; геодезичної зйомки та коректування планів землекористувань і землеволодінь, виконання землевпорядних та земельно-кадастрових робіт (виробнича практика); компетентнісного узгодження із замовленням на фахівця, що є особливостями цієї практики, формування інтегрованих знань, набутих у процесі вивчення дисциплін фахового спрямування, отримання навичок виконання самостійного дослідження, розвиток особистісних та професійних компетентностей, пов'язаних із вирішенням прикладних проблем у галузях землевпорядкування, геодезії, геоінформатики, підготовка до виконання кваліфікаційної роботи (переддипломна практика). Майбутні геодезисти завдяки переходові від однієї базової форми діяльності до іншої отримують більш розвинуті практичні навички застосування навчальної та наукової інформації, реалізації засобів здійснення квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності, оволодівають реальним професійним досвідом, отримуючи можливості природного та ефективного входження в професію.*

ЛІТЕРАТУРА

- Євсюков, Т. (2018). Де навчатимуться майбутні геодезисти та землевпорядники? *Землевпорядний вісник*, 8, 11-14.
- Лозовий, О. Т., & Тишковець, В. В. (2009). *Про підготовку бакалаврів із землеустрою і кадастру*. Взято з http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Agrarnyj-visnyk-Rychnomorja/Sg_T_E_n/2009-v51/Statti/2009-v51StattiLozovuj.pdf.
- Оніпко, В. В. (2022). *Робоча програма навчальної дисципліни Геологія з основами геоморфології для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Геодезія та землеустрій, спеціальності 193 Геодезія та землеустрій*. Полтава: ПДАУ.
- Оніпко, В., & Винничук, Р. (2021). Особливості практичного компонента професійної підготовки майбутніх фахівців у сучасних умовах університетської освіти. *Українська професійна освіта*, 9-10, 67-76.
- Русіна, Н. Г. (2018). Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій землевпорядній освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 65, 89-93.

Шевчук, С., Поспелов, С., Ласло, О., Чувпило, В., & Мордасов О. (2022). *Освітньо-професійна програма Геодезія та землеустрій першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. зі спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» Полтавського державного аграрного університету.*

Шевчук, С. М., Чувпило, В. В., & Ласло, О. О. (2022). Формування професійної компетентності майбутніх фахівців геодезії та землеустрою в закладі вищої освіти. В Т. С. Плачинда (Ред.), *Філософські аспекти професійної освіти*: Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (с. 75-77). Кропивницький: Поліум.

REFERENCES

- Lozovyi, O. T., & Tyshkovets, V. V. (2009). *Pro pidhotovku bakalavriv iz zemleustroiu i kadastru [About the preparation of bachelors in land management and cadastre.]*. Retrieved from http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Agrarnyj-visnyk-Prychornomorja/Sg_T_E_n/2009-v51/Statti/2009-v51StattiLozovyj.pdf [in Ukrainian].
- Onipko, V. V. (2022). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny Heolohiia z osnovamy heomorfolohii dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity za osvitno-profesiinoiu prohramoiu Heodeziia ta zemleustrii, spetsialnosti 193 Heodeziia ta zemleustrii [The working program of the study discipline Geology with the basics of geomorphology for students of higher education under the educational and professional program Geodesy and land management, specialties 193 Geodesy and land management]*. Poltava: PDAU [in Ukrainian].
- Onipko, V., & Vynnychuk, R. (2021). Osoblyvosti praktychnoho komponenta profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv u suchasnykh umovakh universytetskoï osvity [Features of the practical component of professional training of future specialists in modern conditions of university education]. *Ukrainian professional education*, 9-10, 67-76 [in Ukrainian].
- Rusina, N. H. (2018). Innovatsiini metodyky vykladannia dystsyplin u vyshchii zemlevporiadnii osviti [Innovative methods of teaching disciplines in higher land management education]. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University*, 65, 89-93 [in Ukrainian].
- Shevchuk, S. M., Chuvpylo, V. V., & Laslo, O. O. (2022). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv heodezii ta zemleustroiu v zakladi vyshchoi osvity [Formation of professional competence of future specialists in geodesy and land management in a higher education institution]. In T. S. Plachynda (Ed.), *Filosofski aspekty profesiinoi osvity*: Proceedings of the International Scientific Conference (pp. 75-77). Kropyvnytskyi: Polium [in Ukrainian].
- Shevchuk, S., Pospelov, S., Laslo, O., Chuvpylo, V., & Mordasov O. (2022). *Osvitno-profesiina prohrama Heodeziia ta zemleustrii pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity. zi spetsialnosti 193 «Heodeziia ta zemleustrii» Poltavskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu [Educational and professional program Geodesy and land management of the first (bachelor) level of higher education. from specialty 193 «Geodesy and Land Management» of Poltava State Agrarian University]*. [in Ukrainian].
- Yevsiukov, T. (2018). De navchatymutsia maibutni heodezysty ta zemlevporiadnyky? [Where will future surveyors and land managers study?]. *Zemlevporiadnyi visnyk [Land Management Herald]*, 8, 11-14 [in Ukrainian].

PRACTICAL TRAINING FEATURES OF FUTURE SPECIALISTS IN GEODESY IN MODERN CONDITIONS OF UNIVERSITY EDUCATION

Mykola Marenych,

Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute
of Agricultural Technologies, Breeding and Ecology;
Poltava State Agrarian University;

Valentyna Onipko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of V. I. Sazanov
Agriculture and Agrochemistry;
Poltava State Agrarian University

The article reveals the practical training features of future specialists in geodesy in modern conditions of university education and updates the issue of future specialists' training which combines the principles of both a knowledge-oriented and a practice-oriented paradigm. Its combination makes it possible to preserve the fundamentality of higher education in reliance on the accumulation of experience and practical activities and form a professionally mobile specialist. The specifics of the practical component within the professional training of the students majoring in Geodesy and Land Management at the first (bachelor's) level of higher education in the conditions of university education are characterized, which shows that future specialist training is organized in various forms of productive and creative search activity.

It has been found that the content of the practical component of professional training ensures the professional mobility formation, as well as the mastery of significant professional competences, aimed at students' performance of a set of the following tasks: acquisition of skills and primary practical skills of working with analog geodetic devices, strengthening of the practical and professional orientation of educational process, consolidation of integrated geodetic knowledge, performance of a set of field geodetic works, methods and rules of using maps in solving scientific and practical professional problems (educational practice during the 1st year); comprehensive mastery of geodetic methods for solving various applied tasks, study of geodetic support for the implementation of works in land management and construction, acquisition of practically oriented knowledge of the structure, principles of work, alignment, skills of working with modern geodetic devices, mastering the technique of geodetic measurements and constructions, new geodetic techniques in production conditions (educational practice in geodesy); gaining experience in professional activities, gaining experience in conducting topographical and geodetic works and practical skills in performing design and research works; collection, study and evaluation of economic, statistical, planning and cartographic and other materials; establishment of borders on the territory; geodetic surveying and correction of land use and land ownership plans, implementation of land management and land cadastral works (production practice); competence coordination with an order for a specialist, the formation of integrated knowledge acquired in the process of studying the disciplines of a professional direction, the acquisition of skills for performing independent research, the development of professional competencies related to the solution of applied problems in the fields of land management, geodesy, geoinformatics, preparation for the performance of qualification work (pre-diploma practice).

It has been proven that future geologists, thanks to the transition from one basic form of activity to another, receive more developed practical skills in the application of educational and scientific information, implementation of means of quasi-professional and educational-professional activities, and acquire real professional experience, receiving opportunities for natural and effective entry into the profession.

Keywords: university education, professional training, future specialists, first (bachelor's) level of higher education, students majoring in Geodesy and Land Management, practice, types of practices, contextual approach to practical training, dual education.

Надійшла до редакції 03.10.2022 р.

УДК 378.011.3-051:[37.035:39(=161.2)]

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279015>

ORCID 0000-0002-7602-8005

ЕТНОПЕДАГОГІЧНИЙ СКЛАДНИК У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ПРЕДМЕТІВ

Леся Петренко,

докторка педагогічних наук, професорка,
доцентка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У дослідженні висвітлено місце і роль етнопедагогічного складника в структурі компетентнісної підготовки фахівців; підкреслено вплив проголошення незалежності України (1991 р.) на прояв характерних тенденцій, серед яких чільне місце належить відродженню етнопедагогічних традицій та етнокультурної діяльності. Розглянуто історико-педагогічний контекст етнопедагогічного компонента змісту шкільної освіти в Україні. Вказано на специфічні особливості етнопедагогічного складника у програмі підготовки майбутніх учителів; визначено й схарактеризовано педагогічні умови їх підготовки з питань формування основ етнопедагогічної культури.

Метою статті обрано розкрити та з'ясувати перспективи застосування етнопедагогічних знань як інтегрального компонента українознавства для мотивованого ставлення майбутніх учителів гуманітарних предметів до етнокультурної діяльності у процесі професійної освіти та праці в закладах середньої освіти.

Проведено висновок стосовно того, що підготовка майбутніх учителів до етнокультурної діяльності має базуватися на таких засадах: усвідомлення важливості етнопедагогічної складової у загальному рівні їхньої професійної підготовки, яке ми пов'язуємо з вивченням майбутніми фахівцями культурно-історичної спадщини українського народу, зразків матеріальної та духовної народної культури, що становитиме фундамент їхньої етнокультури; основоположною ідеєю слугує розуміння, що етнопедагогіка є не лише теоретичною наукою, але й комплексом практичних пошуків, заходів із вивчення, знаходження та збереження культурної спадщини українського народу шляхом залучення здобувачів до збору зразків, наприклад, народного фольклору: пісень, билін, міфології, легенд, ігор, обрядів тощо; це сприятиме появі зацікавленості у вивченні історії країни, свого краю, культури, побуту, збагатить здобувачів основами етнокультурних знань; долучення майбутніх учителів гуманітарних предметів у фаховій підготовці до участі в різних видах творчих колективів для формування емоційного компонента свідомості кожного здобувача; орієнтування здобувачів на створення етнопедагогічного середовища в середньому закладі освіти для формування основ етнокультури у молоді.

Ключові слова: професійна підготовка, етнопедагогічна культура, фахова освіта вчителів гуманітарних предметів, духовний розвиток, основи етнопедагогіки, українознавчо-культурологічні дисципліни, етнокультурна діяльність.

Постановка проблеми. Суспільно-політичні події в Україні обумовлюють соціально-економічні зміни, які, в свою чергу, вимагають реформування системи освіти на гуманістичних та демократичних засадах. У відповідності до стану суспільства, його пріоритетних ідей і мети формується система підготовки майбутніх фахівців, корелюється пошук шляхів її подальшого вдосконалення. Особистості майбутнього фахівця в концепції професійної підготовки надається ключове значення, оскільки від духовного наповнення, моральної гармонії, демократичності його педагогічних впливів залежить формування

молодих громадян України, як особистостей, стратегії їхньої поведінки як у закладах середньої освіти, так і в закладах вищої освіти, в суспільстві загалом.

Функціонування українського етносу здавна базується на багатьох чинниках духовності, серед яких етнопедагогічний, до прикладу, як складник етнічної культури робить етнос цілісним, соціальним та біологічним організм. Інтерес до феномену етнічної культури на різних етапах розвитку народу визначається в наш час багатьма складними як внутрішніми, так і зовнішніми обставинами, звідси – прагнення виявити потенціал етнопедагогічного складника у структурі підготовки майбутніх фахівців. Уміння забезпечити наукове середовище, яке сприяє розумінню процесів, що відбуваються в етнічній культурі на різних етапах розвитку народу, усвідомлення їх ключової ролі в етнопедагогічному полі діяльності є визначальним для формування внутрішнього світу майбутніх учителів гуманітарних дисциплін та їх готовності до формування основ етнокультури у вихованців закладів освіти всіх рівнів.

Реформування системи освіти нині зумовлене тими тенденціями, які з'явилися в результаті проголошення незалежності України: демократизація всіх ланок суспільного життя, відродження національного складника в системі освіти, оновлення змісту освіти, навчального матеріалу з урахуванням етнопедагогічних особливостей, структурування системи українознавчих предметів тощо. Одним із ключових завдань держави є формування громадянського суспільства як спільноти, яка має високу, свідому готовність до збереження та примноження цінностей національної культури. Ці завдання в процесі підготовки майбутніх фахівців вирішуються шляхом формування світогляду вчителів гуманітарних предметів за умови зреалізації етнопедагогічного складника. Суспільно-політичні події в Україні загострили питання якості підготовки майбутніх викладачів, необхідності зосередження уваги на вихованні гуманістичних життєвих принципів, національної гідності, розуміння витоків та етапів розвитку України, формування нації та держави як історичного феномену.

Аналіз досліджень і публікацій. Питаннями формування складників етнічної культури займалися в різні часи відомі теоретики українського етносу та культурології Д. Антонович, М. Грушевський, О. Забужко, С. Макаров, М. Попович, В. Скуратівський, Д. Чижевський; значну кількість праць Г. Ваценка присвячено виділенню певних характеристик етносу та його культури, розвитку культури українців на різних стадіях становлення. Фундаментальні дослідження присвячені педагогічному, виховному, пізнавальному потенціалові народознавства й української етнопедагогіки. Українознавчий компонент змісту шкільної освіти і виховання дітей представлено в працях Т. Воропаєва, С. Гончаренка, П. Кононенка, Ю. Мальованого, К. Чорної. До проблеми виокремлення етнопедагогічного складника в народознавчій галузі науки для гуманітаризації підготовки майбутніх фахівців зверталися Д. Тхоржевський, В. Шарко, Г. Шах та ін.; значний інтерес становить дослідження Н. Заячківською, В. Зелюком, М. Стельмаховичем елементів етнознавства у науковій системі народознавства та його використання у навчально-виховному процесі. Не зважаючи на широкий доробок вищеназваних дослідників, проблема етнопедагогічного складника у структурі підготовки майбутніх фахівців закладів освіти недостатньо вивчена, методика викладання вимагає оновлення, пошуку нових підходів та засобів.

Формулювання цілей статті. Вважаємо за необхідне в умовах оновлення змісту освіти, пошуку шляхів перебудови системи професійної підготовки розкрити та з'ясувати перспективи застосування етнопедагогічних знань як інтегрального компоненту українознавства для мотивованого ставлення майбутніх учителів гуманітарних предметів до етнокультурної діяльності у процесі професійної освіти та праці в закладах середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. В Концепції Нової української школи особистості педагога надається виняткове значення, оскільки від гуманістичності, гармонійності, патріотичності, демократичності педагогічних упливів залежить формування особистісної лінії поведінки дитини в середовищі закладів освіти (дошкільної, середньої, вищої), а в майбутньому – в соціумі (Пантюк, 2018, с. 272).

Вивчення українознавчо-культурологічних дисциплін у закладах вищої освіти одним зі своїх головних завдань має активне формування у майбутніх учителів ціннісних компонентів, які складатимуть основу їхнього професійного становлення як майбутніх фахівців, усвідомлення особистістю здобувача вищої освіти понять людської гідності, національної ідентичності.

Майбутні вчителі гуманітарних предметів у процесі підготовки отримують знання щодо того, що система цінностей народної культури збагачувала людину на всіх етапах історичного розвитку, передавалась від покоління до покоління. Використання народознавчого змісту в контексті вивчення українознавчо-культурологічних дисциплін збагачує здобувачів новими знаннями щодо розвитку українського етносу, дозволяє ширше розкрити всі етапи національного розвитку держави.

Ми погоджуємося з думкою В. Гончарука і Н. Шалашної про те, що народознавство є не лише теоретичною наукою, але й комплексом дослідницьких, а також практичних заходів, пов'язаних із вивченням та збереженням історико-культурної спадщини народу (Гончарук, 2011; Шалашна, 2021). Таким чином, народознавство є одним із засобів переведення українознавчих та культурологічних дисциплін із теоретичної в практичну сферу, що сприяє підвищенню пізнавальної професійної мотивації етнопедагогіки.

Застосування народознавства як інтегративного компоненту дає можливість виокремити компоненти етнічної культури в певному регіоні нашої Батьківщини, які мають специфіку місцевих варіантів народної культури, яскраві обрядові особливості, фольклорні, різноманітні варіанти костюмів тощо. Кожна з регіональних спільнот має притаманну їй історичну пам'ять, характерний для цього краю набір історичних пам'яток, пантеон місцевих героїв. Дослідження регіональних варіантів історичної пам'яті дозволяє розширити світогляд здобувачів та водночас виокремити загальні риси, характерні для формування певного етносу зі своїм суспільно-економічним устроєм, політичним ладом, культурою, духовністю, моральними нормами.

Інтерес до феномену етнічної культури як складного комплексу різнопланових явищ, що відіграє все більш потужну роль в етнопедагогіці при підготовці майбутніх учителів гуманітарних предметів, обумовлюється багатьма чинниками. Сучасні суспільно-політичні події стрімко змінюють внутрішнє життя країни, навколишній цивілізований світ, соціальні інститути, побутовий уклад, дають могутній поштовх для пошуку шляхів удосконалення підготовки фахівців, використання внутрішніх резервів формування української ідентичності.

Інтерес до феномену культури визначається гострою потребою за допомогою глибинного потенціалу культури активізувати внутрішні резерви очищення суспільства, відродити духовні джерела зростання української нації. Культура як засіб людської самореалізації має невичерпні можливості для розвитку особистості та впливу на історичний поступ країни в цілому. Наукове дослідження культури етносу свідчить, що вона взаємопов'язана з проблематикою структури та особливостями етнопедагогічного складника. Звідси прагнення поглибленого занурення у вивчення потенціалу «етнічної культури», використання духовних коренів свого народу для кристалізації соціокультурних ознак українського народу, які є основою етнопедагогічного складника професійної підготовки майбутніх учителів.

На думку академіка П. Кононенка, «українознавство – наука про український етнос у межах України та всієї планети: про все, що зв'язане з Буттям України й українства», етнопедагогіка ж ідентифікується з наукою про феномен українського етносу (народу, нації) в межах України, є складовою народознавства (Кононенко, 2005).

Етнопедагогіка має свою особливість, вона виконує педагогічну функцію поглибленого вивчення своєї етнічної історії, сприяє розвитку пізнавальної активності, відновленню історичної пам'яті, формуванню духовності, національної гідності, свідомості, дає змогу кожній дитині, молодій людині, майбутньому фахівцеві усвідомити неповторність, силу духу свого народу, його місце у світовій спільноті. Окрім головного

завдання щодо вивчення історії свого народу, етнопедагогіка має вагомий потенціал у формуванні духовних цінностей, пробудженні інтересу щодо збереження та примноження національних цінностей, скарбів культури.

Наявні виклики, запит суспільства вимагають переосмислення складників професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності; без усвідомлення ролі педагогічної професії у формуванні духовного світу майбутнього суспільства, без опори у вихованні майбутніх поколінь українців на етнопедагогічні корені свого народу результати освітньо-виховної роботи педагогів не відповідатимуть сучасним викликам. Тому зміст професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних предметів має опиратись на пріоритет національних і загальнолюдських духовних цінностей, включати ознайомлення з досягненнями національної культури, історії, віри, практичну діяльність з вивчення національно-культурних традицій, звичаїв, побуту, фольклору. Це, в свою чергу, мусить забезпечити закріплення у здобувачів усвідомлення знань та етнопедагогічних аспектів діяльності на рівні компетентностей. Готуючи майбутніх фахівців до виконання професійно-педагогічних функцій, важливо спрямувати їхню діяльність на використання системи етнопедагогічних засобів для формування основ етнокультури у наступних поколіннях громадян нашої країни.

Формування основ етнокультури особистості можливе за наявності сукупності етнопедагогічних знань, як то: теоретико-методичних знань з етнопедагогіки загалом і регіональної етнопедагогіки зокрема. Аналіз наукових джерел свідчить, що знання етнопедагогіки є складовою широкого поняття «знання», а, значить, частиною світогляду людини: зміст пам'яті, мислення і уяви; засіб упорядкування оточуючої дійсності; умова, яка сприяє розвитку здібностей людини; досягнення на основі пізнання дійсності; одержаний результат – основа набутого досвіду. Етнопедагогічні знання, за В. Струманським, мають таку класифікацію: культурологічні (звичаї, культурні традиції, обряди, свята, певні символи); духовні (мова, фольклор, художні, мистецькі твори, правила народної моралі, етикету); народнообрядові знання, які набуваються завдяки фізичним навичкам (усі види праці, через гру, використання педагогіки народного календаря, метеорологічні спостереження); фольклорно-виховні та предметні (народна медицина, народна техніка, народна філософія, народна математика, народне гончарство, народна вишивка тощо) (Струманський, 1997).

Узагальнюючи вище викладене, підкреслюємо, що процес оволодіння етнодидактичними знаннями базується на глибокому усвідомленні позитивного досвіду народу, оволодінні оновленим етнодидактичними знаннями, які адаптовані до сучасних потреб і реалій виховної практики та враховують здобутки етнопсихології, етногеографії, релігієзнавства, мистецтвознавства тощо.

Проведений аналіз наукових доробків, пов'язаних із проблематикою шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, свідчить про вагомість питання організаційно-педагогічних умов підготовки фахівців до професійної діяльності стосовно формування основ етнокультури учнів.

Розглядаючи матеріали науково-педагогічних досліджень, з'ясовуємо, що вчені виокремлюють характерні різновиди умов: організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні й низку інших визначень.

На наш погляд, організаційно-педагогічні умови мають забезпечити ефективність вирішення поставлених завдань щодо формування етнічної культури здобувачів вищої освіти шляхом використання можливостей змісту, форм, методів освітнього процесу, що дасть можливість досягнути певних дидактичних цілей: формування розуміння культури як фактору соціального розвитку, а етнопедагогічної діяльності як складника культурного процесу, що супроводжується усвідомленням гострої потреби в необхідності оволодіння етнопедагогічними знаннями в період професійної підготовки фахівців.

Психолого-педагогічні умови у закладі вищої освіти покликані створити відповідне етновиховне середовище, здатне сформувати етнопедагогічну культуру майбутніх

учителів гуманітарних предметів. Етновиховне середовище закладу вищої освіти передбачає формування етнопедагогічної культури здобувачів як ключової частини їхньої педагогічної культури, з урахуванням природних задатків, їхніх етнопсихологічних, індивідуальних та творчих інтересів. Врахування психолого-педагогічних особливостей кожного здобувача дасть можливість забезпечити якісний рівень професійної підготовки, відкриє шлях до саморозвитку, самовдосконалення, зростання свідомості, розширення національного світогляду, активізує участь у етнокультурній діяльності та вплине на культуру поведінки.

Дидактичні умови реалізуються шляхом забезпечення взаємозв'язку теорії та практики викладання етнопедагогічного компонента підготовки; саме через зв'язок теорії та практики існує можливість переконатись у готовності здобувачів вищої освіти до формування основ етнокультури у молоді, застосування набутих етнопедагогічних знань і вмінь на практиці в майбутній професійній діяльності.

Педагогічна практика має велике значення у реалізації етнопедагогічних знань, набутих молодими фахівцями в ЗВО, виконує низку додаткових функцій: закріплення етнопедагогічних знань і доповнення їх змісту в ході організації етнокультурних заходів з молоддю; набуття навичок, інтересу до поширення досвіду етнопедагогічної роботи з молоддю; прояву креативності, творчого підходу до використання етнопедагогічного надбання в освітньому процесі ЗВО. Отже, наявність необхідних педагогічних умов для вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів забезпечить успішність здійснюваної роботи; наповнення змісту підготовки етнопедагогічним компонентом сприятиме не лише набуттю відповідних знань, але й сприятиме зростанню національної самосвідомості, виробленню індивідуального стилю етнопедагогічної діяльності майбутніх учителів-гуманітаріїв.

Враховуючи те, що професійна педагогічна діяльність спрямована на засвоєння здобувачами компетентностей різних видів, етнокультурну обізнаність майбутніх учителів вважаємо невід'ємною частиною їхньої професійної кваліфікації. Етнопедагогічний компонент є однією з основ професійного становлення майбутнього вчителя, який забезпечується тісною взаємодією професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти та здобувачів. Етнокультурна діяльність за своїм характером і можливостями сприяє формуванню ціннісної сфери молоді, усвідомлення багатства національної культури, етнічних особливостей її розвитку, збагачує здобувачів новими знаннями щодо способу мислення, уявлення, утвердження людських цінностей і переконань, розвитку традицій, вірувань, міфів, моральних та естетичних ідеалів. Етнопедагогічні знання щодо унікальності української культури забезпечуються шляхом таких засобів етнокультури: системи фольклорної усної народної творчості, декоративно-вжиткового мистецтва, трудової обрядовості, музичної творчості, зразків ремесла, розписів, народних ігор та іграшок, ляльки-обереги та ін.

Отже, можна стверджувати, що використання етнопедагогічного складника у професійній підготовці фахівців підвищує їхній фаховий рівень, надає їхній освіті нової осмисленості і якості відповідальної життєдайності. Етнокультурна діяльність майбутніх учителів гуманітарної галузі, є складовою професійної діяльності, спрямованої на формування світогляду молодої людини, в основі якого серед багатьох засадничих принципів знаходяться національні духовні цінності, повага до культурного та історичного минулого України, усіх без винятку народів, що їх населяють.

Висновки. Враховуючи вище викладене, підготовка майбутніх учителів до етнокультурної діяльності має базуватися на таких засадах:

– усвідомлення важливості етнопедагогічної складової у загальному рівні їхньої професійної підготовки, яке ми пов'язуємо з вивченням майбутніми фахівцями культурно-історичної спадщини українського народу, зразків матеріальної та духовної народної культури, що становитиме фундамент їхньої етнокультури;

– основоположною ідеєю слугує розуміння, що етнопедагогіка є не лише теоретичною наукою, але й комплексом практичних пошуків, заходів із вивчення, знаходження та збереження культурної спадщини українського народу шляхом залучення здобувачів до збору зразків, наприклад, народного фольклору: пісень, білин, міфології, легенд, ігор, обрядів тощо; це сприятиме появі зацікавленості у вивченні історії країни, свого краю, культури, побуту, збагатить здобувачів основами етнокультурних знань;

– долучення майбутніх учителів гуманітарних предметів фаховій підготовці до участі в різних видах творчих колективів для формування емоційного компонента свідомості кожного здобувача;

– орієнтування здобувачів на створення етнопедагогічного середовища в середньому закладі освіти для формування основ етнокультури у молоді.

Отже, визначення місця і ролі етнопедагогічного складника у системі підготовки майбутніх фахівців як ключового для розуміння етнічної культури та формування основ етнокультури у молоді зумовлене як внутрішніми, так і зовнішніми обставинами. Специфічні особливості етнопедагогічного складника у програмах підготовки майбутніх учителів гуманітарних предметів дозволяють зосередити увагу на вихованого у молоді гуманістичних життєвих принципів, національної гідності, виявлення ціннісне ставлення до здобутків культури українського народу. Педагогічні умови як комплекс засобів педагогічного впливу на формування етнопедагогічних знань у майбутніх фахівців є значущими в системі етнокультурної діяльності здобувачів вищої педагогічної освіти. Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів визначеної проблеми і потребує подальшого дослідження методів та організаційних форм етнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців різних галузей і спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

- Березюк, О. С. (2015). Формування етнокультурної компетентності особистості в системі професійного навчання. *Проблеми освіти*, 85, 37-41.
- Будник, О. Б. (2011). Етнокультурна спрямованість виховання у вищій школі в контексті Болонського процесу. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*, 13(3), 54-61.
- Ващенко, Г. (1997). *Загальні методи навчання*. Київ.
- Гончарук, В. А. (2011). Підготовка майбутнього вчителя до народознавчої роботи в умовах реалізації Болонського процесу. В *Проблеми сучасної педагогічної освіти: Педагогіка і психологія* (Вип. 30, с. 240-244). Ялта: РВВ КГУ.
- Кононенко, П. П. (2005). *Українознавство*. Київ.
- Отич, О. М. (2005). *Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання*. Полтава: ІнтерГрафіка.
- Пантюк, Т. І. (2018). *Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика (1945-2017 рр.)*. (Дис. канд. наук). Житомир.
- Рудницька, О. П. (2005). *Педагогіка: загальна та мистецька*. Тернопіль: Навчальна книга.
- Струманський, В. (1997). *Виховна робота в національній школі*. Київ: ІЗМН.
- Шавалда, Л. (2014). Музейна педагогіка: від традицій співпраці до використання нових педагогічних технологій. *Рідна школа*, 12, 52-56.
- Шалашна, Н. (2021). Народознавство як інтегративна складова змісту викладання історичних дисциплін у вищій школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9, 178-189. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2021_9_19.

REFERENCES

- Bereziuk, O. S. (2015). Formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti osobystosti v systemi profesiinoho navchannia [Formation of ethno-cultural competence of the individual in the professional training system]. *Problems of Education*, 85, 37-41 [in Ukrainian].

- Budnyk, O. B. (2011). Etnokulturna spriamovanist vykhovannia u vyshchii shkoli v konteksti Bolonskoho protsesu [Ethnocultural orientation of education in higher education in the context of the Bologna process]. *Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies*, 13(3), 54-61 [in Ukrainian].
- Honcharuk, V. A. (2011). Pidhotovka maibutnoho vchytelia do narodoznavchoi roboty v umovakh realizatsii Bolonskoho protsesu [Preparation of the future teacher for ethnographic work in the conditions of implementation of the Bologna process]. In *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity: Pedahohika i psykhohohiia [Problems of modern pedagogical education. Pedagogy and psychology]* (Vol. 30, pp. 240-244). Yalta: RVV KHU [in Ukrainian].
- Kononenko, P. P. (2005). *Ukrainoznavstvo [Ukrainian studies]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Otych, O. M. (2005). *Mystetstvo u zmisti profesiinnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia [Art in the content of professional training of future teachers of vocational education]*. Poltava: InterHrafika [in Ukrainian].
- Pantiuk, T. I. (2018). *Suspilno-pedahohichni determinanty pidhotovky ditei do shkoly v Ukraini: teoriia i praktyka (1945-2017 rr.) [Socio-pedagogical determinants of preparing children for school in Ukraine: theory and practice (1945-2017)]*. (PhD diss.). Zhytomyr [in Ukrainian].
- Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahalna ta mystetska [Pedagogy: general and artistic]*. Ternopil: Navchalna knyha [in Ukrainian].
- Shalashna, N. (2021). Narodoznavstvo yak intehratyvna skladova zmistu vykladannia istorychnykh dystsyplin u vyshchii shkoli [Ethnology as an integrative component of the content of teaching historical disciplines in higher education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]*, 9, 178-189. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2021_9_19 [in Ukrainian].
- Shavalda, L. (2014). Muzeina pedahohika: vid tradytsii spivpratsi do vykorystannia novykh pedahohichnykh tekhnologii [Museum pedagogy: from traditions of cooperation to the use of new pedagogical technologies]. *Ridna shkola [Native school]*, 12, 52-56 [in Ukrainian].
- Strumanskyi, V. (1997). *Vykhovna robota v natsionalnii shkoli [Educational work in the national school]*. Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
- Vashchenko, H. (1997). *Zahalni metody navchannia [General teaching methods]*. Kyiv [in Ukrainian].

ETHNO-PEDAGOGICAL COMPONENT IN THE STRUCTURE OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF HUMANITARIAN SUBJECTS

Lesia Petrenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Andragogy;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The place and role of the ethnic-pedagogical component in the structure of specialists' competence training are highlighted in the study. The influence of the Declaration of Independence of Ukraine (1991) on the display of characteristic tendencies is emphasized. The revival of ethno-pedagogical traditions and ethno-cultural activities is prominent. The historical-pedagogical context of the ethno-pedagogical component of the content of school education in Ukraine is considered. The specific features of the ethno-pedagogical component of future teacher training are indicated; the pedagogical conditions of their training on issues of forming the foundations of ethno-pedagogical culture are defined and characterized.

The purpose of the article is to reveal and clarify the prospects of using ethno-pedagogical knowledge as an integral component of Ukrainian studies for the motivated attitude of future

teachers of humanitarian subjects to ethno-cultural activities in the process of professional education and work in secondary education institutions. It has been concluded that future teacher training in ethno-cultural activities should be based on the following principles: awareness of the importance of the ethno-pedagogical component in the general level of their professional training, which we associate with the study by future specialists of the cultural and historical heritage of the Ukrainian people, samples of material and spiritual folk culture, which will form the foundation of their ethno-culture; the fundamental idea is the understanding that ethno-pedagogy is not only a theoretical science, but also a complex of practical searches, measures to study, find and preserve the cultural heritage of the Ukrainian people by involving the acquirers in collecting samples, for example, folk folklore: songs, epics, mythology, legends, games, rituals, etc.; it will contribute to the emergence of interest in studying the history of the country, its region, culture, life, enrich the students with the basics of ethno-cultural knowledge; involvement of future teachers of humanitarian subjects in professional training for participation in various types of creative groups for the formation of the emotional component of each students' consciousness; orienting students to the creation of an ethno-pedagogical environment in a secondary educational institution for the formation of the foundations of ethno-culture among young people.

Keywords: *professional training, ethno-pedagogical culture, professional education of teachers of humanitarian subjects, spiritual development, foundations of ethno-pedagogy, Ukrainian studies and cultural disciplines, ethno-cultural activity.*

Надійшла до редакції 05.10.2022 р.

УДК 78.011.3-051:796]:37.091.33-027.22:794.088.6
DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279016>
ORCID 0000-0002-0866-6021

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ ДО ЗАСТОСУВАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сергій Хлібкевич,

доктор філософії, викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання,
адаптивної та масової фізичної культури;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті визначено специфічні особливості підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до застосування рухливих ігор у професійній діяльності. На основі аналізу освітніх стандартів та освітніх програм підготовки фахівців здійснено порівняння методичних особливостей викладання навчальних курсів «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» відповідно до вимог компетентнісного підходу; визначено основні інтегровані завдання навчальних курсів, сформульовано програмні вимоги до знань, умінь, навичок, культури рухової діяльності майбутніх фахівців фізкультурно-спортивної галузі. Обґрунтовано етапність педагогічних дій майбутнього фахівця фізичної культури і спорту під час реалізації ігрових методик.

Проведено висновки та надано практичні рекомендації за результатами порівняльного аналізу ОПП: загалом навчальні дисципліни «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» відповідають вимогам компетентнісного підходу та майбутньої професійної діяльності фахівців; викладання, структурування матеріалу та розподіл форм і методів навчання проведено згідно з принципами послідовності та системності; рекомендовано посилити програмний зміст дисципліни «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» навчальним матеріалом про роль рухливих ігор в розвитку фізичних якостей людини та диференціацією ігор за видами спорту; викладання дисципліни «Рухливі ігри в спорті» для майбутніх тренерів потребує посилення вікової диференціації та обґрунтування вікових аспектів застосування рухливих ігор; для дисциплін «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» необхідно посилити науково-дослідницький і проєктний складники роботи майбутніх фахівців.

Ключові слова: майбутній учитель фізичної культури, майбутній тренер, професійна підготовка, навчальні дисципліни, компетентнісний підхід, професійна компетентність, рухливі ігри.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фізкультурних кадрів передбачає оволодіння здобувачами системою спеціальних знань, умінь та навичок. Рухливі ігри популярні серед усіх категорій населення завдяки їх різносторонньому впливу на організм людини, вони є ефективним засобом фізичного виховання в широкому віковому діапазоні через свою специфіку: емоційність занять, творчість, самостійність, колективність, розвиток мислення. Рухливі ігри використовуються в установах загальної та професійної освіти, у системі додаткової освіти, у тренуванні спортсменів практично всіх видів спорту.

Цілеспрямоване та широке використання ігрових засобів у комплексі фізкультурно-оздоровчих занять може вирішити завдання, пов'язані з пізнанням навколишньої дійсності на ранніх етапах розвитку дитини, формуванням початкової адаптації в сфері суспільної поведінки, та дозволяє вирішити задачу оптимізації рухового режиму. Застосування ігрових методик вчителями фізичної культури, вихователями, тренерами підвищує

можливості педагогічних впливів у формуванні рухових навичок, умінь та сприяє становленню та розвитку творчої особистості.

Важливість рухливих ігор у професійній діяльності учителя фізичної культури та тренера з виду спорту зумовлює зростання інтересу до проблеми вдосконалення методики вивчення майбутніми фахівцями дисциплін «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав».

Аналіз публікацій і досліджень виявив, що інтерес педагогів-практиків, викладачів закладів вищої освіти фізкультурно-спортивного профілю до викладання рухливих ігор є досить високим. Розроблено методичні посібники, рекомендації, комплекси рухливих ігор для різновікових груп населення, для розвитку окремих рухових якостей, для ранньої спеціалізації у обраному виді спорту (Корносенко, Бондаренко, & Хоменко, 2012; Олійник, Єрусалимець, 2005; Гуска, Зубаль, Гуска & Мазур, 2011). Низку досліджень присвячено розробці методично обґрунтованого алгоритму побудови процесу організації і проведення рольових рухливих ігор на заняттях з фізичної культури в початковій школі (Бондарчук, Чернов, & Тимочко, 2021); обґрунтуванню ролі ігор як засобу сформованості колективу молодших школярів (Павлова, 2006). Учені наголошують на необхідності розробки інноваційних педагогічних технологій формування правильної постави дітей молодшого шкільного віку на основі взаємодії фізичного й інтелектуального розвитку та використання рухливих ігор для профілактики та корекції порушень постави учнів (Вітченко, 2015; Ткаченко, 2018). Вчені наголошують також, що використання спеціалізованих рухливих ігор у навчально-тренувальному процесі дає позитивний ефект як відносно безпосереднього впливу на спеціальну фізичну і тактико-технічну підготовленість юних спортсменів, так і щодо віддалених наслідків: протягом найближчих місяців зберігаються високі темпи приросту основних показників змагальної діяльності (Загура, & Зубрицький 2012; Масенко, 2016; Шандригось, 2013). У дослідженнях Є. Приступи розглядаються національні рухливі ігри українського народу, наведено методологію їх проведення та диференціації, оцінено вплив на фізичний розвиток та роль у національно-патріотичному вихованні учнів (Приступа, Левків, & Слімаковський, 2012).

Водночас необхідно зазначити, що фактично відсутні системні дослідження щодо вивчення теоретико-методичних засад підготовки фахівців спеціальностей 014 Середня освіта (фізична культура) та 017 Фізична культура і спорт до викладання курсу «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав». Ця проблема є особливо актуальною в наш час, її розв'язання вважаємо за доречне змодельувати у порівняльному аспекті з виділення спільних і відмінних рис та відповідною розробкою практичних рекомендацій з удосконалення процесу професійної підготовки фахівців.

Мета статті – визначити специфічні особливості підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до застосування рухливих ігор у професійній діяльності, порівняти методичні аспекти викладання курсів «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» відповідно до вимог компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Цінність гри полягає в тому, що вона одночасно вдосконалює як психофізичні, так і власне духовні якості людини (воля, цілеспрямованість, кмітливість, творче мислення тощо). Діяльність учнів (спортсменів) зазвичай носить емоційно забарвлений характер, приносить їм певне задоволення. Гра, маючи безліч методичних можливостей, є одним з найбільш цінних розвиваючих засобів фізичного виховання.

Вивчення дисциплін «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» доцільно будувати з використанням технологічного інструментарію компетентнісного підходу, в контексті якого освітній процес враховує специфіку майбутньої професійної діяльності здобувачів. У ході лекцій розкриваються найбільш загальні теоретичні питання, формуються основи теоретичних знань з дисципліни, а на практичних заняттях ведеться робота з проектування педагогічних завдань у галузі

фізичної культури, вибору методів і засобів для вирішення поставлених завдань. Для формування компетентностей застосовують практико-орієнтоване навчання, моделювання, інтерактивні технології.

Як засвідчує аналіз навчальних планів та освітніх програм, вивчення методичних аспектів викладання рухливих ігор здійснюється зі здобувачами спеціальностей 014 Середня освіта (Фізична культура) і 017 Фізична культура і спорт. Навчальні дисципліни «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» містять виклад теорії, методики проведення ігор та рекомендації щодо практичного оволодіння педагогічними навичками в керівництві іграми.

Основні інтегровані завдання курсу: з'ясувати характерні особливості гри, визначити місце та значення рухливих ігор у системі фізичного виховання і спорту, відслідкувати їх зв'язок зі спортивними іграми, охарактеризувати особливості методики рухливих ігор з різновіковими групами учнів (спортсменів), сприяти практичному засвоєнню типових зразків ігор та виробленню навичок педагогічного аналізу ігор. Курс рухливих ігор складний за своєю методикою, оскільки у ньому поєднується теоретичний і практичний матеріали. Рухливі ігри як метод фізичного виховання широко застосовується під час уроків з фізичного виховання та в процесі тренування у різних видах спорту, вирішує ряд освітніх, виховних і оздоровчих завдань. До освітніх завдань належать: вдосконалення та закріплення навичок бігу, стрибків, метанні, а також навичок, набутих на заняттях гімнастикою, легкою атлетикою, спортивними іграми. До виховних завдань належать виховання фізичних (швидкості, спритності, сили, влучності, витривалості) та морально-вольових якостей (сміливості, чесності, колективізму та ін.). До оздоровчих завдань належать сприяння нормальному розвитку організму, зміцнення здоров'я.

У результаті вивчення дисциплін майбутні фахівці знають: історію виникнення та розвитку рухливих ігор; значення та місце рухливих ігор у системі фізичного виховання (спорту); особливості формування рухових навичок та розвитку фізичних якостей при заняттях рухливими іграми; педагогічне значення рухливих ігор та їх характеристику з урахуванням віку, статі, рівня фізичної підготовленості різновікових груп учнів (спортсменів); вікові анатомо-фізіологічні особливості учнів молодших, середніх та старших класів та методику занять з різними віковими групами учнів; методику проведення рухливих ігор на уроках та в тренувальному процесі; методику організації та проведення змагань з рухливих ігор; організацію та методику проведення науково – методичної та науково-дослідної роботи з рухливих ігор.

Як підсумок, здобувачі мають уміти: формулювати конкретні завдання викладання рухливих ігор в установах системи середньої загальної повної освіти з урахуванням стану здоров'я, віку, рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості; користуватися методикою навчання, навичками організації та проведення рухливих ігор з урахуванням вікових особливостей та методикою розвитку фізичних якостей при заняттях рухливими іграми; визначати причини помилок, що виникли в ході гри, вміти їх прогнозувати та знаходити можливості їх усунення; організувати та проводити змагання з рухливих ігор; застосовувати методи педагогічного та лікарського контролю при заняттях рухливими іграми; проводити профілактичну роботу щодо попередження травматизму при заняттях рухливими іграми, надавати першу долікарську допомогу постраждалим.

Після вивчення дисципліни здобувач має володіти: прийомами пояснення та демонстрації рухливих ігор, досвідом практичного проведення та участі у рухливих іграх з різною педагогічною спрямованістю; навичками використання прав та виконання обов'язків у професійній діяльності педагога з фізичної культури, тренера; раціональною організацією проведення занять та змагань з рухливих ігор відповідно до змісту чинних програм та специфіки контингенту; використання спеціальної термінології, професійної мови та жестикуляції в процесі занять, спілкування, виховної та консультаційної роботи.

При проходженні курсу здобувачі знайомляться з історією та теорією гри, опановують практичний матеріал, набувають педагогічних та організаторських навичок,

необхідних для роботи. Питання практичного застосування рухливих ігор розглядаються у зв'язку із завданнями фізичного виховання школярів з урахуванням вивчення їхніх вікових особливостей. При викладі змісту програмного матеріалу необхідно враховувати знання, отримані здобувачами під час вивчення дисциплін суспільно-економічного, загальноосвітнього, психолого-педагогічного, медико-біологічного та спеціально методичних циклів.

Нами проведено порівняння технологій вивчення рухливих ігор здобувачами фізкультурно-спортивних спеціальностей, які готують учителів фізичної культури та тренерів із обраного виду спорту (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика технологій вивчення рухливих ігор здобувачами фізкультурно-спортивних спеціальностей

Показник	Спеціальність	
	017 Фізична культура і спорт	014 Середня освіта (Фізична культура)
Характер дисципліни за вибором	Обов'язкова	Обов'язкова
Освітній рівень	Перший (бакалаврський)	Перший (бакалаврський)
Кількість кредитів ЄКТС	4	3
Загальна кількість годин	120	90
Семестр вивчення	I	II
Кількість змістових модулів	«Теорія і практика навчання ігрових методик»	«Теорія і практика навчання ігрових методик»
Лекції	20	14
Практичні	28	22
Самостійні	72	54
Мета вивчення навчальної дисципліни	Сформувані у здобувачів систему знань з теорії й методики викладання рухливих ігор, професійних умінь та навичок використовувати ігрові методики в урочних та позаурочних формах організації навчальної діяльності.	Сформувані у здобувачів систему знань з рухливих ігор в спорті, професійних умінь та навичок використовувати ігрові методики в позаурочних формах організації навчальної та тренерської діяльності.
Передумови для вивчення навчальної дисципліни	«Теорія і методика фізичного виховання», «Педагогіка», «Фізіологія людини»	«Теорія і методика фізичного виховання», «Педагогіка», «Фізіологія людини»
	1. Вступ до теорії і методики викладання рухливих ігор і забав.	1. Вступ до дисципліни рухливі ігри в спорті.
	2. Педагогічна характеристика рухливих ігор.	2. Педагогічна характеристика рухливих ігор.
	3. Загальні питання організації і методики навчання рухливих ігор.	3. Загальні питання організації і методики проведення рухливих ігор в спорті.

Продовження таблиці 1

	4. Наукові основи диференційованого навчання рухливих ігор дітей у загальноосвітньому навчальному закладі.	4. Особливості застосування ігрових методик у позакласних і позашкільних формах організації навчального процесу з фізичного виховання.
	5. Контроль як фактор ефективності навчання рухливих ігор.	5. Контроль як фактор ефективності навчання рухливих ігор.
	6. Особливості застосування ігрових методик в урочній формі організації навчального процесу та в режимі дня школяра	6. Особливості проведення рухливих ігор у тренувальній діяльності.

Як засвідчує аналіз змісту *таблиці 1*, вивчення рухливих ігор є обов'язковим на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти для здобувачів спеціальностей 014 Середня освіта (Фізична культура) і 017 Фізична культура і спорт. Загальна кількість годин, що відводиться на вивчення дисциплін – 120 і 90 відповідно; певні відмінності спостерігаються і в розподілі аудиторної та самостійної роботи за цими спеціальностями.

Вступна тема до навчального курсу «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» передбачає розгляд ключових понять галузі рухливих ігор у сучасній науково-методичній літературі, диференціацію завдань вивчення як науки та навчальної дисципліни; у подібному ключі здійснюється ознайомлення з рухливими іграми і для здобувачів спеціальності 017 Фізична культура і спорт, але коло питань розширюється специфікою спортивної діяльності відповідно до обраного виду спорту (Корносенко, & Хлібкевич, 2022).

Вивчення теми «Педагогічна характеристика рухливих ігор» містить розгляд питань розуміння гри як психолого-педагогічної проблеми, визначення ролі і місця рухливих ігри в системі фізичного виховання і спорту, аналіз нормативно-правової бази викладання рухливих ігор у системі середньої освіти та у обраному виді спорту. Запропоновано класифікацію рухливих ігор та напрями реалізації педагогічних принципів у застосуванні рухливих ігор у діяльності вчителя фізичної культури та тренера з виду спорту.

Вивчення теми «Загальні питання організації і методики навчання рухливих ігор» також має низку спільних векторів для майбутніх фахівців досліджуваних нами спеціальностей; воно передбачає такі ключові питання: педагогічні вимоги до вибору гри, особливості організації рухливих ігор, основи методики навчання рухливих ігор.

Суттєві змістові й методичні особливості відмічаємо у викладанні теми «Наукові основи диференційованого навчання рухливих ігор дітей у загальноосвітньому навчальному закладі» (спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура) і теми «Особливості застосування ігрових методик у позакласних і позашкільних формах організації навчального процесу з фізичного виховання» (спеціальність 017 Фізична культура і спорт). Підготовка майбутніх учителів фізичної культури передбачає за цією темою вивчення таких питань:

- сутність та переваги диференційованого навчання рухливих ігор;
- характеристика основних ліній розвитку дітей молодшого шкільного віку – 1-2 класи та методика навчання рухливих ігор;
- характеристика основних ліній розвитку дітей молодшого шкільного віку – 3-4 класи та методика навчання рухливих ігор;

- характеристика основних ліній розвитку дітей середнього шкільного віку – 5-9 класи та методика навчання рухливих ігор;
- характеристика основних ліній розвитку дітей старшого шкільного віку – 10-11 клас та методика навчання рухливих ігор.

Вивчення дисципліни «Рухливі ігри у спорті» акцентує увагу здобувачів вищої освіти на розвитку рухових якостей юних спортсменів. При цьому розглядають такі питання:

- методичні засади застосування рухливих ігор у групах загальної фізичної підготовки та з видів спорту.
- характеристика принципів удосконалення швидкості засобами рухливих ігор;
- розвиток та удосконалення спритності засобами рухливих ігор;
- методичні аспекти розвитку силових якостей засобами рухливих ігор;
- удосконалення витривалості засобами рухливих ігор;
- розвиток гнучкості засобами рухливих ігор;
- особливості проведення рухливих ігор на масових спортивно-оздоровчих заходах;
- організаційно-методичні основи застосування ігрових методик у ДЮСШ (Корносенко, Хлібкевич, 2022).

Важливим аспектом вивчення рухливих ігор та методики їх викладання на факультеті фізичного виховання є дослідження особливостей контролю та самоконтролю, що актуалізує вивчення теми «Контроль як фактор ефективності навчання рухливих ігор». Як засвідчує аналіз запропонованих навчальних програм, зміст і методичні засади вивчення цієї проблематики є майже ідентичними як для майбутніх учителів фізичної культури, так і для тренерів; для розгляду пропонуються питання трактування контролю як фактору ефективності навчання рухливих ігор, вивчаються педагогічні аспекти формування рухової компетентності учнів і юних спортсменів у процесі ігрової діяльності; важливий акцент зроблено на організаційно-методичних засадах лікарсько-педагогічного контролю і самоконтролю різновікових учнівських груп у процесі навчання рухливих ігор.

Дисципліна «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» передбачає завершення вивчення курсу шляхом опанування здобувачами методичними особливостями застосування ігрових методик в урочній формі організації навчального процесу та в режимі дня школяра. При вивченні теми формуються знання про специфіку застосування рухливих ігор на уроках фізичної культури у загальноосвітній школі, вивчаються закономірності планування рухливих ігор на уроках фізичної культури, організаційні основи проведення рухливих ігор на великій перерві і на спортивній годині (Корносенко, & Хлібкевич, 2022).

Для майбутніх тренерів заплановано вивчення теми «Особливості проведення рухливих ігор у тренувальній діяльності», що передбачає вивчення специфіки проведення рухливих ігор у навчально-тренувальному занятті з гімнастики, легкої атлетики, ігрових видів спорту, розглядаються методичні аспекти організації та проведення рухливих ігор на воді. Актуальним для майбутньої практичної підготовки також є питання методики проведення рухливих ігор у роботі оздоровчих таборів відпочинку.

Узагальнено та надано практичні рекомендації за результатами порівняльного аналізу ОПП:

- загалом навчальні дисципліни «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» відповідають вимогам компетентнісного підходу та майбутньої професійної діяльності фахівців;
- викладання, структурування матеріалу та розподіл форм і методів навчання проведено згідно з принципами послідовності та системності;
- рекомендовано посилити програмний зміст дисципліни «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» навчальним матеріалом про роль рухливих ігор в розвитку фізичних якостей людини та диференціацією ігор за видами спорту;

– викладання дисципліни «Рухливі ігри в спорті» для майбутніх тренерів потребує посилення вікової диференціації та обґрунтування вікових аспектів застосування рухливих ігор;

– для дисциплін «Рухливі ігри в спорті» та «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» необхідно посилити науково-дослідницький і проектний складники роботи майбутніх фахівців.

Висновки. Значення гри як суспільного явища виходить далеко за сферу фізичного виховання і спорту. При навчанні рухливим іграм головним є регулярне їх проведення та безпосереднє керівництво. Методика навчання рухливих ігор містить такі послідовні дії: вибір гри; підготовка до проведення гри; організація учнів (спортсменів); пояснення гри; керівництво процесом гри; спостереження за гравцями у процесі гри; підбиття підсумків гри. Аналіз практики навчально-виховного процесу на факультетах фізичного виховання засвідчив, що рухливі ігри та методика їх навчання є обов'язковим складником підготовки вчителів фізичної культури та тренерів із видів спорту. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в експериментальному оцінюванні ефективності проведення рухливих ігор здобувачами в процесі виробничих практик та проектуванні оцінювально-корегувальних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондарчук, Н. Я., Чернов, В. Д., & Тимочко, О.І. (2021). Методичні аспекти організації і проведення рольових рухливих ігор на заняттях з фізичної культури в початковій школі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота*, 1(48), 44-47.
- Вітченко, О. М., Лисенко, Л. Л., & Воеділова, О. М. (2015). Педагогічна технологія формування правильної постави дітей молодшого шкільного віку на основі взаємодії фізичного і інтелектуального розвитку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г.Шевченка*, 129(III), 52-57.
- Гуска, М. Б., Зубаль, М. В., Гуска, М. В., & Мазур, В. Й. (2011). *Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав*. Кам'янець-Подільський.
- Загура, Ф., & Зубрицький, С. (2012). Особливості застосування ігор та спеціалізованих ігрових комплексів з борцями-початківцями греко-римського стилю. *Молода спортивна наука України*, 1, 94-98.
- Корносенко, О. К., & Хлібкевич, С. Б. (2022). *Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» освітньої програми «Середня освіта (Фізична культура)»*. Полтава.
- Корносенко, О. К., & Хлібкевич, С. Б. (2022). *Робоча програма навчальної дисципліни «Рухливі ігри в спорті» підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт*. Полтава.
- Корносенко, О. К., Бондаренко, В. В., & Хоменко, П. В. (2012). *Теорія та методика викладання рухливих ігор та забав*. Полтава.
- Масенко, Л. В. (2016). Значення застосування ігрової діяльності у заняттях боротьбою дзюдо для дітей 6-10 років. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 9, 65-68.
- Олійник, І. О., & Єрусалимець, К. Г. (2005). *Рухливі ігри*. Кременець.
- Павлова, Н. В. (2006). Рольові спортивні ігри як засіб сформованості колективу молодших школярів. *Молода спортивна наука України*, 1(10), 40-44.
- Приступа, Є. Н. (1995). *Українські народні ігри, розваги та забави: методологія їх диференціації*. Львів.
- Приступа, Є. Н., Левків, В. І., & Слімаковський, О. В. (2012). *Українські народні ігри*. Львів: ЛДУФК.

- Ткаченко, Т. (2018). Методика використання рухливих ігор для профілактики та корекції порушень постави учнів початкових класів на уроках фізичної культури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 3К(97), 548-554.
- Шандригось, В. І. (2013). *Рухливі ігри з елементами єдиноборств*. Тернопіль.

REFERENCES

- Bondarchuk, N. Ya., Chernov, V. D., & Tymochko, O.I. (2021). Metodichni aspekty orhanizatsii i provedennia rolovykh rukhlyvykh ihor na zaniattiakh z fizychnoi kultury v pochatkovii shkoli [Methodical aspects of organizing and conducting role-playing mobile games in physical education classes in primary school]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Pedagogy. Social Work*, 1(48), 44-47 [in Ukrainian].
- Huska, M. B., Zubal, M. V., Huska, M. V., & Mazur, V. Y. (2011). *Teoriia i metodyka vykladannia rukhlyvykh ihor i zabav [Theory and method of teaching mobile games and entertainment]*. Kam'ianets-Podilskyi [in Ukrainian].
- Kornosenko, O. K., & Khibkevych, S. B. (2022). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Teoriia i metodyka vykladannia rukhlyvykh ihor i zabav» pidhotovky zdobuvachiv osvitnoho stupenia «bakalavr» osvitnoi prohramy «Serednia osvita (Fizychna kultura)» [The working program of the educational discipline «Theory and methods of teaching mobile games and amusements» for the preparation of applicants for the «Bachelor» degree of the educational program «Secondary Education (Physical Culture)»]*. Poltava [in Ukrainian].
- Kornosenko, O. K., & Khibkevych, S. B. (2022). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Rukhlyvi ihry v sporti» pidhotovky zdobuvachiv osvitnoho stupenia bakalavr za spetsialnistiu 017 Fizychna kultura i sport [The working program of the educational discipline «Moving games in sports» for the preparation of bachelor's degree holders in the specialty 017 Physical culture and sports]*. Poltava [in Ukrainian].
- Kornosenko, O. K., Bondarenko, V. V., & Khomenko, P. V. (2012). *Teoriia ta metodyka vykladannia rukhlyvykh ihor ta zabav [Theory and method of teaching mobile games and entertainment]*. Poltava [in Ukrainian].
- Masenko, L. V. (2016). Znachennia zastosuvannia ihrovoi diialnosti u zaniattiakh borotboiu dziudo dlia ditei 6-10 rokiv [The importance of using game activities in judo wrestling classes for children 6-10 years old]. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*, 9, 65-68 [in Ukrainian].
- Oliinyk, I. O., & Yerusalymets, K. H. (2005). *Rukhlyvi ihry [Moving games]*. Kremenets [in Ukrainian].
- Pavlova, N. V. (2006). Rolovi sportyvni ihry yak zasib sformovanosti kolektyvu molodshykh shkolariv [Role-playing sports games as a means of forming a team of younger schoolchildren]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy [Young sports science of Ukraine]*, 1(10), 40-44 [in Ukrainian].
- Prystupa, Ye. N. (1995). *Ukrainski narodni ihry, rozvahy ta zabavy: metodolohiia yikh dyferentsiatsii [Ukrainian folk games, entertainments and amusements: methodology of their differentiation]*. Lviv [in Ukrainian].
- Prystupa, Ye. N., Levkiv, V. I., & Slimakovskiy, O. V. (2012). *Ukrainski narodni ihry [Ukrainian folk games]*. Lviv: LDUFK [in Ukrainian].
- Tkachenko, T. (2018). Metodyka vykorystannia rukhlyvykh ihor dlia profilaktyky ta korektsii porushen postavu uchniv pochatkovykh klasiv na urokakh fizychnoi kultury [The method of using mobile games for the prevention and correction of postural disorders of elementary school students in physical education lessons]. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University*, 3K(97), 548-554 [in Ukrainian].
- TShandryhos, V. I. (2013). *Rukhlyvi ihry z elementamy yedynoborstv [Mobile games with elements of martial arts]*. Ternopil [in Ukrainian].

- Vitchenko, O. M. Lysenko, L. L., & Voiedilova, O. M. (2015). Pedagogichna tekhnolohiia formuvannia pravylnoi postavy ditei molodshoho shkilnoho viku na osnovi vzaiemodii fizychnoho i intelektualnoho rozvytku [Pedagogical technology of forming the correct posture of children of primary school age based on the interaction of physical and intellectual development]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T. G. Shevchenko]*, 129(III), 52-57 [in Ukrainian].
- Zahura, F., & Zubrytskyi, S. (2012). Osoblyvosti zastosuvannia ihor ta spetsializovanykh ihrovykh kompleksiv z bortsiamy-pochatkivtsiamy hreko-rymskoho stylu [Peculiarities of using games and specialized game complexes with Greco-Roman style wrestlers]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy [Young sports science of Ukraine]*, 1, 94-98 [in Ukrainian].

FUTURE SPECIALIST IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS TRAINING IN USING MOTION GAMES IN PROFESSIONAL ACTIVITIES

Serhii Khliblevych,

Doctor of Philosophy, Lecturer of the Department of Theory
and Methods of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The article defines the specific features of a future specialist in physical education and sports training in using motion games in professional activities. Based on the analysis of educational standards and programs of specialist training, a comparative analysis of the methodological features of the teaching courses «Motion Games in Sports» and «Theory and Methodology of Teaching Motion Games and Entertainment» has been carried out in accordance with the requirements of the competency approach; the main integrated tasks of the training courses have been defined, the requirements for the knowledge, abilities, skills, culture of motor activity of future specialists in the field of physical culture and sports have been formulated. The phasing of the future physical culture and sports specialists' pedagogical actions while implementing game methods is substantiated.

Conclusions have been made and practical recommendations have been provided based on the results of a comparative analysis of the educational programme: in general, the course «Motion Games in Sports» and «Theory and Teaching Methods of Motion Games and Entertainment» meet the requirements of the competence approach and the future specialists' professional activities; teaching, structuring of material and distribution of forms and methods of teaching are carried out in accordance with the principles of consistency and systematicity; it is recommended to strengthen the program content of the course «Theory and Teaching Methods of Motion Games and Entertainment» with educational material about the role of motion games in the development of a person's physical qualities and the differentiation of games by sports; teaching the discipline «Motion Games in Sports» for future coaches requires strengthening of age differentiation and substantiation of age aspects of the motion games usage; for the course «Motion Games in Sports» and «Theory and Teaching Methods of Motion Games and Entertainment» it is necessary to strengthen the research and project components of future specialists' education.

Keywords: *future physical culture teacher, future coach, professional training, educational disciplines, competence approach, professional competence, motion games.*

Надійшла до редакції 10.10.2022 р.

УДК 355.237:355.74

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279017>

ORCID 0000-0002-6048-4874

МАЙСТЕРНЯ З РЕМОНТУ ОЗБРОЄННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НГУ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ

Іван Бухун,
аспірант;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У дослідженні в руслі завдань модернізації системи вищої військової освіти України на прикладі матеріалів із досвіду роботи Національної академії Національної гвардії України розглянуто проектування майстерні з ремонту озброєння – навчально-виробничого середовища формування технологічної компетентності курсантів як майбутніх офіцерів. Деталізовано структуру навчально-виробничої майстерні у цілісності та взаємодії шести ділянок (ділянки зварювальних робіт; ділянки для ремонту засобів індивідуального бронезахисту та активної оборони; ділянки для ремонту озброєння; ділянки ремонту та технічного обслуговування оптичних приладів; ділянки механічних робіт; ділянки столярних робіт) та боксу для великокаліберної зброї. Для реалізації діяльнісних засад формування технологічної компетентності військових фахівців проведено характеристику фахової техніки (набору методів і прийомів педагогічного впливу, міжособистісної взаємодії курсантів і викладачів, вміння проектувати і конструювати нові професійні технології) на трьох етапах упровадження гуманітарно-педагогічної технології – початковому, основному, завершальному.

Проведено висновок щодо можливостей такого виду навчально-виробничих майстерень військових ЗВО у формуванні технологічної компетентності майбутніх офіцерів як середовища забезпечення навчальних, технічних і виробничих практик фахівців спеціальності 255 Озброєння та військова техніка, котрі мають широкі можливості реалізації креативно-технологічних здібностей і накопичення власного досвіду застосування технічних засобів у бойовій обстановці й реаліях мирного часу.

Ключові слова: військова професійна освіта, військові фахівці, курсанти, майбутні офіцери, навчально-виробничі (технічні) майстерні, майстерні з ремонту озброєння, гуманітарно-педагогічна технологія, технологічна компетентність.

Постановка проблеми. Необхідність формування технологічної компетентності курсантів військових ЗВО як майбутніх офіцерів сьогодні є нагальною через соціальну потребу в умовах воєнного стану і бойових дій на території країни у збереженні й відновленні озброєнь, військового обладнання та набутті фахівцями знань і вмінь оперативно проектувати безпечне середовище професійної діяльності, поєднання з системою педагогічної взаємодії, спрямованої на збереження життя і здоров'я підлеглих військовослужбовців. Тому технологічні аспекти професійної компетентності (техніко-технологічний і загальнопедагогічний) вважаємо гостро необхідними й такими, що потребують упровадження в освітньому процесі військових ЗВО.

За таких обставин актуалізується завдання рівнозначеного розвитку не лише технологічної компетентності, а й володіння майбутніми офіцерами основами виробничих та педагогічних технологій, пошуку та надбання тих аспектів досвіду, які забезпечать ефективний розвиток у професії та гарантоване досягнення якісного результату фахової діяльності.

У сучасних науках про військову освіту (військова педагогіка, військова психологія, педагогіка вищої школи та ін.), які розвиваються в умовах складного воєнного часу та військово-політичного стану держави значної ваги набуває формування комплексної технологічної компетентності курсантів військових ЗВО, що першочергово забезпечується під час проходження різних видів практик у навчально-виробничих (технічних) майстернях навчальних закладів.

Аналіз досліджень і публікацій. У ході системного аналізу джерел та матеріалів із досвіду роботи з'ясовано, що фундаментальні теоретико-методичні основи технологічної підготовки в навчальних майстернях різного виду досліджували А. Дьомін, В. Мадзігон, В. Поляков, В. Сидоренко, Д. Сметанін, А. Терещук, Г. Терещук, Д. Тхоржевський, О. Коберник, М. Корець, Є. Кулик, В. Титаренко, С. Ткачук, В. Стешенко та ін. Сучасні дослідники надають постійної уваги розкриттю сутності здоров'язбережувальних технологій у підготовці фахівців (С. Гримблант, В. Васенко, А. Гедзик, Л. Коваль, М. Коржова, Г. Соловійов та ін.), обґрунтуванню специфіки технологізованого простору (Л. Єлькова, В. Ірхін, В. Одінцева, Г. Серіков, С. Сидорчик, Д. Сомов та ін.). Водночас проблема організації різних видів практик у навчально-виробничих майстернях військових ЗВО не одержала належного розв'язання та залишається актуальною для педагогічної теорії і практики. Особливо важливими є питання відбору більш складного змісту навчально-практичного матеріалу і методик технологічної та здоров'язбережувальної діяльності, оволодіння досвідом формування технічних і загальнопедагогічних умінь курсантів, культури безпечної праці в різних умовах обстановки у мирний і воєнний час.

Метою статті є розгляд досвіду проектування та діяльності майстерні з ремонту озброєння військового закладу вищої освіти – Національної академії Національної гвардії України – як приклад організації середовища формування технологічної компетентності курсантів у процесі навчальних та ремонтних практик.

Виклад основного матеріалу. У рамках проблеми дослідження спроектовано та введено в дію навчально-виробничу майстерню Національної академії (далі – НА) Національної гвардії України (далі – НГУ). Площа новозбудованої навчально-виробничої майстерні з ремонту озброєння, засобів індивідуального бронезахисту та активної оборони становить 150 м²; призначено її для здійснення ремонту та технічного обслуговування озброєння Національної академії НГУ та військових частин Національної гвардії України, а також для забезпечення різних видів практик курсантів.

Відкриття нової сучасно обладнаної майстерні планували та проектували ще під час будівництва приміщення, де вона нині розміщується. Окрім здійснення ремонту та технічного обслуговування озброєння, яким займається восьмеро військовослужбовців Академії, на базі майстерні проходять практичні заняття із курсантами. Майбутні спеціалісти із озброєння та військової техніки підвищують теоретичні та практичні знання із ремонту озброєння; працювати в майстерні мають можливість курсанти, починаючи з другого року навчання. На занятті, як правило, присутні 15-20 осіб; урахувавши велику кількість практичних моментів, з курсантами-магістрами проводять заняття у кількості 10-ти осіб; при цьому весь особовий склад майстерні готовий брати участь у підготовці курсантів (*Положення «Про службу озброєння Національної гвардії України»*, 2015).

Керівництво майстерні (начальник, майстер з ремонту) забезпечує постійну готовність ремонтних засобів та особового складу до виконання завдань з ремонту й обслуговування озброєння та боєприпасів; виконання плану та якості ремонту озброєння, ЗІБ та АО, а також іншого військового майна; збереження матеріальної частини озброєння та боєприпасів, що ремонтуються, передачу курсантам особливостей технології їх ремонту (обслуговування), ремонтних засобів (матеріалів), дотримання порядку і правила їх використання. Майстерня отримує поповнення запасними частинами, агрегатами, інструментами, матеріалами та іншим майном, необхідним для функціонування та забезпечення практик курсантів; її працівники організують правильне використання і

зберігання обладнання, інструменту та інвентарю, вживають заходів щодо їх ремонту і збереження; ведуть облік технічного обслуговування і ремонту озброєння та боєприпасів, слідкують за виконанням та дотриманням особовим складом майстерні правил техніки безпеки і заходів пожежної безпеки; проводять з підлеглими заняття зі спеціальної підготовки; керують роботою техніків та майстрів з ремонту озброєння, перевіряють їхню роботу в процесі ремонту; вдосконалюють технологічне і спеціальне оснащення майстерні; узагальнюють та впроваджують передовий досвід технічного обслуговування і ремонту озброєння та боєприпасів; перевіряють наявність, технічний стан і облік обладнання, інструменту, матеріалів і технічного майна, правильність використання обладнання та витрачання запасних частин тощо.

Майстерня з ремонту озброєння та боєприпасів є тим місцем, де відбувається збереження зразків військового майна, ремонт якого здійснюють у даний час, яке передбачає справний стан і постійну готовність до роботи. Устаткування забезпечує своєчасний і якісний ремонт озброєння та боєприпасів та ефективне навчання цьому майбутніх фахівців.

Для успішного виконання всіх завдань, навчально-виробнича майстерня обладнана ділянками, які знаходяться в різних приміщеннях; це: 1) ділянка зварювальних робіт, 2) ділянка для ремонту засобів індивідуального бронезахисту та активної оборони, 3) ділянка для ремонту озброєння, 4) ділянка ремонту та технічного обслуговування оптичних приладів, 5) ділянка механічних робіт та 6) ділянка столярних робіт. Також у майстерні працює бокс для завезення великокаліберної зброї, наприклад, 23-мм зенітних установок ЗУ-23.

Розміри ділянок забезпечують зручне розташування обладнання, інструментів та озброєння, яке ремонтується. Під час проведення практичних занять із курсантами-зброярами передбачено достатньо місця для розміщення; робочі місця оснащені стелажми та шафами для зберігання запасних частин, інструменту і приладдя; майстерню обладнано сучасними засобами охорони (*Інструкція про порядок охорони, 2006*).

Структура приміщення навчально-виробничої майстерні передбачає достатньо простору на кожній із ділянок майстерні; ділянка зварювальних робіт знаходиться в окремому приміщенні із примусовою витяжною вентиляцією. Головне завдання роботи на цій ділянці – відновлення деталей шляхом зварювання або наплавлення. Ділянку для ремонту засобів індивідуального бронезахисту та засобів активної оборони обладнано всіма необхідними інструментами, а обладнання на ділянці з ремонту озброєння забезпечує можливість ремонту всіх зразків стрілецької зброї та засобів ближнього бою, які знаходяться на озброєнні в Національній гвардії України.

Ділянку ремонту та технічного обслуговування оптичних приладів оснащено новітнім обладнанням, що надає можливість проводити обслуговування приладів нічного бачення та інших оптичних пристроїв, які стоять на озброєнні Національної гвардії України. Ділянку механічних робіт забезпечено сучасним обладнанням та інструментами, призначеними для проведення свердлильних, рихтувальних, шліфувальних та паяльних робіт. Незамінною складовою майстерні є ділянка для проведення столярних робіт, оснащена сучасними інструментами для такого виду робіт, які надають широкі можливості відновлення дерев'яних деталей озброєння.

Передбачено подальше оснащення навчально-виробничої майстерні обладнанням та інструментами для ремонту озброєння. Важливим аспектом проблеми є ситуація, коли деякі військові частини Національної гвардії України не мають майстерних спроможностей для здійснення тих чи інших маніпуляцій під час проведення ремонту озброєння, відтак нова, сучасна, оснащена всім необхідним обладнанням навчально-виробнича майстерня НА НГУ надасть можливість, у разі необхідності, отримати допомогу в ремонті озброєння, засобів індивідуального бронезахисту та активної оборони всім військовим частинам Національної гвардії України.

Розроблена для забезпечення формування технологічної компетентності курсантів гуманітарно-педагогічна технологія формування технологічної компетентності майбутніх

офіцерів відображує поетапний характер діяльності (початковий, основний, завершальний етапи), майбутніх офіцерів у навчальних майстернях.

Так, під час військової практики курсанти 2-х курсів мають відпрацювати серед низки завдань такі питання: вміти проаналізувати наявність озброєння та боєприпасів у військовій частині; перевіряти табельну потрібність особового складу військової частини із забезпечення озброєнням та боєприпасами; знати документацію в службі озброєння військової частини; розуміти специфіку організації ремонту зразків озброєння в майстерні з ремонту зброї військової частини; здійснювати контроль проведення технічного обслуговування зброї відповідно ДСТУ (КО, ЩТО, ТО-1, ТО-2); знати основи організації занять зі спеціальності з молодшими спеціалістами служби озброєння військової частини.

До практичних навичок початкового етапу підготовки віднесено:

- згідно вимог керівних документів вести облік озброєння і боєприпасів на складах (сховищах), в підрозділах, майстерні по ремонту озброєння та здійснювати звітність перед органом постачання;

- проведення ремонтних робіт в майстерні з ремонту озброєння та заходів щодо забезпечення її матеріалами, спеціальними інструментами та обладнанням;

- дотримання заходів безпеки під час експлуатації і ремонту озброєння та боєприпасів, а також безпеку роботи в майстерні, на складах (сховищах) та в підрозділах під час їх технічного обслуговування (*Програма військової практики, 2021*). У період військової практики курсанти повинні на посаді техніка з ремонту озброєння *практично відпрацювати* виконання обов'язків техніка з ремонту озброєння та боєприпасів згідно з вимогами керівних документів, при цьому:

- вивчити матеріальну частину, правила і способи дефектації, обслуговування та ремонту озброєння та боєприпасів за своїм фахом, знати і вміти усунувати виявлені несправності озброєння, що надійшло, а також працювати на всіх видах устаткування майстерні (цеху) (в межах знань та вмінь, отриманих по дисциплінах із спеціальності до початку військової практики);

- знати документи з експлуатації і ремонту озброєння та боєприпасів, стан і виробничі можливості майстерні (цеху) з ремонту озброєння для проведення робіт з технічного обслуговування і ремонту озброєння та боєприпасів;

- керувати роботою майстрів з технічного обслуговування і ремонту озброєння та боєприпасів і забезпечувати якісне виконання особовим складом установлених завдань;

- впроваджувати в роботу підлеглих майстрів передові методи технічного обслуговування та ремонту;

- забезпечувати безпечні умови робіт і вимагати від підлеглих дотримання заходів безпеки під час здійснення робіт, а також заходів пожежної безпеки;

- перевіряти наявність, технічний стан обладнання, інструменту та інвентарю, закріпленого за підлеглими майстрами, про результати доповідати начальникові майстерні, а за його відсутності – начальникові служби озброєння; щодня підбивати підсумки роботи підлеглих йому майстрів і визначати завдання на наступний день (*Програма військової практики, 2021*).

На третьому курсі навчання (основний етап професійної підготовки) невід'ємною частиною практичної підготовки курсантів є ремонтна практика на ремонтних підприємствах з відновлення озброєння (у майстернях з ремонту озброєння), що здійснюється з метою закріплення теоретичних знань, отриманих на цьому етапі навчання відповідно до спеціальності (спеціалізації), набуття та вдосконалення професійних навичок і вмінь у відновленні елементів деталей озброєння (*Інструкція з проведення, 2015*). Метою ремонтної практики курсантів є набуття та вдосконалення ними практичних навичок виконання обов'язків командира взводу (роти) з ремонту озброєння, начальника майстерні (цеху), інженера цеху, старшого майстра; поглиблення й закріплення набутих знань та вмінь в управлінні діями особового складу ремонтних підрозділів у повсякденній

діяльності та під час виконання службово-бойових завдань (*Програма ремонтної практики, 2021*).

До завдань цієї практики належать:

- закріплення знань керівних документів, які регламентують виконання відновлювальних робіт, покладених на ремонтний підрозділ;

- практичне закріплення отриманих на планових заняттях знань та вмінь щодо виконання службово-бойових завдань на посадах, що відповідають штатній категорії в підрозділах Національної гвардії України, ознайомлення з формами та способами їх виконання;

- закріплення вмінь експлуатації озброєння, ремонтної техніки та їх використання в різноманітних видах службово-бойової діяльності;

- набуття вмінь проведення заходів виховної роботи з особовим складом з використанням основних положень психології та педагогіки, історії і духовної культури українського народу та його війська, заходів щодо попередження дисциплінарних вчинків підлеглих, проведення глибокого аналізу та оцінки стану дисципліни та виконання виробничої програми. У навчально-виробничій майстерні НА НРГУ на цьому етапі підготовки курсанти вивчають: організацію, форми та методи експлуатації, ремонту та збереження озброєння; обладнання й технологічне оснащення ремонтних органів (майстерень), технологічний процес ремонту (виробництва) озброєння з метою застосування нових досягнень (розробок) та передового досвіду в освітньому процесі НА НГУ (*Програма ремонтної практики, 2021*).

Під час ремонтної практики курсанти 3-х курсів відпрацьовують питання: вивчення структури організації, розташуванням цехів (відділів, лабораторій), завдання, що стоять перед підприємством на період практики, з характером та обсягом роботи на окремих ділянках, режимом робочого дня і заходами щодо охорони державної таємниці, а також із заходами з охорони праці та техніки безпеки на виробництві; розробка конструкторської документації, щодо виготовлення майбутніх зразків стрілецької зброї в установі (підприємстві); технологічний процес виготовлення зразків стрілецької зброї в установі; виробничо-економічна діяльність підприємства, нові технічні досягнення та передові методи наукової організації праці і виробництва, заходи щодо охорони навколишнього середовища; визначення робочих місць та порядок їх зміни відповідно до програми практики (особистого плану, індивідуального завдання); проведення технічного обслуговування зброї відповідно ДСТУ (КО, ЩТО, ТО-1, ТО-2); забезпеченість необхідними боєприпасами виготовлених зразків зброї.

До навичок, які мають набути курсанти під час практики, відносять: згідно вимог керівних документів ведення обліку озброєння і боєприпасів в цеху установи (підприємства) та здійснення їх звітності; послідовність та порядок контролю за наявністю, технічним станом і зберіганням озброєння, боєприпасів, ЗІП в установі та на її відкритих майданчиках; технологічні процеси виготовлення дослідних зразків стрілецької зброї; проведення ремонтних робіт в цехах установи та проведення заходів щодо забезпечення її матеріалами, спеціальними інструментами та обладнанням; дотримання заходів безпеки під час експлуатації і ремонту озброєння та боєприпасів, а також безпеку роботи в цехах установи під час їх технічного обслуговування (*Програма ремонтної практики, 2021*).

Висновки. У підсумку виконання технологічних завдань різних видів практик у майстернях військового ЗВО майбутній фахівець знатиме матеріальну частину озброєнь та боєприпасів, правила їх технічного обслуговування та способи ремонту, а також правила експлуатації; володітиме закріпленим обладнанням та вмітиме працювати на ньому; утримуватиме в чистоті своє робоче місце, закріплене обладнання та інше майно; знатиме правила проведення огляду й підготовки до роботи інструменту та обладнання; дотримуватиметься встановлених правил техніки безпеки та пожежної безпеки, тобто – формуватиме власну технологічну компетентність. Застосування такого виду навчально-

виробничих майстерень військових ЗВО у формуванні технологічної компетентності майбутніх офіцерів як середовища комплексного забезпечення результатів навчальних, технічних і виробничих практик, особливо для військових фахівців спеціальності 255 озброєння та військова техніка, має широкі можливості для реалізації креативно-технологічних здібностей курсантів та накопичення ними власного досвіду застосування технічних засобів у бойовій обстановці й реаліях мирного часу.

ЛІТЕРАТУРА

- Дяченко, А. (2013). Теоретичний аналіз поняття «технологічна компетентність педагога». *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 8(2), 53-59.
- Загальні санітарно-гігієнічні вимоги до навчально-виробничих майстерень. (2018). Взято з <https://oppb.com.ua/articles/zagalni-sanitarno-gigiyenichni-vymogy-do-navchalno-vyrobnychuh-maysteren>.
- Зюбан, М. І., Калита, О. О., & Муленко, О. М. (2012). *Експлуатація артилерійського озброєння. Зберігання озброєння*. Харків: Академія ВВ МВС України.
- Інструкція з проведення сезонного технічного обслуговування озброєння та військової техніки у військових частинах і підрозділах НГУ: Наказ КНГУ. № 175. (2015).
- Інструкція про порядок охорони зброї, бойових припасів та вибухових матеріалів, які належать підприємствам, установам і організаціям, під час їх перевезення: Наказ МВС України. № 594. (2006).
- Калита, О. М., Забула, О. Є., & Афанасьєв, О. Є. (2011). *Експлуатація артилерійського озброєння*. Харків: Академія ВВ МВС України.
- Коваль, Л. В. (2010). *Система професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування загальнонавчальних технологій*. (Автореф. дис. д-ра наук). Київ.
- Положення «Про службу озброєння Національної гвардії України»: Наказ Міністра внутрішніх справ України. № 643. (2015).
- Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти та науки України. № 746. (2015). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06#Text>.
- Про освіту: Закон України. № 2145-VIII. (2017). Взято з zakon.rada.gov.ua/go/2145-19.
- Програма військової практики для курсантів 2 курсу; спеціальність 255 «Озброєння та військова техніка». (2021). Харків: НА НГУ.
- Програма ремонтної практики для курсантів 3 курсу; спеціальність 255 «Озброєння та військова техніка». (2021). Харків: НА НГУ.
- Ратовська, С. В. (2010). Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 1, 261-266.
- Тишакова, Л. Т. (2005.) *Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови*. (Автореф. дис. канд. наук). Луганськ.
- Харченко, О. О. (2011). Педагогічні умови ефективного застосування інноваційних технологій навчання у природничо-науковій підготовці майбутніх учителів. *Науковий вісник Донбасу*, 1(13). Взято з <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11hoopmu.pdf>.
- Черніченко, Ю. М. (2016). *Основи організації ремонту стрілецького озброєння та засобів ближнього бою* (Ч. 1). Харків: Академія ВВ МВС України.
- Юдин, В. В. (1999). \ Сколько технологий в педагогике? *Школьные технологи*, 3, 34-36.
- Kravchenko, L., Andreieva, O., Hrytsai, N., & Shykula, R. (2021). Professional culture formation of future specialists in physical therapy and ergotherapy at higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, 21, 2908-2914. doi: 10.7752/jpes..s5386. Retrieved from <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85120794468&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&nlo=&nlr=&nls=&sid=7daa72e76a658a4acba47c09ce4fc93a&sot=aff&sdt=cl&cluster=scopubyr%2c%222021%22%2ct&sl=15&s=AF-ID%2860104398%29&relpos=3&citeCnt=0&search Term>.

REFERENCES

- Chernichenko, Yu. M. (2016). *Osnovy orhanizatsii remontu striletskoho ozbroiennia ta zasobiv blyzhnogo boiu [Basics of organizing the repair of small arms and melee weapons]* (Vol. 1). Kharkiv: Akademiia VV MVS Ukrainy [in Ukrainian].
- Diachenko, A. (2013). Teoretychnyi analiz poniattia «tekhnologichna kompetentnist pedahoha» [Theoretical analysis of the concept of «technological competence of the teacher»]. *Problems of Modern Teacher Training*, 8(2), 53-59 [in Ukrainian].
- Instruktsiia pro poriadok okhorony zbroi, boiovykh prypasiv ta vybukhovyykh materialiv, yaki nalezhat pidpriemstvam, ustanovam i orhanizatsiiam, pid chas yikh perevezennia [Instructions on the procedure for protecting weapons, ammunition and explosive materials belonging to enterprises, institutions and organizations during their transportation]*. № 594. (2006) [in Ukrainian].
- Instruktsiia z provedennia sezonnoho tekhnichnoho obsluhovuvannia ozbroiennia ta viiskovoi tekhniki u viiskovykh chastynakh i pidrozdilakh NHU [Instructions for conducting seasonal maintenance of weapons and military equipment in military units and units of the NSU]*. № 175. (2015) [in Ukrainian].
- Iudin, V. V. (1999). Skolko tekhnologii v pedagogike? [How many technologies in pedagogy?] *Journal of School Technol*, 3, 34-36 [in Russian].
- Kalyta, O. M., Zabula, O. Ye., & Afanasiev, O. Ye. (2011). *Ekspluatatsiia artyleriiskoho ozbroiennia [Operation of artillery weapons]*. Kharkiv: Akademiia VV MVS Ukrainy [in Ukrainian].
- Kharchenko, O. O. (2011). Pedahohichni umovy efektyvnoho zastosuvannia innovatsiinykh tekhnologii navchannia u pryrodnycho-naukovii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv [Pedagogical conditions for the effective application of innovative learning technologies in natural science training of future teachers]. *Academic Bulletin of Donbas*, 1(13). Retrieved from <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11hoopmu.pdf> [in Ukrainian].
- Koval, L. V. (2010). *Systema profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly do zastosuvannia zahalnonavchalnykh tekhnologii [System of professional training of future primary school teachers for the use of general educational technologies]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Kravchenko, L., Andreieva, O., Hrytsai, N., & Shykula, R. (2021). Professional culture formation of future specialists in physical therapy and ergotherapy at higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, 21, 2908-2914. doi: 10.7752/jpes.s5386. Retrieved from <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85120794468&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&nlo=&nlr=&nls=&sid=7daa72e76a658a4acba47c09ce4fc93a&sot=aff&sdt=cl&cluster=scopubyr%2c%222021%22%2ct&sl=15&s=AF-ID%2860104398%29&relpos=3&citeCnt=0&search Term>.
- Polozhennia «Pro sluzhbu ozbroiennia Natsionalnoi hvardii Ukrainy» [Regulation «On the armed service of the National Guard of Ukraine»]*. № 643. (2015) [in Ukrainian].
- Pro osvitu [About education]*. № 2145-VIII. (2017). Retrieved from zakon.rada.gov.ua/go/2145-19 [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu navchalno-vyrobnychoho protsesu u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [On the approval of the Regulation on the organization of the educational and production process in vocational and technical educational institutions]*. № 746. (2015). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06#Text> [in Ukrainian].
- Prohrama remontnoi praktyky dlia kursantiv 3 kursu; spetsialnist 255 «Ozbroiennia ta viiskova tekhnika» [Repair practice program for cadets of the 3rd year; specialty 255 «Armament and military equipment»]*. (2021). Kharkiv: NA NHU [in Ukrainian].
- Prohrama viiskovoi praktyky dlia kursantiv 2 kursu; spetsialnist 255 «Ozbroiennia ta viiskova tekhnika» [Military practice program for 2nd year cadets; specialty 255 «Armament and military equipment»]*. (2021). Kharkiv: NA NHU [in Ukrainian].

- Ratovska, S. V. (2010). *Formuannia tekhnolohichnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv [Formation of technological competence of the future primary school teacher]. Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University, 1, 261-266 [in Ukrainian].*
- Tyshakova, L. T. (2005.) *Formuvannia tekhnolohichnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy [Formation of technological competence of the future foreign language teacher]. (Extended abstract of PhD diss.). Luhansk [in Ukrainian].*
- Zahalni sanitarno-hihienichni vymohy do navchalno-vyrobnychykh maisteren [General sanitary and hygienic requirements for educational and production workshops]. (2018). Retrieved from <https://oppb.com.ua/articles/zagalni-sanitarno-gigiyenichni-vymogy-do-navchalno-vyrobnychykh-maysteren> [in Ukrainian].*
- Ziuban, M. I., Kalyta, O. O., & Mulenko, O. M. (2012). *Ekspluatatsiia artyleriiskoho ozbroiennia. Zberihannia ozbroiennia [Operation of artillery weapons. Storage of weapons]. Kharkiv: Akademiia VV MVS Ukrainy [in Ukrainian].*

WEAPON REPAIR WORKSHOPS OF THE NATIONAL ACADEMY OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE AS AN ENVIRONMENT FOR CADETS' TECHNOLOGICAL COMPETENCE FORMATION

Ivan Bukhun,
Postgraduate Student;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

In the research in line with the objectives of modernization of the higher military education system of Ukraine, using the materials from the experience of the National Academy of the National Guard of Ukraine, the design of a weapons repair workshop as an educational and production environment for the cadets' technological competence formation is considered. The structure of the educational and production workshop is detailed in the integrity and interaction of six areas (welding work areas; areas for the repair of individual armor protection and active defense; areas for the repair of weapons; areas for the repair and maintenance of optical devices; areas of mechanical work; areas of carpentry work) and boxing for large-caliber weapons. In order to implement the operational principles of military specialists' technological competence formation, a characterization of the professional technique (a set of methods and techniques of pedagogical influence, interpersonal interaction of cadets and teachers, and the ability to design and construct new professional technologies) was carried out at three stages of humanitarian and pedagogical technology introduction – initial, basic, final.

A conclusion was made regarding the possibilities of this type of educational and production workshops in military higher education institutions to form future officers' technological competence. Educational and production workshops are the environment for providing educational, technical, and production practices of specialists majoring in 255 Armaments and military equipment, who have broad opportunities to realize creative and technological abilities and accumulate their own experience in the application of technical means in a combat situation and realities of peacetime.

Keywords: *military professional education, military specialists, cadets, future officers, educational and production (technical) workshops, weapons repair workshops, humanitarian and pedagogical technology, technological competence.*

Надійшла до редакції 16.10.2022 р.

УДК 378.011.3-051:377]:37.091.12:005.336.2
DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279048>
ORCID 0000-0002-5844-3520
ORCID 0000-0001-9429-8570
ORCID 0000-0002-5812-4044

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Тетяна Япринець,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри будівництва та професійної освіти;
Полтавський державний аграрний університет;

Антон Келемеш,

кандидат технічних наук, доцент кафедри агроінженерії та автомобільного транспорту;
Полтавський державний аграрний університет;

Руслан Петраш,

здобувач вищої освіти;

Полтавський державний аграрний університет

У статті представлено результати аналізу проблематики проєктної компетентності як невід'ємної складової професійної компетентності майбутніх викладачів професійної освіти. Потрактовано проєктну компетентність майбутніх викладачів професійної освіти як інтегральну характеристику суб'єктів діяльності, сутність якої полягає у здатності особистості до теоретичної та практичної діяльності щодо розробки й реалізації фахових проєктів. З'ясовано сутність і структуру проєктної компетентності, визначено критерії її сформованості; доведено, що значущим засобом її формування є метод проєктів. Схарактеризовано проєкт як організований викладачем і виконаний здобувачами вищої освіти комплекс дій, де вони самостійно ухвалюють рішення і є відповідальними за власний вибір, результат праці, якість творчого продукту. Виділено стадії реалізації проєкту (пошуково-дослідницька, технологічна, оформлення і оцінка результатів; захист проєкту; оформлення результатів; рефлексія); встановлено, що для формування проєктної компетентності здобувачі вищої освіти мають володіти рефлексивними, дослідницькими, менеджерськими, комунікативними, презентаційними вміннями і навичками. Виокремлено взаємозалежні компоненти проєктної компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний; описано світоглядну, дослідницьку, евристичну, інтегративну, прогностичну, рефлексивно-оцінювальну, конструктивно-управлінську функції проєктної компетентності. Схарактеризовано змістовий, технологічний, аналітико-продуктивний блоки проєктної компетентності.

Проведено висновок щодо того, що формування проєктної компетентності у майбутніх викладачів професійної освіти є багаторівневим, складним процесом, тісно взаємопов'язаним із процесом проєктування та проєктною діяльністю, який проявляється в оволодінні здобувачами вищої освіти відповідними знаннями, вміннями і навичками, виборі обґрунтованих рішень, здатності застосовувати отримані результати в конкретній професійній сфері. Рівень сформованості проєктної компетентності є одним із вагомих орієнтирів успішності випускника на ринку праці, оскільки визначає професійно-ціннісні установки й суб'єктну позицію майбутнього фахівця через систему його поглядів та установок щодо особистісного і професійного зростання.

Ключові слова: професійна освіта, майбутні викладачі професійної освіти; компетентність; професійна компетентність; проєкт; проєктна діяльність; проєктна компетентність.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку та реформування професійної освіти в Україні має пріоритетним завданням якісну підготовку висококваліфікованого, мобільного фахівця, здатного швидко реагувати на виклики суспільства та запити стейкхолдерів. З-поміж іншого, основний вектор функціонування закладу вищої освіти під час підготовки майбутніх магістрів професійної освіти має бути спрямований не на їхні знання, уміння і навички, а на формування системи ключових компетентностей у всіх сферах діяльності особистості. Позаяк саме компетентнісний підхід сприяє розвитку у майбутніх спеціалістів таких професійних якостей як самостійність, здатність вирішувати складні спеціалізовані завдання, творчий підхід до обраного фаху, креативність і критичність мислення, комунікабельність, здатність до постійного підвищення кваліфікації. Законом України «Про вищу освіту» передбачено, що компетентність – це здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей. Готовність же випускника до активних дій у фаховій царині визначається наявністю професійних знань і досвіду реалізації відповідних проєктів. Саме тому, формування проєктної компетентності є одним із важливих орієнтирів у системі підготовки фахівців, адже рівень її сформованості впливає на успішність випускника на ринку праці, що і обумовлює актуальність розгляду даної проблематики.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика компетентнісного підходу різнобічно досліджується з кінця ХХ століття вітчизняними і зарубіжними вченими (Р. Гуревич, Ж. Делор, В. Круглик, Н. Мачинська, К. Осадча, Дж. Равен, В. Семиченко). Так, комунікативній компетентності присвячені праці Д. Годлевської, Н. Стеценко, Т. Федорів, цифровій – В. Вембер, М. Гладун, Н. Морзе, психологічній – О. Бакаленко, Л. Данилевич та ін. Окремі аспекти педагогічного проєктування, особливості використання методу проєктів висвітлені у наукових доробках Л. Даниленко, В. Ковальчука, В. Колеснікової. Цінність проєктної діяльності у формуванні цілісної картини світу, творчого мислення людини досліджували В. Іванов, Т. Пчелінцева; аспекти професійної і особистісної самореалізації у проєктній діяльності стали предметом досліджень О. Бондарець, Н. Зимівець, Н. Ігошиної. Разом із тим дана проблематика не лише не втратила своєї актуальності, а й набула інтенсивного розвитку в умовах широкого застосування компетентнісного підходу.

Мета статті полягає в аналізі й узагальненні наукових досліджень щодо формування проєктної компетентності майбутніх викладачів професійної освіти у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Векторність формування проєктної компетентності викладача професійної освіти визначається стандартом вищої освіти України спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) другого (магістерського) рівня галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, затвердженим і введеним в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 18.11.2020 р. № 1435. Відповідно до регламентованих ним спеціальних компетентностей, випускник має бути здатним розробляти і реалізовувати проєкти у професійній освіті, у тому числі міждисциплінарні, здійснювати їх інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення (*Про затвердження стандарт, 2020*).

Першорядного значення для досягнення цієї мети набуває метод проєктів, котрий є основним засобом формування проєктної компетентності фахівця. Під проєктом розуміють «взаємопов'язані концептуальну та формальну моделі, з описом того що необхідно виконати (документований супровід); заплановану, задуману майбутню діяльність; сукупність заходів, що допомагають досягнути цілі за певних обставин; організований викладачем і самостійно виконаний здобувачами освіти комплекс дій, де вони можуть бути самостійними в ухваленні рішення й відповідальними за власний вибір, результат праці, створення творчого продукту» (Зосименко, 2010).

Проектна діяльність сприяє поглибленню знань студентів, розвиває їхню самостійність, пізнавальну активність та творчість, створює можливості для розкриття інтелектуального потенціалу. Сучасним вважається трактування методу проєктів як системи навчання, гнучкої моделі організації освітнього процесу, котрий зорієнтований на реалізацію творчого потенціалу особистості, завдяки розвитку її фізичних та інтелектуальних можливостей, вольових якостей у процесі створення нового під керівництвом викладача, котре має новизну та практичну значущість (Васюк & Голева, 2022).

Ураховуючи студентоцентрований підхід О. Касьянов визначає проєктне навчання як таке, котре підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку розумових здібностей, відповідальності здобувачів вищої освіти, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати, розв'язувати виробничі проблеми у майбутній професійній діяльності (Касьянов, 2007). Реалізація проєкту відбувається за чітко визначеним алгоритмом. На сьогодні існує велика кількість варіацій його виконання. На нашу думку, цілком логічною є етапність реалізації проєкту за С. Ізбаш, що передбачає такі стадії:

- *пошуково-дослідницька* (пошук та обґрунтування проблеми; виокремлення та вибір підтем проєкту; формування робочих груп; підготовка матеріалів до роботи; визначення форм презентації результатів);
- *технологічна* (обговорення ідей; організація пошукової роботи; заохочення та самоконтроль діяльності; контроль якості);
- *оформлення й оцінка результатів*;
- *захист проєкту і оформлення результатів*;
- *рефлексія* (самооцінка діяльності і проєкту; аналіз помилок і переваг (Ізбаш, 2006).

Виконання проєкту передбачає формування у майбутніх викладачів професійної освіти відповідних умінь і навичок: *рефлексивні* (осмислення завдання, знаходження відповіді на запитання: чому потрібно навчитися, щоб виконати поставлене завдання?); *дослідницькі* (самостійне генерування ідей, знаходження потрібної інформації, висунення гіпотез, встановлення причинно-наслідкових зв'язків); *уміння і навички співпраці* (взаємодія з партнером, надання допомоги у виконанні спільних завдань, знаходження помилок у роботі); *менеджерські* (планування діяльності, проєктування процесу, прогнозування наслідків, аналіз власної діяльності); *комунікативні* (навчальна взаємодія, діалог, знаходження компромісу); *презентаційні* (вміння монологічного мовлення, використання засобів візуалізації, тримання уваги аудиторії) (Козловський, 2022). Слід зазначити, що при цьому варто враховувати такі вимоги до використання проєктування як: наявність досліджуваної проблеми, що потребує дослідницького пошуку та інтегрованих знань, планування результатів дослідження, котрі містять у собі теоретичну, практичну та наукову новизну, самостійну діяльність, моделювання та проєктування змістової складової проєкту, використання методів дослідження, збір, аналіз та систематизацію отриманих результатів, підбиття підсумків, їхня презентація, пропозиції щодо подальших аспектів дослідження (Сарнавська, 2019). Ураховуючи вище означене, можна констатувати, що проєктна діяльність являє собою конструктивну практику особистості, направлену на розв'язання значущої проблеми, досягнення позитивного кінцевого результату в процесі цілевизначення, планування і реалізації проєкту.

Проектна компетентність – це інтегральна характеристика суб'єкта діяльності, сутність якої полягає у здатності особистості до теоретичної та практичної діяльності щодо розробки й реалізації проєктів. Ми суголосні з думкою Н. Зимівець, яка потрактує, що «проєктна компетентність залежить від проєктної діяльності і процесу проєктування, проявляється в усвідомленні значення проєктної діяльності, її змісту, володінні спеціальними знаннями, уміннями і навичками, обґрунтованому виборі та оптимізації проєктних рішень у випадку їх варіативності, наявністю здатності застосовувати ці знання й уміння в конкретній професійній сфері (Зимівець, 2015).

Узагальнюючи вітчизняний досвід можна стверджувати, що проектна компетентність майбутніх викладачів професійної освіти проявляється в оволодінні відповідними знаннями, уміннями і навичками (вирішення задачі на основі висунення й обґрунтування гіпотези, постановки мети, планування діяльності, збору й аналізу інформації, проведення експерименту, презентації отриманих результатів), обґрунтованому виборі проектних рішень, застосуванні знань та вмінь у конкретній діяльності.

За результатами аналізу проведених досліджень, можна стверджувати, що проектна компетентність майбутніх викладачів професійної освіти складається з взаємозалежної єдності *мотиваційно-ціннісного* (оціночне ставлення до педагогічного проектування, формування стійкого інтересу до розробки, реалізації та оцінювання освітніх проектів), *когнітивного* (знання теорії з основ проектної діяльності), *діяльнісного* (сукупність умінь і навичок із реалізації проектів) та *рефлексивно-оціночного* (визначення рівня самооцінки, усвідомлення власної значущості в колективі, відповідальність за результати своєї роботи) компонентів. На думку П. Хоменка, зміст означених складових може змінюватися. Підтвердженням цього є виокремлені ним функції проектної компетентності: *світоглядна* (формування у здобувачів освіти нових світоглядних поведінкових стандартів), *дослідницька* (постійний розвиток умінь систематизувати, аналізувати, узагальнювати, що спонукає студента до створення проекту, вибору стратегії і тактики його втілення), *евристична* (розвиток пізнавальної активності студентів з метою отримання нових знань про проектувальний об'єкт), *інтегруюча* (синтез сукупності теоретико-практичних, психолого-педагогічних, соціально-гуманітарних знань із різних галузей про проектувальний об'єкт), *прогностична* (прогнозування перспектив із розв'язаних проектних завдань), *рефлексивнооцінювальна* (виокремлення критеріїв і показників аналізу проектувального об'єкту), *конструктивно-управлінська* (удосконалення механізму реалізації проектування) (Хоменко, & Прилуцький 2021).

Процес формування проектної компетентності, за дослідженнями В. Ковальчука, є успішним, якщо здобувач вищої освіти володіє основами культури на загальному рівні, знаннями з однієї або декількох предметних галузей, уміє встановлювати соціальні комунікації для забезпечення автономної життєдіяльності, здатний розробляти технологію по досягненню цілей, прогнозувати і корегувати результати власної діяльності, усвідомлює необхідність неперервного саморозвитку та самоосвіти (Ковальчук, 2011).

Ми розділяємо точку зору І. Левіної щодо методичних підходів до організації процесу педагогічної підготовки майбутніх викладачів задля ефективного формування проектної компетентності, а саме системного, особистісно-діяльнісного, практико-орієнтованого з обов'язковим урахуванням таких принципів навчання як єдність теорії і практики, зрозумілість, систематичність, активність, послідовність. Узагальнюючи літературні джерела з даної проблематики, ми дійшли висновку, що проектна компетентність випускників освітньої програми «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» може бути представлена динамічною єдністю таких блоків:

– *змістовий* – включає відповідні знання, уміння, навички, котрі формуються у процесі навчання, досвід проектувальної діяльності та емоційно-ціннісного ставлення;

– *технологічний* – являє собою сукупність форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів та інструментально-дидактичний комплекс їх забезпечення для чіткої організації та реалізації проектної діяльності. До навчально-методичного забезпечення формування проектної компетентності під час реалізації освітніх компонентів «Сучасні технології і засоби механізації аграрного виробництва», «Педагогічний менеджмент», «Проектна діяльність» відноситься створення силабусів і робочих навчальних програм навчальних дисциплін, методичні розробки і завдання для виконання практичних і лабораторних занять, методичні вказівки для виконання самостійної роботи здобувачів вищої освіти, тестові завдання тощо;

– *аналітико-продуктивний блок* – проведення проміжних і контрольних аналітичних процедур та оцінювання ефективності виконаної роботи. Особливістю даної структури є

особистісний інтерес здобувача вищої освіти, його мотивація, емоційно-вольова регуляція, самооцінка рівня сформованості проєктної компетентності (Левіна, 2016.)

Висновки. Ураховуючи вище викладене, можна зробити висновок, що процес формування проєктної компетентності у майбутніх викладачів професійної освіти являє собою багаторівневий, складний процес. Він тісно взаємопов'язаний із процесом проектування та проєктною діяльністю і проявляється в оволодінні здобувачами вищої освіти відповідними знаннями, уміннями і навичками, виборі обґрунтованих рішень, здатності застосовувати отримані результати у конкретній професійній сфері. Рівень сформованості проєктної компетентності є одним із визначальних орієнтирів успішності випускника на ринку праці, оскільки визначає професійно-ціннісні установки і суб'єктну позицію майбутнього фахівця через систему його поглядів і установок по відношенню до особистісного і професійного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

- Васюк, О., & Голева, М. (2022). Проєктна технологія навчання: методичні аспекти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 47, 304-309.
- Зимівець, Н. В. (2015). *Формування проєктної компетентності особистості в освітньому середовищі шляхом реалізації соціальних ініціатив*. Взято з http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets.pdf.
- Зосименко, О. В. (2010). *Організація проєктної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін*. (Дис. канд. наук). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Полтава.
- Касьянов, О. В. (2007). *Проєктна технологія у навчально-виховному процесі*. Луганськ.
- Ковальчук, В. І. (2011). Концепція формування проєктної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 28, 26-33.
- Козловський, Ю. (2022). Особливості формування проєктної компетентності майбутніх фахівців в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Молодь і ринок*, 2(200), 6-11.
- Левіна, І. А. (2016). Модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Наука і освіта*, 10, 24-29.
- майбутніх фахівців в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Молодь і ринок*, 2(200), 6-11
- Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» для другого (магістерського) рівня вищої освіти*: Наказ Міністерства освіти і науки України. № 1435. (2020). Взято з https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf.
- Сарнавська, Н. І. (2019). Проєктна діяльність як мотивуючий фактор у формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *ЛОГОС. Мистецтво наукової думки*, 2, 37-39.
- Хоменко, П. & Прилуцький, М. (2021). Теоретико-методичні аспекти формування проєктної компетентності майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту. *Педагогічні науки*, 78, 119-125.

REFERENCES

- Kasianov, O. V. (2007). *Proiektna tekhnolohiia u navchalno-vykhovnomu protsesi [Project technology in the educational process]*. Luhansk [in Ukrainian].
- Khomenko, P. & Prylutskyi, M. (2021). Teoretyko-metodychni aspekty formuvannia proiektnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv haluzi fizychnoi kultury i sportu [Theoretical and methodological aspects of the formation of project competence of future specialists in the field of physical culture and sports]. *Pedagogical Sciences*, 78, 119-125 [in Ukrainian].

- Kovalchuk, V. I. (2011). Kontsepsiia formuvannia proektnoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Concept of formation of project competence of students of general educational institutions]. *Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University Bulletin. Pedagogical Sciences*, 28, 26-33 [in Ukrainian].
- Kozlovskiy, Yu. (2022). Osoblyvosti formuvannia proiektnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv v umovakh rozvytku informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Features of the formation of project competence of future specialists in the conditions of development of information and communication technologies]. *Youth & market*, 2(200), 6-11 [in Ukrainian].
- Levina, I. A. (2016). Model formuvannia proektnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Model of formation of project competence of future teachers in the process of professional training]. *Science and Education*, 10, 24-29 [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 015 «Profesiina osvita (za spetsializatsiiamy)» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 015 "Profesiina osvita (za spetsializatsiiamy)" dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity]*. № 1435. (2020). Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf [in Ukrainian].
- Sarnavska, N. I. (2019). Proektna diialnist yak motyvuiuchy faktor u formuvanni inshomovnoi komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Project activity as a motivating factor in the formation of foreign language communicative competence of future specialists]. *AOHOΣ. The art of scientific mind*, 2, 37-39 [in Ukrainian].
- Vasiuk, O., & Holieva, M. (2022). Proiektna tekhnolohiia navchannia: metodychni aspekty [Project learning technology: methodical aspects]. *Topical Issues in the Humanities*, 47, 304-309 [in Ukrainian].
- Zosymenko, O. V. (2010). *Orhanizatsiia proiektnoi diialnosti maibutnikh pedahohiv u protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin [Organization of project activities of future teachers in the process of studying pedagogical disciplines]*. (PhD diss.). Poltavskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka, Poltava [in Ukrainian].
- Zymivets, N. V. (2015). *Formuvannia proektnoi kompetentnosti osobystosti v osvitnomu seredovyshchi shliakhom realizatsii sotsialnykh initsiatyv [Formation of the project competence of the individual in the educational environment through the implementation of social initiatives]*. Retrieved from http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets.pdf [in Ukrainian].

FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS' PROJECT COMPETENCE FORMATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Tatiana Yaprynets,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Construction and Professional Education;
Poltava State Agrarian University;

Anton Kelemesh,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Agricultural Engineering and Road Transport;
Poltava State Agrarian University;

Ruslan Petrash,

Postgraduate student;
Poltava State Agrarian University

The article presents the results of the analysis of the project competence issue as an integral component of future vocational education teachers' professional competence. Future vocational education teachers' project competence is interpreted as an integral characteristic of

the subjects of activity, the essence of which is the ability of the individual for theoretical and practical activities regarding the development and implementation of professional projects. The essence and structure of project competence have been clarified, and the criteria for its formation have been determined; it is proved that the significant means of its formation is the method of projects. The project is characterized as a complex of actions organized by the teacher and performed by the students of higher educational institutions, where they independently make decisions and are responsible for their own choice, the result of work, and the quality of the creative product. Stages of project implementation are highlighted (research and technology, design and assessment of results; project protection; design of results; reflection); it has been established that to develop project competence, students of higher educational institutions should have reflective, research, managerial, communicative, presentation skills and abilities. The interdependent components of project competence are singled out as follows: motivational-value, cognitive, activity, and reflective-evaluative. Worldview, research, heuristic, integrative, prognostic, reflective-evaluative, and constructive-management functions of project competence are described. Content, technological, analytical, and productive blocks of project competence are characterized.

It has been concluded that future vocational education teachers' professional competence formation is a multi-level, complex process, closely interrelated with the process of designing and project activity, which is displayed in the acquisition of relevant knowledge, skills, and abilities by students of higher educational institutions, the choice of well-founded decisions, the ability apply the obtained results in a specific professional field. The level of project competence development is one of the crucial benchmarks of a graduate's success in the labor market, as it determines future specialists' professional value attitudes and subject position through the system of their views and attitudes regarding personal and professional growth.

Keywords: *vocational education, future vocational education teachers; competence; professional competence; project; project activity; project competence.*

Надійшла до редакції 19.10.2022 р.

УДК 378.011.3-051:[37.091.39:614

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279049>

ORCID 0000-0003-1484-7918

ORCID 0000-0003-3846-3871

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК АСПЕКТ ГУМАНІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЗОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Сергій Новописьменний,

кандидат педагогічних наук, доцент,

декан факультету природничих наук та менеджменту;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Юлія Срібна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, декан факультету технологій та дизайну;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті в контексті переходу сучасного суспільства до інформаційної епохи (суспільства знань), що відображено у стрімкому розвитку ІКТ та їх упровадженні в усі сфери життєдіяльності людей, досліджено питання місця і ролі інтеграційного підходу як аспекту гуманізації підготовки майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей. З'ясовано значення технологій здоров'язбереження для безпечного формування компетентності майбутніх учителів та запобігання негативного впливу технологізованого освітнього процесу на здоров'я учнівської і студентської молоді.

Визначено, що підготовка вчителя нової генерації для сучасної української школи має враховувати завдання інтеграції традиційних педагогічних і новітніх мультимедійних навчальних технологій, а інтеграційний підхід забезпечить гуманізацію освітнього процесу цієї підготовки шляхом поєднання можливостей і варіантів мультимедійних програмних комплексів навчальних дисциплін, електронних підручників, дистанційних курсів, особливо в умовах дистанційної організації процесу освіти.

У ході характеристики понять (здоров'язбереження, здоров'язберезувальна педагогіка, культура здоров'язбереження, технологія навчання, здоров'яформувальна поведінка, здоров'ятворча діяльність та ін.) наголошено на універсальних інтегрувальних складниках компетентності вчителя – мотиваційному, інформаційному, науково-дослідницькому, рефлексивному, які сприяють якості освіти завдяки уникненню перевантажень, стресів, гіподинамічних явищ, депресій та водночас посилюють позитивні ознаки гуманізації технологізованого освітнього простору педагогічних (гуманітарних) ЗВО.

До перспектив дослідження віднесено: розробку викладачами міждисциплінарних навчальних курсів, дисциплін професійного циклу, що враховують культуру здоров'я як фундаментальну основу мислення і діяльності вчителя, спецкурсів про здоровий спосіб життя, посібників з організації науково-дослідницької діяльності майбутніх педагогів.

Ключові слова: професійна підготовка, інтеграційний підхід, технологізація навчального процесу, здоров'язбереження майбутніх учителів, науково-дослідницька компетентність, дисципліни професійного циклу.

Постановка проблеми. Наразі людство переживає бурхливий розвиток технологій, наслідками якого стали автоматизація, механізація та комп'ютеризація життя. Сучасне суспільство знаходиться на етапі свого розвитку, що характеризується переходом від індустріальної до інформаційної епохи; це відображено насамперед у стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і їх упровадженні в усі сфери життєдіяльності людей. Водночас це спричинило поширення гіподинамії, емоційного

перенапруження, захворювань опорно-рухового апарату, що негативно позначається на здоров'ї населення. У преамбулі Статуту ВООЗ здоров'я визначено як стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а в основу політики й стратегії охорони здоров'я цієї організації покладено зміцнення здоров'я та первину профілактику хвороб. Відтак, майбутній учитель має бути не лише взірцем відповідального ставлення до власного здоров'я та готовим до освітньої діяльності в умовах технологізації освіти, але й мусить стати провідником ідеї здоров'язбереження для підростаючих поколінь.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що домінуючим вектором розвитку сучасної освіти є її технологізація, під якою розуміють методи, форми організації діяльності учнів і вчителів, системну діагностику навчальних досягнень (Смолук, Солодуха, & Ясінська, 2017); обираючи пріоритетні напрями вдосконалення освітнього процесу майбутніх педагогів, учені надають перевагу технологічному підходові (Деделюк, Мацкевич, & Козіброцький, 2008; Цьось, Дмитрук, & Розтока, 2017), констатують, що в сучасних умовах домінуючою характеристикою фахівця й освітнього процесу стає технологічність, яка передбачає алгоритмізований перехід на якісно новий ступінь ефективності та оптимальності, враховує об'єктивні дидактичні закономірності для відповідності результатів діяльності поставленим цілям. За таких обставин високий рівень здоров'я вважають фундаментальним підґрунтям реалізації потенційних здібностей особистості (Дубогай, & Євтушок, 2015), тому серед праць, зосереджених на питаннях динаміки розумової працездатності здобувачів вищої освіти під впливом інформаційних навантажень, знаходимо також дослідження проблематики здоров'язбережувальної компетентності випускників закладів вищої освіти (Іванова, & Басанець, 2009; Кивлюк, 2011; Лякішева, & Грицюк, 2015) та педагогічних умов покращення стану здоров'я молоді (Гусак, Зимівець, & Петрович, 2009; Садовський, 2017). У професійній підготовці майбутніх фахівців різних педагогічних спеціальностей на аксіологічному, особистісному, компетентісному, технологічному підходах передбачено формування здоров'язбережувальної компетентності (Завидівська, 2013; Зданюк, 2013; Іщук, 2015; Носко, Гаркуша, & Воеділова, 2014); водночас залишається недостатньо дослідженим питання інтеграційного підходу як аспекту гуманізації підготовки майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей в умовах технологізованого освітнього простору, інформатизації професійного формування, необхідності запобігання негативному впливу інформаційно-комунікаційних технологій на стан здоров'я здобувачів вищої освіти, що й обрано **метою** цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Зміст й організація професійної освіти майбутніх учителів нині ґрунтується на засадах Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» та Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті, якими передбачено неперервність, гнучкість, доступність, відкритість та гуманістичну спрямованість фахової вищої освіти. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні, її інтеграції в європейський і світовий освітній простір враховують динамічні умови інформаційно-технологічного суспільства та глибокі зміни в розвитку держави, які потребують підготовки вчителя нової генерації на засадах створення технологізованого освітнього простору педагогічних ЗВО, інтеграції традиційних педагогічних і новітніх мультимедійних навчальних технологій (*Про затвердження Державної, 2006; Про затвердження заходів, 2010; Про схвалення Концепції, 2006*). Інтеграційний підхід як засіб гуманізації такого простору «комплексно зосереджено на вихованні гармонійно розвинутої особистості, здатної до самоосвіти, володіючої комплексом умінь і навичок перманентного оновлення знань в умовах швидкоплинних суспільних змін» (Сопівник, 2003); такий підхід до підготовки майбутніх учителів полягає у цілісному забезпеченні відповідного рівня знань, створенні різнопланових можливостей для формування активної життєвої позиції, відповідального ставлення до власного здоров'я й розвитку педагогічної майстерності. Арсенал технологічних засобів сучасної освіти нині досить різноманітний, має тенденцію до

стрімкого розширення й удосконалення: мультимедійні програмні комплекси з вивчення різних навчальних дисциплін, електронні підручники, дистанційні курси, засновані на використанні освітніх інновацій, котрі істотно впливають на результати процесу підготовки, створюючи при цьому вдосконалені або нові навчальні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання й виховання; технології управління окремим ЗВО чи системою освіти загалом (Гусак, Зимівець, & Петрович, 2019).

Інтеграційна система сучасної високотехнологізованої і якісної освіти забезпечує гуманізацію всіх аспектів процесу та впровадження технологій у практику навчання і виховання підростаючих поколінь. Це передбачає як стратегічне, так і тактичне врахування цілей розвитку ЗВО, що володіє необхідним науковим, методичним, кадровим, матеріально-технічним і фінансовим потенціалом, позитивні економічні прогнози від уведення нових освітніх послуг і нових перспективних спеціальностей, які вимагають дидактичного забезпечення на електронних носіях, дистанційного навчання тощо. За таких обставин аспектом інтеграційної діяльності може стати здоров'язбережувальна педагогіка, завданням якої є сприяння здоров'ю, гуманному застосуванню освітніх технологій із метою збереження й зміцнення здоров'я здобувачів вищої освіти.

Важлива ознака сучасних процесів професійної підготовки – їх технологізація, дотримання змісту й послідовності етапів того або іншого складника. Інтеграція інформаційних технологій відкриває нові перспективи розвитку наук про освіту, адже технологічні засоби передбачають оновлення методів і змісту навчання й практичної діяльності, сприяють підвищенню якості освіти. Якщо тлумачити технологію навчання як системний метод створення, застосування та визначення процесу засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти (Гладуш, & Лисенко, 2014) то, на відміну від методики, вона характеризується ознаками: поділ складного процесу на етапи; поетапне виконання операцій, спрямованих на досягнення кінцевого результату; однозначність виконання включених у технологію операцій. Дослідники висловлюють думку про те, що найбільш перспективними є ті технології, які найбільш цілісно, інтегровано враховують індивідуальні потреби й інтелектуальні можливості здобувачів, забезпечують високу якість освітнього процесу й керівництво навчально-пізнавальною діяльністю; інтегровальним у цьому сенсі може стати саме аспект збереження та зміцнення їхнього здоров'я.

Здоров'язбережувальні технології, які застосовуються в практиці вищої школи, мають декілька класифікацій, систематизуючи які робимо висновок про інтегровальне значення цих технологій та їхню необхідність у освітній теорії і практиці всіх без включення ЗВО і для всіх спеціальностей підготовки фахівців вищих кваліфікацій. Таким чином, здоров'язбережувальна технологія – це технологічна основа здоров'язбережувальної освіти і якісна характеристика будь-якої педагогічної технології за критерієм її дії на здоров'я суб'єктів освіти (Зданюк, 2013). Якщо поняття «здоров'язбережувальні технології» розглядати не як самостійну педагогічну технологію, а як якісний аспект технологічного освітнього простору, то варто розуміти такі технології як сукупність принципів, прийомів, методів роботи, що мають ознаку здоров'язбереження; основним критерієм таких технологій вважають організацію процесу освіти відповідно вікових закономірностей психофізіологічного розвитку здобувачів із метою попередження стомлюваності, вигорання, депресії, відсутності інтересу до навчання. Освітню технологію можна вважати здоров'язбережувальною за її спрямованості на вирішення питань здоров'язбереження в системі освіти засобами організації освітнього процесу, який гарантує збереження здоров'я його суб'єктам; водночас у науково-методичній літературі зустрічаємо значуще для нас поняття «здоров'яформувальна технологія», яке тлумачать як технологію, спрямовану на

проектування індивідуальних програм здорового способу життя пропедевтичного та реабілітаційного характеру (Сисоєва, Алексюк, & Воловик, 2001). Цей феномен розглядаємо як інтегрувальний показник гуманної спрямованості освіти на здоров'язбереження, як технології навчання здоров'ю і як сукупність оздоровчо-фізкультурних заходів, котрий, незалежно від предмета дослідження (організація освіти, її зміст або засоби), має безпосереднє відношення до здоров'я кожного суб'єкта процесу фахової підготовки.

За таких обставин майбутній учитель, незалежно від предмета викладання, має володіти науково-дослідницькою компетентністю, забезпечувати повне біосоціальне функціонування кожного учня, його фізичну та інтелектуальну працездатність, достатню адаптацію до природних впливів і мінливості зовнішнього середовища, мусить проводити діяльність щодо глибокого вивчення стану й можливостей відновлення здоров'я та загального оздоровлення дітей, покращення якості їхнього життя, гуманного ставлення до здоров'я кожного учня. Наведемо кілька прикладів.

Наприклад, необхідною є готовність майбутніх учителів основ здоров'я до інтегрованої здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи й сім'ї, що передбачає сформованість еколого-валеологічних цінностей, мотивів, потреб, стійкого позитивного ставлення до формування власної здоров'яформувальної та здоров'ятворчої поведінки (Дубогай, & Завидівська, 2012, с. 74). Реалізувати здоров'язбережувальну діяльність може лише педагог із твердими переконаннями й позитивними настановами щодо збереження здоров'я, усебічними знаннями, вміннями та навичками, що засвідчує нагальну потребу орієнтації спрямування майбутніх учителів на гуманне й відповідальне застосування здоров'язбережувальних технологій (Дубогай, & Євтушок, 2015). Тому здоров'язбережувальна компетентність учителя має низку інтегрованих складників (мотиваційний – позитивне ставлення до здоров'язбережувальної діяльності; інформаційний – сформовані знання про здоров'я та вплив на нього негативних факторів; науково-дослідницький – застосування здоров'язбережувальних знань і вмінь, власного досвіду з розробки й упровадження здоров'язбережувальних технологій; рефлексивний – відчуття й самооцінка результатів здоров'язбережувальної діяльності, визначення її оптимальних форм, методів та прийомів уникнення перевантажень, стресів, гіподинамічних явищ тощо).

Для формування в здобувачів здоров'язбережувальних знань у процесі фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої освіти викладачами розроблено низку міждисциплінарних навчальних курсів, наприклад, «Бізнес і здоров'я», в основу якого покладено головні ідеї соціокультурних й антропних освітніх здоров'язбережувальних технологій у сфері фізичного виховання студентів з теорією, технологією, методикою та тілесно зорієнтованою педагогікою й психологією (Завидівська, 2013). Такі соціокультурні технології враховують культуру здоров'я як фундаментальну основу мислення та діяльності вчителя, а здоров'язбережувальну культуру педагога розглядають складником загальної культури майбутнього фахівця, сукупністю мотиваційно-ціннісних і здоров'ятворчих настанов, знань та практичних умінь, поведінкових рис особистості, зорієнтованих на збереження здоров'я і реалізацію гуманістичних ідей здоров'язбереження в обставинах технологізованого освітнього процесу та в подальшому житті.

Авторські педагогічні технології формування здоров'язбережувальної культури передбачають вивчення спецкурсів «Здоровий спосіб життя в системі цінностей майбутніх учителів технологій» як дисциплін професійного циклу підготовки на основі вільного вибору, систематичну пропаганду цінностей такої культури із використанням інформаційних Web-сайтів тощо, організацію відповідної науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти.

Принципами педагогіки здоров'я обрано: культуровідповідність та гуманістичний пріоритет цінності здоров'я; інтегровану узгодженість здоров'язбережувальної діяльності

з іншими видами діяльності в освітньому процесі; єдність фізичного, психічного та соціального компонентів здоров'я людини; гуманізацію технологізованого освітнього простору; індивідуалізацію навчання, комплексне врахування особливостей здоров'я кожної особистості; соціально-психологічну підтримку особистості в освітньому процесі; побудову сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі (групі).

Висновки. Отже, якщо тлумачити здоров'язбереження як засіб гуманізації освітнього процесу підготовки майбутніх учителів, що потужно технологізований сучасними ІКТ, то під здоров'язбережувальними технологіями розглядаємо сукупність змісту, форм і методів, реалізація яких передбачає використання заходів профілактики захворювань, відновлення розумової працездатності, уникнення перевтоми від навантажень та підвищення позитивного психоемоційного стану здобувачів, особливо під час роботи за комп'ютером у ході дистанційного навчання. На засадах інтеграційного підходу до здоров'язбереження процес підготовки майбутніх учителів розуміємо технологізованим в умовах інформатизації освіти, що потребує загальної спрямованості на формування здоров'язбережувальних знань, умінь і навичок фахівців засобами здоров'язбережувальної педагогіки та забезпечує здоров'язбережувальну діяльність під час навчання й у позанавчальний час, сприяє посиленню мотивації та готовності до реалізації ідей здоров'язбереження у майбутній професійній роботі.

У перспективах дослідження – поглиблення підходів до планування профілактичних заходів, спрямованих на уникання негативних наслідків застосування ІКТ, визначення вимог до робочих місць, розроблення комплексів вправ для застосування в технологізованому освітньому процесі використання ІКТ тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Гладуш, В. А., & Лисенко, Г. І. (2014). *Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія*. Дніпропетровськ.
- Гусак, П. М., Зимівець, Н. В., & Петрович, В. С. (2009). *Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія та технології*. Луцьк : Волинська обласна друкарня.
- Деделюк, Н. А., Мацкевич, Н. М., & Козіброцький С. П. (2008). Використання педагогічних технологій у процесі професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 10, 54-56.
- Дубогай, О. Д., & Євтушок, М. В. Роль пізнавальної діяльності в системі занять фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп у процесі соціалізації їх особистості. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 3(1), 135-138.
- Дубогай, О. Д., & Завидівська, Н. Н. (2012). *Фізичне виховання і здоров'я*. Київ: УБС НБУ.
- Завидівська, Н. Н. (2013). *Теоретико-методичні засади фундаменталізації фізкультурно-оздоровчої освіти студентів у процесі здоров'язбережувального навчання*. (Автореф. дис. наук). Київ.
- Зданюк, В. В. (2013). *Підготовка вчителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності*. Кам'янець-Подільський: Інтерсервіс.
- Іванова, О. І., & Басанець, Л. М. (2009). Оцінка психофункціонального стану студентів в процесі їх навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2, 228-235.
- Іщук, О. А. (2015). *Формування здоров'язбережувальної компетенції студентів вищих навчальних закладів у процесі фізичного виховання*. (Автореф. дис. канд. наук). Луцьк.
- Кивлюк, О. П. (2011). Оптимальні параметри застосування інформаційної педагогіки. *Гілея: науковий вісник*, 43(1), 374-381.
- Лякішева, А. В., & Грицюк, Л. К. (2015). Формування здоров'язбережувальної компетентності у професійній підготовці соціального педагога. В *Інноваційні*

- технології в системі підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання і спорту: Тези доповідей II Міжнар. наук.-метод. конф. (с. 195-196). Суми: СумДУ.*
- Носко, М. О., Гаркуша, С. В., & Воєділова, О. М. (2014). *Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні*. Київ: СПД Чалчинська Н. В.
- Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів України. № 1594. (2006). Київ: КМУ.*
- Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України: Наказ Міністерства освіти і науки України. № 1078. (2008). Взято з <http://za-kon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.*
- Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006-2016 роки»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від. № 229-р. (2006). Взято з <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=229-2006-%F0>.*
- Садовський, О. О. (2017). *Формування рекреаційної культури студентської молоді в процесі фізичного виховання*. (Автореф. дис. канд. наук). Київ.
- Сисоєва, С. О., Алексюк, А. М., & Воловик, П. М. (2001). *Педагогічні технології у неперервній професійній освіті*. Київ: ВПОЛ.
- Смолюк, І., Солодуха, Ю., & Ясінська, Н. (2017). Використання інноваційних методів навчання у підготовці фахівців дошкільного профілю. *Педагогічний часопис Волині*, 2(5), 102-107.
- Сопівник, Р. В. (2003). Зміна підходів до навчання та виховання студентської молоді у вітчизняних вищих навчальних закладах України (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.). В *Історичні записки* (Вип. 20). Луганськ: СЧУ ім. В. Даля. Взято з <http://politics.ellib.org.ua/pages-4893.html>.
- Цьось, А., Дмитрук, В., & Розтока, А. (2017). Методика формування спеціальних знань учнів у процесі фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 3(22), 186-192.

REFERENCES

- Dedeliuk, N. A., Matskevych, N. M., & Kozibrotskyi S. P. (2008). *Vykorystannia pedahohichnykh tekhnolohii u protsesi profesiinoi pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury [The use of pedagogical technologies in the process of professional training of a physical culture teacher]. Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 10, 54-56 [in Ukrainian].
- Dubohai, O. D., & Yevtushok, M. V. *Rol piznavalnoi diialnosti v systemi zaniat fizychnoho vykhovannia studentiv spetsialnykh medychnykh hrup u protsesi sotsializatsii yikh osobystosti [The role of cognitive activity in the system of physical education classes of students of special medical groups in the process of socialization of their personality]. Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*, 3(1), 135-138 [in Ukrainian].
- Dubohai, O. D., & Zavydivska, N. N. (2012). *Fizychno vykhovannia i zdorov'ia [Physical education and health]*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
- Hladush, V. A., & Lysenko, H. I. (2014). *Pedahohika vyshchoi shkoly: teoriia, praktyka, istoriia [Higher school pedagogy: theory, practice, history]*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
- Husak, P. M., Zimivets, N. V., & Petrovych, V. S. (2009). *Responsible attitude to health: theory and technology [Responsible attitude to health: theory and technology]*. Lutsk: Volyn regional printing house [in Ukrainian].
- Ishchuk, O. A. (2015). *Formuvannia zdorov'iazberezhuvanoi kompetentsii studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv u protsesi fizychnoho vykhovannia [Formation of health-preserving competence of students of higher educational institutions in the process of physical education]*. (Extended abstract of PhD diss.). Lutsk [in Ukrainian].

- Ivanova, O. I., & Basanets, L. M. (2009). Otsinka psykhoфункціонального стану студентів у протсесі їх навчання [Assessment of the psychofunctional state of students during their studies.]. *Pedagogical Sciences: theory, history, innovative technologies*, 2, 228-235 [in Ukrainian].
- Kyvliuk, O. P. (2011). Optymalni parametry zastosuvannya informatsiinoi pedahohiky [Optimal parameters of information pedagogy application]. *Hileya: scientific bulletin*, 43(1), 374-381 [in Ukrainian].
- Liakisheva, A. V., & Hrytsiuk, L. K. (2015). Formuvannya zdorov'iazberezhualnoi kompetentnosti u profesiinii pidhotovtsi sotsialnoho pedahoha [Formation of health-preserving competence in the professional training of a social teacher]. In *Innovatsiini tekhnologii v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia i sportu [Innovative technologies in the system of professional development of physical education and sports specialists]*: Proceedings of the International Scientific Conference (pp. 195-196). Sumy: SumDU [in Ukrainian].
- Nosko, M. O., Harkusha, S. V., & Voiedilova, O. M. (2014). *Zdorov'iazberezhualni tekhnologii u fizychnomu vykhovanni [Health-saving technologies in physical education]*. Kyiv: SPD Chalchynska N. V. [in Ukrainian].
- Pro skhvalennia Kontseptsii Zahalnodержavnoi prohramy «Natsionalnyi plan dii shchodo realizatsii Konvetsii OON pro prava dytyny na 2006-2016 roky» [On the approval of the Concept of the National Program «National Action Plan for the Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child for 2006-2016»]*. № 229-г. (2006). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=229-2006-%F0> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku fizychnoi kultury i sportu na 2007–2011 roky [On the approval of the State program for the development of physical culture and sports for 2007–2011]*. № 1594. (2006). Kyiv: KMU [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia zakhodiv, spriamovanykh na reformuvannya systemy fizychnoho vykhovannia uchniv ta studentskoi molodi u navchalnykh zakladakh Ukrainy [On the approval of measures aimed at reforming the system of physical education of pupils and student youth in educational institutions of Ukraine]*. № 1078. (2008). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> [in Ukrainian].
- Sadovskyi, O. O. (2017). *Formuvannya rekreatsiinoi kultury studentskoi molodi v protsesi fizychnoho vykhovannia [Formation of recreational culture of student youth in the process of physical education]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Smoliuk, I., Solodukha, Yu., & Yasinska, N. (2017). Vykorystannia innovatsiinykh metodiv navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv doshkilnoho profilu [The use of innovative teaching methods in the training of preschool specialists]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2(5), 102-107 [in Ukrainian].
- Sopivnyk, R. V. (2003). Zmina pidkhodiv do navchannia ta vykhovannia studentskoi molodi u vitchyznianskykh vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (kintsia XX – poch. XXI st.) [Changes in approaches to education and upbringing of student youth in domestic higher educational institutions of Ukraine (late 20th - early 21st centuries)]. In *Istorychni zapysky [Historical notes]* (Vyp. 20). Luhansk: SNU im. V. Dalia. Retrieved from <http://politics.ellib.org.ua/pages-4893.html> [in Ukrainian].
- Sysoieva, S. O., Aleksyuk, A. M., & Volovyk, P. M. (2001). *Pedahohichni tekhnologii u neperervnii profesiinii osviti [Pedagogical technologies in continuous professional education]*. Kyiv: VIPOL [in Ukrainian].
- Tsos, A., Dmytruk, V., & Roztoka, A. (2017). Metodyka formuvannia spetsialnykh znan uchniv u protsesi fizychnoho vykhovannia [Methodology of formation of special knowledge of students in the process of physical education]. *Fizychna kultura, sport ta zdorov'ia natsii [Physical culture, sport and health of the nation]*, 3(22), 186-192 [in Ukrainian].
- Zavydivska, N. N. (2013). *Teoretyko-metodychni zasady fundamentalizatsii fizkulturno-ozdorovchoi osvity studentiv u protsesi zdorov'iazberezhualnoho navchannia [Theoretical*

and methodological principles of the fundamentalization of physical culture and health education of students in the process of health-preserving education]. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].

Zdaniuk, V. V. (2013). *Pidhotovka vchyteliv fizychnoi kultury do realizatsii zdorov'iazberezhuvalnykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti [Training of physical culture teachers for the implementation of health-saving technologies in professional activities]. Kam'ianets-Podilskyi: Interservis [in Ukrainian].*

AN INTEGRATED APPROACH TO HEALTH CARE AS AN ASPECT OF HUMANIZING THE TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Serhii Novopysmennyi,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Natural Sciences and Management
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Yuliia Sribna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Technology and Design;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

In the context of the transition of modern society to the information age (knowledge society), which is reflected in the rapid development of ICT and its implementation in all spheres of people's lives, the article examines the issue of the place and role of the integrated approach as an aspect of humanization of the training process of future specialists in pedagogical specialties. The importance of health care technologies for the safe formation of future teachers' competence and the prevention of the negative impact of the technological educational process on pupils' and students' health has been clarified.

It has been determined that the training of a new generation of teachers for a modern Ukrainian school should take into account the objective of integrating traditional pedagogical and the latest multimedia educational technologies, and the integrated approach will ensure the humanization of the educational process by combining the possibilities and options of multimedia program complexes of educational disciplines, electronic textbooks, distance courses, especially in conditions of remote organization of the education process.

In the course of characterizing the concepts (health care, health care pedagogy, health care culture, learning technology, health-forming behavior, health-creating activity, etc.), the universal integrative components of the teacher's competence (motivational, informational, scientific, research and reflexive) have been emphasized. They contribute to the quality of education due to the avoidance of overloads, stresses, hyper dynamic phenomena, and depressions and at the same time strengthen the positive signs of humanization of the technological educational environment in pedagogical (humanitarian) higher educational institutions.

Research perspectives include the development by teachers of interdisciplinary training courses, professional cycle disciplines that take into account the culture of health as the fundamental basis of a teacher's thinking and activity, special courses on a healthy lifestyle, and manuals for the organization of future teachers' scientific research activities.

Keywords: *professional training, integrated approach, technologization of the educational process, future teachers' health care, scientific and research competence, disciplines of the professional cycle.*

Надійшла до редакції 20.10.2022 р.

УДК 378.011.3-051:811]:37.091.31-042.65](477+410)
DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.279052>
ORCID 0000-0002-9894-4944

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Ольга Палеха,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті здійснено компаративний аналіз досвіду організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої освіти України і Великої Британії. Вивчення навчально-методичного забезпечення дисциплін циклу професійної підготовки вчителів іноземної мови вітчизняних ЗВО дає підстави стверджувати, що самостійна позааудиторна робота має присутню частку у співвідношенні до аудиторної навчальної діяльності студентів; прослідковується тенденція до збільшення годин самостійної позааудиторної роботи.

Самостійна позааудиторна робота майбутніх учителів іноземної мови у вітчизняних ЗВО, на відміну від британських, має лише практичну спрямованість і скеровується на формування іншомовної компетентності майбутніх учителів. Визначено, що в організації самостійної позааудиторної роботи українські науковці й практики дотримуються дидактичних (активності індивідуалізації, поєднання індивідуальних, парних і групових форм вказаної роботи, творчості, наочності) та методичних (автономії, комунікативності, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності та аспектів мови, взаємопов'язаного навчання мови і культури, домінуючої ролі вправ, автентичності навчальних матеріалів) принципів.

З'ясовано, що у Великій Британії склався досить потужний досвід організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови. Деякі особливості у цій галузі притаманні обом країнам, однак у вищих навчальних закладах Великої Британії спостерігається значно більша кількість напрацювань, які стосуються формування самостійності студента, здатного усвідомлено й відповідально виконувати різноманітні завдання поза аудиторією. Зміна авторитарної моделі професійної освіти, характерної для радянських часів, на особистісно-орієнтовану передбачає максимальну індивідуалізацію самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови, створення умов для саморозвитку та самовдосконалення, осмисленого і самостійного визначення власних навчальних потреб, своїх можливостей, індивідуальних навчальних цілей. У цьому аспекті робота у вищих навчальних закладах України розпочалася і потребує подальшого удосконалення. У вищих навчальних закладах Великої Британії вже створена сучасна модель навчання у вищій школі, покликана забезпечити студента систематизованими, міцними й одночасно оперативними знаннями, здатна надати умови, які сприяють реалізації необхідної та актуальної вимоги: навчити студента вчитися самостійно. Ці процеси мають певну традицію та активно реалізуються.

Ключові слова: майбутній учитель іноземної мови, підготовка майбутніх учителів іноземної мови, самостійна позааудиторна робота, заклад вищої освіти, Україна, Великобританія.

Formulation of the problem. Integration of Ukrainian higher education into the world dimension presupposes the search for effective forms and methods of organizing professional

teacher training, which can use the achievements of national science and practice and implement foreign experience in the system of higher pedagogical education at a high level.

One of the essential directions of reforming higher pedagogical education is its integration into the European and world educational dimension. The training of qualified, competent, competitive teachers is becoming a leading task of modern education. The teacher becomes a carrier of change, the creator of the intellectual elite of the state, a person who forms the knowledge, values, and views of young people. State policy on language education, the expansion of international relations, and the growing need of society for professionals who would be fluent in a foreign language as a means of intercultural communication are changing the role and place of foreign language teachers in society. An essential prerequisite in this regard is the recognition of Ukrainian foreign language teachers in other countries, close contacts with educators and scientists from developed countries.

It is important to actively search for new ways to reform education and higher education, in particular, the development of new concepts of education and training. In this context, attention should be paid to independent learning as it helps to develop the ability to learn, to form student's ability to self-development, creative usage of the acquired knowledge, ways of adaptation to professional activity in the modern world.

That is why the mechanisms, conditions, and ways of effective organization of future foreign language teachers' independent learning are clearly outlined in higher education institutions of modern Great Britain, its role and place in the system of professional training of pedagogical staff are defined. The methods and forms of students' independent learning are worth noting. According to the results of our analysis, the system of organizing independent learning in modern higher education institutions in Great Britain can be considered quite successful, as it is one of the main reserves for improving the effectiveness of professional future foreign language teacher training.

The new educational paradigm, which is formulated in the context of the legislative processes and presented in the relevant official documents in Ukraine, aims to form, firstly, the relevant competencies of future foreign language teachers, and secondly, to replace the knowledge-centric system of training for personality-oriented, where priority is given to the formation of skills to obtain information, development of independence and the ability to mobilize their potential (Mapxeba, 2010).

Analysis research and publications. Scientists of Ukraine have actively joined the study of the issues of professional training of future foreign language teachers in the context of reforming the system of higher pedagogical education. The subject of the analysis is foreign language teacher training in a higher educational institution (O. Bihich, I. Sokolova, T. Shkvarina), improving the quality of this training (B. Bihich, I. Belikova), the formation of competencies of future foreign language teachers: general cultural competence (T. Nesvirskaia), socio-cultural competence (S. Shekhavtsova), professional competence (I. Pinchuk), key professional competence (A. Hordiichuk), educational-strategic competent (I. Zadorozhna). Questions of application of the newest information technologies in the course of training foreign language teachers are presented in researches by O. Podzyhun, O. Shestopal.

An urgent issue is the organization of independent learning of future foreign language teachers, who are also in the circle of scientific interests of Ukrainian researchers. In particular, the peculiarities of the organization of independent work of future foreign language teachers on improving foreign language communicative competence (I. Zadorozhna), the problem of readiness of future foreign language teachers for self-education (N. Popovych), independent research activities of future foreign language teachers are considered by M. Kniazian.

The **purpose of the article** is to make a comparative analysis of the independent learning organization of future foreign language teachers in Ukraine and Great Britain.

We can state that the system of higher pedagogical education in Ukraine aims to train a highly qualified foreign language teacher who will be competitive and ready to meet the challenges of today. However, the practical implementation of the reform outlined some

pedagogical problems, including the search for innovative training programs for teachers, its differentiation and individualization, the use of a wide range of new technologies and modern forms, methods, and teaching aids (Гордієнко, 2006), strengthening the role and importance of independent learning in the process of foreign language teacher training. It is the contradictions between the requirements for future foreign language teachers as competent employees, ready for independent teaching, and the level of their professional training that determine the existence of these pedagogical problems.

The purpose of independent learning of future foreign language teachers in higher education institutions of Great Britain and Ukraine has a practical orientation, involves the assimilation of a certain amount of foreign language teaching material, the formation of speech skills (Палеха, 2016). In addition, it is important to develop student independence, the formation of skills of independent search activities, the ability to take responsibility, solve problems independently, find constructive solutions, and get out of a crisis, etc. According to I. Zadorozhna (Задорожна, 2012), the organization of independent work in Ukraine is aimed at achieving the goal, which has a practical direction and provides developmental, educational, upbringing, professionally oriented components. However, it should be noted that in higher education institutions in Great Britain the skills and abilities to organize their self-education during professional activities, which are formed in the process of independent learning, are a priority compared to the practical orientation of language education. It is due to the well-functioning technology of organizing independent learning in British universities. Instead, the organization of future foreign language teachers' independent learning in higher educational institutions of Ukraine is in the process of formation and development.

It should be noted that today the place of independent learning in the training of future foreign language teachers in Ukrainian higher education institutions is important along with classroom classes, which is confirmed in the 'Guidelines for the curriculum of higher education institutions of II, III, and IV levels of accreditation.' The document defines the ratio of students' classroom classes and independent learning. Study time provided for independent learning should be not less than 1/3 and not more than 2/3 of the total amount of time allotted for the study of a particular discipline (Палеха, 2016).

We analyzed the place of independent learning in the system of training specialists of Kyiv Borys Hrinchenko University, Mariupol State University, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Kherson State University. The ratio of hours of classroom and independent learning was considered on the example of disciplines 'Introduction to the specialty,' 'Practice of oral and written speech,' 'Practical course of foreign language,' 'Lexicology of English,' 'Practical course of English,' 'Practical grammar,' 'Theoretical grammar,' 'Theoretical phonetics.'

Thus, the analysis of training programs for future foreign language teachers in the above-mentioned universities allowed to state that the distribution of classroom and independent learning is approximately 50% 50% with a slight tendency to increase the percentage of hours for independent learning at Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, which corresponds to the recommended limits of 1/3 to 2/3 of the total number of hours per discipline. We state that half an hour or even more falls on the classroom load of disciplines of practical orientation, which form practical speech skills. Disciplines of theoretical orientation tend to a balanced distribution of hours of classroom and independent learning. The analyzed distribution of hours shows that the ratio of classroom work and independent learning is determined taking into account the specifics and content of a particular discipline, its place, importance, and didactic purpose in the implementation of educational training, as well as the share of practical, seminar and laboratory classes.

According to the curricula of universities and pedagogical colleges of Great Britain, the share of independent learning is not less than 50%. In this situation, there is a similarity in the distribution of hours for independent learning in higher education institutions in Great Britain and Ukraine (Панасович, & Солодєнко, 2011).

We can state that one of the reserves of improving the quality of training of future foreign language teachers as a competitive, creative, motivated to self-education during the life of a specialist is to increase the amount of independent learning. Along with the increase in its volume, the volume of educational material increases. It, in accordance with the curricula, is submitted for independent learning.

The principles of organization of future foreign language teachers' independent learning in higher educational institutions of Great Britain are determined, which are represented by two groups, which are general pedagogical and specific ones (Панасович, & Солоденько, 2011). According to A. Kotova, the main principles of organizing future foreign language teachers' independent learning in higher education institutions of Ukraine are the principle of student activity, individualization of learning, availability of educational material, clarity and certainty of tasks, clarity, systematicity, and consistency in developing skills of independent learning, consciousness and independence of learning, connection with life, the principle of having management requirements (Котова, 2012). I. Zadorozhna defines two groups of principles of independent learning. They are the following: didactic (activity, individualization, combination of individual, pair, and group forms of the specified work, creativity, clarity) and methodical (autonomy, communicativeness, interconnected training of types of speech acts and aspects of language, mutual related learning of language and culture, the dominant role of exercises, the authenticity of educational materials). She also notes that the principle of professional orientation of foreign language communication is important for future teachers' independent work (Задорожна, 2012).

The views of the above scholars are confirmed by the analysis of curricula of the disciplines 'Practice of oral and written speech (English),' 'Practical grammar' for students majoring in Philology (Language and Literature. English) in Kyiv Borys Hrinchenko University. The programs present the principle of activity (the student is an active participant in the educational process and is personally responsible for their academic achievements), the principle of professional development (provides continuous independent professional development of students throughout life), the principle of relevance (independent extracurricular work focused on modern society and professional needs future foreign language teachers), the principle of personal development (the importance of personal and intellectual development of students and creating conditions for effective self-realization of their personality), the principle of integrative (all components of the content of independent extracurricular work are necessarily interconnected and interdependent), etc. (Панасович, & Солоденько, 2011).

We can state that most of the principles of organizing independent learning in higher education institutions of the two countries are not identical in wording, but they are similar in content. It is essential to note that among the principles of organization of independent learning, which are implemented in higher education institutions in Great Britain, original and interesting are the principles of cyclicity, democracy (general pedagogical), algorithmization, and multiculturalism, unity of control, and self-control, aesthetics, emotional attractiveness.

It is determined that in higher education institutions of Great Britain future foreign language teachers' independent learning is performed in autonomous or partially autonomous forms (Панасович, & Солоденько, 2011). According to the research of Ukrainian scientists, in particular I. Zadorozhna, the levels of independent learning are partial autonomy, semi-autonomy, partially dependent autonomy, conditionally full autonomy (Задорожна, 2012). In particular, partial autonomy is correlated with the regulation of student actions by the lecturer and is based on strict management. Semi-autonomy is characterized by the possibility for students to choose their ways and means of achieving individual learning goals in the context of indirect guidance by the lecturer. Partially dependent autonomy is characterized by a relatively flexible type of management, which means the definition of individual goals by future foreign language teachers and the choice of their ways to achieve this goal. Independent determination of the student's educational goals and needs, the realization of the set tasks, self-control, and self-

correction is the basis of conditionally full autonomy, which provides counseling and flexible management of this process by the lecturer.

It should be noted that all the above forms (equal to I. Zadorozhna) of independent learning higher educational institutions of Ukraine require the presence of a lecturer who performs the functions of management, control, consulting, etc. takes a fairly active position in this process. Instead, in British higher education institutions, along with the partially autonomous performance of independent learning, which is to some extent similar to the levels described above, it functions autonomously. It should be emphasized that it involves mastering the content of independent learning independently, regardless of the lecturer. It is the future foreign language teachers who control the procedure and algorithm of their independent learning because everyone can choose where, how, when, and what to study. In this situation, the lecturer's role changes from the transmitter of knowledge to the manager.

The analysis of independent learning activities in higher educational institutions of Great Britain allowed to testify to a rather wide range of their use (Панасович, & Солоденько, 2011). The analyzed syllabuses of the above-mentioned higher educational institutions of Ukraine also certify the existence of various independent learning activities, in particular, individual educational and research tasks, lexical and grammatical tasks, which are aimed at the formation of lexical, grammatical, and spelling competencies; creative works (creating presentations, essays); individual educational and research tasks (writing abstracts, summaries, researching selected issues, etc.). But it should be noted that in British higher education types of independent learning activities are more creative and aimed at developing the independence of future foreign language teachers who are able to search, analyze, reason, develop, and algorithm their learning strategy to meet the student's educational needs, interests, and preferences.

Conclusions. Thus, in Great Britain, there is a great experience of organizing future foreign language teachers' independent learning. Some features in this area are common to both countries, but in higher education, in the UK there is a much larger number of developments related to the formation of student independence, able to consciously and responsibly perform a variety of tasks outside the classroom. Changing the authoritarian model of vocational education, typical of Soviet times, to personality-oriented involves maximum individualization of future foreign language teachers' independent learning, creating conditions for self-development and self-improvement, meaningful and independent determination of their own learning needs, opportunities, and individual learning goals. In this aspect, the work in higher educational institutions of Ukraine has begun and needs further improvement. Higher education institutions in Great Britain have already created a modern model of higher education, designed to provide students with systematic, strong and at the same time operational knowledge, able to provide conditions that contribute to the necessary and relevant requirement: to teach students to learn independently. These processes have a certain tradition and are actively implemented.

ЛІТЕРАТУРА

- Гордієнко, М. Г. (2006). Проблема самостійної роботи студентів у сучасних педагогічних дослідженнях. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 2, 33-40.
- Задорожна, І. П. (2012). Модель організації самостійної поза аудиторної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією. *Наукові записки. Педагогіка*, 2, 67-73.
- Котова, А. В. (2012). Основні принципи організації самостійної роботи студентів з англійської мови. *Викладанн мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*, 21, 75-81.
- Мархева, О. Є. (2010). Організація самостійної роботи майбутніх учителів іноземної мови за підтримки інформаційних технологій. *Інформаційні технології та засоби навчання*, 2(16). Взято з <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/227>.

- Палеха, О. М. (2016). *Організація самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови у вищих навчальних закладах Великої Британії*. (Дис. канд. наук). Національний авіаційний університет, Київ.
- Панасович, Д. Б., & Солоденько, А. К. (2011). *Методичні рекомендації до складання навчального плану вищих навчальних закладів II, III, і IV рівнів акредитації*. Київ.

REFERENCES

- Hordiienko, (2016). M. H. Problema samostiinoi roboty studentiv u suchasnykh pedahohichnykh doslidzhenniakh [The problem of students' independent work in modern pedagogical research]. *The Pedagogical Process: Theory and Practice*, 2, 33-40 [in Ukrainian].
- Kotova, A. V. (2012). Osnovni pryntsypy orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv z anhliiskoi movy [Basic principles of organizing students' independent work in English]. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations*, 21, 75-81 [in Ukrainian].
- Markhieva, O. Ye. (2010). Orhanizatsiia samostiinoi roboty maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy za pidtrymky informatsiinykh tekhnolohii [Organization of independent work of future foreign language teachers with the support of information technology]. *Information Technologies and Learning Tools*, 2(16). Retrieved from <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/227> [in Ukrainian].
- Palekha, O. M. (2016). *Orhanizatsiia samostiinoi pozaaudytornoi roboty maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy u vyshchykh navchalnykh zakladakh Velykoi Brytanii [Organization of independent extracurricular work of future foreign language teachers in higher educational institutions of Great Britain]*. (PhD diss.). Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. Kyiv [in Ukrainian].
- Panasovych, D. B., & Solodenko, A. K. (2011). *Metodychni rekomendatsii do skladannia navchalnoho planu vyshchykh navchalnykh zakladiv II, III, i IV rivniv akredytatsii [Methodological recommendations for drawing up the curriculum of higher educational institutions of the II, III, and IV levels of accreditation]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Zadorozhna, I. P. (2012). Model orhanizatsii samostiinoi pozaaudytornoi roboty maibutnikh uchyteliv z ovolodinnia anhlovnoiu komunikatyvnoiu kompetentsiieiu [Model of organization of independent extracurricular work of future teachers on mastering English-language communicative competence]. *Academic Notes. Pedagogy*, 2, 67-73 [in Ukrainian].

COMPARATIVE ANALYSIS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' INDEPENDENT LEARNING ORGANIZATION IN UKRAINE AND GREAT BRITAIN

Olha Palekha,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department
of Primary Education;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The article provides a comparative analysis of the experience of organizing independent extracurricular work of future foreign language teachers in higher education institutions of Ukraine and Great Britain. The analysis of educational and methodological support of the disciplines of the cycle of professional training of foreign language teachers of domestic higher education institutions gives reasons to assert that independent extracurricular work has a significant share in relation to classroom educational activities of students. There is a tendency to increase the hours of independent extracurricular work.

Independent extracurricular work of future foreign language teachers in domestic higher education institutions, unlike British ones, has only a practical focus and is aimed at the

formation of foreign language competence of future teachers. It was determined that in the organization of independent extracurricular work, Ukrainian scientists and practitioners adhere to didactic (individualization activities, a combination of individual, paired and group forms of the specified work, creativity, visuality) and methodical (autonomy, communicativeness, interconnected learning of speech activities and aspects of language, interrelated learning of language and culture, the dominant role of exercises, the authenticity of educational materials) principles.

It was found out that Great Britain has developed quite a powerful experience of organizing independent extracurricular work of future foreign language teachers. Some features in this field are common to both countries, but in higher education institutions of Great Britain there is a much greater amount of work related to the formation of student independence, capable of consciously and responsibly performing various tasks outside the classroom. Changing the authoritarian model of professional education, characteristic of Soviet times, to a person-oriented one involves the maximum individualization of independent extracurricular work of future foreign language teachers, the creation of conditions for self-development and self-improvement, meaningful and independent determination of one's own educational needs, one's capabilities, and individual educational goals. In this aspect, work in higher educational institutions of Ukraine has begun and needs further improvement. In the higher educational institutions of Great Britain, a modern model of higher education has already been created, designed to provide the student with systematized, solid and at the same time operational knowledge, capable of providing conditions that contribute to the realization of a necessary and urgent requirement: to teach the student to learn independently. These processes have a certain tradition and are actively implemented.

Keywords: *future foreign language teacher, future foreign language teacher training, independent learning, higher educational institutions, Ukraine, Great Britain.*

Надійшла до редакції 24.10.2022 р.

ІНФОРМАЦІЯ

ШАНОВНІ АВТОРИ!

До публікації приймаються статті проблемного, узагальнювального, методичного характеру, оригінальні наукові, практичні дослідження, а також короткі повідомлення, огляди і рецензії за результатами досліджень у різних галузях наук про освіту, які раніше ніде не друкувались. Статті приймаються українською, російською, англійською мовами та мовами Євросоюзу.

Обсяг тексту статті має бути від 10 до 15 сторінок формату А4, включаючи ілюстрації, таблиці, графіки та список літератури. Стаття, що надсилається на адресу видання ukr.prof.edu@gmail.com повинна мати розширення *.doc*, та містити назву і прізвище першого автора, наприклад, *Стаття_Ткаченко.doc*.

Шрифт тексту 14 кегль Times New Roman, міжрядковий інтервал 1,5, поля тексту 20 мм з усіх боків, абзац 1,25 см.

Увага! Не дозволяємо підкреслювань у заголовках, підписах і надписах, автоматичних перенесень, літератури у вигляді кінцевих виносок, абзаців пробілами, використання кольорових малюнків!

Розглянемо детально оформлення тексту статті:

– *перший рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки без абзацу, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – **УДК (обов'язково)**;

– *другий рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки без абзацу, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – особистий номер в ORCID (**обов'язково**). Відступити один рядок;

– *третій рядок тексту* (по центру сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, всі прописні) – **НАЗВА ТЕКСТУ**. Відступити один рядок;

– *четвертий рядок сторінки тексту* (по правому краю сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, курсив) – **імена та прізвища авторів** (повністю), під ними науковий ступінь, вчене звання, місце навчання/роботи. Відступити один рядок;

– *перед основним текстом* – **анотація** (ідентична тій, що англійською мовою) українською мовою, а також **ключові слова** через кому без лапок (вирівнювання по ширині сторінки з абзацом, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, курсив). Відступити один рядок;

– *основний текст статті* – вирівнювання по ширині з абзацом, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, повинен містити такі компоненти: постановка проблеми, аналіз джерел і публікацій, мета статті, виклад основного матеріалу, висновки. Відступити один рядок;

– *список літератури* – «ЛІТЕРАТУРА» – вирівнювання по центру, нижче сам список літератури – вирівнювання по ширині, виступ першого рядка на 1,25 в межах поля друку, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14;

– «REFERENCES» – повторюється нижче «ЛІТЕРАТУРА» англійською мовою (якщо джерело було видано англійською мовою) або в транслітерації (якщо джерело було видано тільки українською чи російською мовою).

Важливо! Рекомендуємо здійснювати транслітерацію україномовного тексту за цим посиланням: <http://translit.kh.ua/?tkpn>, а **російськомовного тексту** – http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html

– після «REFERENCES» відступити на один рядок і нижче подати назву статті, імена й прізвища, наукові ступені, вчені звання, місця навчання/роботи усіх авторів публікації, повторити анотацію та ключові слова англійською мовою.

Звертаємо вашу увагу! Обсяг анотації українською та англійською мовами становить 400–600 слів, вони мають бути розширеними.

Звертаємо вашу увагу на те, що всі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела, всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела, назви праць у списку літератури розташовуються в алфавітному порядку.

ОФОРМЛЕННЯ МАЛЮНКІВ, ТАБЛИЦЬ, ФОРМУЛ:

– обтікання Малюнка має бути «В тексті»: (в меню MSWord: Формат малюнка / Положення / Обтікання / У тексті);

– блок-схеми мають бути єдиним малюнком або об'єкти схеми – об'єднані: (у меню MSWord: виділити Малювання / Групувати);

– Рис. 1. «назва» – під малюнком, по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, курсив;

– посилання по тексту – (рис. 1);

– «Таблиця» – по правому краю, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний;

– назва таблиці – по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний;

– посилання по тексту – (табл. 1);

– формули можуть бути оформлені у MS Equation 3.0 – по центру, праворуч номер формули (1);

– посилання по тексту – (1);

– розмір шрифту на малюнках, графіках, діаграмах, таблицях – Times New Roman 12;

– кількість табличного матеріалу повинна бути доречною;

– рисунки, виконані у MS Word, потрібно згрупувати; вони повинні бути єдиним графічним об'єктом.

СТАТТІ З КОЛЬОРОВИМИ РИСУНКАМИ, ДІАГРАМАМИ, СХЕМАМИ НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій.

Редакція сподівається на розуміння того, що одна й та сама стаття не може бути надіслана до кількох видань.

Просимо подавати такі відомості про себе: повні прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь та вчене звання, місце роботи і посада, галузь наукових інтересів, адреса, e-mail та контактний телефон.

Думка редакції може не збігатися з позицією авторів.

**UKRAINIAN
PROFESSIONAL
EDUCATION**

**УКРАЇНСЬКА
ПРОФЕСІЙНА
ОСВІТА**

Науковий фаховий журнал

Випуск 12 2022

Редактор *Л. М. Кравченко*

Відповідальний редактор *Ю. В. Кербут*

Літературний редактор *Н. І. Зінченко*

Редактор англomовних текстів *О. М. Палеха*

Художньо-технічне редагування та комп'ютерна верстка *Ю. А. Васюк*

Підписано до друку 21.11.2022 р. Формат 60x84/8.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 15,0. Обл.-вид. арк. 12,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 1456.

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.